

MCU RS 610759181

รายงานการวิจัย

เรื่อง

ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชาลาวไทย

Study on Strengthening Communities along the Border
Of Cambodia Lao PDR and Thailand

โดย

นายธรรรม ชินโกมุท

พระมหาจิตนเรศ วุฑฒิมโธ ผศ.ดร.

พระครูปลัดศรีอรุณ ญาณิสโร

ผศ.โสรัจ นามอ่อน

นายไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

พ.ศ. ๒๕๕๙

ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610759181

(ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Study on Strengthening Communities along the Border Of Cambodia Lao PDR and Thailand

By

Mr.Thonthun Chinkomut

PharmahaChitnaretes Wutthidhammo Assis. Pro. Dr.

Phraku ParatSriarun Yanitsaro

Assis.Pro.Soruj Namorn

Mr.Chaiyasit Udomchokenamorn

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Ubonratchathani Campas

B.E. 2559

Research Projected Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610759181

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย
คณะผู้วิจัย:	นายธรรม ชินโกมุต, พระมหาจิตนเรศ วุฑฒิมโฆ, ผศ.ดร., พระครูปลัดศรีอรุณ ญาณิสโร, ผศ.โสรัจ นามอ่อน, นายไชยสิทธิ์ อุดมโซคนามอ่อน
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
ปีงบประมาณ:	๒๕๕๙
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดน

ขอบเขตของการวิจัย เป็นการศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย ได้ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา เป็นการศึกษาจากเอกสาร และสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกประชาชนตามแนวชายแดนของจังหวัดอุบลราชธานี กัมพูชา ลาว ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้นำภาครัฐ และประชาชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย จำนวน ๓๐ คน

๑. ด้านการเมืองและความมั่นคง คือ ดังนี้การอยู่ร่วมกันประชาชนในพื้นที่ที่จะดำเนินการตามข้อบันทึกตกลงของเจ้าหน้าที่ภาครัฐของทั้งสองฝ่ายอย่างเคร่งครัดมีการพูดคุยมีส่วนร่วมในการใช้พื้นที่ตลอดเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ร่วมกันแบบเกื้อกูลญาติมิตรฉันพี่น้องเสมอ ซึ่งในพื้นที่ตามแนวชายแดนจะปฏิบัติกฎระเบียบบันทึกข้อความของเจ้าหน้าที่และทำสัญญาประชาคมร่วมกันโดยทางฝ่ายกัมพูชา นั้นจะเป็นฝ่ายทหารที่รับผิดชอบในพื้นที่แก้ไขไปก่อนและรายงานผลไปส่วนกลางจึงทำให้คนในพื้นที่ไม่กล้าที่จะทำให้เกิดความขัดแย้งเพราะส่วนใหญ่คนในพื้นที่นั้นจะเป็นครอบครัวของทหารที่มาดูแลความสงบ

๒. ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจ ปัญหาการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ คือ แม้ประชาชนตามแนวชายแดนสองพื้นที่มี ประวัติศาสตร์การพัฒนาความสัมพันธ์ต่อกันทั้งทาง ด้านเศรษฐกิจและสังคมมาต่อเนื่องยาวนาน แต่ช่องว่างระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของสองประเทศยัง คงมีอยู่ ความแตกต่างในสถานะทางเศรษฐกิจนี้ทำให้เกิดปัญหาตามมา และความพยายามร่วมมือของภาครัฐและเอกชนตามแนวชายแดนของสองประเทศมีทั้งความร่วมมือด้านแรงงาน ความร่วมมือด้านการค้า ความร่วมมือด้านการลงทุน และความร่วมมือด้านการขนส่ง สิ่งเหล่านี้สามารถเกื้อหนุนการพัฒนาเศรษฐกิจได้อย่างมีนัยสำคัญด้านแรงงาน ชายแดนอุบลราชธานีมีการจัดการแรงงานกัมพูชา และลาวที่ค่อนข้างประสบความสำเร็จ การจัดการแรงงานข้ามชาติในจังหวัดชายแดนอื่นๆ

๓. ด้านสังคมและวัฒนธรรม วัฒนธรรมประเพณีในพื้นที่ชายแดน เช่น ประเพณีสงกรานต์ ของชาวบ้านสำโรง มีลักษณะพิเศษเป็นการแสดงออกถึงเรื่องของตำนาน ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตผู้คนบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา-ลาว รวมถึงการละเล่นดั้งเดิมของหมู่บ้าน ปัจจุบัน

คนชายแดนยังดำรงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมในวาระพิเศษต่างๆ ส่วนใหญ่เกี่ยวโยงกับพุทธศาสนาเช่น ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์หรือวันขึ้นปีใหม่ตามแบบไทย กัมพูชาและลาว การร่วมงานบุญตักบาตรในโอกาสสำคัญ และด้วยอุปสรรคด้านภาษาที่มีไม่มากนัก ทำให้หลายครัวเรือนแต่งงานระหว่างชาวกัมพูชา ชาวไทย และชาวลาว การไปมาหาสู่กันฉันญาติมิตร และการข้ามแดนมาเรียนในฝั่งไทยแบบไปเช้าเย็นกลับ หรือมาร่วมกิจกรรมส่งเสริมเศรษฐกิจสังคมที่จัดในฝั่งไทย การข้ามแดนที่ด่านบ้านแหลมมีความยืดหยุ่นมากขึ้น การพัฒนาพื้นที่ชายแดน โดยไม่ต้องการให้มีปัญหาขัดแย้งกัน ส่วนปัญหาของทางการไทยในพื้นที่คือการไม่สามารถสื่อสารภาษาเขมรได้

Research Title: A Study on Strengthening Communities along the Border Of Cambodia Lao PDR and Thailand.

Researchers: Mr.Thonthun Chinkomut,
PhramahaChitnaretes Wutthidhammo Assis.Pro.Dr.,
Phraku ParatSriarun Yanitsaro,
Assis.Pro.Soruj Namorn, and
Mr.Chaiyasit Udomchokenamorn

Department: Department of Political Science,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Ubon Ratchathani Campus

Fiscal Year: 2559 /2016

Fund of Research: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

Research Study of community strengthening along the Cambodian border Thai-Lao aims to study the strengthening of the border community.

Scope of Research A study of community empowerment along the Cambodian border, Laos, Thailand has conducted qualitative research. Use descriptive analysis. The study was based on interviews and in-depth interviews of people along the border of Ubon Ratchathani, Cambodia, Lao PDR, including community leaders, government leaders and people along the Cambodia-Laos-Thailand border.

1. Politics and security are as follows: The coexistence of the people in the area will be in accordance with the memorandum of the government officials of both parties, and they will be engaged in the use of space throughout their existence. I have always been good friends. In areas along the border, the rules of memorandum and memorandum of understanding are signed between the Cambodian government and the responsible military in the affected areas. It will cause conflict because most of the people in that area will be a family of soldiers who take care of peace.

2. Economic promotion The problem of promoting the economy is that even the people along the two border areas have History of relationship development. Economic and social continuity. However, the gap between the two countries' economic development persists. The differences in this economic state are followed by problems. And the two countries' collaborative efforts in the public and

private sectors along the border are both labor-intensive. Trade cooperation Investment cooperation And transport cooperation. These can support significant economic development. Ubon Ratchathani border workers have managed Cambodian workers. And Laos is quite successful. Management of migrant workers in other border provinces

3. Social and cultural aspects Traditional culture in the border area, such as the Songkran tradition of Samrong villagers. It is an expression of the myths, beliefs, traditions, rituals related to the way people live along the Cambodian-Thai border. Including traditional games of the village. At present, border people still maintain cultural relations through special events. Mostly related to Buddhism, for example. The tradition of watering elderly people on Songkran or New Year's day in Thai style. Cambodia and Laos Join the charity event on the occasion. And with a limited language barrier. Many households are married between Cambodians, Thais and Lao people. And crossed over to study in Thailand at dawn. Or join the social economic promotion activities on the Thai side. The border crossing at Ban Laem is more flexible. Border area development Without conflicting need The problem of Thai authorities in the area is that Khmer cannot communicate.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้เป็น อย่างดี จึงขอขอบพระคุณ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ผู้ทรงคุณวุฒิ เจ้าหน้าที่ของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่าน และข้าราชการ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ตามแนวชายแดนไทย ลาวและกัมพูชาที่ให้ความร่วมมือให้ข้อมูลอันพึงเป็นประโยชน์ทั้งที่ช่วยให้คำแนะนำและคำปรึกษาในการทำวิจัยในครั้งนี้ เป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณบิดามารดา คุณครูบาอาจารย์ ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ และขออุทิศบุญกุศลให้แก่เจ้ากรรมนายเวรที่ข้าพเจ้าได้ล่วงกระทำทั้งต่อหน้าและลับหลังมารับส่วนบุญในครั้งนี้ งานวิจัยเรื่องนี้พึงมีประโยชน์แก่สังคมประเทศชาติเป็นอย่างมาก และขอขอบพระคุณทางสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ที่ได้มอบทุนอุดหนุนสนับสนุนให้เกิดงานวิจัยที่ทรงคุณค่าประโยชน์ต่อไป

นายธรรม ชินโกมุต และคณะ

๑๐ เมษายน ๒๕๖๐

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ณ

บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๕ ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย	๕

บทที่ ๒ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็ง	๗
๒.๑ แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว	๗
๒.๒ ส่งเสริมสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว	๗
๒.๓ ปลุกฝังให้มีวิถีการดำเนินชีวิตที่ดี	๘
๒.๔ มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม	๘
๒.๕ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวเข้มแข็ง	๘

บทที่ ๓ การเสริมสร้างความเข้มแข็ง	๒๖
๓.๑ ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง	๒๖
๓.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความเข้มแข็ง	๓๒
๓.๓ พื้นที่ชุมชนเข้มแข็ง	๓๖
๓.๔ แนวคิดว่าด้วยการกำหนดเส้นเขตแดนระหว่างประเทศ	๓๖
๓.๕ แนวคิดเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน	๓๘
๓.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๗

บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๗๗
๔.๑ ผลการวิจัย	๗๗
๔.๑.๑ ผลการสัมภาษณ์ ทั้ง ๓ ด้าน	๗๗

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๙๒
๕.๑ สรุปการวิจัย	๙๒
๕.๒ อภิปรายผล	๙๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๙๕

บรรณานุกรม	๙๗
ภาคผนวก	๑๐๐
ภาคผนวก ก บทควมวิจัย	๑๐๐
ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง	๑๑๔
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบ	๑๑๕
ภาคผนวก ง แบบสัมภาษณ์	๑๑๘
ภาคผนวก จ รูปภาพกิจกรรม	๑๒๖
แบบสรุปโครงการ	๑๒๘
ประวัติผู้วิจัย	๑๓๓

บทที่ ๑

บทนำ

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

จากวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศไทยที่เริ่มขึ้นในปลายปี พ.ศ.๒๕๓๙ ซึ่งเป็นปีแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่๘ได้ก่อให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมต่างๆ ส่งผลกระทบต่อประชาชนทุกภาคส่วนของสังคมประเด็นเรื่องชุมชนเข้มแข็งจึงได้รับการหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงเป็นอันมากในฐานะที่เป็นทางเลือกที่สำคัญของการพัฒนาเน้นกระบวนการพัฒนาที่คนเป็นศูนย์กลางตามหลักปรัชญาของแผนพัฒนาฉบับที่๘โดยการเพิ่มศักยภาพของคนและชุมชนให้เข้มแข็งมีความพร้อมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนความเข้มแข็งของชุมชนจึงเป็นฐานสำคัญในการลดผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมรวมถึงการสร้างกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืนในอนาคตซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาที่สำคัญประการหนึ่งต่อเนื่องมาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่๙และฉบับที่ ๑๑ ต่อมา

ซึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้มีการให้แนวคิดและความหมายของชุมชนและความเข้มแข็งของชุมชนดังนี้

ชุมชนหมายถึงกลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกันและมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นปกติต่อเนื่องอันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกันหรือมีอาชีพร่วมกันหรือการประกอบกิจการซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกันหรือการมีวัฒนธรรมความเชื่อหรือความสนใจร่วมกัน (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, ๒๕๔๑) โดยความเป็นชุมชนอาจหมายถึงการที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้มีวัตถุประสงค์ร่วมกันมีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกันมีความเอื้ออาทรต่อกันมีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำมีการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน^๑

จากความหมายข้างต้นจึงอาจกล่าวได้ว่าชุมชนมีความหมายมากกว่าการที่คนแต่ละคนมาอยู่ร่วมกันแต่ได้สร้างความสัมพันธ์กันโดยมีหลักการเงื่อนไขกติกาซึ่งเรียกโดยรวมว่าระเบียบบรรทัดฐานของการอยู่ร่วมกันชุมชนจึงมีลักษณะเป็นองค์กรทางสังคมที่สามารถตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันของสมาชิกและสามารถช่วยให้สมาชิกสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆที่มีอยู่ร่วมกันได้

ความเข้มแข็งของชุมชนหมายถึงการที่ประชาชนในชุมชนต่างๆของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับโดยจะเรียกชุมชนนี้ว่ากลุ่มชมรมสหกรณ์บริษัท

^๑ประเวศวะสี,ประชาคมตำบล : ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียงศีลธรรมและสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑) หน้า ๓๓๓.

องค์กรชาวบ้านเครือข่ายหรืออื่นๆที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันและด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่นๆในสังคมด้วย

การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอาศัยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่างๆเช่นมิติทางด้านเศรษฐกิจมิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติมิติทางด้านสังคมและมิติทางด้านวัฒนธรรมซึ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้นอาจพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางมิติเท่านั้นเนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน

ส่วนวิสัยทัศน์ของประเทศไทยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑คือการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการปฏิบัติและพัฒนาประเทศโดยมุ่งพัฒนาประเทศไทยไปสู่“สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน” (Green and Happiness Society) ดังนั้นการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนจึงมีความสำคัญมากขึ้นภายในกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและแนวทางการพัฒนาประเทศและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นชุมชนจำเป็นต้องมีความรู้เท่าทันมีภูมิคุ้มกันมีอำนาจต่อรองสามารถปรับตัวและมีวิธีแก้ปัญหาของชุมชนเองในขณะที่การกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการเพิ่มโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมทำร่วมรับผิดชอบและร่วมตรวจสอบมากขึ้นชุมชนที่เข้มแข็งจะส่งเสริมให้การพัฒนาท้องถิ่นก้าวหน้าไปได้อย่างรวดเร็วสามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้ทันเวลาสามารถบริหารจัดการงบประมาณและทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ ได้กำหนดแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศไว้^๒ดังนี้

๑. แนวทางการพัฒนา

๑.๑ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนควรมีมาตรการเชิงรุกที่มีพลังในการป้องกันและปกป้องชุมชน

๑.๒ การสร้างการเรียนรู้ในชุมชนต้องเปิดกว้างให้ชุมชนกำหนดรูปแบบของชุมชนเองได้เพราะแต่ละชุมชนมีประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมประเพณีแตกต่างกัน

๑.๓ การเสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชนต้องดำเนินการให้ครอบคลุมกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทุกประเภทโดยสนับสนุนชุมชนให้สามารถพัฒนาตนเองได้

๑.๔ การใช้พลังชุมชนในการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาด้านต่างๆควรพิจารณาถึงสาเหตุและแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม

๑.๕ การสร้างสังคมเป็นสุข

๑.๖ กระบวนการพัฒนาท้องถิ่นและการเสริมสร้างสุขภาวะชุมชนจะต้องใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งประสานบูรณาการกันทุกระดับ

๑.๗ พัฒนาตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนและตัวชี้วัดสังคมเป็นสุขเพื่อใช้เป็นเกณฑ์ความสำเร็จที่ชัดเจนและผลักดันให้มีการอ้างอิงเพื่อเป็นกรอบให้เกิดการเชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติ

^๒สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔. [ระบบออนไลน์]. วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

๒. การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชุมชนเข้มแข็งต้องให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางและมีเครื่องมือ/กลไกการบริหารยุทธศาสตร์พร้อมทั้งกำหนดบทบาทภารกิจของแต่ละภาคส่วนให้ชัดเจน

๓. บทบาทภาคีควรกำหนดบทบาทหลักที่ชัดเจนระหว่างภาครัฐท้องถิ่นและภาคีพัฒนาต่างๆ เพื่อเสริมหนุนซึ่งกันและกันให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนโดยมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของชุมชนคือ

๓.๑ การจัดองค์กรและบริหารจัดการคือมีการจัดองค์กรและการแบ่งหน้าที่การบริหารจัดการทรัพยากรและกระบวนการแผนการประสานความร่วมมือ

๓.๒ อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วมได้แก่การมีวิสัยทัศน์ร่วมมุ่งสู่คุณภาพชีวิตที่ดี “ค่านิยมสุภาพดี” เชื่อในศักยภาพของคนในชุมชนมีสำนึกความเป็นชุมชนและรู้จักแบ่งปันทุนทางวัฒนธรรมสามารถเชื่อมคนในชุมชนได้

๓.๓ ทุนได้แก่การมีทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพและสำนึกเพื่อส่วนร่วมเงินวัสดุอุปกรณ์สถานที่ภูมิปัญญาพื้นบ้านทรัพยากรธรรมชาติ

๓.๔ มีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง

๓.๕ มีเครือข่ายความร่วมมือ

๓.๖ การยอมรับจากสังคมภายนอก

๓.๗ สิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมือง

การที่ประชาชนในชุมชนชายแดนไทย ลาว กัมพูชา มีการรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนดังนั้นการพัฒนาและสร้างชุมชนให้เข้มแข็งจึงมีองค์ประกอบสำคัญคือการจัดองค์กรและบริหารจัดการอุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วมกันทุนมีกิจกรรมต่อเนื่องมีเครือข่ายความร่วมมือการยอมรับจากสังคมภายนอกและมีสิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมือง

โดยกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอาจกระทำได้โดยอาศัยกระบวนการที่สำคัญ ๔ ขั้นตอนคือการเตรียมคนหรือการพัฒนาทรัพยากรบุคคลการกำหนดประเด็นปัญหาของชุมชนและการพัฒนาทางเลือกเพื่อดำเนินกิจกรรมการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชนและขยายเครือข่ายความร่วมมือ

จากเนื้อหาที่กล่าวมาจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาในด้านต่างๆต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย

๒.๒ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย

๒.๓ เพื่อวิเคราะห์การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน

๓. ขอบเขตการวิจัยและกรอบแนวคิด

๓.๑ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยแบบพรรณนา เชิงคุณภาพ ดังนี้

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive analysis) การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์ (Inter views Research) ทั้งหมดได้แบ่งออกเป็น ๒ วิธี คือ

๓.๑.๑ วิธีการศึกษาค้นคว้าทางเอกสารที่เป็นปฐมภูมิและเอกสารทุติยภูมิ

๑) เอกสารปฐมภูมิ (Primary Document) และ เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Document) เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีผู้ค้นคว้าวิจัย ได้รวบรวมเรียบเรียงไว้ในที่ต่างๆ ในรูปแบบตำรา, หนังสือ, เอกสาร วิชาการเย็บเล่มและเอกสารอื่นใด ที่นำมาตีพิมพ์เผยแพร่ต่อสาธารณชนซึ่งเป็นที่เชื่อถือได้

๓.๑.๒ การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึกประชาชนตามแนวชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี ประเทศไทย กัมพูชา ลาว เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน

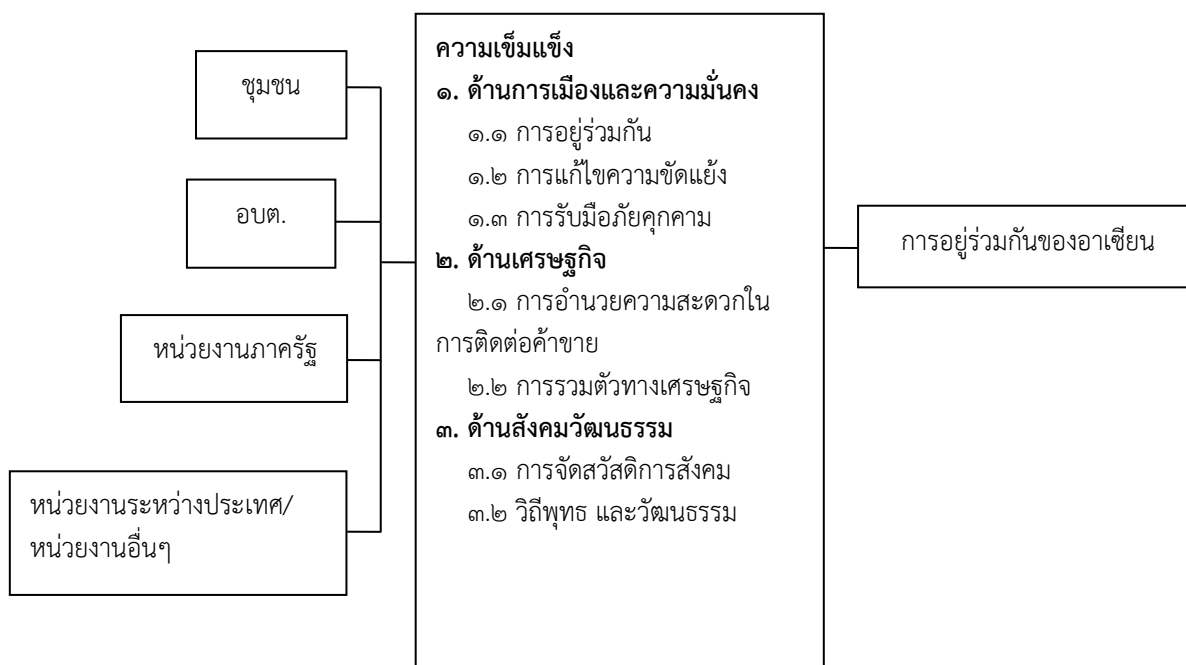
ประชากรศึกษากลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ผู้นำชุมชน ผู้นำภาครัฐ และประชาชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย จำนวน ๓๐คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Sample random sampling)^๓ แบ่งเป็น ๓ กลุ่มคือ

กลุ่มที่ ๑ ชุมชนจุดผ่อนปรนช่องอานม้า กัมพูชา	จำนวน	๑๐	คน
กลุ่มที่ ๒ ชุมชนด่านสากลวังเต่า สปป.ลาว	จำนวน	๑๐	คน
กลุ่มที่ ๓ ชุมชนด่านถาวรช่องเม็ก อ.สิรินธร	จำนวน	๑๐	คน
รวมทั้งสิ้น	จำนวน	๓๐	คน

^๓จรรยา คุณมี, การเขียนวิจัยทางการศึกษาและการเขียนบทนิพนธ์, (อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชธานี, ๒๕๕๑), หน้า ๒๑.

๓.๒ กรอบแนวความคิด

เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สามารถกำหนดกรอบแนวความคิดในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดังนี้คือ

แผนภาพที่ ๑ กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

๔. นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

การเสริมสร้างความเข้มแข็ง หมายถึง แนวทางที่เป็นกลไกในการพัฒนาและสร้างสังคมให้เข้มแข็ง ทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนาตัดสินใจ แก้ปัญหาตนเองและสังคม กำหนดแผนแม่บทชุมชนด้วยการร่วมกันคิดสร้างและบริหารจัดการชุมชนของคนในท้องถิ่นที่ร่วมกันเป็นเจ้าของ

ชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย หมายถึง ๑. ชุมชนจุดผ่อนปรนช่องอานม้ากัมพูชา ๒. ชุมชนด่านสากลวังเต่า สปป.ลาว ๓. ชุมชนด่านถาวรช่องเม็ก อำเภอสิริธร

ประชาคมอาเซียน หมายถึงเป้าหมายที่สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations : ASEAN) เป็นองค์ระหว่างประเทศระดับภูมิภาคจะพัฒนาเป็นประชาคมร่วมกัน เพื่อความร่วมมือกันในด้าน ๓ ด้าน คือ ๑. ด้านการเมืองและความมั่นคง ๒.ด้านเศรษฐกิจ และ ๓. ด้านสังคมวัฒนธรรม

๕. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๕.๑ ได้ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย

๕.๒ ได้แนวทางปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย

๕.๓ ได้ทราบปัญหาและอุปสรรคของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย

๕.๔ เอกสารที่สมบูรณ์แล้ว สามารถนำไปเผยแพร่เพื่อปรับบทบาทของพระสงฆ์ให้เกิดประโยชน์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมสู่ประชาคมอาเซียน

บทที่ ๒

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็ง

ในบทที่นี้ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็ง และได้
นำเสนอขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัยตามหัวข้อต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว
- ๒.๒ ส่งเสริมสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว
- ๒.๓ ปลุกฝังให้มีวิถีการดำเนินชีวิตที่ดี
- ๒.๔ มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม
- ๒.๕ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวเข้มแข็ง

๒.๑ แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดในชีวิตที่ทุกคนต้องให้การดูแลเอาใจใส่ เพราะทำหน้าที่
ในการหล่อหลอมและขัดเกลาความเป็นมนุษย์ ทั้งการอบรมเลี้ยงดู ให้ความรัก ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน
รวมถึงปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และถ่ายทอดวัฒนธรรมทางสังคมให้แก่สมาชิก เพื่อให้
บุคคลเป็นคนดี มีคุณภาพ และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

แนวทางการสร้าง ความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว

๑. การส่งเสริมสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัวเพื่อสร้างความรัก ความอบอุ่น และความเข้าใจ
ภายในครอบครัว
๒. การปลูกฝังให้มีวิถีการดำเนินชีวิตที่ดี เพื่อจะได้มีวิถีการดำเนินชีวิตที่ดีและถูกต้อง
๓. การมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อไม่สร้างปัญหาให้กับตนเอง ครอบครัว และสังคม
และมีส่วนร่วม ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา

๒.๒ ส่งเสริมสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว

- ๒.๑ มีความรัก ความเข้าใจ และดูแลเอาใจใส่กัน
- ๒.๒ มีเคารพ นับถือ ให้เกียรติ จริงใจ และเห็นคุณค่ากันและกัน
- ๒.๓ มีสิทธิ เสรีภาพ มีการปรึกษาหารือกัน
- ๒.๔ รู้และปฏิบัติบทบาทหน้าที่ที่ควรมีต่อกัน
- ๒.๕ มีเวลาให้กันอย่างมีคุณค่า
- ๒.๖ มีความเสียสละ สามัคคี ให้อภัยกัน
- ๒.๗ มีการสื่อสารทางบวก
- ๒.๘ มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา
- ๒.๙ ไม่มีปัญหาความขัดแย้งรุนแรง

๒.๓ ปลุกฝังให้มีวิถีการดำเนินชีวิตที่ดี

๑) เริ่มจากบทบาทของพ่อแม่

- ๑.๑ เป็นแบบอย่างที่ดี
- ๑.๒ ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนปลูกฝังสิ่งที่ดีให้แก่ลูก
- ๑.๓ เลี้ยงดู ดูแลเอาใจใส่ส่งเสริมพัฒนาการและวุฒิภาวะของลูก

๒) ความสัมพันธ์

- ๒.๑ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนในครอบครัวญาติพี่น้อง และเพื่อนฝูง
- ๒.๒ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

๓) ความเข้มแข็งของบุคคล/การพึ่งพาตนเอง

- ๓.๑ มีพัฒนาการทางอารมณ์ สังคม และจิตใจ
- ๓.๒ รู้จักเรียนรู้และปรับตัวให้สามารถดำเนินชีวิตประจำวันได้ดี
- ๓.๓ มีความมั่นใจในชีวิตของตน
- ๓.๔ สามารถพึ่งพาตนเองได้

๔) สุขภาพร่างกาย

- ๔.๑ มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง

๕) แนวคิดในการดำเนินชีวิต

- ๕.๑ มีสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เช่น ศาสนา
- ๕.๒ ยึดหลักความพอเพียง
- ๕.๓ มองโลกในแง่ดีและมีวิธีการหาความสุขที่ดี

๖) การละเล่นอบายมุข เช่น สุรา เที่ยวกลางคืน การพนัน คบคนชั่ว ชู้สาว ฯลฯ

๒.๔ มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม

- ๑) ไม่มีพฤติกรรมต่อต้าน หรือทำความเดือดร้อนให้แก่สังคม
- ๒) มีส่วนร่วมในการเกื้อหนุนสังคม/ช่วยแก้ไขปัญหของชุมชนและสังคม
- ๓) มีความตระหนักถึงความสำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข

ครอบครัว คือ สิ่งมหัศจรรย์ที่ธรรมชาติสร้างขึ้น หากท่านมีการดำเนินชีวิตอย่างสมดุล จัดการทุกสิ่งด้วยหลักของความเป็นจริง เหมาะสมกับการใช้ชีวิตและสถานการณ์ปัจจุบัน ท่านก็จะสามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุข และนั่นจะเป็นอีกรากฐานหนึ่ง ที่ทำให้ครอบครัวของท่าน เต็มเปี่ยมไปด้วยความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจและ นำไปสู่ครอบครัวที่อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในที่สุด

๒.๕ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวเข้มแข็ง

๑) ปัจจัยที่มีความสำคัญกับครอบครัวเข้มแข็ง

ปัจจัยด้านสัมพันธภาพในครอบครัว มีความสำคัญเป็นอันดับแรกโดยขึ้นอยู่กับปัจจัยประกอบหลายอย่าง ได้แก่ บุคคลในครอบครัว ต้องมีความเข้าใจซึ่งกันและกันสามารถคุยกันได้ในทุกเรื่อง รับฟังและยอมรับฟังความคิดเห็นของคนในครอบครัว ความเป็นประชาธิปไตย สมาชิกในครอบครัวอยู่ด้วยกันพร้อมหน้ามีเวลาให้แก่กัน และครอบครัวมีความรัก มีความอบอุ่นความห่วงใย

เอาใจใส่มีความเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของโครงการครอบครัวเข้มแข็ง สถาบันรักลูก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.) ที่พบว่า การสร้างครอบครัวให้เข้มแข็งนั้น ปัจจัยที่สำคัญประการแรกคือ "ความสัมพันธ์ ในครอบครัว การศึกษาครั้งนี้ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับ ครอบครัวเข้มแข็งจำนวน ๕ ปัจจัย ในแต่ละปัจจัย มีความยากที่จะวัดออกมาเป็นค่าคะแนน หรือตัดสินว่าดีหรือไม่ อย่างเช่นการสอบถามเกี่ยวกับการสื่อสารภายในครัวเรือนนั้น พบว่าขึ้นอยู่กับสถานการณ์ และบุคคลที่กำลังจะสื่อสารอยู่กับใคร ในสถานการณ์ที่ปกติหรือเมื่อมีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้น ซึ่งในบางครอบครัวอาจมีการสื่อสารที่ดีกับสมาชิกบางคน และมีการสื่อสารที่ไม่ดีกับ สมาชิกในบางคน จึงเป็นการยากกว่าครัวเรือนนี้มี การสื่อสารเป็นอย่างไร ซึ่งอาจรวมถึงวัฒนธรรม ในการสื่อสารของแต่ละครอบครัวอีกด้วย หรือใน ปัจจัยด้านทุนทางสังคมที่ค่อนข้างเป็นนามธรรมอยู่มากการวัดออกมาให้เป็นรูปธรรมทำให้มีความละเอียดอ่อนน้อย การสอบถามพฤติกรรมของสมาชิกใน ครอบครัวเป็นการยากที่จะได้ภาพที่ชัดเจน เพราะในแต่ละครัวเรือนก็มีสมาชิกที่มีพฤติกรรมที่หลากหลาย ดังนั้น การสอบถามในส่วนที่เป็นพฤติกรรมอาจหมายถึงพฤติกรรมของผู้กำลังตอบแบบสอบถามเสียเป็นส่วนใหญ่^๑

ทฤษฎีความเข้มแข็ง คือ ในสภาพที่สังคมไทยกำลังเผชิญกับภาวะวิกฤตในการพัฒนาอุตสาหกรรม และประสบปัญหาการระดมเงินทุนจากต่างประเทศ การจะแก้ปัญหาดังกล่าวดังต้องกระทำอย่างเป็นระบบ และตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง การพยายามหาคำตอบต่อคำถามในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน จึงต้องเริ่มต้นจากฐานคิดที่ว่า "คำตอบอยู่ที่ชุมชน เนื่องจากความเข้มแข็งของชุมชนเป็นมโนทัศน์ที่มีความซับซ้อน และเกี่ยวข้องกับมิติต่างๆ หลายมิติ ชุมชนที่ต่างกันอาจนิยามความเข้มแข็งที่ต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของชุมชน ความเพียงพอของทรัพยากร ฯลฯ ด้วยเหตุนี้ โครงการพัฒนาดัชนีความเข้มแข็งของชุมชนจึงเกิดขึ้น ทั้งนี้ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น ๓ ระยะ คือ ระยะแรก เป็นการศึกษาองค์ความรู้ และแนวคิดเชิงอุดมการณ์เกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อนำมาสร้างมโนทัศน์และแนวคิดพื้นฐานทางทฤษฎีเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน ระยะที่สอง เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาทฤษฎีฐานราก เกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน และระยะที่สามเป็นการนำมโนทัศน์และข้อสรุปเชิงทฤษฎีที่ได้จากระยะที่สองไปทดสอบกับปรากฏการณ์จริง ซึ่งหากนำการศึกษาวิจัยนี้ไปปฏิบัติได้จริง ก็จะสามารถพัฒนาให้ชุมชนมีความเข้มแข็งเพียงพอที่จะต้านกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกได้อย่างยั่งยืน^๒

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ^๓ กล่าวได้ว่าเป็น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นสาขาหนึ่งของรัฐศาสตร์ ในปัจจุบันนี้นักวิชาการได้ให้ความสำคัญของการศึกษาแขนงวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทั้งนี้ เพราะเป็นที่ยอมรับกันว่ารัฐจะสามารถธำรงความเป็นรัฐอย่างมีเกียรติในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้นั้น จำเป็นต้องใช้ศิลปะในการชักจูงใจให้รัฐอื่นๆ ปฏิบัติการ

^๑ บังอร เทพเทียน, **ปัจจัยที่สัมพันธ์กับครอบครัวเข้มแข็ง**, สาธารณสุขและการพัฒนา, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒, (๒๕๕๑).

^๒ นภาพร หะวานนท์, เพ็ญศิริ จิระเดชากุล, สุรุฒิ ปัดไธสง, **ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน**, สำนักงานสนับสนุนทุนวิจัยแห่งชาติ, พิมพ์ครั้งแรก พฤศจิกายน ๒๕๕๐, หน้าบทนำ.

^๓ <http://www.oknation.net/blog/naep2007/2007/11/18/entry-120/02/2008> (อ อ น ไลน์) สืบค้น วันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๖๐.

หรือดเว้นปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ต้องการ ทั้งนี้ เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงปัญหาการขัดแย้งและข้อพิพาท อันจะนำไปสู่สงครามในที่สุด

ซึ่งกล่าวได้ว่าในสมัยก่อนนั้น การศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอยู่ในวงจำกัด กล่าวคือเป็นที่สนใจเฉพาะผู้ที่อยู่ในวงการผู้สันติการณ์ เช่น นักการทูต หรือนักการเมืองชั้นนำเท่านั้น แต่ในปัจจุบันนี้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีบทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ และการดำรงไว้ซึ่งสันติภาพของโลก ฉะนั้นการศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จึงเป็นวิชาที่น่าจะมีการศึกษาอย่างกว้างขวางทั้งในแนวกว้างและลึก ทั้งนี้เพื่อจะได้นำความรู้ความเข้าใจมาใช้ในการอธิบายเหตุการณ์ในปัจจุบัน รวมทั้งสามารถคาดคะเนความเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตโดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่วางนโยบายต่างประเทศของรัฐ จะต้องศึกษาสถานการณ์ของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เพื่อที่จะอธิบายเหตุการณ์ระหว่างประเทศ พฤติกรรมทางการเมืองระหว่างประเทศ รวมทั้งทฤษฎีระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ปัจจัยอำนาจแห่งชาติ หมายถึง เนื่องจากสภาพความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีลักษณะกึ่งอนาธิปไตย (Semi-Anarchy) ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐต่างๆ มุ่งใช้อำนาจของตนเพื่อรักษาและเพิ่มพูนอำนาจและผลประโยชน์ของตนด้วยวิธีการทั้งที่ชอบและไม่ชอบด้วยกฎหมายระหว่างประเทศ โดยที่องค์การระหว่างประเทศที่มีอยู่ไม่สามารถจะป้องกันหรือยับยั้งได้อย่างเด็ดขาด จึงยังผลให้ความมั่นคงของนานาชาติได้รับความกระทบกระเทือนอย่างมาก และทำให้รัฐต่างๆ ต้องให้ความสนใจต่อการเสริมสร้างอำนาจของตนให้เข้มแข็งอยู่เสมอเพื่อให้อยู่ในสภาพเท่าเทียมหรือได้ดุลกับอำนาจ (Balance of Power) ของรัฐอื่น ด้วยเหตุนี้ นักศึกษาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจึงให้ความสนใจต่อการศึกษเกี่ยวกับอำนาจของรัฐอย่างมาก ทั้งนี้ก็เพื่อจะรู้ว่าแต่ละรัฐสามารถที่จะเสริมสร้างและเพิ่มพูนอำนาจของตนให้มากขึ้นได้อย่างไร ก็คือ จะต้องค้นหาว่ามีตัวประกอบ (Element) หรือปัจจัย (Factor) อะไรที่มีส่วนเสริมสร้างอำนาจของรัฐหรือที่เป็นพื้นฐาน (Foundation) แห่งอำนาจของรัฐ

ความหมายของปัจจัยอำนาจของรัฐ ปัจจัยอำนาจของรัฐ หมายถึง สิ่งที่จะช่วยให้รัฐมีความสามารถในการทำลายชีวิตและทรัพย์สินของรัฐอื่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจเป็นสิ่งที่สามารถวัดได้คำนวณได้ (Tangible) เช่น พื้นที่ กำลังทหาร อาวุธยุทโธปกรณ์ และแร่ธาตุ เป็นต้น หรืออาจเป็นสิ่งที่นับไม่ได้คำนวณไม่ได้แน่นอน และเปลี่ยนแปลงได้ง่าย (Intangible) เช่น ขวัญและกำลังใจของคนในชาติ คุณภาพของรัฐบาล และผู้นำทางการเมือง เป็นต้น

ได้กล่าวถึง ปัจจัยอำนาจของรัฐแต่ละอย่างไม่ว่าจะเป็นปัจจัยที่วัดได้แน่นอนหรือวัดไม่ได้แน่นอนล้วนมีความสำคัญเท่าๆ กัน และมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างมาก หากปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งขาดไป หรือไม่สมบูรณ์ ก็จะมีผลทำให้รัฐนั้นมีอำนาจน้อยลงหรือไม่เข้มแข็งพอที่จะทำให้รัฐนั้นเป็นที่ยกย่องหรือกลัวเกรงของรัฐอื่น ตัวอย่างเช่น ประเทศมหาอำนาจที่มีกำลังทางทหารและเศรษฐกิจสูงมาก อาจจะไม่เป็นที่ยำเกรงของประเทศเล็กๆ ก็ได้ ถ้าประเทศมหาอำนาจนั้นขาดผู้นำที่มีความสามารถและขาดความสามัคคีระหว่างคนในชาติ

ปัจจัยอำนาจแห่งชาติอาจแบ่งได้เป็น ๓ ชนิด คือ

๑. ปัจจัยทางด้านกายภาพ อันได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ เทคโนโลยี ประชากร เศรษฐกิจ การทหาร

๒. ปัจจัยทางด้านสังคม-จิตวิทยา อันได้แก่ ลักษณะประจำชาติและมรดกทางประวัติศาสตร์ อุดมการณ์แห่งชาติ ขวัญและกำลังใจของคนในชาติ

๓. ปัจจัยทางการเมือง อันได้แก่ คุณภาพของรัฐบาล ผู้นำทางการเมือง และความสามารถทางการทูต

๑.๑ ปัจจัยทางด้านกายภาพ

ปัจจัยอำนาจของรัฐอาจกล่าวได้ว่าปัจจัยทางด้านกายภาพเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญที่สุดที่จะชี้ให้เห็นถึงฐานะและอิทธิพลของรัฐในเวทีระหว่างประเทศ นอกจากนั้น ปัจจัยทางกายภาพนี้ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่รัฐทุกรัฐจะต้องรักษาเพิ่มพูนและ/หรือใช้ประโยชน์ให้ได้ผลสูงสุดเพื่อความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงของชาติ

ปัจจัยด้านกายภาพของอำนาจของรัฐมีความแตกต่างกันมากระหว่างรัฐที่อยู่ในขั้นพัฒนา ที่แตกต่างกันกล่าวคือ รัฐที่พัฒนามากแล้ว เช่น รัฐในยุโรปและสหรัฐอเมริกาจะมีปัจจัยด้านกายภาพโดยเฉพาะด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ประชากร การทหาร เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีสูงกว่าประเทศที่อยู่ในขั้นกำลังพัฒนา เช่น ประเทศส่วนมากในเอเชีย ละตินอเมริกา และแอฟริกา

๑.๑.๑. สภาพภูมิศาสตร์

๑) สภาพทางภูมิศาสตร์ เป็นที่ยอมรับกันว่าสภาพทางภูมิศาสตร์ของรัฐมีความสัมพันธ์ต่ออำนาจและอิทธิพลของประเทศเป็นอย่างมาก และสภาพทางภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นปัจจัยต่ออำนาจของชาตินั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญที่สมควรหยิบยกมาพิจารณาอยู่ ๓ ประการ คือ ที่ตั้งของประเทศ ขนาดของประเทศ และรูปร่างของประเทศ

๑.๑. ที่ตั้งของประเทศ (Location) กล่าวได้ว่าที่ตั้งของประเทศมีความสัมพันธ์กับอำนาจของประเทศเป็นอย่างมาก ประเทศที่มีอาณาเขตติดกับทะเลหรือมหาสมุทรย่อมมีโอกาสเสริมสร้างอำนาจทางทะเลเพื่อคุ้มครองเส้นทางคมนาคมทางทะเลในการติดต่อสัมพันธ์ทางการค้าหรือการติดต่อกับประเทศอื่น ส่วนประกอบที่มีอาณาเขตเป็นแผ่นดินขนาดใหญ่ และมีอาณาเขตติดทะเลน้อย จำต้องสร้างแสนยานุภาพทางบกหรือกองทัพบกที่เข้มแข็ง เป็นต้น

ในขณะเดียวกันประเทศที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศอื่นทางแผ่นดิน แต่ไม่มีทางออกทะเลย่อมจะไม่มีโอกาสสร้างกำลังอำนาจของชาติ เพราะจำต้องอาศัยประเทศอื่นเป็นทางผ่านเข้าออก ฉะนั้น จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า ที่ตั้งของประเทศเป็นปัจจัยทางภูมิศาสตร์ในการส่งเสริมกำลังของชาติเป็นอันมาก

๑.๒. (Size) กล่าวได้ว่าขนาดพื้นที่ของประเทศเป็นที่มาของอำนาจ กล่าวคือ ประเทศที่มีพื้นดินกว้างใหญ่ย่อมบรรจุประชากรซึ่งเป็นกำลังของชาติมาก และพื้นดินกว้างใหญ่ไพศาลอาจเป็นแหล่งกำเนิดทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่า เช่น น้ำมัน ถ่านหิน เหล็กกล้า และแร่เหล็ก ทำให้เกิดความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ อันจะส่งผลให้เกิดกำลังอำนาจของชาติอีกทางหนึ่งด้วย

๑.๓. รูปร่างของประเทศ (Shape) รูปร่างของประเทศเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของลักษณะภูมิศาสตร์ของประเทศ ที่มีผลกระทบต่อความมีอำนาจของชาติในทางภูมิศาสตร์การเมืองได้แบ่งลักษณะรูปร่างของประเทศออกเป็น ๓ แบบดังนี้

(๑) รูปร่างที่สมบูรณ์มาก ได้แก่ รูปร่างของประเทศที่เป็นวงกลมมีความกะทัดรัดและมีผืนแผ่นดินต่อเนื่องกัน สำหรับประเทศที่มีลักษณะเป็นรูปวงกลมนั้น เมื่อลากเส้นรัศมีออกไปจากศูนย์กลางของประเทศจะมีระยะเวลาเท่ากัน ลักษณะเช่นนี้ทำให้เกิดความสะดวกในด้านการคมนาคมติดต่อกับประเทศอื่นๆ การบริหารงานของชาติเป็นไปโดยรวดเร็วทั่วถึง เพราะทุกส่วนเชื่อมโยงมายังศูนย์กลางของประเทศได้โดยสะดวก

ส่วนประเทศที่มีลักษณะกะทัดรัดและมีผืนดินต่อเนื่องกัน เช่น ประเทศอูรุกวัย รูมาเนีย ออสเตรเลีย ฮังการี และสวิตเซอร์แลนด์ ทำให้การบริหารมีความคล่องตัวและความสะดวกง่ายดายและทั้งไม่ค่อยมีความแตกต่างกันมากนักในสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้มีความเป็นปึกแผ่นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่ค่อยจะมีความแตกต่าง เว้นแต่จะเกิดวิกฤติการณ์อื่นใดซึ่งอาจเกิดเฉพาะเหตุการณ์เท่านั้น

(๒) รูปร่างที่ไม่กะทัดรัด มีหลายประเทศที่มีรูปร่างไม่กะทัดรัด กล่าวคือ มีรูปร่างยาวแคบ (Elongated) คือ มีส่วนยาวมากกว่าส่วนกว้าง เช่น ประเทศชิลี อิตาลี พม่า และไทย นอกจากนั้นรัฐที่มีส่วนของรูปร่างหรือพรมแดนส่วนหนึ่งส่วนใดล้ำเข้าไปในดินแดนของประเทศอื่น เช่น ในรูปลักษณะปากนกแก้วคิม หรือขอเปิด ดังเช่น พรมแดนของเขมรทางด้านตะวันออกที่ล้ำเข้าไปในดินแดนของเวียดนามตอนใต้ ทำให้พวกเวียดนามสามารถใช้ดินแดนปากนกแก้วของเขมรเป็นที่หลบซ่อนและตั้งฐานกำลังในการต่อสู้และขยายอิทธิพล

(๓) รูปร่างที่มีลักษณะส่วนย่อยแยกออกจากส่วนใหญ่ กล่าวคือ เป็นประเทศที่มีพื้นที่ไม่ติดต่อกัน หรือมีรูปร่างแตกแยกไม่ปะติดปะต่อกัน หรือมีลักษณะที่กระจายเป็นเกาะเล็กเกาะน้อย ตัวอย่างของประเทศที่มีพื้นที่ไม่ต่อเนื่องกันและแต่ละส่วนแยกห่างกันเป็นระยะทางไกลเกือบ ๑,๐๐๐ ไมล์ เช่น ประเทศปาเกีสถานในสมัยที่มีปาเกีสถานตะวันออกและปาเกีสถานตะวันตกโดยมีประเทศอินเดียกั้นแทรกอยู่ระหว่างกลาง ลักษณะดังกล่าวเป็นการยากที่จะสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของประชากรที่อาศัยอยู่ในแต่ละส่วนและในที่สุดปาเกีสถานตะวันออกก็ได้แยกตัวออกมาสถาปนาตนเองเป็นประเทศเอกราชโดยได้เปลี่ยนชื่อเป็นบังกลาเทศในปัจจุบัน

๒. ทรัพยากรธรรมชาติ ประเทศมหาอำนาจส่วนใหญ่มักเป็นประเทศที่มีหรืออุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เช่น สหรัฐอเมริกา และรัสเซีย ต่างมีทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ และกำลังอาวุธเพื่อสร้างชาติและทรัพยากรที่ถือว่ามีความสำคัญที่สุดก็คือ เหล็ก ถ่านหิน และน้ำมัน สาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้ประเทศเยอรมนีพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ ๒ ก็คือ เยอรมนีขาดแคลนน้ำมัน และถึงแม้จะได้มีการพยายามนำเอาถ่านหินซึ่งมีอยู่มากมายกลั่นเป็นน้ำมันก็ไม่สามารถจะแก้ไขปัญหาคขาดแคลนน้ำมันได้มากนัก

กล่าวได้ว่า ประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์หรือประเทศที่สามารถนำทรัพยากรธรรมชาติของชาติอื่นไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศและกำลังอำนาจชาติตนแล้ว ย่อมอยู่ในฐานะที่ได้เปรียบในการเสริมสร้างอำนาจชาติ

๓. ความสามารถทางเทคโนโลยี ในปัจจุบันนี้วิทยาการของโลกได้เจริญก้าวหน้าไปเป็นอันมาก ฉะนั้นประเทศที่มีความสามารถในการพัฒนาทางเทคโนโลยีย่อมมีโอกาสมากในการสร้างอำนาจแห่งชาติ จริงอยู่ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ก็เป็นสิ่งจำเป็นต่อการสร้างอำนาจของชาติ แต่การพัฒนาความสามารถในการใช้เทคโนโลยีย่อมมีบทบาทในการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เป็นประโยชน์อยู่ไม่น้อย บางประเทศมีทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าสูงในการสร้างอาวุธ แต่ไม่มีความสามารถทางเทคโนโลยี เช่น ประเทศคองโกมีแร่ยูเรเนียมเป็นจำนวนมากและประเทศเบลเยียมซึ่งเคยได้เป็นเจ้าของอาณานิคมของประเศนี้ แต่ยังไม่มีความสามารถทางเทคโนโลยีสูงเพียงพอที่จะนำแร่ยูเรเนียมมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ เบลเยียมจึงไม่อาจใช้ประโยชน์ของแร่ยูเรเนียมได้มากนัก ในขณะที่เดียวกันทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตซึ่งมีแร่ยูเรเนียมมากและมีความสามารถทางเทคโนโลยีสูง จึงสามารถนำแร่ยูเรเนียมไปใช้ประกอบอาวุธนิวเคลียร์ที่ร้ายแรงจนทำให้สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตเป็นชาติอภิมหาอำนาจในปัจจุบัน

๔. ประชากร เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยทางประชากร อาจแยกพิจารณาได้เป็น ๒ ด้าน คือ ด้านจำนวนประชากร และด้านคุณภาพประชากร

๔.๑. จำนวนประชากร การที่ประเทศหนึ่งประเทศใดมีจำนวนประชากรมาก ย่อมทำให้มีกำลังทหารและแรงงานมาก ซึ่งประเทศดังกล่าวอาจนำจำนวนประชากรที่มีอยู่มหาศาลนั้นมาเป็นเครื่องมือสนับสนุนการคุกคามหรือการดำเนินกิจการในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ ถึงแม้ในปัจจุบันชาติมหาอำนาจจะสามารถผลิตอาวุธนิวเคลียร์ได้ แต่จำนวนประชากรที่มหาศาลอันหมายถึงกองทัพด้วยนั้น ย่อมจะสร้างความลำบากใจให้กับประเทศที่มีจำนวนประชากรน้อยกว่าซึ่งถึงแม้ว่าจะมีอาวุธที่ดีกว่าก็ตาม ขอยกตัวอย่างเช่น สงครามเกาหลีเป็นเครื่องพิสูจน์ความจริงในเรื่องจำนวนประชากรของคู่สงครามได้เป็นอย่างดี ในเมื่อสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ส่งคลื่นมนุษย์ (Human wave) เข้าสู่สงครามเกาหลีทำให้สหรัฐอเมริกาซึ่งมีอาวุธที่ทรงคุณภาพสูงและเป็นผู้นำชาติเสรีที่มีบทบาทสำคัญในสงครามเกาหลีต้องแสวงหาหนทางที่จะเจรจาสงบศึกเกาหลี

๔.๒. คุณภาพประชากร คำว่า “คุณภาพประชากร” มีความหมายค่อนข้างกว้าง กล่าวคือ หมายถึงประชากรที่มีการศึกษาดี มีความรู้ความสามารถสูง มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง และมีความเข้าใจในเรื่องสิทธิหน้าที่ของพลเมืองแห่งชาติ

ประเทศที่มีคุณภาพประชากรดีดังกล่าวข้างต้น ย่อมสามารถสร้างอำนาจแห่งชาติได้ ขอยกตัวอย่าง เช่น ประเทศญี่ปุ่นมีประชากรที่มีคุณลักษณะที่ดีหลายประการ เช่น มีระเบียบวินัยสูง รู้จักประหยัด รู้จักสิทธิหน้าที่ของตนเอง และถึงแม้ญี่ปุ่นจะขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติอยู่บ้าง แต่ในเมื่อญี่ปุ่นมีประชากรที่มีคุณภาพก็สามารถสร้างอำนาจของชาติทางด้านเศรษฐกิจได้เป็นผลสำเร็จอย่างรวดเร็ว และเป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจประเทศหนึ่งในปัจจุบัน

๕. เศรษฐกิจ ในปัจจุบันนี้ความมั่งคั่งและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสรรคความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศชาติจนมีการเรียกประเทศที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจว่าเป็น “ชาติมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ” เช่น ประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น ประเทศอภิมหาอำนาจ คือ สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ประเทศเยอรมันตะวันตกก็เป็นอีกประเทศหนึ่ง ซึ่งถึงแม้ว่าจะไม่มีกองทัพแห่งชาติที่เข้มแข็ง แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นชาติมหาอำนาจทางเศรษฐกิจประเทศหนึ่ง

ฉะนั้น ประเทศที่สามารถธำรงไว้ซึ่งอำนาจของชาติ หรือประเทศที่จะสร้างสรรค์อำนาจของชาติได้จะต้องเป็นชาติที่มีขีดความสามารถในการพัฒนาทางเศรษฐกิจสูง จนประสบความสำเร็จทั้งในด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม

๖. การทหาร ในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบันนี้นั้น ได้มีการใช้กำลังอำนาจทางทหารเป็นเครื่องมือสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง และใช้เป็นพลังในการเจรจาต่อรองทางการเมืองระหว่างประเทศ ฉะนั้นประเทศที่มีกำลังอำนาจทางทหารที่เข้มแข็งทั้งในด้านคุณภาพของอาวุธและมียอดกำลังทหารจำนวนมากย่อมเป็นฝ่ายได้เปรียบในการธำรงไว้ซึ่งความเป็นชาติมหาอำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำนวนทหาร ตัวอย่างเช่น สาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นชาติที่ได้รับการยอมรับและมีศักดิ์ศรีอยู่ในกลุ่มชาติมหาอำนาจได้อย่างสมบูรณ์แบบนั้น ก็เพราะจีนมีกองทัพที่มีจำนวนขนาดใหญ่ ถึงแม้ว่าคุณภาพของอาวุธจะไม่พัฒนาได้เท่าเทียมกับชาติมหาอำนาจอื่นก็ตามที แต่จีนก็เป็นประเทศที่ชาติมหาอำนาจทั้งหลายต่างให้ความสนใจและพยายามดึงมาเป็นสมครพรรคพวก ทั้งนี้ เพราะกำลังอำนาจทางทหารอันมหาศาลของจีนนั่นเอง

ปัจจัยทางสังคมจิตวิทยาของอำนาจรัฐ ปัจจัยอำนาจของรัฐด้านสังคมวิทยา-จิตวิทยาเป็นปัจจัยที่มีลักษณะตรงข้ามกับปัจจัยด้านกายภาพคือ เป็นปัจจัยที่ไม่เห็นเด่นชัด และวัดได้ยากกว่ามีมากน้อยหรือสูงต่ำเพียงใด นอกจากนั้น ปัจจัยทางด้านสังคม-จิตวิทยายังเป็นปัจจัยที่แปรเปลี่ยนได้ง่ายอีกด้วย อย่างไรก็ตาม แม้ปัจจัยทางด้านสังคม-จิตวิทยาจะมีจุดอ่อนดังกล่าว แต่ก็ยังเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่ออำนาจของรัฐอย่างมาก ทั้งนี้ก็เพราะปัจจัยด้านสังคม-จิตวิทยา มีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านประชากร การทหารและเศรษฐกิจอย่างใกล้ชิด อาจกล่าวได้ว่า ถ้ารัฐใดมีมรดกทางประวัติศาสตร์ที่ควรแก่การบำรุงรักษา มีประชากรที่มีวินัย มีขวัญกำลังใจสูง ขยันหมั่นเพียร มัธยัสถ์ ซื่อสัตย์และรับผิดชอบต่อหน้าที่ ยึดมั่นในเป้าหมายสูงสุดร่วมกันของชาติ และเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแข็งขัน ก็ย่อมจะทำให้ประเทศนั้นสามารถเพิ่มคุณภาพประชากรให้สูงขึ้นได้ง่ายอันจะเป็นประโยชน์ต่อการเพิ่มประสิทธิภาพให้แก่กองทัพแห่งชาติ และทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจบรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งย่อมจะทำให้ปัจจัยด้านกายภาพของอำนาจของรัฐสูงขึ้น เป็นที่เลื่อมใสของมิตรและเป็นที่ยำเกรงของศัตรู

ลักษณะประจำชาติและมรดกทางประวัติศาสตร์ ลักษณะประจำชาติ หมายถึง ลักษณะในการคิด การแสดงความรู้สึก การปฏิบัติตนและการทำงานของประชากรในประเทศ ส่วนมรดกทางประวัติศาสตร์ หมายถึง สิ่งที่ชนในชาติยึดถือปฏิบัติต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน หรือยกย่องว่าเป็นสิ่งดีงามมาเป็นเวลาช้านาน และมีค่าควรแก่การ รักษาไว้ตลอดไปการที่ถือว่าลักษณะประจำชาติและมรดกทางประวัติศาสตร์เป็นปัจจัย-จิตวิทยาที่จะช่วยเสริมสร้างอำนาจของรัฐให้สูงขึ้นนั้น มีเหตุผลสนับสนุนอยู่ ๓ ประการ

ประการแรก เป็นที่เห็นได้ชัดว่าถ้าประชากรของประเทศใดมีความเชื่อมั่นในอำนาจของการใช้เหตุผลของมนุษย์ว่าสามารถแก้ปัญหาของมนุษย์ได้โดยไม่ยอมปล่อยชีวิตให้เป็นไปตามโชคชะตาหรือดวง มีความกล้าหาญ อดทน และมีयोหื้อต่อโชคชะตามีระเบียบวินัย ประหยัด ขยันหมั่นเพียร รักอิสระ กล้าหาญอดทน และพร้อมที่จะเสียสละเพื่อประเทศชาติ จะมีผลทำให้ประเทศชาตินั้นมีความเข้มแข็งและเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วกว่าประเทศที่มีประชากรที่มกมายในไสยศาสตร์ เกียจคร้าน

ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย ไร้วินัย และเห็นแก่ตัว ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ ประชากรของยุโรปและสหรัฐอเมริกา มีคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้นมากกว่าประชากรของประเทศในทวีปอื่น จึงทำให้ประเทศยุโรปตะวันตก และสหรัฐอเมริกาเจริญก้าวหน้าเร็วกว่าประเทศในเอเชียละตินอเมริกาและแอฟริกา

ประการที่สอง เป็นที่เห็นได้ชัดเจนเช่นเดียวกันว่า ประเทศที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานย่อมมี สิ่งดีงามที่บรรพบุรุษได้สร้างสมไว้ให้เป็นมรดกที่ควรภาคภูมิใจและมีค่าควรแก่การรักษาไว้มากกว่า ประเทศชาติที่เกิดใหม่และยังไม่มีสิ่งดีงามในประวัติศาสตร์ที่จะนำมาอ้างอิงเพื่อสร้างความภาคภูมิใจ ให้แก่ชนในชาติดังจะเห็นได้ว่าประเทศมหาอำนาจเกือบทุกประเทศในปัจจุบัน เช่น สหภาพโซเวียต จีน ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส และอังกฤษ ล้วนเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานพันปีทั้งนั้น คงมีแต่ สหรัฐอเมริกาเท่านั้นที่มีประวัติศาสตร์ยาวเพียงสองร้อยกว่าปี

ประการที่สาม มรดกทางประวัติศาสตร์เป็นปัจจัยที่จะช่วยเสริมสร้างอำนาจของรัฐให้ มั่นคงขึ้นเช่นกัน ทั้งนี้เพราะชาติใดที่มีสิ่งดีงามที่ได้รับการรักษาไว้อย่างต่อเนื่องยาวนานย่อมเป็นเครื่อง แสดงว่าชาตินั้นมีความแข็งแกร่งทางสังคม-จิตวิทยา ที่สามารถพิสูจน์ให้เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังจะ เห็นได้ว่าบางประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษ และประเทศไทย ซึ่งมีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และเป็นศูนย์รวมแห่งความสามัคคีของชนในชาติมาเป็นเวลานานหลายร้อยปี ส่วนสหรัฐอเมริกามี สถาบันประธานาธิบดีที่มาจากการเลือกตั้งเป็นสัญลักษณ์ของความเข้มแข็งทางการเมืองมาเป็น เวลานานหลายร้อยปี ซึ่งเป็นการแสดงว่าสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นสิ่งดีงามและเป็นมรดกทาง ประวัติศาสตร์ที่ทั้งประเทศอังกฤษและประเทศไทยจะต้องรักษาไว้ตลอดไป เพื่อความมั่นคงของชาติ ส่วนสถาบันประธานาธิบดี ที่มาจากการเลือกตั้งก็เป็นสิ่งดีงามและเป็นมรดกทางประวัติศาสตร์ที่ สหรัฐอเมริกาจะต้องรักษาไว้ตลอดไปเพื่อความยิ่งใหญ่ของชาติอเมริกัน

อุดมการณ์แห่งชาติ “อุดมการณ์ของชาติ” ในที่นี้หมายถึง “ระบบความคิดที่อธิบาย เป้าหมายสูงสุดของชาติและแนวทางอันดีงามที่ชนในชาติพึงยึดถือเอาเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนเพื่อ ขจัดสภาพการณ์ ด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองอันเสื่อมโทรมดังที่เป็นอยู่ให้หมดไป ทั้งนี้ เพื่อบรรลุ ถึงเป้าหมายอันสูงสุดของชาติ” อุดมการณ์ของชาติมีความสำคัญต่อสังคมและช่วยระดมชนในชาติให้ ช่วยเสริมสร้างอำนาจของรัฐให้แข็งแกร่งขึ้นมาก ดังนี้

๑. อุดมการณ์ของชาติจะช่วยลดความแตกแยกทางความคิดระหว่างชนในชาติ และผูกพัน ชนในชาติเข้าด้วยกัน รวมทั้งจะก่อให้เกิดการเห็นพ้องต้องกันในผลประโยชน์และวัตถุประสงค์ของชาติ และปฏิบัติการต่าง ๆ เพื่อให้วัตถุประสงค์ของชาติเป็นผลสำเร็จ ตัวอย่างเช่น ถ้าประชาชนชาวไทย ส่วนใหญ่ศรัทธาในอุดมการณ์อย่างเดียวกัน อันได้แก่ ผลประโยชน์ที่เกี่ยวกับความเป็นเอกราช ความมั่นคง ความเจริญก้าวหน้าและเกียรติภูมิของชาติ ผลประโยชน์อะไรที่สำคัญกว่าอะไร และภัย อะไรเป็นภัยร้ายต่อคนไทยทั้งชาติ และคนไทยควรจะทำอะไรร่วมกันให้เป็นผลสำเร็จก่อนอย่างอื่น เช่น ควรจะมุ่งสร้างกำลังทหารให้เกรียงไกรเพื่อพิทักษ์ความมั่นคงของชาติก่อน หรือว่าควรเร่งรัดพัฒนา เศรษฐกิจเพื่อสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้แก่ชาติก่อน ซึ่งที่จริงนั้นวัตถุประสงค์ของชาติทั้งสอง อย่างนี้จะต้องมีความสำคัญเท่าๆ กันและควรจะทำให้สำเร็จพร้อมๆ กันให้ได้ มิฉะนั้นชาติไทยก็อาจจะ ไม่มีความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคง อุดมการณ์ของชาติจะช่วยทำให้ชนในชาติยอมรับในระบบ เศรษฐกิจ การเมือง การบริหาร และวัฒนธรรมที่กำหนดขึ้นตามแนว

๒. อุดมการณ์นั้น ตัวอย่างเช่น ถ้าคนไทยมีอุดมการณ์อย่างเดียวกันแล้วคนไทยเราก็คงจะไม่ต้องโต้เถียงกันว่า ประเทศไทยควรจะใช้ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยหรือเผด็จการและควรจะใช้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมหรือสังคมนิยม เพราะอุดมการณ์ของชาติจะกำหนดหลักการไว้อย่างแน่นอนว่าประเทศไทยจะใช้ระบบการเมืองและระบบเศรษฐกิจแบบใด

๓. อุดมการณ์ของชาติจะช่วยชี้ให้คนในชาติเห็นถึงความเสื่อมโทรมของสังคมปัจจุบันและแนวทางสำหรับสร้างสรรค์สังคมที่ดีกว่าและเป็นธรรมกว่าให้เกิดขึ้นในชาติของตนในอนาคต ซึ่งถ้าหากว่าชนในชาติเสื่อมใสศรัทธาอุดมการณ์ดังกล่าวอย่างจริงจังแล้ว อุดมการณ์นั้นก็จะกลายเป็นพลังผลักดันให้ชนในชาติกระทำตามแนวอุดมการณ์นั้นเพื่อความสำเร็จในเป้าหมายอันสูงสุดของชาติน่าเชื่อได้ว่าถ้าเราสามารถทำให้คนไทยศรัทธาในอุดมการณ์ที่ว่า การฉ้อราษฎร์บังหลวงในวงราชการไม่ดีอีกต่อไป และเลิกนิสัยที่ชอบให้สินบนแก่ข้าราชการ

๔. อุดมการณ์ของชาติ จะเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับใช้เป็นเหตุผลอ้างอิงให้ชนในชาติรับเอาเป็นแบบแผนของความประพฤติและการปฏิบัติภารกิจประจำวัน และจะช่วยให้สมาชิกของสังคมหรือชนในชาติเข้าใจในขอบเขตของสิทธิและหน้าที่ของตนต่อชาติได้ดีขึ้นด้วย อาจกล่าวได้ว่าถ้าคนไทยศรัทธาในหลักอุดมการณ์อย่างเดียวกัน คนไทยก็จะมีหลักสำหรับยึดเป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ของตน และยกเป็นเหตุผลอ้างอิงให้คนไทยบางคนที่มีประพฤติออกนอกแนวอุดมการณ์ดังกล่าวหันกลับมาประพฤติและปฏิบัติตนให้อยู่ในแนวอุดมการณ์ที่ยอมรับกันแล้วโดยทั่วไป

ขวัญและกำลังใจของคนในชาติ ซึ่งหมายถึง ความสนับสนุนที่ประชาชนจะพึงให้กับนโยบายที่รัฐบาลของประเทศกำลังดำเนินอยู่ในยามสันติและยามสงคราม เป็นปัจจัยที่แปรเปลี่ยนได้มากและวัดได้ยากมากเช่นกัน แต่ก็ยังเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบกระเทือนต่อฐานะของประเทศในเวทีการเมืองระหว่างประเทศอยู่ไม่น้อยเช่นกัน รัฐบาลของทุกประเทศที่ได้ตัดสินใจเลือกดำเนินนโยบายอย่างใดอย่างหนึ่งไปมักเชื่อว่านโยบายที่ตนได้เลือกใช้นั้นเป็นนโยบายที่ดีที่สุดจึงย่อมจะเป็นนโยบายที่ประชาชนของประเทศจะต้องให้ความสนับสนุน ถ้าประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศเกิดไม่ได้ให้ความสนับสนุนนโยบายนั้นรวมทั้งแสดงการคัดค้านนโยบายนั้น ด้วยการดำเนินนโยบายนั้นๆ ผ่านทางสื่อมวลชนต่างๆ หรือด้วยการเดินขบวนต่อต้าน ก็ย่อมเป็นการยากที่รัฐบาลของประเทศนั้นจะตื้อดิ่งดำเนินนโยบายดังกล่าวได้โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง เมื่อการณ์เป็นเช่นนี้ ฐานะของประเทศนั้นในเวทีการเมืองระหว่างประเทศก็จะได้รับความกระทบกระเทือนเพราะประเทศอื่นๆ ย่อมสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ประเทศนั้นกำลังจะเปลี่ยนนโยบายที่เคยเลือกปฏิบัติมา โดยที่ฝ่ายเขาไม่จำเป็นต้องยอมอ่อนข้ออะไรให้เป็นการแลกเปลี่ยน ด้วยเหตุนี้รัฐบาลของประเทศต่างๆ จึงจะต้องถือเป็นเรื่องสำคัญมาก ที่จะต้องรักษาขวัญกำลังใจของประชาชนภายในประเทศให้สูงอยู่เสมอ

อิทธิพลทางศาสนาและวัฒนธรรมทางการเมือง ศาสนา หมายถึง ลัทธิความเชื่อถือที่มนุษย์ยึดเป็นหลักในการดำเนินชีวิตและเป็นที่ยอมรับกันว่าทุกศาสนามีเป้าหมายสูงสุดเหมือนกันคือ ต้องการให้ผู้เลื่อมใสทำความดีและละความชั่ว ศาสนาที่สำคัญในโลกขณะนี้มีอยู่ ๓ ศาสนา คือ ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของมนุษย์ทั่วโลกกว่าสามพันล้านคน

วัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด ทศนคติ และการปฏิบัติต่อการเมืองและสถาบันการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองที่สำคัญมี ๒ อย่างคือ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบเผด็จการหรืออำนาจนิยม และวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

ปัจจัยทางการเมืองของอำนาจของรัฐ ปัจจัยด้านการเมืองเป็นปัจจัยที่มีลักษณะคล้ายกับปัจจัยด้านสังคมจิตวิทยา คือ ไม่เห็นเด่นชัดแต่พอจะประเมินได้ว่าอยู่ในสภาพเช่นไร ทั้งนี้โดยวัดจากผลงานรัฐบาล และผู้นำทางการเมือง ในการดำเนินนโยบายต่างๆ ที่แถลงไว้ทั้งด้านภายในและภายนอกประเทศว่า ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวมากน้อยเพียงใด ถ้าเป็นผลสำเร็จมากก็เป็นเครื่องชี้ว่า ปัจจัยทางการเมืองของอำนาจของรัฐนั้นมีความเข้มแข็ง ซึ่งจะส่งผลดีไปยังปัจจัยด้านสังคม-จิตวิทยาและด้านกายภาพอีกด้วย กล่าวคือจะทำให้คนในชาติมีขวัญและกำลังใจดี พร้อมทั้งจะปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล และเสียสละให้แก่ประเทศชาติมากขึ้น นอกจากนี้ เมื่อปัจจัยด้านการเมืองเข้มแข็ง ก็จะส่งผลให้นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและเทคโนโลยีได้รับการปฏิบัติตามอย่างต่อเนื่องและจริงจัง อันจะเป็นผลดีต่อการเสริมสร้างอำนาจของรัฐโดยรวม

๑. คุณภาพของรัฐบาล ในบรรดาปัจจัยต่างๆ ที่ได้อธิบายมาแล้วนั้น คุณภาพของรัฐบาล ซึ่งเป็นปัจจัยที่แปรเปลี่ยนอยู่เสมอเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้ฐานะของประเทศสูงขึ้นหรือต่ำลง ในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ ทั้งนี้ก็เพราะเป็นผู้ที่จะทำการใช้ปัจจัยอื่นๆ ให้เป็นประโยชน์ต่อประเทศมากที่สุด เช่น เป็นผู้ที่จะกำหนดและวางวิธีการในการใช้ทรัพยากรของชาติให้เป็นประโยชน์ต่อประเทศมากที่สุด เช่น เป็นผู้ที่จะกำหนดและวางวิธีการในการเพิ่มคุณภาพของประชากรให้สูงขึ้นเรื่อยๆ และเป็นผู้ที่จะคอยรักษาขวัญกำลังใจของประชาชาติให้สูงอยู่เสมอ เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าประเทศจะยิ่งใหญ่ได้หรือไม่ก็อยู่ที่รัฐบาลถ้ารัฐบาลมีคุณภาพต่ำประเทศก็จะมีฐานะในเวทีการเมืองระหว่างประเทศต่ำไปด้วย ถ้ารัฐบาลมีคุณภาพสูงประเทศก็จะมีฐานะในเวทีการเมืองระหว่างประเทศสูงไปด้วย รัฐบาลใดจะมีคุณภาพสูงหรือต่ำนั้นดูได้จากความสามารถของรัฐบาลนั้นในเรื่องต่างๆ เหล่านี้คือ (๑) ความสามารถในการรักษากฎหมายและระเบียบข้อบังคับ (๒) ความสามารถในการรักษาเสถียรภาพทางการเมือง (๓) ความสามารถในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (๔) ความสามารถในการรักษาขวัญกำลังใจของประชาชาติ (๕) ความสามารถในการดำเนินการทูต ถ้ารัฐบาลใดมีความสามารถในเรื่องต่าง ๆ ๕ ประการสูง ก็ถือได้ว่ารัฐบาลนั้นมีคุณภาพสูงถ้ามีความสามารถในเรื่องดังกล่าวต่ำก็สันนิษฐานได้ว่าเป็นรัฐบาลที่มีคุณภาพต่ำ

๒. ผู้นำทางการเมือง ผู้นำทางการเมืองเป็นปัจจัยทางการเมืองที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่ง ที่ช่วยส่งเสริมอำนาจของรัฐให้สูงเด่นขึ้นและทำให้ประเทศนั้นเป็นที่เคารพนับถือของมิตรประเทศ และเป็นที่ยำเกรงของศัตรู ทั้งนี้ก็เพราะผู้นำทางการเมืองไม่เพียงจะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองประเทศชาติให้เกิดความสงบเรียบร้อย และนำความเจริญก้าวหน้ามาสู่ประเทศชาติเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้ที่ทำหน้าที่แสดงอำนาจ ของรัฐให้ปรากฏต่ออานาประเทศและใช้อำนาจของรัฐนั้นเพื่อรักษาและเพิ่มพูนผลประโยชน์และอำนาจของรัฐในเวทีระหว่างประเทศอีกด้วย ถ้าผู้นำทางการเมืองของประเทศใดทำหน้าที่ดังกล่าวได้ครบถ้วนสมบูรณ์ ผู้นำทางการเมืองคนนั้นก็จะได้รับคำยกย่องว่าเป็น “ผู้ยิ่งใหญ่” (The Great) หรือ “มหาราช” สำหรับผู้นำทางการเมืองที่เป็นพระมหากษัตริย์

๓. ความสามารถทางการทูต การทูต หมายถึง การแสดงออกโดยตัวแทนของชาติซึ่งความต้องการของชาติตนต่อตัวแทนของชาติอื่นๆ เพื่อรักษาและเพิ่มผลประโยชน์ร่วมกัน หรือลดและขจัดผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกัน การทูตเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญต่อการรักษาความมั่นคงของชาติให้ปลอดภัยจากการรุกรานอย่างมาก ทั้งนี้ก็เพราะการทูตจะช่วยทำให้ชาติอื่นๆ ได้เข้าใจอย่างแจ่มชัดถึงวัตถุประสงค์ของชาติตน และความตั้งใจของชาติตนที่จะดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด

ไว้ ซึ่งอาจจะมีผลทำให้ชาติอื่นที่มีผลประโยชน์และวัตถุประสงค์ร่วมกันอยากร่วมมือด้วยและทำให้ชาติอื่นที่มีผลประโยชน์และวัตถุประสงค์ขัดกันไม่กล้าดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของเขา ฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การทูตจะเป็นประโยชน์ต่อการรักษาความมั่นคงของชาติได้มากที่สุด ก็คือการทูตที่สามารถสร้างความเป็นมิตรกับต่างประเทศได้มากที่สุด และลดความเป็นศัตรูกับต่างประเทศให้หมดไปในที่สุด

ในปัจจุบัน ตัวแทนของชาติที่ส่วนรับผิดชอบในการแสดงบทบาททางการทูต ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะนักการทูต (Diplomat) หรือผู้ที่ทำงานในกระทรวงต่างประเทศเท่านั้น แต่รวมถึงหัวหน้ารัฐบาล รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ รัฐมนตรีและเจ้าหน้าที่ของกระทรวงอื่นๆ ที่ต้องติดต่อกับต่างประเทศด้วย

การกำหนดนโยบายต่างประเทศ ในปัจจุบันนี้ประเทศต่างๆ ทั่วโลกจำเป็นต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กับประเทศอื่นๆ อย่างใกล้ชิดและในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นทุกประเทศย่อมจะต้องกำหนดนโยบายต่างประเทศให้ประเทศอื่นๆ ได้ทราบถึงท่าทีนโยบาย จุดประสงค์ และหลักการของประเทศตน ทั้งนี้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการดำรงรักษาและส่งเสริมผลประโยชน์ของประเทศตน ฉะนั้น ความหมายของนโยบายต่างประเทศจึงเป็นเรื่องของการกำหนดท่าที นโยบาย วัตถุประสงค์และหลักการ เพื่อกำหนดแบบแผนการปฏิบัติของประเทศในการดำเนินความสัมพันธ์กับนานาประเทศ ทั้งนี้เพื่อปกป้องและคุ้มครองรักษาผลประโยชน์แห่งชาติเป็นประการสำคัญซึ่งโดยทั่วไปแล้วทุกประเทศล้วนกำหนดหลักการและวัตถุประสงค์ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของตนไว้ พอสรุปเป็นหัวข้อสำคัญ ๆ ดังนี้

๑. การดำรงไว้ซึ่งบูรณภาพของรัฐ หลักการและจุดมุ่งหมายที่สำคัญซึ่งบรรดาประเทศทั้งหลายต่างกำหนดไว้ในแนวนโยบายต่างประเทศของตนอย่างชัดเจน ก็คือ การดำรงรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของรัฐ กล่าวคือ รัฐของตนต้องมีอำนาจอธิปไตยทั้งภายในและภายนอกโดยสมบูรณ์ อันได้แก่ การมีอำนาจบริหารกิจการและอำนาจในการปกครองพลเมืองภายในรัฐ ส่วนอำนาจอธิปไตยภายนอกได้แก่การไม่ต้องอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของรัฐอื่นใด กล่าวได้ว่า บูรณภาพของรัฐมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของชาติอย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรีในการติดต่อสัมพันธ์กับประเทศอื่น

๒. ความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศ จุดมุ่งหมายประการสำคัญอีกประการหนึ่งในการกำหนดนโยบายต่างประเทศของแต่ละประเทศนั้นก็คือ ทุกประเทศต่างมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ประเทศชาติของตนสามารถดำรงและรักษาความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศเอาไว้ให้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้ได้เกิดความตึงเครียด และการกระทบกระทั่งระหว่างประเทศในหลายส่วนของภูมิภาคของโลก ทั้งในทวีปยุโรป แอฟริกา และเอเชีย ฉะนั้น ประเทศต่างๆ จึงพยายามดำเนินนโยบายต่างประเทศโดยมุ่งถึงความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศชาติของตนเป็นสำคัญ

๓. การรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ในปัจจุบันนี้ได้มีการติดต่อแลกเปลี่ยนผลิตผลและการค้าขายระหว่างประเทศกันอย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐบาลแต่ละประเทศจะต้องกำหนดนโยบายที่จะมุ่งรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศไว้อย่างมั่นคง ทั้งนี้ เพราะในการดำเนินการดังกล่าวข้างต้น ย่อมจะมีการ ได้เปรียบและเสียเปรียบ จึงเป็นของธรรมดาที่จะต้องมีการใช้เล่ห์เหลี่ยมทุกวิถีทางในเชิงการค้า ซึ่งทุกรัฐจะต้องพยายามแสวงหาผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจให้แก่ประเทศของตนมากที่สุด

๔. การขยายอำนาจ ในปัจจุบันนี้ประเทศต่างๆ โดยเฉพาะชาติมหาอำนาจที่ยิ่งใหญ่ได้มีนโยบายต่างประเทศที่จะพยายามแข่งขันกันขยายอำนาจของชาติออกไป เพราะเป็นที่ยอมรับกันว่า

เมื่อสามารถขยายอำนาจออกไปยังประเทศอื่นให้กลายมาเป็นประเทศบริวารของตนเองได้แล้วก็ย่อมจะได้พันธมิตรเพิ่มขึ้นอันเป็นการนำมาซึ่งความมั่นคงปลอดภัยและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเนื่องจากอำนาจของชาติมีความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ฉะนั้นประเทศต่างๆ จึงมีนโยบายต่างประเทศที่จะขยายอำนาจของประเทศออกไปให้กว้างขวางมากที่สุดเท่าที่โอกาสจะอำนวยให้เพราะการมีอำนาจย่อมจะสามารถกระทำการขอร้องหรือบังคับให้ประเทศอื่นกระทำตามในสิ่งที่ประเทศของตนปรารถนาได้โดยไม่ยาก

๕. เกียรติภูมิของชาติ เป็นที่ยอมรับกันว่า การเสริมสร้างและการรักษาเกียรติภูมิของชาติได้กลายเป็นนโยบายต่างประเทศที่สำคัญของทุกประเทศในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนั้นทุกประเทศจึงต้องพยายามรักษาเกียรติภูมิของชาติของตนไว้ เพราะชาติที่มีเกียรติภูมิสูงย่อมมีอิทธิพลในด้านการเมืองระหว่างประเทศ ประชาชนในชาติของตนจะเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในชื่อเสียงและเกียรติภูมิของประเทศของตน

สำหรับในปัจจุบันนี้นานาประเทศต่างกำหนดนโยบายต่างประเทศของตนให้ชาติอื่นได้เห็นถึงจริยธรรม ความซื่อสัตย์ ความกล้าหาญและความยึดมั่นในหลักการ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าเป็นห่วงในปัจจุบันก็คือ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางการเมืองระหว่างประเทศ อันมีผลกระทบให้ประเทศต่าง ๆ จำต้องเปลี่ยนแปลงหลักการนโยบายต่างประเทศของตน ทั้งนี้โดยมุ่งคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติของตนเป็นสิ่งสำคัญ จนกระทั่งไม่ค่อยจะได้คำนึงถึงจริยธรรมหรือคุณธรรมระหว่างประเทศอันเป็นหลักแนวนโยบายการกำหนดนโยบายต่างประเทศดั้งเดิมของตน เพราะฉะนั้นการรักษาเกียรติภูมิของชาติให้มีความมั่นคงและเป็นที่ยอมรับนับถือกันย่อมเป็นการยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ของโลกที่เต็มไปด้วยการขัดแย้งในปัจจุบัน

เครื่องมือในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ เพื่อให้การดำเนินนโยบายต่างประเทศสามารถดำเนินไปได้อย่างเป็นผลดี จำต้องมีเครื่องมือในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อกำหนดนโยบายต่างประเทศของรัฐประสพผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย สำหรับเครื่องมือที่ใช้อยู่ในปัจจุบันประกอบด้วย

๑. การทูต (Diplomacy) ได้มีการนิยามความหมายของการทูตไว้ว่า “การทูตเป็นศิลปะในการดำเนินกิจการ และการเป็นตัวแทน ผลประโยชน์แห่งรัฐบาลของตนในต่างประเทศด้วยความเฉลียวฉลาด” รัฐเอกราชย่อมมีสิทธิที่จะแต่งตั้งคณะทูตของตนไปประจำยังรัฐอื่น และในขณะเดียวกันก็มีสิทธิที่จะรับคณะทูตของรัฐบาลอื่นมาประจำยังรัฐของตน ใน ค.ศ. ๑๙๖๑ ได้มีการทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศขึ้นฉบับหนึ่ง เรียกว่า “อนุสัญญาเวียนนาว่าด้วยความสัมพันธ์ทางการทูต” ซึ่งตามอนุสัญญานี้ได้บัญญัติว่า การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างรัฐ และการสถาปนาคณะผู้แทนทางการทูตระหว่างรัฐ และการสถาปนาคณะผู้แทนทางการทูตเป็นการถาวรนั้นให้มีขึ้นได้ด้วยความยินยอมซึ่งกันและกัน ฉะนั้นปัญหาเกี่ยวกับสิทธิในการรับและส่งทูตจึงสิ้นสุดลง ในปัจจุบันนี้ถือกันว่าการทูตเป็นกิจการที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในด้านต่าง ๆ สามารถดำเนินไปได้ สำหรับคณะผู้ดำเนินการทางการทูตนั้นแบ่งออกได้เป็น ๓ ประเภทกล่าวคือ

๑. คณะทูต (Diplomatic Mission)
๒. คณะกงสุล (Consular Mission)
๓. คณะทูตพิเศษ (Special Mission)

คณะทูต ได้แก่บุคคลผู้ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลหนึ่งให้เป็นตัวแทนของรัฐบาลนั้นให้ไปประจำ ณ อีกรัฐหนึ่ง และในสภาวะปกติแต่ละรัฐจะแต่งตั้งคณะทูตไปประจำในประเทศที่ตนมีสัมพันธไมตรี สำหรับชั้นของหัวหน้าคณะผู้แทนทางการทูตแบ่งออกได้เป็น ๓ ระดับ ด้วยกันดังต่อไปนี้

๓.๑. เอกอัครราชทูต (Ambassadors) หรือเอกอัครสมณทูต (Nuncios) ซึ่งได้แก่ทูตของสันตะปาปา รวมทั้งหัวหน้าคณะผู้แทนที่มีตำแหน่งเท่าเทียมกันโดยมีชื่อเรียกเป็นอย่างอื่น เช่น ข้าหลวงใหญ่ซึ่งมีตำแหน่งเทียบเท่าเอกอัครราชทูต แต่ใช้เรียกกันในกลุ่มประเทศในเครือจักรภพอังกฤษ

๓.๒. รัฐทูต (Envoys) อัครราชทูต (Ministers) และอัครสมณทูต อนึ่ง การแต่งตั้งหัวหน้าคณะทูตระดับหนึ่งและสองนี้แต่งตั้งโดยตรงไปยังประมุขของรัฐผู้รับ

๓.๓. อุปทูต (Charged' affairs) เป็นหัวหน้าคณะผู้แทน ซึ่งได้รับแต่งตั้งไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ

ตำแหน่งเอกอัครราชทูตถือได้ว่าเป็นตำแหน่งสูงสุดทางการทูต เปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของรัฐบาลของรัฐซึ่งตนดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตอยู่ บุคคลในคณะทูตประกอบด้วยเอกอัครราชทูตและบุคคลอื่น เช่น เจ้าหน้าที่ธุรการและฝ่ายวิชาการ บุคคลในคณะเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริการ และคนรับใช้ส่วนตัว และตามขนบธรรมเนียมประเพณีทางการทูตนั้น เอกอัครราชทูตจำเป็นต้องเป็นบุคคลที่รัฐประเทศที่ตนไปอยู่ประจำยอมรับและรับรอง เอกอัครราชทูตจึงจะปฏิบัติหน้าที่ได้ และหากปรากฏว่าเมื่อใดประเทศที่ตนไปประจำอยู่ไม่รับรอง โดยถือว่าเป็นบุคคลที่ไม่น่าจะอยู่ในฐานะที่จะยอมให้ดำรงตำแหน่งต่อไป (Personal Non Grata) เมื่อเกิดกรณีเช่นนี้ขึ้นจะเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะส่งตัวเอกอัครราชทูตนั้นกลับมา หรือจะต้องพิจารณาเรียกตัวเอกอัครราชทูตผู้นั้นกลับประเทศของตน นอกจากนั้นทุกประเทศทรงไว้ซึ่งสิทธิที่จะรับหรือไม่ยอมรับบุคคลใดบุคคลหนึ่งในคณะทูตนั้นได้ตลอดเวลา

สำหรับหน้าที่ของคณะทูต ก็คือ การเป็นตัวแทนของประเทศและของรัฐบาลในการติดต่อกับรัฐบาลที่ตนได้รับแต่งตั้งให้ไปประจำอยู่ มีหน้าที่คุ้มครองผลประโยชน์ของรัฐและ คนในชาติของตนที่อาศัยอยู่ในรัฐที่ตนเป็นตัวแทน ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของรัฐบาลในการเจรจาตกลง ศึกษาสถานะและ พัฒนาการของรัฐตามขนบธรรมเนียม ภายในกรอบของกฎหมายระหว่างประเทศ แล้วรายงานไปยังรัฐบาลของตนการกระทำการส่งเสริมสัมพันธไมตรีระหว่างชาติ รวมทั้งการร่วมมือในการพัฒนา เศรษฐกิจวัฒนธรรมและวิทยาการต่าง ๆ

เนื่องจากคณะทูตเป็นตัวแทนของรัฐ จึงได้รับเอกสิทธิ์และความคุ้มครองทางการทูต ในขณะที่ยังคงดำรงตำแหน่งอยู่ เอกสิทธิ์และความคุ้มกันทางการทูตเหล่านี้ได้ การได้รับความคุ้มครองและความคุ้มกันในเรื่องสถานทูต สถานที่อยู่อาศัย ตัวบุคคลและทรัพย์สินในคณะทูต ในกรณีที่มีการละเมิด คณะทูตจะต้องมีการขอโทษ และหากมีการประทุษร้ายเกิดขึ้นแก่คณะทูตรัฐเจ้าของประเทศจะต้องดำเนินการสอบสวนฟ้องร้องลงโทษ โดยรีบด่วนทันที ผู้แทนทางการทูตจะได้รับความคุ้มครองโดยไม่ต้องถูกฟ้องร้องทางคดีอาญา แต่โดยหลักปฏิบัติแล้ว คณะทูตต้องเคารพกฎหมายของรัฐที่ตนไปปฏิบัติหน้าที่และในกรณีที่มีการละเมิดในเรื่องที่ก่อให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงอาจถูกเรียกตัวกลับ หรือเมื่อมีการละเมิดบ่อยๆ ก็อาจถูกเรียกตัวกลับได้ คณะทูตได้รับการยกเว้นโดยไม่ต้องถูกฟ้องร้องในทางแพ่งเกี่ยวกับทรัพย์สิน หนี้สิน และการละเมิดหรือผิดสัญญาใดๆ อย่างไรก็ดี ได้มีนัก

กฎหมายบางคนเห็นว่าความคุ้มกันนี้ไม่น่าจะรวมถึงกิจการส่วนตัวซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับกิจการทางการทูต ที่ทำงานปฏิบัติหน้าที่อยู่แต่ในทางปฏิบัติในศาลในเกือบทุกประเทศต่างให้การยกเว้นเกือบทั้งสิ้น

อนึ่ง ความคุ้มกันทางแพ่งและอาญานี้ ยังได้รวมถึงการยกเว้นไม่ต้องเป็นพยานในศาลหากมีความประสงค์เช่นนั้น นอกจากนั้นความผิดที่เกิดขึ้นภายในสถานทูต หรือบุคคลในคณะทูตไปกระทำความผิดอาญานอกสถานทูต แล้วหลบหนีเข้าไปในสถานทูต เจ้าหน้าที่บ้านเมืองของประเทศนั้นไม่มีสิทธิติดตามเข้าไปจับกุม เป็นหน้าที่ของสถานทูตจะต้องรับจัดการส่งตัวให้แก่เจ้าหน้าที่ แต่ในห้วงเวลาที่ยังมิได้ส่งมอบ เจ้าหน้าที่มีสิทธิล้อมสถานทูตไว้เพื่อป้องกันผู้ร้ายหลบหนี ประการสุดท้าย คณะทูตได้รับเอกสิทธิโดยได้รับการยกเว้นไม่ต้องเสียภาษีอากร

คณะกงสุล สถาบันกงสุลเริ่มตั้งแต่ตอนปลายของสมัยกลาง โดยมีจุดกำเนิดในบริเวณเมืองท่าพาณิชย์ในอิตาลี ฝรั่งเศส และสเปน กล่าวคือ บรรดาพ่อค้าได้แต่งตั้งพ่อค้าด้วยกันทำหน้าที่เป็นอนุญาโตตุลาการให้ในเมื่อเกิดกรณีพิพาทกันขึ้น สืบต่อมาบรรดาพ่อค้าในฝรั่งเศส อิตาลี และสเปน ได้พากันจัดตั้งกิจการค้าและโรงงานในประเทศตะวันออกเพิ่มมากขึ้น จึงได้นำความคิดวิธีการกงสุลมาใช้ด้วย ครั้นต่อมาได้มีการตกลงเป็นทางการกับประเทศตะวันออกเพิ่มมากขึ้น จึงได้นำความคิดวิธีการกงสุลมาใช้ด้วย ครั้นต่อมาได้มีการตกลงเป็นทางการระหว่างรัฐบาลประเทศของพ่อค้า กับประมุขของรัฐของประเทศที่บรรดาพ่อค้าไปทำการค้าขายด้วย ขอบเขตหน้าที่ของกงสุลในสมัยนั้นจึงอนุโลมให้ เป็นไปตามสัญญาการค้า หรือสัญญาพิเศษเกี่ยวกับกงสุล และได้มีหลายประเทศได้ตรากฎหมายเกี่ยวกับหน้าที่ของกงสุล เช่น The Consular Act of ๑๘๒๒ ของประเทศอังกฤษ เป็นต้น

คณะกงสุลนั้นถือได้ว่ามิใช่เป็นตัวแทนของรัฐ หากเป็นคณะเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นผู้รักษาผลประโยชน์ทางการค้าของประเทศของตนในต่างประเทศเท่านั้น ฉะนั้นเมื่อได้พิจารณาถึงประวัติความเป็นมาของกงสุลจะเห็นได้ว่า หน้าที่ของกงสุลนั้นก็คือ ส่งเสริมความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการค้าระหว่างประเทศที่มีสถานกงสุล ให้สามารถดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยปราศจากอุปสรรคข้อขัดข้อง หน้าที่ที่สำคัญของสถานกงสุลจึงทำหน้าที่ให้ข่าวสารแก่ทั้งประเทศของตน และประเทศที่ตนไปประจำทำงานอยู่เพื่อเป็นข้อมูลในการส่งเสริมความเข้าใจระหว่างประชาชน และส่งเสริมกิจการทางเศรษฐกิจของทั้งสองประเทศ พร้อมทั้งเสนอข่าวสารและให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลอื่นใด ผู้ซึ่งมีความประสงค์จะเข้าไปประกอบธุรกิจกับประชาชนของประเทศตน และเมื่อกงสุลไม่ใช่คณะผู้แทนทางการทูตกงสุลจึงไม่ใช่คณะทูตและไม่ได้รับเอกสิทธิและความคุ้มกันทางการทูตเหมือนคณะทูต รวมทั้งไม่มีหน้าที่ปฏิบัติเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

คณะทูตพิเศษ จุดมุ่งหมายสำคัญของการใช้ทูตในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศก็คือ การรักษาผลประโยชน์แห่งชาติและความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศไว้ให้เนิ่นนาน และอยู่ในสภาพที่มีความเข้าใจอันดีให้มากที่สุด และโดยทั่วไปก็จะมีคณะทูตตามที่ได้กล่าวไว้แล้ว เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่

อย่างไรก็ดี ในคาบเกี่ยวระหว่างสงครามโลกและหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประมุขของหลายประเทศได้นิยมใช้คณะทูตพิเศษ (Special Emissaries) เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการต่อรองหรือแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่มีความสำคัญและจำเป็นรีบด่วน แทนที่จะใช้คณะทูตที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นตัวแทนประจำ คณะทูตพิเศษนี้อาจทำให้อำนาจหน้าที่ของคณะทูตที่ไปประจำต่างประเทศลดลงไปบ้าง เพราะคณะทูตพิเศษมักจะเป็นบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจเป็นพิเศษจากประมุขของรัฐ และจะทำ

ให้คณะทูตพิเศษอยู่ในฐานะที่ได้รับมอบอำนาจเต็มที่มาจากรัฐบาล ข้อที่น่าสังเกตก็คือว่า ชาตินิยมอำนาจนิยมใช้คณะทูตพิเศษเช่น ประธานาธิบดี วูดโรว์ วิลสัน และประธานาธิบดีแฟรงกลิน ดี.รูสเวลต์ แห่งสหรัฐอเมริกา และนายกรัฐมนตรีวินสตัน เชอร์ชิลล์ แห่งประเทศอังกฤษ เป็นต้น

๒. การเจรจาระหว่างประมุขของรัฐบาล นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ ๑ เป็นต้นมา การคมนาคมระหว่างประเทศเจริญก้าวหน้าเป็นอันมาก ทำให้การเดินทางไปมาหาสู่กันระหว่างประเทศต่างๆ ทั่วทุกมุมโลกกระทำได้โดยสะดวกรวดเร็วและมีความปลอดภัยมากขึ้น จึงทำให้เกิดมี ประเพณีทางการทูตขึ้นใหม่ นั่นคือ การเดินทางไปเจรจาระหว่างประมุขของรัฐต่างๆ ประธานาธิบดี วูดโรว์ วิลสัน เป็นบุคคลแรกที่ได้ปฏิบัติ คือ การเข้าร่วมประชุมเจรจากับแฉวซาร์ยประเทศฝรั่งเศส ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ ต่อมาประธานาธิบดีแฟรงกลิน ดี.รูสเวลต์ ก็ได้เดินทางไปเจรจากับ วินสตัน เชอร์ชิลล์ นายกรัฐมนตรีแห่งอังกฤษ และโจเซฟ สตาลิน นายกรัฐมนตรีแห่งรัสเซีย

ในปัจจุบันนี้การเจรจาระหว่างประมุขของรัฐบาลต่าง ๆ ได้กระทำกันอย่างกว้างขวาง เช่น นายกรัฐมนตรีของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนได้เดินทางไปเยี่ยมเยียนและเจรจากับ นายกรัฐมนตรีของหลายประเทศในทวีปยุโรป นายกรัฐมนตรีของประเทศไทยก็เดินทางไปเจรจากับ นายกรัฐมนตรีของประเทศสิงคโปร์ มาเลเซีย พม่า และสาธารณรัฐประชาชนจีน เหล่านี้เป็นต้น

๓. การทหาร ทุกประเทศจะต้องมีกองทหารของตนเพื่อปกป้องและคุ้มครองผลประโยชน์แห่งชาตินอกจากนั้นหลายประเทศยังได้ใช้กำลังทหารเป็นเครื่องมือสนับสนุนการดำเนินนโยบายต่างประเทศของตน เพราะว่าในเรื่องการเมืองระหว่างประเทศนั้น แต่ละชาติต่างมุ่งรักษาหรือ แข่งขันกันเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในเรื่องการเมืองระหว่างประเทศนั้น แต่ละชาติต่างมุ่งรักษาหรือแข่งขันกันเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ ความมุ่งหมายของการแข่งขันก็คือ ความต้องการที่จะให้ชาติอื่นยอมปฏิบัติตามความปรารถนาของตนหรือสามารถที่จะกำหนดเงื่อนไขในการตกลงกับชาติอื่น ฉะนั้นจึงได้มีการเพิ่มพูนหรือสร้างกำลังทางทหารเพื่อนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินการต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อผลประโยชน์แห่งชาติของตนด้วย

๔. การเศรษฐกิจ ในปัจจุบันการเศรษฐกิจได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเป็นอย่างมาก เพราะประเทศที่มีสถานะทางการเศรษฐกิจดี ย่อมจะสามารถมีอิทธิพลเหนือประเทศอื่นได้ เพราะบรรดาประเทศต่าง ๆ ในโลกนี้ บางประเทศก็มีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย เช่น กลุ่มประเทศอาหรับซึ่งใช้น้ำมันเป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ นอกจากนั้นประเทศที่มีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจยังได้ใช้พลังอำนาจทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ โดยวิธีการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ประเทศที่มีความอ่อนแอทางเศรษฐกิจ ทั้งในรูปแบบของการให้เปล่า การให้กู้ในระยะยาวและคิดดอกเบี้ยต่ำ และได้ขอใช้หรือขอเช่าฐานทัพที่สำคัญของประเทศนั้นเป็นสิ่งตอบแทน ในบางกรณีประเทศที่มีพลังอำนาจทางเศรษฐกิจ เช่น สหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น ก็ได้พยายามให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ประเทศที่มีความเดือดร้อนทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อให้ประเทศเหล่านั้นเป็นพรรคพวกของตนหรือสนับสนุนตนในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ

๕. การจารกรรม ในการดำเนินกิจการระหว่างประเทศ ย่อมมีขอบข่ายการจารกรรมหรือหน่วยสืบราชการลับ ซึ่งจะส่งไปปฏิบัติงานทั้งในประเทศที่เป็นมิตรและประเทศที่เป็นศัตรู การจารกรรม คือ การแสวงหาความลับและการหาข่าวกรอง เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงจากข่าวสารของ

ประเทศต่างๆ ทั้งนี้เพื่อผลประโยชน์ในด้านการทหาร หรือการเศรษฐกิจ ถึงแม้การจารกรรมจะเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยศีลธรรมและมารยาท นอกจากนั้นจารชนที่ถูกจับกุมได้อาจจะได้รับการลงโทษอย่างรุนแรง แต่ก็เป็นการยอมรับว่าการจารกรรมเป็นเครื่องมือที่สำคัญประการหนึ่งในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ เพราะทุกประเทศต่างก็ปฏิบัติเช่นเดียวกัน ในปัจจุบันนี้การจารกรรมเป็นกิจการที่มีขอบข่ายกว้างใหญ่ไพศาล และประเทศมหาอำนาจจะใช้การจารกรรมเป็นเครื่องมือในการแสวงหาข่าว และการประเมินความสามารถของฝ่ายตรงข้าม ส่วนประเทศเล็กๆ ก็กระทำจารกรรมเช่นกัน แต่ไม่ค่อยจะมีประสิทธิภาพมากนัก

สาเหตุของความขัดแย้งระหว่างประเทศ ปรากฏการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ ที่เกิดขึ้นมาในทุกยุคทุกสมัยก็คือ ความขัดแย้งซึ่งหมายถึงสภาวะการณ์ที่ประเทศตั้งแต่ ๒ ประเทศขึ้นไปมีปัญหาบางประการที่ต้องกระทำการตกลงหรือระงับข้อพิพาทนั้นเสียก่อน มิฉะนั้นสภาวะดังกล่าวจะมีผลทำให้ความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประเทศไม่อาจดำเนินไปอย่างเป็นปกติได้ สำหรับสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างประเทศพอสรุปเป็นหัวข้อได้ดังนี้

๑. การขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ของชาติ โดยทั่วไปนั้น เมื่อประเทศหนึ่งพิจารณาเห็นว่าอีกประเทศหนึ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ประเทศของตนมาก จนกระทั่งเป็นอันตรายต่อผลประโยชน์ของชาติตน การขัดแย้งระหว่างประเทศทั้งสองย่อมจะเป็นผลติดตามมา สำหรับผลประโยชน์ของชาตินั้น ก็ได้แก่สิ่งที่ผู้นำหรือประชาชนของประเทศหนึ่งถือว่ามีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงไว้ซึ่งเอกราช วิถีชีวิต ความมั่งคั่งของประเทศ และเกียรติภูมิของประเทศ ขอยกตัวอย่างเช่น ชาตินาซีเยอรมนีเห็นว่าเป็นชาติหนึ่งเพิ่มกำลังอำนาจทางทหารขนาดใหญ่ จนกระทั่งชาติมหาอำนาจอีกประเทศหนึ่งเห็นว่าจะเป็นอันตรายต่อเอกราช วิถีชีวิต และเกียรติภูมิของชาติของตน การขัดแย้งระหว่างประเทศจะเกิดขึ้นทันที

๒. ทศนคติที่มีต่อกัน กล่าวได้ว่าทศนคติเป็นจิตวิสัย (Subjective) ซึ่งขึ้นอยู่กับทศนคติของประชาชนของแต่ละประเทศเป็นที่สำคัญ ทศนคติของความไม่ไว้วางใจกันมาแต่ก่อน จะเป็นตัวกำหนดนโยบายต่างประเทศ นอกจากนั้น ยังมีทศนคติทางด้านวัฒนธรรมอีกด้วย กล่าวคือประเทศในยุโรปมักจะมีทศนคติว่าวัฒนธรรมของตนสูงกว่าชาติในเอเชียและในแอฟริกา เช่น ในสหภาพแอฟริกาอูกันดา ชาวยุโรป จึงมีทศนคติดูถูกเหยียดหยามคนผิวดำว่าไม่มีอารยธรรมเท่าเทียมตน

๓. การขัดแย้งทางอุดมการณ์ อุดมการณ์เป็นระบบความคิดที่จะกำหนดแนวทางชีวิตของสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ขณะนี้บรรดาชาติมหาอำนาจซึ่งถือว่าตนมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับประเทศต่างๆ ในโลก ได้ใช้อุดมการณ์เป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ในอดีตอุดมการณ์ของชาติมหาอำนาจที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดก็คือ อุดมการณ์เสรีนิยม (Liberalism) กับอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ (Communism)

๔. การแข่งขันแสวงหาอำนาจ เป็นที่ยอมรับกันว่า นับตั้งแต่เริ่มประวัติศาสตร์ของความเป็นชาติหรือประเทศ ชาติที่มีกำลังมากกว่าได้แสวงหาอำนาจ โดยเริ่มตั้งแต่การแสวงหาอาณานิคมหรือจักรวรรดินิยมในอดีต แต่ในปัจจุบันจักรวรรดินิยมเป็นสิ่งที่ล้าสมัย ฉะนั้นชาติมหาอำนาจจึงได้ใช้วิธีการให้ความสนับสนุนรัฐบาลของประเทศต่างๆ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ประเทศเหล่านั้นเป็นพันธมิตรกับประเทศของตน การสนับสนุนกระทำได้ในหลายรูปแบบ เช่น การช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ การให้กำลังอาวุธ การส่งคณะที่ปรึกษาทางทหารรวมทั้งส่งกองกำลังทหารเข้าไปสนับสนุนรัฐบาลที่เป็นพันธมิตร

กับตน การแข่งขันแสวงหาอำนาจดังกล่าว ทำให้เกิดการขัดแย้งระหว่างชาติมหาอำนาจ และทำให้เกิดความหวาดระแวงมีการแบ่งเป็นพรรคเป็นพวก ซึ่งนำไปสู่การขัดแย้งในที่สุด

๕. การขัดแย้งเรื่องดินแดน ในปัจจุบันนี้ได้เกิดการขัดแย้งเรื่องดินแดนขึ้นในหลายภูมิภาคของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภูมิภาคตะวันออกกลาง ซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังนับพันปี กล่าวคือ ในประมาณ พ.ศ.๒๑๓ โรมันได้ขับไล่พวกยิวออกไปจากประเทศปาเลสไตน์ทำให้ยิวต้องเร่ร่อนไปอาศัยอยู่ในประเทศต่างๆ ทั้งในทวีปยุโรปและทวีปอเมริกาเหนือและในการดำเนินชีวิตของชาวยิวนั้นได้กล่าวว่าเป็นพวกเคร่งศาสนาโดยนับถือพระเจ้าองค์เดียว และคิดว่าตนนั้นเป็นคนของพระเจ้า และมีความเชื่อว่าพระเจ้าได้มอบดินแดนปาเลสไตน์ให้แก่ตน ฉะนั้น ชาวยิวจึงได้จัดตั้งองค์การไซออนส์ โดยมีจุดประสงค์ที่จะชาวยิวกลับปาเลสไตน์ ครั้นสงครามโลกครั้งที่ ๒ สงบลง องค์การไซออนส์ได้จัดการอพยพชาวยิวกลับสู่ดินแดนปาเลสไตน์เป็นจำนวนมาก ทำให้ประเทศกลุ่มอาหรับไม่พอใจและกระทำการต่อต้านในวันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๙๑ ชาวยิวในปาเลสไตน์ได้ประกาศจัดตั้งประเทศอิสราเอลซึ่งทำให้กลุ่มประเทศอาหรับอันประกอบด้วย อียิปต์ ซีเรีย จอร์แดน เลบานอน และอิรักได้แนะนำให้ปาเลสไตน์เชื้อสายอาหรับที่อาศัยอยู่ในอิสราเอลอพยพออก

การขัดแย้งเรื่องดินแดนในตะวันออกกลางนำไปสู่การขัดแย้งระหว่างอิสราเอลกับกลุ่มประเทศอาหรับ ในขณะที่เดียวกันกลุ่มประเทศอาหรับก็ใช้น้ำมันเป็นอาวุธบีบบังคับสหรัฐอเมริกาให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขหรือข้อเสนอของประเทศกลุ่มอาหรับในเรื่องดินแดนปาเลสไตน์ เพราะสหรัฐอเมริกาให้การสนับสนุนอิสราเอลตลอดมา ฝ่ายรัสเซียซึ่งมองเห็นทรัพยากรธรรมชาติอันมหาศาลในตะวันออกกลาง ก็พยายามให้ความช่วยเหลือทั้งทางด้านเศรษฐกิจและอาวุธแก่ประเทศกลุ่มอาหรับ เช่น อียิปต์ อิรัก และซีเรีย เป็นต้น ฉะนั้น ปัญหาตะวันออกกลางจึงเป็นปัญหาล้าลึกและมีความยากยิ่งที่จะทำความตกลงยุติความขัดแย้งระหว่างประเทศลงได้ง่าย เพราะมีชาติมหาอำนาจเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย มาตรการการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างประเทศ ในกรณีที่เกิดความขัดแย้งระหว่างประเทศขึ้นประเทศที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งนั้นย่อมไม่สามารถจะรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศกันไว้ได้ หากความขัดแย้งมีขีดความรุนแรงสูงอาจจะต้องถึงกับมีการตัดความสัมพันธ์ทางการทูตก็ได้ อย่างไรก็ดี โดยทั่วไปแล้วประเทศคู่กรณีที่เกิดความขัดแย้งนั้นไม่พึงปรารถนาที่จะปล่อยให้ความขัดแย้งมีอยู่ตลอดไปเพราะทราบเท่าที่ยังมีความขัดแย้งอยู่ประเทศคู่กรณีไม่อาจมีความสัมพันธ์ตามปกติได้ ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นต้องแสวงหามาตรการที่เหมาะสมเพื่อแก้ไขความขัดแย้งนั้นมีดังนี้

๑. การเจรจาโดยตรงระหว่างประเทศที่มีปัญหาต่อกัน มาตรการนี้จะใช้ได้กับประเทศที่มีปัญหาต่อกันโดยตรง ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกัน ทำให้เกิดการกระทบกระทั่งกันและนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างประเทศ ฉะนั้นหากคู่กรณีมีความบริสุทธิ์ใจที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยตรงและจริงใจโดยเปิดการเจรจาตกลงก็จะสามารถแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีได้

๒. การประนีประนอม เป็นมาตรการที่คู่กรณีที่เกิดความขัดแย้งยินยอมให้ประเทศเป็นกลาง ประเทศที่สามเข้าไปมีส่วนร่วมในการประนีประนอม กล่าวคือ ในกรณีที่เกิดความขัดแย้งระหว่างประเทศของคู่กรณีที่มีความรุนแรงถึงขั้นทำสงคราม หรือมีความตึงเครียดซึ่งคู่กรณีเตรียมพร้อมที่จะทำสงคราม และคู่กรณีไม่สามารถที่จะเจรจายุติความขัดแย้งได้โดยตรง คู่กรณีอาจยินยอมให้ประเทศที่สามยื่นมือเข้ามาเป็นผู้ประนีประนอมความขัดแย้งดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้สงครามขยายตัว หรือ

ยั่วยุยังไม่ให้ความขัดแย้งกลายเป็นสงคราม สำหรับมาตรการประนีประนอมนั้น อาจกระทำโดยให้ประเทศที่สามเข้าร่วมเจรจาด้วย หรือให้ประเทศที่สามเป็นเพียงสื่อกลาง เพื่อเปิดทางให้คู่กรณีสามารถเจรจาประนีประนอมกันก็สามารถกระทำได้

๓. อนุญาโตตุลาการ การใช้ออนุญาโตตุลาการมักจะเป็นปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ระหว่างประเทศ กล่าวคือ คู่กรณีจะเป็นผู้ตกลงใจคัดเลือกคณะบุคคล เพื่อปฏิบัติหน้าที่เป็นอนุญาโตตุลาการ คือ เป็นผู้พิจารณาและตัดสินข้อพิพาท ขอยกตัวอย่าง เช่น ประเทศไทยกับสวีเดนแลนด์ ได้ทำสนธิสัญญาการค้าต่อกัน โดยได้กำหนดหลักการเรื่องอนุญาโตตุลาการไว้ในสนธิสัญญาดังกล่าว คือ ให้คู่สัญญาอาจกระทำข้อตกลงเกี่ยวกับเรื่องอนุญาโตตุลาการ ทั้งนี้ เพื่อระงับและแก้ไขข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทอื่นใดภายหลังที่ได้กระทำสนธิสัญญาต่อกันแล้ว

บทที่ ๓

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัย ตามลำดับ ดังนี้

๓.๑ ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง

๓.๑.๒ ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง

๓.๑.๒ องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

๓.๑.๓ ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

๓.๑.๔ ลักษณะเด่นของชุมชนเข้มแข็ง

๓.๑.๕ ลักษณะทั่วไปของชุมชนเข้มแข็ง

๓.๑.๖ บทบาทของชุมชนในการป้องกันอาชญากรรม

๓.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความเข้มแข็ง

๓.๒.๑ แนวคิดเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน

๓.๒.๒ ลักษณะของชุมชนที่เข้มแข็ง

๓.๒.๓ ปัจจัยผลักดันความเข้มแข็งของชุมชนและหลักการสร้างความเข้มแข็งของ

ชุมชน

๓.๓ พื้นที่ชุมชนเข้มแข็ง

๓.๔ แนวคิดว่าด้วยการกำหนดเส้นเขตแดนระหว่างประเทศ

๓.๕ แนวคิดเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน

๓.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓.๑ ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง

๓.๑.๒ ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชนเข้มแข็งทางเลือกใหม่ของการพัฒนา จากการวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศที่เริ่มขึ้นในปลายปี ๒๕๓๙ ซึ่งเป็นปีแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ ได้ก่อให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมต่างๆ ส่งผลกระทบต่อประชาชนชั้นและทุกภาคส่วนของสังคม ประเด็นเรื่อง ชุมชนเข้มแข็ง จึงได้รับการหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงเป็นอันมาก ในฐานะที่เป็น ทางเลือก ที่สำคัญของการพัฒนา เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นได้เพียงลำพังดังนั้นหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนจึงต้องเข้ามาแก้ไขปัญหาร่วมกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางตามหลักปรัชญาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ โดยการเพิ่มศักยภาพของคนและชุมชนให้เข้มแข็ง มีความพร้อมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน ความเข้มแข็งของชุมชนจึงเป็นฐานสำคัญในการลดผลกระทบทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงการสร้างกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืนในอนาคต ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาที่สำคัญประการหนึ่งต่อเนื่องมาถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙

ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง^๑ เพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างยั่งยืน จึงต้องเริ่มจากการใช้จุดแข็งในสังคม และทุนทางสังคมที่มีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชุมชนซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ ได้มีการให้แนวคิดและความหมายของชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นแนวทางและการนำไปสู่การปฏิบัติตามยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาไว้ดังนี้

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกัน และมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นปกติต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกันหรือมีอาชีพร่วมกันหรือการประกอบกิจการซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือการมีวัฒนธรรม ความเชื่อ หรือความสนใจร่วมกัน (นายไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม) โดยความเป็นชุมชนอาจหมายถึงการที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน ในการกระทำ มีการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน (ศ.นพ.ประเวศ วะสี)

จากความหมายข้างต้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ชุมชนมีความหมายมากกว่าการที่คนแต่ละคนมาอยู่ร่วมกัน แต่ได้สร้างความสัมพันธ์กันโดยมีหลักการ เงื่อนไข กติกา ซึ่งเราเรียกโดยรวมว่าระเบียบบรรทัดฐานของการอยู่ร่วมกัน ชุมชนจึงมีลักษณะเป็นองค์กรทางสังคมที่สามารถตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันของสมาชิก และสามารถช่วยให้สมาชิกสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่มีอยู่ร่วมกันได้

ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชุมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายหรืออื่นๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่นๆ ในสังคมด้วย

ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึงชุมชนที่มีขีดความสามารถในการจัดการปัญหาของตนเองได้ในระดับหนึ่ง ด้วยการมีผู้นำที่มีความสามารถ มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องบนพื้นฐานวัฒนธรรม ความเชื่อ คุณค่าดั้งเดิม ศาสนา และเศรษฐกิจชุมชนที่พึ่งพาเอื้อเฟื้อกันและกัน โดยแต่ละชุมชนได้ใช้ศักยภาพของตนเองเข้าคลี่คลายและจัดการปัญหาได้ด้วยตนเองภายใต้ความร่วมมือและสนับสนุนจากองค์กรภายนอก

องค์กรชุมชน หมายถึง กลุ่มหรือชมรมหรือสหกรณ์ หรือในชื่ออื่นใด โดยจะมีการจดทะเบียนตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม อันเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวด้วยความสมัครใจของประชาชนจำนวนหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์และอุดมคติร่วมกัน มีมิตรภาพและความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่องในการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีผู้นำตามธรรมชาติเกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการทำงานร่วมกัน

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอาศัยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่าง ๆ เช่นมิติทางด้านเศรษฐกิจมิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ มิติทางด้านสังคม และมิติทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งในการสร้าง

^๑<https://www.gotoknow.org/posts/32079> (ออนไลน์) วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๕๙.

ความเข้มแข็งของชุมชนนั้น อาจพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางมิติเท่านั้น เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน

๓.๑.๒ องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

จากการดำเนินงานเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน คณะอนุกรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภายใต้คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดกรอบองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งไว้ว่าจะต้องประกอบด้วย

๑. บุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ตาม
๒. มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก
๓. มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักษาเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่นรักชุมชน
๔. มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ
๕. มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
๖. มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายและติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ
๗. มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
๘. มีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
๙. มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป

๓.๑.๓ ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชนที่มีความเข้มแข็งมีลักษณะที่สำคัญดังนี้คือ

๑. สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
๒. สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน
๓. มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจน เป็นวิถีของชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้กับสมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วมไปร่งใส และพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ
๔. สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชนกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการชุมชน
๕. สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
๖. มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกๆ คนและมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน
๗. การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุดไม่ใชการพึ่งพาตลอดไป

๘. มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้านชุมชนอื่นๆ ท้องถิ่น ภาครัฐ เอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่นๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุกด้าน หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมไปถึงภาคีการพัฒนาต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ จึงต้องผนึกกำลังดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำและมีการเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว ทั้งนี้มีกิจกรรมหลักที่ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ได้แก่

๑. การส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤต โดยพัฒนาศักยภาพให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกันร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรักษาผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตนเอง รวมทั้งให้ความสำคัญกับการปรับวิถีคิดและวิธีการทำงานของบุคลากรภาครัฐจากการเป็นผู้สั่งการเป็นผู้สนับสนุนในการจัดการและแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง

๒. การส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้” เพื่อส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วยกระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนได้มีการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสวัสดิการสังคมและสวัสดิภาพของชุมชนการฟื้นฟูอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การค้นหาศักยภาพและการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการจัดทำแผนความต้องการของชุมชน รวมทั้งการสร้างประชาคมภายในชุมชนและการสร้างเครือข่ายของชุมชน

หัวใจของความสำเร็จของชุมชนเข้มแข็ง หัวใจของความสำเร็จของชุมชนเข้มแข็งอยู่ที่ “การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ” (Interactive learning through action) ที่ตรงนี้จะมียอดประกอบ ๓ วงเข้ามาพันกันคือ (๑) ความรู้ อันได้แก่ ข้อมูลข่าวสารความรู้ต่างๆ ทั้งเก่าและใหม่ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำ อาจเป็นความรู้ในตัวคนหรือความรู้ที่เกิดขึ้นจากการวิจัย (๒) การเรียนรู้ เป็นเรื่องสำคัญที่สุด เพราะถ้ามีแต่ความรู้แต่ไม่มีการเรียนรู้ก็ไม่มีประโยชน์ การเรียนรู้ไม่ใช่ไปท่องตำราแต่เป็นการเรียนรู้ในการปฏิบัติ เรียนรู้คนเดียวก็ไม่สำเร็จ เพราะมีหลายคนหลายฝ่ายเกี่ยวข้องจึงต้องเรียนรู้ร่วมกัน ความรู้จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ (๓) การจัดองค์กร เมื่อทำงานร่วมกันไปผู้นำตามธรรมชาติจะเกิดขึ้น เกิดองค์กรการจัดการ อาจเรียกว่าองค์กรชุมชน องค์กรเป็นเครื่องมือการจัดการที่ช่วยให้การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติเป็นไปได้ดียิ่งขึ้น “การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ” คือหัวใจของความสำเร็จ ถ้าทำเรื่องอื่นๆ แต่ไม่ทำตรงหัวใจของความสำเร็จ จะไม่สำเร็จ

ความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งชุมชนเข้มแข็ง เป็นทางเลือกสำคัญของการพัฒนา เนื่องจากการแก้ปัญหาในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น ไม่สามารถกระทำได้เพียงลำพังเฉพาะหน่วยงานภาครัฐ ประชาชนและชุมชนเท่านั้น ทุกภาคส่วนต้องมีส่วนร่วม มีบทบาทในการแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะการให้ความสำคัญต่อ กระบวนการพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง โดยการเพิ่มศักยภาพของคนและชุมชนให้เข้มแข็ง มีความพร้อมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกับปัญหาทรัพยากร

ต่างๆ การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการกำหนดอนาคตของชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชนจึงเป็นรากฐานสำคัญที่จะช่วยในการสร้างกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคตต่อไป

ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” กลุ่ม ชมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายหรืออื่นๆ มีการเรียนรู้การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชน จนเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ ความเข้มแข็งของชุมชน เป็นแบบแผนความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน มีการจัดระเบียบทางสังคมที่ตอบสนองต่อความต้องการในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็น ด้านเศรษฐกิจ การเมืองศาสนา การศึกษา สันทนาการหรือกิจกรรมอื่นๆ ได้อย่างเพียงพอ รวมทั้งสมาชิกภายในชุมชนยังสามารถร่วมกัน แก้ไขปัญหาที่เป็นปัญหาร่วมกันของชุมชนได้ อีกด้วย

หลักสำคัญของชุมชนเข้มแข็ง ขึ้นอยู่กับสภาวะการณ์หรือสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจัยการผลิตความรู้ทักษะของแต่ละชุมชนและการสร้างกระบวนการ หรือจัดระเบียบทางสังคม เพื่อตอบสนองความต้องการจำเป็นของคนในชุมชนอย่างสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนเองการสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน แต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่างๆ เช่น มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ มิติทางด้านสังคมและมิติทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น อาจพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางมิติเท่านั้น เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนที่มีความแตกต่างกัน

เครือข่าย หมายถึง องค์กร ชุมชนหลายๆ องค์กรที่สัมพันธ์กันเป็นกลุ่มคล้ายๆ ชมรมหรือสมาคม หรืออาจเป็นสมาคมที่จดทะเบียนเป็นทางการก็ได้ ทั้งนี้แต่ละองค์กรต่างๆ ยังคงดำเนินงานของตนเองได้อย่างเป็นอิสระ แต่ความสำคัญ อยู่ที่การส่งเสริม การเชื่อมประสานให้ เกิด เครือข่ายและความรู้ในบทบาทหน้าที่ของตนเองการเป็นเครือข่ายจำเป็นต้องสร้าง ศรัทธาในพลังชุมชนต้องมีความเชื่อว่าชุมชน สามารถพัฒนาจนถึงการพึ่งพาตนเองได้หากพวกเขามีโอกาส และถ้าชุมชนมี “เครือข่าย” มีเพื่อน มีคน องค์กร ที่คิดคล้ายกัน มีเป้าหมายคล้ายกัน มีปัญหาและ วิธีการแก้ไขที่คล้ายกัน ก็จะมีการเชื่อมโยงเครือข่าย เชื่อมโยงแนวคิด เพื่อมาร่วมกันดำเนินงานร่วมกันช่วยเหลือ แก้ไขและปรับปรุงให้ชุมชนดีขึ้น

๓.๑.๔ ลักษณะเด่นของชุมชนเข้มแข็ง

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จะมีลักษณะเด่นของชุมชนเข้มแข็ง ดังนี้

๑. มีการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ
๒. มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิกชุมชน
๓. มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเองรักษาเอื้ออาทรต่อกันและมีความรักท้องถิ่นรักชุมชน
๔. มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ
๕. มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
๗. มีการเรียนรู้เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายและติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ

๘. มีการจัดกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
๙. มีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
๑๐. มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกัน

ตลอดไป

๓.๑.๕ ลักษณะทั่วไปของชุมชนเข้มแข็ง

๑. เป็นชุมชนที่อยู่รวมกันเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้นและสมาชิกของชุมชนมีศักยภาพที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาของชุมชน รวมทั้งมีอุดมการณ์ ค่านิยมร่วมกัน สมาชิกรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและมีความผูกพันกับชุมชน
๒. มีศักยภาพที่พึ่งตนเองได้ในระดับสูง โดยมีทุนแรงงาน ทรัพยากร เพื่อการยังชีพพื้นฐาน หากมีการพึ่งพิงภายนอกชุมชนก็จะต้องมีอำนาจในการจัดการ เลือกสรรและตัดสินใจในเรื่องต่างๆได้
๓. สามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตัวเองเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยอำนาจ ความรู้ และองค์กรทางสังคมในชุมชน เป็นกลไกในการแก้ไขปัญหา
๔. สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่องโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ และสร้างภูมิปัญญา
๕. มีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์กำหนดวิสัยทัศน์ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาผ่านกระบวนการชุมชน
๖. มีแผนการพัฒนาที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกและมุ่งหวังการพัฒนาที่ยั่งยืน
๗. มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นหมู่บ้าน ภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่นๆในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

๓.๑.๖ บทบาทของชุมชนในการป้องกันอาชญากรรม

การป้องกันอาชญากรรม แม้เจ้าหน้าที่ตำรวจมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง ในการดูแลรักษาความสงบสุข เพื่อรักษาความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินของประชาชน แต่เนื่องด้วยข้อจำกัดหลายประการในการปฏิบัติงานและสภาพปัจจัยเสี่ยงของการเกิดอาชญากรรม ในชุมชนอยู่ใกล้ชิดและส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยตรง ดังนั้น “ความรู้สึกผูกพันร่วม” (Shared Commitment) ของชุมชนว่า ปัญหา ใดต้องได้รับการแก้ไขและขจัดปัจจัยเสี่ยงในการเกิดอาชญากรรม อย่างเร่งด่วน โดยความร่วมมือกันของชุมชนเองย่อมเกิดขึ้นได้ง่ายและบรรลุผลดีมากกว่าการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจะเข้าไปจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นแต่เพียงฝ่ายเดียว เพราะอาชญากรรมไม่อาจหมดลงไปได้หากปัจจัยเสี่ยงในชุมชนยังดำรงอยู่และไม่ได้รับความสนใจจากชุมชน การดำเนินกิจกรรมของชุมชนเพื่อการป้องกันอาชญากรรมโดยอาศัยหลักทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน (routine activity theory) อธิบายสาเหตุอาชญากรรมเกิดจากการประกอบกิจวัตรประจำวันของประชาชนผู้เสียหาย คือ ผู้กระทำผิด,เหยื่อ, โอกาสการกระทำผิดสิ่งสำคัญในการลดปัจจัยเสี่ยงของการเกิดอาชญากรรมก็คือชุมชนที่จะสามารถลดผู้กระทำผิด ผู้เสียหายหรือเหยื่อ อาชญากรรมผู้ด้อยโอกาส และสภาพแวดล้อมเงื่อนไขที่ทำให้เกิด

อาชญากรรมได้เป็นอย่างดี การดำเนินกิจกรรมเพื่อป้องกันอาชญากรรมที่ผ่านมา จะประกอบด้วย ๔ แนวทาง ได้แก่

๑. การบังคับใช้กฎหมาย เพื่อเป็นการป้องปรามอาชญากรรมทำให้คนในสังคมมีความเกรงกลัวต่อกฎหมายและบทลงโทษ คือ เป็นการข่มขู่และยับยั้งเป็นสำคัญ สามารถดึงดูดเหตุจูงใจในการกระทำความผิด

๒. การปรับสภาพแวดล้อมเพื่อป้องกันอาชญากรรม

๓. การลดช่องโอกาสการกระทำความผิด

๔. การมีส่วนร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในการป้องกันอาชญากรรม จะเห็นได้ว่าการป้องกันอาชญากรรมไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ หากปราศจากความร่วมมือจากชุมชนสามเหลี่ยมอาชญากรรมโอกาสการกระทำความผิดผู้เสียหาย อาชญากร

แนวคิดการป้องกันอาชญากรรมการป้องกันอาชญากรรมโดยชุมชนนั้น จะได้ผลต่อเมื่อคนในชุมชนให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน ยับยั้งการกระทำความผิด ปลุกจิตสำนึกมีความรู้สึกรับผิดชอบและรู้สึกผิดต่อการกระทำความผิด นอกเหนือจากการร่วมกันป้องกันดูแลอาชญากรรมด้วยตนเองและการประสานความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งการป้องกันอาชญากรรมโดยทั่วไปมีแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ การป้องกันอาชญากรรมโดยใช้ทฤษฎีควบคุมอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อม (Theory of Crime Control through Environmental Design) เป็นการป้องกันอาชญากรรมโดยมุ่งพิจารณาสภาพแวดล้อมการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อขัดขวางการละเมิดกฎหมาย

๓.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความเข้มแข็ง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยหลายทฤษฎี ในที่นี้จะนำเสนอเพียงบางแนวคิด ทฤษฎีที่มีบทบาทมากเท่านั้น ดังมีรายละเอียด ดังนี้

๓.๒.๑ แนวคิดเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน

ความหมายชุมชนเข้มแข็ง จำนง อติวัฒน์สิทธิ์^๒ ได้ให้ความหมายชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่สมาชิกต่างพึ่งพาตนเองและพึ่งพากันได้ การที่ชุมชนจะมีความเข้มแข็งได้จะต้องมีลักษณะของบุคคลหรือชุมชนรู้จักดี รู้จักตนเองดีเข้าใจตน เองและเป็นของตนเอง และอีกประการหนึ่งจะต้องเป็นชุมชนที่บุคคลรู้จักปัญหาของตนเองดี รู้จักวิธีแก้ไขปัญหาของชุมชนรู้ว่าจะทำหรือพัฒนาชุมชนไปในทิศทางใด และไปให้ถึงเป้าหมายนั้นอย่างไร

เสรี พงศ์พิศ^๓ ให้ความหมายชุมชนเข้มแข็งคือชุมชนเข้มแข็งได้เพราะว่าไม่ใช่ว่ามีรายได้หรือมีทรัพยากรมาก แต่เพราะว่ามีความรู้มีปัญญาจากการเรียนรู้ การเรียนรู้ที่พื้นฟูมรดกของชุมชนต่อยอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพิ่มมูลค่าให้ทรัพยากร จักการชีวิตของตนได้ จัดการชุมชนจน พึ่งตน เองได้

^๒จำนง อติวัฒน์สิทธิ์, เสาวคนธ์ สุดสวาสดี, ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์ : กระบวนการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๕๕), หน้า ๓.

^๓เสรี พงศ์พิศ, เครือข่าย : ยุทธศาสตร์เพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง, สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๕๖), หน้า ๗.

สรุปชุมชนเข้มแข็งหมายถึง ชุมชนที่มีความพร้อมในการพัฒนา มีความเข้าใจตนเองและรู้จักปัญหาของชุมชนและจัดการปัญหานั้นได้ มีการเรียนรู้ นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์กับชุมชนและสามารถพึ่งพาตนเองได้

๓.๒.๒ ลักษณะของชุมชนที่เข้มแข็ง

อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์^๔ ลักษณะของชุมชนเข้มแข็งซึ่งเป็นคาดหวังและต้องการคือ

๑. ชุมชนที่มีสภาพรวมกันเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้น ในทางกายภาพ ภูมิธรรม สมาชิกของชุมชนมีศักยภาพ ภูมิธรรม สมาชิกของชุมชนมีศักยภาพที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาชุมชน รวมทั้งอุดมการณ์ ค่านิยม ร่วมกันทำให้สมาชิกรู้สึกตัวว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความผูกพันกับชุมชน

๒. ชุมชนมีศักยภาพที่พึ่งตนเองได้ในระดับสูง โดยมีทุน แรงงาน ทรัพยากร เพื่อยังชีพพื้นฐานของตนเอง หากมีการพึ่งพิงภายนอกชุมชนนั้นก็จะมีอำนาจในการจัดการ เลือกรับ และตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ได้

๓. ชุมชนสามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยอำนาจ ความรู้ และองค์กรทางสังคมในชุมชนเป็นกลไกในการแก้ไขปัญหา

๔. ชุมชนต้องสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้และสร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่างๆ ข้อเสนอแบบอุดมคติทั้ง ๔ ข้อดังกล่าวสะท้อนการคาดหวังของชุมชนจะต้องตอบสนองต่อความต้องการในชีวิตประจำวันและสามารถช่วยให้สมาชิก ของชุมชนเผชิญปัญหาและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ โดยจัดการองค์กรทางสังคมของชุมชนจะต้อง เอื้อให้สมาชิกของชุมชนมีศักยภาพดังกล่าว เช่นมีความรักสามัคคี มีความสามารถที่จะสืบทอดภูมิ ปัญญา และสร้างสรรค์ทางปัญญา

เสรี พงศ์พิศ^๕ ลักษณะชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนมีลักษณะดังนี้

๑. ชุมชนที่มีความสามารถรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น

๒. ชุมชนมีศักยภาพที่จะพึ่งตนเองได้ในระดับสูง

๓. ชุมชนสามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่

๔. ชุมชนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

โรเบิร์ต พูทนาม^๖ ได้เสนอภาพของชุมชนซึ่งมีการจัดระเบียบสังคมที่ เอื้อให้คนมีความสุข และมีความพึงพอใจในชีวิตว่าเป็นชุมชนที่สมาชิกได้ร่วมกันสร้างบรรทัดฐานและแบบแผนการพึ่งพาอาศัยกันอย่างเท่าเทียม โดยการพึ่งพานี้อยู่บนพื้นฐานของไว้วางใจต่อกันซึ่งถือว่าเป็นทุนสังคมที่จะช่วยให้สังคมสามารถพัฒนาการจัดการต่างๆ เพื่อเอาชนะปัญหาที่ชุมชน เผชิญ โดยเมื่อชุมชนมีปัญหา

^๔อุทัย ดุลยเกษมและอรศรี งามวิทยาพงศ์, ภาพการศึกษาชุมชน : กรอบแนวคิดและข้อเสนอในการศึกษาวิจัย, สำนักงานกองทุนสนับสนุนวิจัย (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๕๕), หน้า ๘ - ๑๐.

^๕เสรี พงศ์พิศ, เครือข่าย : ยุทธศาสตร์เพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง, หน้า ๗

^๖โรเบิร์ต พูทนาม (Robert D.Putnam), Making Democracy Work: Civic Tradition in Modern Italy, (Princeton, N.J. : Princeton University Press, 1993), p. 91.

เกิดขึ้นชุมชนจะพยายามรวมกลุ่มเพื่อระดมทรัพยากรที่แต่ละฝ่ายมาใช้ ร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาแต่ละคน ชุมชนจะมีลักษณะเช่นนี้เรียกว่าเป็นชุมชนแบบประชาสังคม (Civic community) การสร้างเครือข่ายให้บุคคลมาสัมพันธ์กันในเรื่องเกี่ยวกับชุมชน ความสัมพันธ์ แบบวิสาสะ มีผลทำให้ผู้ที่เข้ามาติดต่อสัมพันธ์กันได้สร้างนิสัยของความร่วมมือกันสามารถนึก กำลังทำกิจกรรมต่างๆ ได้ ก่อให้เกิดจิตสำนึกในหมู่สมาชิก อยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยกันอย่างเท่าเทียมทำให้คนสามารถพัฒนาทักษะที่จะร่วมมือกับผู้อื่น สร้างความรับผิดชอบร่วมกันในเรื่องต่างๆ ที่ต้องทำร่วมกันเป็นหมู่คณะ

ชุมชนที่มีบรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัยกัน และมีเครือข่ายของการทำให้สังคมได้เข้ามาติดต่อสัมพันธ์กันในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชน จะทำให้คนในชุมชนมีความกระตือรือร้นมีน้ำใจและมีจิตสำนึกสาธารณะ ความสัมพันธ์ของคนในสังคมเป็นไปอย่างเสมอภาค สายใย หรือเครือข่าย ความสัมพันธ์ทางสังคม ถูกถักทอด้วยความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ชุมชนที่มีลักษณะเช่นนี้จะสามารถตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนได้ดีกว่าชุมชนที่มีลักษณะตรงกันข้ามคือความสัมพันธ์ทางการเมืองเป็นไปในแนวดิ่ง ชีวิตสังคมดำเนินไปแบบต่างคนต่างอยู่ และคนอยู่ร่วมกันโดยปราศจากความไว้วางใจต่อกัน

สมาชิกของชุมชนที่มีลักษณะเป็นประชาสังคม จะมีความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ ความสนใจในประเด็นปัญหาสังคม และสาเหตุของปัญหาสาธารณะเป็น หัวใจหลักของคุณธรรมของความเป็นพลเมือง การให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาสาธารณะ และหาทางออกเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม แม้ว่าจะด้วยการสละผลประโยชน์ส่วนตัว ถือว่าเป็นลักษณะสำคัญของคุณธรรมของความเป็นพลเมือง

๓.๒.๓ ปัจจัยผลักดันความเข้มแข็งของชุมชนและหลักการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

เสรี พงศ์พิศ^๗ ได้ให้ปัจจัยผลักดันในชุมชนมีความเข้มแข็งมี ๔ ระดับ คือ

๑. ระดับชาวบ้าน ชาวบ้านมีความสามัคคีกัน รวมกลุ่มกันได้ดีมีความเคารพกติกาของกลุ่ม รู้จักภูมิใจในงานของตน มีการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส รู้จักหน้าที่และทำหน้าที่ของตนเอง ไม่ ดิตยาเสพติด ไม่พัวพันกับอบายมุขทุกประเภท มีความร่วมมือเพื่อจะเสียสละเพื่อส่วนรวม ไม่ ตระหนี่ความรู้หรือความคิดของตนเอง มีความเอื้ออาทรต่อธรรมชาติ

๒. ระดับผู้นำ ผู้นำมีประสบการณ์ มีความรู้ความสามารถที่จะนำชาวบ้านได้ และชี้แนะเป็น ผู้นำเป็นต้นแบบของการเสียสละเพื่อส่วนรวม มีคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีทำให้ชาวบ้านมี ศรัทธาผู้นำมีความเข้าใจปัญหาของชุมชนและมีจิตใจเข้มแข็ง

๓. ระดับองค์กร ความเข้มแข็งของชุมชนขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งขององค์กรในชุมชน องค์กรในชุมชนรวมเอาเศรษฐกิจ ครอบครัว การเมือง การบริหารจัดการ คือ ครอบครัว – สมาชิกในครอบครัวจะต้องมีความอบอุ่น มีความรักความสามัคคี มีปัจจัยจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานพอเพียง เศรษฐกิจ – ชุมชนเป็นเจ้าของกิจกรรมทางเศรษฐกิจดำเนินการธุรกิจชุมชน ด้วยตนเองสามารถลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิตโดยไม่ต้องพึ่งพาบุคคล หรือองค์กรภายนอก การเมือง-ชุมชนสามารถรวมกลุ่มกันสร้างอำนาจเพื่อรักษาผลประโยชน์ของ ชุมชน รวมทั้ง

^๗เสรี พงศ์พิศ, เครือข่าย : ยุทธศาสตร์เพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง, หน้า ๗

อำนาจในการต่อรองชุมชนจะต้องมีอำนาจในการใช้ทรัพยากรมนุษย์ในท้องถิ่น มี อำนาจในการควบคุมกลไกการตลาด และออกกฎระเบียบ ค้ำครองป้องกันทรัพยากรธรรมชาติใน ชุมชน และ การบริหารจัดการ-ชุมชนมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการองค์กรต่างๆมีความเข้าใจเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์กร มีการวางแผนงานและร่วมกันพัฒนาบุคคลในท้องถิ่นให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น

๔. ระดับสังคมและวัฒนธรรม ชุมชนที่เข้มแข็งสามารถสร้างและพัฒนาองค์กรทาง สังคมที่สามารถช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน พัฒนางค์ความรู้และการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนรวมกลุ่มกันทำโครงการสวัสดิการสังคม การพัฒนาเด็ก สตรี เยาวชน และคนชรา พัฒนาสิ่งแวดล้อมและป้องกันปัญหาต่างๆ ร่วมกัน

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ^๔ ได้กำหนดหลักการสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนแบบ AIC คือ

A = Appreciation หมายถึง ความซาบซึ้งในคุณค่าและศักดิ์ศรีระหว่างมนุษย์ การมี ความรัก ความเมตตา และเข้าใจความรู้สึกของมนุษย์ร่วมกัน รวมทั้งการตระหนักรู้ในประโยชน์ ของชุมชน และทรัพยากรต่างๆ ของชุมชน

I = Influences หมายถึง การเข้าใจอิทธิพลของปัจจัยต่างๆ ซึ่งจะช่วยในการพัฒนา บุคคลให้เข้มแข็ง ปัจจัยที่มีอิทธิพลมีทั้งจากภายนอกและภายใน แต่ที่จำเป็นมากที่สุดก็คือปัจจัยที่มี อิทธิพลจากภายใน อันได้แก่ เงื่อนไขสภาพความเป็นจริงและองค์กรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน รวมทั้ง บทบาทของภาครัฐ และภาคเอกชนธุรกิจอันเป็นปัจจัยภายนอก

C = Commitment/Control หมายถึง การมีพันธะสัญญา หรือข้อผูกพันที่จะต้อง ปฏิบัติตาม อันปรากฏในแผนต่างๆ ที่กำหนดวางไว้ เพื่อเป็นการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง และ นอกจากนี้จะต้องมีการควบคุมการปฏิบัติงานในการดำเนินตามแผนที่วางไว้ ควบคุมงบประมาณ ค่าใช้จ่าย ควบคุมการใช้ทรัพยากรและติดตามการประเมินผลการปฏิบัติ

สำหรับกระบวนการดำเนินการให้เป็นชุมชนเข้มแข็งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. ขั้นรับรู้ปัญหา/ความต้องการ
๒. ขั้นทบทวนกลั่นกรองปัญหา
๓. ขั้นรู้วิธีแก้ปัญหา
๔. ขั้นวางแผนแก้ปัญหาและพัฒนาตัวเอง
๕. ขั้นขยายผลความรู้สู่การปฏิบัติ
๖. ขั้นประเมินผลลัพธ์

^๔ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, โครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๕๖), หน้า ๑๒๔-๑๒๖.

๓.๓ พื้นที่ชุมชนเข้มแข็ง

การศึกษานี้จะมุ่งศึกษาพื้นที่ชุมชนตามแนวชายแดน ๓ พื้นที่ ได้แก่ ๑. ชุมชนจุดผ่อนปรนช่องอานม้า กัมพูชา ๒. ชุมชนด้านสากลวังเต่า สปป.ลาว ๓. ชุมชนด้านถาวรช่องเม็ก อ.สิรินธร และจะได้ระบุพื้นที่ให้ชัดเจนในรายงานการวิจัยฉบับร่างสมบูรณ์ต่อไป

๓.๔ แนวคิดว่าด้วยการกำหนดเส้นเขตแดนระหว่างประเทศ

ความหมายทั่วไปของเขตแดน^๙

ดินแดนของรัฐ หมายถึง บริเวณที่อยู่ภายใต้อธิปไตยของรัฐ โดยรัฐเป็นทั้งเจ้าของและมีอำนาจปกครองเหนือบริเวณนั้น ดินแดนของรัฐได้แก่ พื้นดิน พื้นน้ำ และห้วงอากาศ ดังนี้

๑. **พื้นดิน** (Land territory) ซึ่งรวมทั้งแหล่งน้ำจืดซึ่งอยู่บนดินและสิ่งที่อยู่ใต้ผิวดินของพื้นดิน

๒. **พื้นน้ำ** (Water) ซึ่งรวมทั้งพื้นน้ำภายใน (internal water) พื้นน้ำอาณาเขต (territorial water) พื้นท้องทะเล (sea-bed) และสิ่งที่อยู่ใต้ผิwtองทะเล (subsoil)

๓. **ห้วงอากาศ** (Air space) คือท้องฟ้าหรือบรรยากาศในบริเวณที่อยู่เหนือขึ้นมาจากพื้นดินและพื้นน้ำใน ข้อ ๑ และ ข้อ ๒

เขตแดนทางบก มักเกิดขึ้นจากการทำความตกลงกัน โดยใช้สิ่งที่เห็นง่ายหรือสิ่งกีดกันที่ทำให้มีลักษณะเป็นสัดส่วนหรือทำให้รัฐที่เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์ร่วมกัน โดยมากมักใช้ภูเขาหรือแม่น้ำที่มีใช่เป็นของรัฐเดียวในการกำหนดเขตแดนระหว่างสองฝ่าย โดยอาจส่วนของภูเขาหรือแม่น้ำตามความเหมาะสม เช่น

อาจใช้ทิวเขา (Range) สันปันน้ำ (water-shed) หรือ ชะง่อนผา (escarpment) เป็นเขตแดน

หากเป็นแม่น้ำที่ใช้เดินเรือไม่ได้ (Non-navigable river) มักใช้แนวกึ่งกลางของแม่น้ำเป็นเขตแดน

หากเป็นแม่น้ำที่ใช้เดินเรือได้ (Navigable river) มักใช้แนวกึ่งกลางของร่องน้ำลึก (thalweg) เป็นเขตแดนถ้ามีสะพานข้ามแม่น้ำมักถือกึ่งกลางสะพานเป็นเขตแดน

เขตแดนทางทะเล เนื่องจากเดิมทะเลส่วนใหญ่เป็นทะเลหลวงที่ทุกรัฐมีเสรีภาพนานาประการ ต่อมากฎหมายทะเลกำหนดให้รัฐชายฝั่งสามารถอ้างเขตทางทะเลได้ เช่น การประกาศทะเลอาณาเขต ๑๒ ไมล์ทะเล การประกาศเขตไหล่ทวีปและเขตเศรษฐกิจจำเพาะ ๒๐๐ ไมล์ทะเล ซึ่งในหลายบริเวณทั่วโลกมีสภาพทางภูมิศาสตร์ไม่เอื้ออำนวยต่อการมีเขตแดนทางทะเลได้อย่างเต็มที่ จึงทำให้เกิดเขตทับซ้อนทางทะเลระหว่างรัฐทั้งที่อยู่ตรงข้ามและประชิดกัน ซึ่งจะต้องเจรจาทำความตกลงแบ่งเขตแดนทางทะเลที่เรียกว่า การกำหนดเขตหรือ การแบ่งเขตทางทะเล (Delimitation) โดยอาศัยหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

^๙ศรัณย์ เพ็ชรพิรุณ, **สมุทรกรณี**. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๗๗-๒๗๘.

รัฐที่อ้างเขตแดนทางทะเลทับซ้อนกับรัฐอื่นยังไม่มีสิทธิอย่างเต็มที่ในเขตแดนที่ทับซ้อนนั้น (เนื่องจากการอ้างหรือประกาศฝ่ายเดียว หรือ unilateral claim) ซึ่งต้องมีการเจรจาตกลงกันก่อน ภายหลังหากการเจรจาไม่เป็นผลอาจให้ศาลหรืออนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศตัดสินชี้ขาด อย่างไรก็ตาม เมื่อรัฐหนึ่งประกาศหรืออ้างสิทธิเขตทางทะเล และรัฐที่เกี่ยวข้องมีท่าทีวางเฉยรับรู้การอ้างสิทธิ และการใช้สิทธิในเขตทับซ้อนเป็นเวลานานปีโดยไม่มีการประท้วง ก็อาจถือว่าเป็นการยอมรับสิทธิของ รัฐอื่นโดยการนิ่งเฉย(acquiescence) ซึ่งมีผลให้ต่อไปตนไม่อาจโต้แย้งการใช้สิทธิของรัฐนั้นได้อีกตาม หลักกฎหมายปิดปาก(estoppel) หมายความว่า การนิ่งเฉยไม่ได้แย้งเมื่อเสียสิทธิถือว่ายอมรับ ซึ่งเป็น หลักกฎหมายจารีตประเพณีที่มีผลในทางบังคับ (mandatory)^{๑๐}

แนวคิดในการกำหนดเส้นเขตแดนระหว่างประเทศมี ๒ ประเภท คือ เส้นเขตแดนที่ยอมรับ กันโดยพฤตินัย (non-agreement boundary) หมายถึง เส้นเขตแดนระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นและ ได้รับการยอมรับโดยพฤตินัย ประเทศคู่ภาคีไม่มีการทำความตกลงอย่างเป็นทางการซึ่งกันและกัน มี เพียงเจ้าหน้าที่และราษฎรในท้องถิ่นเท่านั้นที่รู้ว่าเส้นเขตแดนของตนอยู่ที่ใดโดยอัตโนมัติ ๑๔ แต่ใน ปัจจุบันเขตแดนของรัฐส่วนใหญ่มักเป็นไปในรูปแบบของ เส้นเขตแดนที่กำหนดอย่างเป็นทางการ (agreement boundary) ซึ่งหมายถึง เส้นเขตแดนระหว่างประเทศที่มีดินแดนต่อเนื่องทำความตกลง กันอย่างเป็นทางการ โดยความตกลงนั้นจะทำในรูปของเอกสารประกอบข้อตกลง ได้แก่ สนธิสัญญา (treaty) อนุสัญญา (convention) พิธีสาร (protocol) ข้อตกลง (agreement) บันทึกวาจา (process verbal) ปฏิญญา (declaration) บันทึกความเข้าใจ (memorandum of understanding) รวมทั้งการแสดงเส้นเขตแดนบนแผนที่ไว้ด้วย การกำหนดเขตแดนเป็นทางการนี้ ผู้แทนที่ได้รับ อำนาจเต็มจากรัฐบาลจะต้องมีหนังสือมอบอำนาจก่อน จึงจะมีอำนาจในการลงนามในเอกสารหรือ แผนที่ดังกล่าวแล้ว แต่เอกสารหรือแผนที่นี้ไม่มีผลสมบูรณ์ตามกฎหมายระหว่างประเทศ จนกว่า รัฐบาลทั้ง ๒ ฝ่าย จะมีการลงนามรับรองและแลกเปลี่ยนสัตยาบันซึ่งกันและกันอีกครั้งหนึ่ง^{๑๑} ซึ่งขั้นตอนการจัดทำเส้นเขตแดนระหว่างประเทศอย่างเป็นทางการ สามารถแบ่งได้ ๒ ขั้นตอนหลักๆ ได้แก่

๑. การกำหนดเขตแดน (Delimitation) หมายถึง การกำหนดเขตแดนที่อยู่ในรูปหลักฐาน ทางเอกสาร ได้แก่ สนธิสัญญา แผนที่ แผนที่ผั่ง หรืออื่นๆ ซึ่งมักกระทำกันในสำนักงานหรือบนโต๊ะ เจริญ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการแบ่งเขตแดนระหว่างกันในระยะเริ่มต้น ก่อนดำเนินการสำรวจและปัก ปันเขตแดนร่วมกันในภูมิประเทศจริง^{๑๒} การกำหนดเขตแดน เป็นกระบวนการทางกฎหมายที่ประเทศ อธิปไตย ๒ ประเทศ ซึ่งจะมีการเขียนข้อความบรรยายที่ตั้งของเส้นเขตแดนที่ใช้ร่วมกัน งานลักษณะนี้ เป็นหน้าที่ของนักการทูตหรือผู้เจรจาสนธิสัญญาและอาจจะต้องทำสนธิสัญญามากกว่า ๑ ฉบับตัวตัว ตัวอย่างเช่นในระหว่างปี๒๓๒๕/๑๗๘๒-๒๔๖๘/๑๙๒๕ สหรัฐอเมริกาและแคนาดาทำสนธิสัญญาขึ้น ถึง ๒๖ ฉบับ เพื่อตกลงที่ตั้งของเส้นเขตแดนระหว่าง ๒ ประเทศ แม้ว่าเส้นเขตแดนที่กำหนดขึ้นจะ ตั้งใจให้ตรงกับเส้นที่อยู่บนแผนที่ แต่ก็ต้องตกลงกันให้แน่ชัดเสียก่อนว่าจะใช้แผนที่ใด และ ใช้เส้นเขต

^{๑๐}อ้างแล้ว, ศรีนัย เพ็ชรพิรุณ, สมุทรกรณ์, หน้า ๒๗๘-๒๗๙.

^{๑๑}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊ค พับลิเคชั่น จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๑๕.

^{๑๒}เรื่องเดียวกัน. หน้า ๑๑.

แดนบนแผนที่นั้นประกอบคำอธิบายเส้นเขตแดน การกำหนดเส้นเขตแดนที่ใช้คำอธิบายเพียงอย่างเดียวโดยไม่มีแผนที่แนบท้ายจะต้องแน่ใจว่าคำอธิบายนั้นชัดเจนเพียงพอโดยปราศจากข้อโต้แย้งใดๆ การปักปันเขตแดน (demarcation) หมายถึง การดำเนินการในขั้นต่อมาซึ่งเป็นเรื่องของการจัดสร้างสัญลักษณ์หรือที่หมายของแนวเขตแดนที่กำหนดไว้แล้วลงบนภูมิประเทศ กล่าวคือ เมื่อได้กำหนดแนวเขตแดนไปแล้ว ก็จะจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการปักปันเขตแดนในภูมิประเทศจริงร่วมกัน โดยกำหนดแบบของหลักเขตและวัสดุตามมาตรฐานที่ได้ตกลงกันไว้ การปฏิบัติการปักปันเส้นเขตแดนในสนาม จุดมุ่งหมายคือ การทำเครื่องหมายขึ้นเพื่อแสดงตำแหน่งของเส้นเขตแดนบนพื้นดินให้ทุกคนสามารถเห็นได้โดยง่าย งานลักษณะนี้มักอยู่ในรูปของคณะกรรมการร่วมที่มีผู้แทนมาจากแต่ละประเทศในจำนวนที่เท่ากัน แม้ว่าการทำงานอาจมีการทำหายในแง่ของวิชาชีพจากแต่ละฝ่ายบ้าง

แต่ต้องถือว่าเป็นการทำงานของคณะหนึ่งเดียวมากกว่าจะเป็นคณะต่างหากจากกัน หลังจากปักปันเขตแดนแล้วเสร็จ ก็จะต้องมีกระบวนการจัดทำแผนที่ หรือ การจัดทำโครงสร้างเส้นเขตแดน (Delineation) ซึ่งเป็นกระบวนการแสดงเส้นเขตแดนโดยใช้แผนผังหรือคณิตศาสตร์ บ่อยครั้งคณะกรรมการร่วมมักทำหน้าที่ทั้งการปักปันและการเขียนเส้นเขตแดน ผลงานของคณะกรรมการมักจะออกมาในรูปของรายงาน รูปถ่ายหรือรูปอื่นๆ แผนที่ ตารางแสดงพิกัดตำแหน่งของหลักเขตแดน และ หมุดหลักฐานการรังวัด เอกสารเหล่านี้ถือเป็นหลักฐานที่เป็นทางการของที่ตั้งเส้นเขตแดนทั้งหมด

๓.๕ แนวคิดเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน

ความหมายชุมชนเข้มแข็ง จำนง อติวัฒนสิทธิ์^{๑๓} ได้ให้ความหมายชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่สมาชิกต่างพึ่งพาตนเองและพึ่งพา กันได้ การที่ชุมชนจะมีความเข้มแข็งได้จะต้องมีลักษณะของบุคคลหรือชุมชนรู้จักดี รู้จักตนเองดีเข้าใจตน เองและเป็นของตน เอง และอีกประการหนึ่งจะต้องเป็นชุมชนที่บุคคลรู้จักปัญหาของตนเองดี รู้จักวิถีแก้ไขปัญหาของชุมชนรู้ว่าจะหาหรือพัฒนาชุมชนไปในทิศทางใด และไปให้ถึงเป้าหมายนั้นอย่างไร

เสรี พงศ์พิศ^{๑๔} ความหมายชุมชนเข้มแข็งคือชุมชนเข้มแข็งได้เพราะว่าไม่ใช่ว่ามีรายได้หรือมีทรัพยากรมาก แต่เพราะว่ามีความรู้มีปัญญาจากการเรียนรู้ การเรียนรู้ที่พื้นฟูมรดกของชุมชนต่อยอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพิ่มมูลค่าให้ทรัพยากร จักการชีวิตของตนได้ จัดการชุมชนจน พึ่งตน เองได้

สรุปชุมชนเข้มแข็งหมายถึง ชุมชนที่มีความพร้อมในการพัฒนา มีความเข้าใจตนเอง และรู้จักปัญหาของชุมชนและจัดการปัญหานั้นได้ มีการเรียนรู้ นาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์กับชุมชนและสามารถพึ่งพาตนเองได้ลักษณะของชุมชนที่เข้มแข็ง

^{๑๓}จำนง อติวัฒนสิทธิ์, การพัฒนาชุมชนไทย, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๖), หน้า ๓.

^{๑๔}เสรี พงศ์พิศ, เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง, สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, หน้า ๗.

อุทัย ดุลยเกษมและอรศรี งามวิทยาพงศ์^{๑๕} ลักษณะของชุมชนเข้มแข็งซึ่งเป็นคาดหวังและต้องการคือ

๑. ชุมชนที่มีสภาพรวมกันเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้น ในทางกายภาพ ภูมิธรรม สมาชิกของชุมชนมีศักยภาพ ภูมิธรรม สมาชิกของชุมชนมีศักยภาพที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาชุมชน รวมทั้งอุดมการณ์ ค่านิยม ร่วมกัน ทำให้สมาชิกรู้สึกตัวว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความผูกพันกับชุมชน

๒. ชุมชนมีศักยภาพที่พึ่งตนเองได้ในระดับสูง โดยมีทุน แรงงาน ทรัพยากร เพื่อยังชีพพื้นฐานของตนเอง หากมีการพึ่งพิงภายนอกชุมชนนั้นก็จะมีอำนาจในการจัดการ เลือกสรร และตัดสินใจในเรื่องต่างๆได้

๓. ชุมชนสามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยอำนาจ ความรู้ และองค์กรทางสังคมในชุมชนเป็นกลไกในการแก้ไขปัญหา

๔. ชุมชนต้องสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้และสร้างภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่างๆ ข้อเสนอแบบอุดมคติทั้ง ๔ ข้อดังกล่าวสะท้อนการคาดหวังของชุมชนจะต้องตอบสนองต่อความต้องการในชีวิตประจำวันและสามารถช่วยให้สมาชิกของชุมชนเผชิญปัญหาและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ โดยจัดการองค์กรทางสังคมของชุมชนจะต้องเอื้อให้สมาชิกของชุมชนมีศักยภาพดังกล่าว เช่นมีความรักสามัคคี มีความสามารถที่จะสืบทอดภูมิปัญญาและสร้างสรรค์ทางปัญญา

เสรี พงศ์พิศ^{๑๖} ลักษณะชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนมีลักษณะดังนี้

๑. ชุมชนที่มีความสามารถรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น

๒. ชุมชนมีศักยภาพที่จะพึ่งตนเองได้ในระดับสูง

๓. ชุมชนสามารถควบคุมและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่

๔. ชุมชนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

โรเบิร์ต พูทนาม (Putnam, ๑๙๖๘: ๙๑) ได้เสนอภาพของชุมชนซึ่งมีการจัดระเบียบสังคมที่เอื้อให้คนมีความสุขและมีความพึงพอใจในชีวิตว่าเป็นชุมชนที่สมาชิกได้ร่วมกันสร้างบรรทัดฐานและแบบแผนการพึ่งพาอาศัยกันอย่างเท่าเทียม โดยการพึ่งพานี้อยู่บนพื้นฐานของไว้วางใจต่อกันซึ่งถือว่าเป็นทุนสังคมที่จะช่วยให้สังคมสามารถพัฒนาการจัดการต่างๆเพื่อเอาชนะปัญหาที่ชุมชนเผชิญ โดยเมื่อชุมชนมีปัญหาเกิดขึ้นชุมชนจะพยายามรวมกลุ่มเพื่อระดมทรัพยากรที่แต่ละฝ่ายมาใช้ร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาแต่ละคน ชุมชนจะมีลักษณะเช่นนี้เรียกว่าเป็นชุมชนแบบประชาสังคม (Civic community) การสร้างเครือข่ายให้บุคคลมาสัมพันธ์กันในเรื่องเกี่ยวกับชุมชน ความสัมพันธ์แบบวิสาสะ มีผลทำให้ผู้ที่เข้ามาติดต่อสัมพันธ์กันได้สร้างนิสัยของความร่วมมือกัน สามารถนึกกำลังหากิจกรรมต่างๆ ได้ ก่อให้เกิดจิตสำนึกในหมู่สมาชิก อยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยกันอย่างเท่า

^{๑๕}อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงศ์, ระบบการศึกษากับชุมชน : กรอบความคิดและข้อเสนอเพื่อการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : แพลน พรินติ้ง, ๒๕๔๐), หน้า ๘-๑๐.

^{๑๖}เสรี พงศ์พิศ, แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไทย, ๒๕๔๖), หน้า ๗.

เทียม ทำให้คนสามารถพัฒนาทักษะที่จะร่วมมือกับผู้อื่น สร้างความรับผิดชอบร่วมกันในเรื่องต่างๆ ที่ต้องทำร่วมกันเป็นหมู่คณะ

ชุมชนที่มีบรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัยกัน และมีเครือข่ายของการทำให้สังคมได้เข้ามาติดต่อสัมพันธ์กันในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชน จะทำให้คนในชุมชนมีความกระตือรือร้นมีน้ำใจและมีจิตสำนึกสาธารณะ ความสัมพันธ์ของคนในสังคมเป็นไปอย่างเสมอภาค สายใย หรือเครือข่าย

ความสัมพันธ์ทางสังคม ถูกชักจูงด้วยความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ชุมชนที่มีลักษณะเช่นนี้ จะสามารถตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนได้ดีกว่าชุมชนที่มีลักษณะตรงกันข้ามคือ ความสัมพันธ์ทางการเมืองเป็นไปในแนวดิ่ง ชีวิตสังคมดำเนินไปแบบต่างคนต่างอยู่ และคนอยู่ร่วมกันโดยปราศจากความไว้วางใจต่อกัน

สมาชิกของชุมชนที่มีลักษณะเป็นประชาสังคม จะมีความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ ความสนใจในประเด็นปัญหาสังคม และสาเหตุของปัญหาสาธารณะเป็นหัวใจหลักของคุณธรรมของความเป็นพลเมือง การให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาสาธารณะ และหาทางออกเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม แม้ว่าจะด้วยการสละผลประโยชน์ส่วนตัว ถือว่าเป็นลักษณะสำคัญของคุณธรรมของความเป็นพลเมือง

ปัจจัยผลักดันความเข้มแข็งของชุมชนและหลักการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

เสรี พงศ์พิศ^{๓๗} ได้ให้ปัจจัยผลักดันในชุมชนมีความเข้มแข็งมี ๔ ระดับคือ

๑. ระดับชาวบ้าน ชาวบ้านมีความสามัคคีกัน รวมกลุ่มกันได้ดีมีความเคารพกติกาของกลุ่ม รู้จักภูมิใจในงานของตน มีการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส รู้จักหน้าที่และหาหน้าที่ของตนเอง ไม่ติดยาเสพติด ไม่พัวพันกับอบายมุขทุกประเภท มีความร่วมมือเพื่อจะเสียสละเพื่อส่วนรวม ไม่ตระหนี่ความรู้หรือความคิดของตนเอง มีความเอื้ออาทรต่อธรรมชาติ

๒. ระดับผู้นำ ผู้นำมีประสบการณ์ มีความรู้ความสามารถที่จะนำชาวบ้านได้ และขึ้นาเป็นผู้นำเป็นต้นแบบของการเสียสละเพื่อส่วนรวม มีคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีทำให้ชาวบ้านมีศรัทธา ผู้นำมีความเข้าใจปัญหาของชุมชนและมีจิตใจเข้มแข็ง

๓. ระดับองค์กร ความเข้มแข็งของชุมชนขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งขององค์กรในชุมชน องค์กรในชุมชนรวมเอาเศรษฐกิจ ครอบครัว การเมือง การบริหารจัดการ

๓.๑ ครอบครัว – สมาชิกในครอบครัวจะต้องมีความอบอุ่น มีความรักความสามัคคี มีปัจจัยจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานพอเพียง

๓.๒ เศรษฐกิจ – ชุมชนเป็นเจ้าของกิจกรรมทางเศรษฐกิจดำเนินการธุรกิจชุมชนด้วยตนเอง สามารถลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิตโดยไม่ต้องพึ่งพาบุคคลหรือองค์กรภายนอก

๓.๓ การเมือง – ชุมชนสามารถรวมกลุ่มกันสร้างอำนาจเพื่อรักษาผลประโยชน์ของชุมชน รวมทั้งอำนาจในการต่อรองชุมชนจะต้องมีอำนาจในการใช้ทรัพยากรมนุษย์ในท้องถิ่น มีอำนาจในการควบคุมกลไกการตลาด และออกกฎระเบียบ คุ้มครองป้องกันทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

^{๓๗} อ่างแล้ว, เสรี พงศ์พิศ, แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน, หน้า ๗.

๓.๔ การบริหารจัดการ – ชุมชนมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการองค์กรต่างๆ มีความเข้าใจเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์กร มีการวางแผนงานและร่วมกันพัฒนาบุคคลในท้องถิ่นให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น

๔. ระดับสังคมและวัฒนธรรม ชุมชนที่เข้มแข็งสามารถสร้างและพัฒนาองค์กรทางสังคมที่สามารถช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน พัฒนาการความรู้และการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนรวมกลุ่มกันหาโครงการสวัสดิการสังคม การพัฒนาเด็ก สตรี เยาวชน และคนชรา พัฒนาสิ่งแวดล้อมและป้องกันปัญหาต่างๆ ร่วมกัน

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ^{๑๘} ได้กำหนดหลักการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนแบบ AIC คือ

A = Appreciation หมายถึง ความซาบซึ้งในคุณค่าและศักดิ์ศรีระหว่างมนุษย์ การมีความรัก ความเมตตา และเข้าใจความรู้สึกของมนุษย์ร่วมกัน รวมทั้งการตระหนักรู้ในประโยชน์ของชุมชน และทรัพยากรต่างๆ ของชุมชน

I = Influences หมายถึง การเข้าใจอิทธิพลของปัจจัยต่างๆ ซึ่งจะช่วยในการพัฒนาบุคคลให้เข้มแข็ง ปัจจัยที่มีอิทธิพลมีทั้งจากภายนอกและภายใน แต่ที่จำเป็นมากที่สุดก็คือปัจจัยที่มีอิทธิพลจากภายใน อันได้แก่ เจื่อนใจสภาพความเป็นจริงและองค์กรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน รวมทั้งบทบาทของภาครัฐ และภาคเอกชนธุรกิจอันเป็นปัจจัยภายนอก

C = Commitment / Control หมายถึง การมีพันธสัญญา หรือข้อผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตาม อันปรากฏในแผนต่างๆ ที่กำหนดวางไว้ เพื่อเป็นการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง และนอกจากนี้จะต้องมีการควบคุมการปฏิบัติงานในการดำเนินตามแผนที่วางไว้ ควบคุมงบประมาณค่าใช้จ่าย ควบคุมการใช้ทรัพยากรและติดตามการประเมินผลการปฏิบัติ

สำหรับกระบวนการดำเนินการให้เป็นชุมชนเข้มแข็งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. ขั้นรับรู้ปัญหา / ความต้องการ
๒. ขั้นทบทวนกลั่นกรองปัญหา
๓. ขั้นรู้วิธีแก้ปัญา
๔. ขั้นวางแผนแก้ปัญหาและพัฒนาได้เอง
๕. ขั้นขยายผลความรู้สู่การปฏิบัติ
๖. ขั้นประเมินผลลัพธ์

ประสบการณ์และบทเรียนการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดโดยชุมชน(RIAN CB-DAC) การวิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชน มีประเด็นดังต่อไปนี้

๑. ผู้นำมีความตระหนัก มีจิตสำนึกสูง ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา มีเวทีในการพูดคุยกันบ่อย และมีการเตรียมการก่อนดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชน

^{๑๘}ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา,สำนักงานกองทุนวิจัย, หน้า ๑๒๔-๑๒๖.

๒. การช่วยเหลือกันในชุมชน ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม มีความร่วมมือกันทั้งร่างกาย
แรงใจดี

๓. มีกฎระเบียบ/กติกาในชุมชน ที่ร่วมกันสร้างและถือปฏิบัติ

๔. มีความสามารถในการประสานขอรับการสนับสนุน/ความช่วยเหลือจากภายนอก

๕. มีกิจกรรมหลากหลาย สามารถแก้ไขปัญหาได้ และมีความต่อเนื่องในการดำเนิน
กิจกรรม

๖. มีการติดตาม ประเมิน และการสรุปทบทเรียนอย่างต่อเนื่อง

๗. ผู้นำมีความพร้อมที่จะช่วยเหลือหรือขยายประสบการณ์ไปยังบ้านอื่น

๘. ชุมชนเป็นเครือข่ายกับชุมชนอื่นๆ ทั้งเครือข่ายการเรียนรู้และเข้าร่วมเป็นสมาชิก
ขององค์กรเครือข่าย

๙. มีงบประมาณ/กองทุนที่นำมาใช้ในการสนับสนุนการดำเนินงานป้องกันและแก้ไข
ปัญหาของชุมชน

การวิเคราะห์ความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชน

๑. การเกิดขึ้นของเครือข่าย เป็นการรวมตัวเพื่อแก้ไขปัญหาส่วนหนึ่งบางส่วนเกิดจาก
ประสบการณ์ทางาน/มีบทเรียนจากการทางานร่วมกัน บางส่วนผ่านการกระตุ้น/สร้างในรูปของการ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้หลายครั้ง

๒. ผู้นำมีความตั้งใจที่จะแก้ไขปัญหา เป็นบุคคลที่เครือข่ายยอมรับ และมี
ประสบการณ์ทางานในระดับชุมชนมาก่อน

๓. โครงสร้างการบริหาร/จัดการ เป็นลักษณะแนวราบ แบ่งงานกันทาและช่วยเหลือ
ซึ่งกันและกัน

๔. มีความสามารถในการประสานงานเพื่อขอรับการสนับสนุนจากภายนอก

๕. มีกิจกรรมที่หลากหลาย ต่อเนื่อง มีการติดตาม ประเมินผล เน้นวิธีการพูดคุย/
หารือ แลกเปลี่ยน และสรุปทบทเรียนอย่างต่อเนื่อง

๖. เริ่มมีการดำเนินงานในเชิงป้องกันมากขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการคิดค้น การพัฒนา
กิจกรรมและการหาวิธีการใหม่ๆ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

๗. มีทรัพยากรในการดำเนินงานของตนเอง

๘. มีกฎกติกา ระเบียบ ข้อตกลง ที่ร่วมกันคิดและมีผลในทางปฏิบัติ

๙. มีแนวคิดที่จะขยายเครือข่าย และได้มีการริเริ่ม/มีความพยายามในการขยาย
เครือข่ายมิใช่คนอื่น^{๑๔}

ปัญหาหาเสพติดเป็นปัญหาที่ทำให้หมู่บ้าน ชุมชน สังคมอ่อนแอ การจัดการกับปัญหา
ดังกล่าวไม่สามารถกระทำได้เพียงผิวเผิน โดยอาศัยอำนาจรัฐเพียงอย่างเดียวไม่ได้ การแก้ไขปัญหายา
เสพติดแบบยั่งยืนต้องอาศัยทุกภาคส่วนของสังคม โดยเฉพาะภาคประชาชนควรได้รับการสนับสนุน
มาตรการแก้ไขปัญหาก็จะต้องมีความหลากหลาย มีหลายมุมมอง ซึ่งความแตกต่างเหล่านี้จะช่วยแก้ไข
ปัญหาให้มีความสำเร็จและเกิดความยั่งยืน

^{๑๔}สวิง ต้นอุด และวรลักษณ์ ไชยทัต, ยาเสพติดชุมชนบำบัดคนติดยาเสพติด, สถาบันเครือข่ายการ
เรียนรู้ชุมชน, (เชียงใหม่ : ๒๕๕๖), หน้า ๔๖.

การจัดการกับปัญหาเสพติดโดยใช้พลังชุมชน ความเชื่อ จารีต ประเพณีและวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาเสพติดแบบยั่งยืนเป็นเรื่องที่กระทำได้โดยใช้บทเรียนของชุมชน และใช้กระบวนการทางวัฒนธรรม โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๓ ประเภท

๑. รากเหง้าของวัฒนธรรม เป็นการชี้ให้เห็นว่าชุมชนมีรากเหง้าของวัฒนธรรมที่ได้รับการสั่งสม และถ่ายทอดมาหลายชั่วอายุคน และชุมชนมีความคิดความเชื่อต่อสิ่งที่ชุมชนได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างไร

๒. วิถีชุมชนคนกับยา เห็นว่ายาสเสพติดมีความสำคัญที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหา คนในชุมชนต้องลุกขึ้นมาต่อสู้กับปัญหาดังกล่าวเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

๓. วิธีคิดแบบชุมชน ได้ชี้ให้เห็นถึงความคิด มุมมองต่อปัญหาเสพติดของคนในชุมชน รวมถึงกระบวนการหรือวิธีการที่ชุมชนใช้จัดการกับยาเสพติด หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ซึ่งกระบวนการหรือวิธีการที่ชุมชนใช้จัดการยาเสพติดก็จะเชื่อมโยงมาจากวิธีคิดของชุมชนต่อปัญหาเสพติด การสร้างเครือข่าย กระบวนการสร้างเครือข่ายไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้โดยทั่วไปจะต้องอาศัยกระบวนการที่ยาวนาน ท่ามกลางปัญหา มาจากการสืบเนื่องในพิธีกรรม ความเชื่อและสืบทอดเป็นจารีตประเพณีมาช้านาน เช่นเครือข่ายเหมืองฝาย เครือข่ายหัววัด เครือข่ายตระกูลแซ่ เป็นต้น จะต้องมີประวัติความเป็นมาอันยาวนาน ตัวอย่างเช่น ตำบลน้ำเกียก อำเภอกู่เพียง จังหวัดน่าน เครือข่ายเสี้ยว เป็นเครือข่ายที่ชาวบ้านตำบลน้ำเกียกได้พยายามรวบรวมคนที่มีอายุรุ่นเดียวกันมาเป็นเครือข่ายกันทั้งตำบล มาทากิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่มเสี้ยว กิจกรรมคือใช้กลุ่มเสี้ยวเป็นผู้ดูแลเด็กในแต่ละครอบครัวที่อยู่ในความดูแลกลุ่มเด็กในโซนนั้นๆ กลุ่มเสี้ยวเป็นเรื่องที่คนทุกคนในชุมชนยอมรับ เพราะมีตั้งแต่ในอดีต เด็กทุกคนจะได้รับการปลูกฝังให้นับถือพ่อเสี้ยวแม่เสี้ยว หรือคนที่มีอายุรุ่นเดียวกับพ่อแม่ การที่กลุ่มเสี้ยวเข้ามาดูแลเรื่องปัญหาเสพติดในชุมชน ทำให้เด็กมีความเชื่อฟังและเกรงกลัวกว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เสียอีก ทำให้ปัญหาเสพติดยุติได้โดยใช้เครือข่ายกลุ่มเสี้ยวมาเป็นเครื่องมือในการทำงานในพื้นที่

นโยบาย ยุทธศาสตร์ ๕ ร้ว ป้องกันยาเสพติด (ที่มาแนวทางการแก้ไขปัญหาเสพติดตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๒๔๙/๒๕๕๒ ปฏิบัติการประเทศไทยเข้มแข็งเอาชนะยาเสพติด ภายใต้ยุทธศาสตร์ ๕ ร้วป้องกันยาเสพติด) เมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๕๒ รัฐบาลนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะได้มอบนโยบายนโยบาย ยุทธศาสตร์ ๕ ร้ว ป้องกันยาเสพติดให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องถือปฏิบัติ โดยได้กล่าวถึงที่มาของยุทธศาสตร์ดังกล่าวว่า เหตุผลที่ใช้คำว่าร้วคือเกาะและกุมคุ้มกันพื้นที่ ดำเนินการชัดเจนแต่ละระดับ มีโครงการที่สอดคล้องเป็นรูปธรรม และครบวงจร การดำเนินงานในแต่ละร้วป้องกันจะมุ่งตรงไปสู่เป้าหมายการควบคุมผู้เสพ ผู้ค้ายาเสพติด และกลุ่มเสี่ยงมิให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับยาเสพติดได้ โดยการสร้างกิจกรรม กระบวนการทางตามมาตรการเสริมสร้างความเข้มแข็งในแต่ละร้ว (ที่มา : แนวทางการแก้ไขปัญหาเสพติด ตามคำสั่งที่ ๒๔๙/๒๕๕๒ ปฏิบัติการประเทศไทยเข้มแข็งชนะยาเสพติด ภายใต้ยุทธศาสตร์ ๕ ร้วป้องกันยาเสพติด) คือ

ร้วชายแดน ป้องกันการลักลอบนำเข้ายาเสพติดตามแนวชายแดน เป้าหมายกำหนดพื้นที่ชายแดนใน ๘ จังหวัด ๑๘ อำเภอ การปฏิบัติ ได้แก่เสริมสร้างความเข้มแข็งในพื้นที่เป้าหมายหลักให้มีขีดความสามารถในการสกัดกั้นมากยิ่งขึ้น ด้วยการจัดกำลังลาดตระเวน สกัดกั้นตามแนวชายแดน

พื้นที่หมู่บ้าน เส้นทาง ช่องทางชายแดน จัดตั้งอาสาสมัครประชาชนในหมู่บ้านชายแดนเจ้าภาพหลัก กองบัญชาการกองทัพไทย

รัฐชุมชน เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนประชาสังคมป้องกันยาเสพติด เป้าหมายหลัก เสริมสร้างชุมชนที่ยังปรากฏปัญหาเสพติดอยู่ รวมทั้งส่งเสริมบทบาทภาคเอกชน ภาคประชาสังคม อย่างเป็นรูปธรรมทุกจังหวัดการปฏิบัติ ได้แก่ การจัดประชุมประชาคมหมู่บ้านเพื่อสำรวจ ตรวจสอบผู้ มีพฤติการณ์การค้าและเสพ ส่งเสริมบทบาทกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้านในการเฝ้าระวังปัญหา ยาเสพติด มอบหมายหน้าที่ให้อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ในด้านยาเสพติด พื้นฟูอาสาสมัคร ประชาชนทำหน้าที่ป้องกัน เฝ้าระวัง ค้นหาผู้เสพในหมู่บ้าน ส่งเสริมบทบาทองค์การบริหารส่วน ท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหายาเสพติดให้มากขึ้น ส่งเสริมกระบวนการรวมกลุ่มเป็น เครือข่ายชุมชนจากหมู่บ้าน สู่ตำบล ใช้การรวมกลุ่มของชุมชนจากแก้ไขปัญหายาเสพติดพัฒนาไปสู่ การเสริมสร้างความสมานฉันท์ และเชิดชูสถาบันหลักของชาติ ใช้มาตรการทางกฎหมายดำเนินการ กับผู้ค้า/ผู้เสพผสมผสานกับมาตรการชุมชน ขยายบทบาทภาคเอกชน ภาคประชาสังคม สนับสนุนองค์กร ภาคธุรกิจ องค์กรภาคพัฒนาเอกชนในการป้องกันยาเสพติด เจ้าภาพหลัก กระทรวงมหาดไทย

รัฐสังคม: การจัดระเบียบสังคมแบบบูรณาการ เป้าหมาย การลดพื้นที่เสี่ยง หรือปัจจัยที่ ส่งผลกระทบต่อเยาวชน ๖ ประเภท คือ สถานบริการ สถานบันเทิง ที่พักอาศัยเชิงพาณิชย์ ร้านเกม ร้านอินเทอร์เน็ต โต๊ะสนุกเกอร์ และเพิ่มพื้นที่บวกเป็นทางเลือกทางกิจกรรม ลานสร้างสรรค์ของ เยาวชน การปฏิบัติ ได้แก่ การส่งเสริมและจัดตั้งคณะทำงานป้องกันและจัดระเบียบสังคมบูรณาการ จังหวัด เพื่อลดพื้นที่เสี่ยง ด้วยมาตรการทางสังคมและมาตรการทางกฎหมาย เพิ่ม/ขยายพื้นที่และ กิจกรรมทางบวก เพื่อเปิดทางเลือกให้เยาวชนทางกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เช่น ลานกีฬา ลานดนตรี เป็นต้น สร้างแกนนำกลุ่มต่างๆเป็นพลังในการขับเคลื่อนการจัดระเบียบสังคม รณรงค์ ประชาสัมพันธ์ สร้างการมีส่วนร่วมในการจัดระเบียบสังคมให้เยาวชนและสังคมช่วยกันเอาใจใส่ดูแลปัญหาเยาวชน เจ้าภาพหลักกระทรวงมหาดไทย

รัฐโรงเรียน: โรงเรียนป้องกันยาเสพติด เป้าหมาย โรงเรียน/สถานการศึกษาในระดับ ประถมศึกษา (ขยายโอกาส) มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา อุดมศึกษาและสถานศึกษาเอกชน โดยกำหนด กลุ่มที่จะดำเนินการออกเป็น ๓ กลุ่ม คือเยาวชนที่มีพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดเยาวชนที่มี พฤติกรรมเสี่ยง และเยาวชนทั่วไป การปฏิบัติการ โรงเรียน/สถานการศึกษาสำรวจและจัดหาข้อมูลผู้ เสพ/ผู้ติด/ผู้ค้ายาเสพติดและเยาวชนกลุ่มเสี่ยง แล้วจัดการแก้ไขตามขบวนการตามความเหมาะสม เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลไกการป้องกันยาเสพติดในสถานการศึกษา เจ้าหลักคือ กระทรวงศึกษาธิการ

รัฐครอบครัว: โครงการครอบครัวสีขาว เป้าหมาย ครอบครัวที่ถูกจับกุมและที่เกี่ยวข้อง กับยาเสพติดหรือที่รับการบำบัดในทุกระบบ ครอบครัวที่บุคคลมีพฤติกรรมเสี่ยง และครอบครัวทั่วไป การปฏิบัติจัดตั้งศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน (ศพค.) เป็นกลไกการสำรวจ เฝ้าระวัง ป้องกันและ แก้ไขปัญหา เสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวโดยการจัดหาแผนพัฒนาป้องกันและแก้ไข ครอบครัว เจ้าภาพหลักคือกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์โครงการปราบปรามยาเสพติดและลดความเดือดร้อนของประชาชนเป้าหมาย กลุ่มเครือข่ายการค้ายาเสพติดรายใหญ่ที่เชื่อมโยง กับการกระทำความผิดอาชญากรรม เรือนจา เป็นต้น การขอความร่วมมือกับประชาชนเพื่อป้องกันยาเสพติด

ติดและการสกัดกั้น จับกุมยาเสพติดที่เล็ดลอดผ่านเส้นทางสำคัญในพื้นที่ตอนใน การปฏิบัติ ได้แก่ กำหนดการปราบปรามเครือข่าย/กลุ่มการค้ายาเสพติดที่เชื่อมโยงกับเรือนจา แรงรัดปราบปรามนักค้ารายสำคัญ พัฒนาการประสานงานในกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพบนพื้นฐานของหลักยุติธรรม ให้ทุกจังหวัดเร่งรัดปราบปรามผู้ค้ายาเสพติดที่ประชาชนร้องเรียนอย่างจริงจังให้ผลมากที่สุด จัดให้มีและเสริมสร้างความเข้มแข็งจุดตรวจตอนใน รวมทั้งกำหนดมาตรการกำกับควบคุมเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ให้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดและดำเนินการโดยเด็ดขาดต่อผู้กระทำความผิด เจ้าภาพหลักคือ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

โครงการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดแบบบูรณาการ เป้าหมายนำผู้เสพเข้าสู่ระบบการบำบัดโดยกระบวนการชุมชน ประชาสังคม ค่ายปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและบำบัดแบบสมัครใจ การปฏิบัติได้แก่ ลดจำนวนผู้เสพยาเสพติดในแต่ละจังหวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดที่มีปัญหายาเสพติดรุนแรง โดยเน้นการบูรณาการกลไกต่างๆ ที่มีอยู่เพื่อนำผู้เสพเข้าสู่การบำบัดฟื้นฟูตามรูปแบบที่เหมาะสมให้มากที่สุดด้วยกระบวนการชุมชนและกระบวนการสมัครใจ ขยายศักยภาพของมาตรการบังคับบำบัดในจังหวัดที่มีความจำเป็นสูง เสริมกิจกรรมและปรับขั้นตอนการบังคับบำบัดเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับการบำบัดรักษาให้มากขึ้น ตลอดจนจัดกลไกติดตามผู้ผ่านการบำบัดให้สามารถกลับสู่สังคมตามปกติ เจ้าภาพคือ กระทรวงสาธารณสุข การดำเนินการตามยุทธศาสตร์ ๕ รื้อป้องกันนี้จะสำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดีหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความร่วมมือร่วมใจของภาครัฐและทุกภาคในส่วนสังคมด้วยความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันสรรค์สร้างรั้วป้องกันยาเสพติดให้ห่างไกลจากประเทศไทยอย่างยั่งยืนต่อไป

นายกรัฐมนตรีได้มีคำสั่งที่ ๒๔๙/๒๕๕๒ ลงวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ ให้มีจัดตั้งศูนย์ป้องกันยาเสพติดภาคประชาสังคมระดับจังหวัดและระดับอำเภอ (ศปส.จ.และศปสอ.) เป็นกลไกการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการแก้ไขปัญหาเสพติดแบบพลังชุมชน ควบคู่กับภาครัฐ และให้ความสำคัญของภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการไขปัญหาเสพติดมีหน้าที่รวบรวมการประสานงานและแก้ไขปัญหายาเสพติด แลกเปลี่ยนประสบการณ์การแก้ไขปัญหายาเสพติดทำประชาคม สนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นเวทีประสานงานกับภาครัฐและท้องถิ่น สะท้อนปัญหาและนำข้อคิดเห็นเป็นเชิงนโยบายในการแก้ไขปัญหายาเสพติดในภาพรวมของประเทศ ได้กำหนดยุทธศาสตร์แผนปฏิบัติการเพื่อเอาชนะยาเสพติด โดยใช้แนวทางรวมพลังแผ่นดินเพื่อเอาชนะยาเสพติดมาใช้ในการแก้ไขปัญหการแพร่ระบาดของยาเสพติดในพื้นที่ โดยมีเครือข่ายที่มีจิตอาสาทางงานด้านยาเสพติดและมีประสบการณ์ได้มีกลุ่มคนรวมตัวกันเป็นกรรมการคือตัวแทนของชมรมพลังแผ่นดิน ผู้แทนกำนันผู้ใหญ่บ้าน วิทยากรชาวบ้าน องค์กรเอกชนที่ทำงานยาเสพติด ชุมชนที่ทำงานยาเสพติดที่เข้มแข็ง ประชาชนชาวบ้านรวมตัวเป็นภาคประชาสังคม โดยรับการแต่งตั้งจากผู้อำนวยการศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะยาเสพติดระดับจังหวัด มีหน้าที่ในการสนับสนุนช่วยเหลือถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้กับพื้นที่ระดับหมู่บ้าน/ชุมชนมีการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน

จิรพรรณ มุกระ^{๒๐} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด : กรณีศึกษาบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของสมาชิกองค์กรชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ประกอบด้วยความใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ความเกรงใจผู้ที่มีสถานภาพสูงกว่าการนับถือของผู้นำ และกิจกรรมที่นำมาซึ่งการทำงานร่วมกันคือการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดในชุมชน การรณรงค์ให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการป้องกันและการแก้ไขปัญหายาเสพติด มีปัจจัยที่สำคัญคือการพัฒนาคมนใน ๓ ระดับ ระดับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ระดับผู้นำชุมชน และระดับสมาชิกของชุมชน

ทัตพงศ์ เชื้อนธนะ^{๒๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยในการตอบสนองอาชญาเสพติดในหมู่บ้านแนวชายแดน : กรณีศึกษาดำบลแม่ตา อำเภอสอด จังหวัดตาก พบว่าปัจจัยที่ทำให้ตำบลแม่ตาประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหายาเสพติดในหมู่บ้านได้ คือผู้นำชุมชนมีวิสัยทัศน์ในการทำงาน สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างเป็นระบบได้คือการนำแผนที่ข้อมูลที่แสดงสถานการณ์ยาเสพติดเป็นรายครอบครัวของแต่ละหมู่บ้านในตำบลซึ่งจะแสดงบ้านเลขที่ ซอย ถนนในหมู่บ้าน และนำข้อมูลจากบัญชีผู้ค้าผู้เสพจากอำเภอสอดที่ได้มีการทาประชาคมจากหมู่บ้าน มาลงในแผนที่ว่าแต่ละหมู่บ้านมีจำนวนผู้ค้าผู้เสพ เท่าใด บ้านเลขที่ใดมีความเสี่ยง มีการลงสื่ออย่างชัดเจน เช่นบ้านของผู้ค้าจะใช้สีแดง ผู้เสพจะใช้สีเหลือง เมื่อได้ข้อมูลที่แสดงสถานการณ์ยาเสพติดในพื้นที่ คณะกรรมการจะใช้ข้อมูลดังกล่าวประเมินสถานการณ์และดำเนินการแก้ไขปัญหายาเสพติด มีกลุ่มอาสาต่างๆ เข้ามาร่วมในการทำงานอย่างเป็นทีมและมีการแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจนเช่นชุดรักษาความปลอดภัยประจำหมู่บ้าน มีหน้าที่ในการตรวจเฝ้าระวังปัญหายาเสพติด กลุ่มอาสาสมัครจะทำหน้าที่ช่วยเหลือกำนันผู้ใหญ่บ้านในการดูแลในหมู่บ้านช่วยกันหาข่าวและเตือนภัยต่างๆ ที่จะเกิด มีการจัดตั้งเครือข่ายร่วมมือในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ จนทำให้หมู่บ้านมีความเข้มแข็งประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

สำรวจ ผดผล (๒๕๕๓) การศึกษาขบวนการทางสังคมแนวใหม่ : กรณีศึกษาเครือข่ายฮักเมืองน่าน พบว่าการก่อเกิดของเครือข่ายกลุ่มฮักเมืองน่านเกิดจากการร่วมตัวของกลุ่ม ๓ กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มพระสงฆ์ซึ่งทำงานในส่วนรณรงค์เพื่อเผยแพร่จริยธรรมและเพื่อการแก้ไขปัญหายาเสพติด กลุ่มที่ ๒ องค์กรชุมชนในการต่อต้านในการลักลอบตัดไม้ และกลุ่มที่ ๓ กลุ่มองค์กร พัฒนาเอกชนที่ทำหน้าที่เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ทั้งในด้านอบรมทรัพยากรชุมชน เกษตรยั่งยืน ป่าชุมชนและการพัฒนาสังคม ทั้ง ๓ กลุ่มได้ดำเนินงานมานานแล้ว จึงเกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มฮักเมืองน่าน เมื่อรวมกันแล้วได้มีการเรียนรู้และมีการจัดตั้งเป็นเครือข่ายตามเนื้อหาและมีเครือข่ายในเชิงพื้นที่ ตลอดจนมีการเพิ่มจำนวนสมาชิกมากขึ้นจึงมีการทำงานที่สลับซับซ้อนมีองค์กรที่ทำงานหลายหน้าที่ไม่จะเป็นเรื่องยาเสพติด จึงรวมเป็นพหุภาคีปัจจัยที่นำไปสู่การรวมตัวกันขององค์กรทางสังคมของกลุ่ม คือการที่กลุ่มต่างๆ ได้รับผลกระทบจากปัญหาและ

^{๒๐}จิรพรรณ มุกระ, ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด : กรณีศึกษาดำบลแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่, พ.ศ. ๒๕๕๗, บทความ.

^{๒๑}ทัตพงศ์ เชื้อนธนะ, ปัจจัยในการตอบสนองอาชญาเสพติดในหมู่บ้านแนวชายแดน : กรณีศึกษาดำบลแม่ตา อำเภอสอด จังหวัดตาก, พ.ศ. ๒๕๕๖, บทความ.

ประสบความสำเร็จในการสร้างความร่วมมือกับภาครัฐอีกทั้งการทำงานตามลำพังไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาทั้งหลายได้

แตงอ่อน มั่นใจตน^{๒๒} ได้ศึกษาวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน: บทเรียนจากตำบลบางพระ จังหวัดฉะเชิงเทราพบว่ายุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งให้ตำบลบางพระได้รับรางวัลธรรมาภิบาลดีเด่นมีดังนี้คือ ๑) การสร้างผู้นำที่มีศักยภาพโดยได้มีการเรียนรู้ศึกษาดูงาน มีการอบรมและการปฏิบัติงานจริงเป็นหลัก ๒) การพัฒนากลุ่ม/องค์กร และพัฒนางานโดยยึดหลักการเรียนรู้ร่วมกันและยึดหลักธรรมาภิบาลโดยเน้นความโปร่งใส ความยุติธรรมและความ เป็นประชาธิปไตย ๓) การสร้างความสามัคคี ความเอื้ออาทรและเกื้อกูล สร้างจิตสำนึกในหน้าที่และ สร้างส่วนร่วมให้เกิดขึ้นทุกกลุ่มคน ๔) การสร้างการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนให้เกิดขึ้นในกลุ่ม ประชาชน/สมาชิก ๕) การสร้างพฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาให้เป็นวัฒนธรรม ๖) การร่วมมือและ สร้างเครือข่ายในการพัฒนาที่เหมาะสม

ไพโรชล ตันอุต^{๒๓} ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้นำและประชาชนในการพัฒนา ชุมชนเข้มแข็งเมืองน่ายู่:กรณีศึกษาเทศบาลเมืองแกนพัฒนา อำเภอมะแม่ง จังหวัดเชียงใหม่พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้นำและประชาชนทำด้วยการตัดสินใจของตนเองไม่มีแรงกดดันจากผู้มีอิทธิพลทำให้ แสดงถึงการมีส่วนร่วมเฉพาะตนเอง มีการแสดงเพื่อส่วนร่วมให้ความสำคัญผลประโยชน์ส่วนร่วม ผู้นำ ได้รับการสนับสนุน มีการพัฒนา มีการเรียนรู้ มาพัฒนาทำผลประโยชน์ ปัญหาที่มีการรับการแก้ไขให้ ตรงจุด ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ชุมชนมีความสามารถหาแผนพัฒนาหมู่บ้านตามความต้องการ ในการ วิเคราะห์ประเมินศักยภาพประชาชน และความต้องการของประชาชน ทำให้แผนดังกล่าวมี ประสิทธิภาพประชาชนเป็นเจ้าของโครงการมีประโยชน์ต่อคนในพื้นที่ทำให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็น เจ้าของงบประมาณทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ไพโรชล ตันอุต ได้ให้ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษาว่าแนวทางการมีส่วนร่วมผู้นำชุมชนและผู้นำท้องถิ่นจะต้องมีบทบาทในการกระตุ้นให้ประชาชนมีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อความเจริญและความเข้มแข็งในชุมชนและต้องปราศจากการแทรกแซงทางการเมืองในการครอบงำในความคิดเห็นของประชาชน

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดน มีการศึกษาดังนี้

การวิเคราะห์ความเข้มแข็งของชุมชน มีประเด็นดังต่อไปนี้

๑. ผู้นำมีความตระหนัก มีจิตสำนึกสูง ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา มีเวทีในการ พุดคุยกันบ่อย และมีการเตรียมการก่อนดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชน

๒. การช่วยเหลือกันภายในชุมชน ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม มีความร่วมมือกันทั้งร่างกายแรงใจดี

๓. มีกฎระเบียบ/กติกาในชุมชน ที่ร่วมกันสร้างและถือปฏิบัติ

๔. มีความสามารถในการประสานขอรับการสนับสนุน/ความช่วยเหลือจากภายนอก

^{๒๒}แตงอ่อน มั่นใจตน, ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน: บทเรียนจากตำบลบางพระ จังหวัดฉะเชิงเทรา, ๒๕๔๕, บทความวิจัย.

^{๒๓}ไพโรชล ตันอุต, การมีส่วนร่วมของผู้นำและประชาชนในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเมืองน่ายู่: กรณีศึกษาเทศบาลเมืองแกนพัฒนา อำเภอมะแม่ง จังหวัดเชียงใหม่, ๒๕๕๒, บทความวิจัย.

๕. มีกิจกรรมหลากหลาย สามารถแก้ไขปัญหาได้ และมีความต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรม

๖. มีการติดตามประเมิน และการสรุปทเรียนอย่างต่อเนื่อง

๗. ผู้นำมีความพร้อมที่จะช่วยเหลือหรือขยายประสบการณ์ไปยังบ้านอื่น

๘. ชุมชนเป็นเครือข่ายกับชุมชนอื่นๆ ทั้งเครือข่ายการเรียนรู้และเข้าร่วมเป็นสมาชิกขององค์กรเครือข่าย

๙. มีงบประมาณ/กองทุนที่นำมาใช้ในการสนับสนุนการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาของชุมชน

การวิเคราะห์ความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชน

๑. การเกิดขึ้นของเครือข่าย เป็นการรวมตัวเพื่อแก้ปัญหาร่วมกันบางส่วนเกิดจากประสบการณ์ทำงาน/มีบทเรียนจากการทำงานร่วมกัน บางส่วนผ่านการกระตุ้น/สร้างในรูปของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หลายครั้ง

๒. ผู้นำมีความตั้งใจที่จะแก้ไขปัญหา เป็นบุคคลที่เครือข่ายยอมรับ และมีประสบการณ์ทำงานในระดับชุมชนมาก่อน

๓. โครงสร้างการบริหาร/จัดการ เป็นลักษณะแนวราบ แบ่งงานกันทำและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๔. มีความสามารถในการประสานงานเพื่อขอรับการสนับสนุนจากภายนอก

๕. มีกิจกรรมที่หลากหลาย ต่อเนื่อง มีการติดตาม ประเมินผล เน้นวิธีการพูดคุย/หารือแลกเปลี่ยน และสรุปบทเรียนอย่างต่อเนื่อง

๖. เริ่มมีการดำเนินงานในเชิงป้องกันมากขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการคิดค้น การพัฒนา กิจกรรมและการหาวิธีการใหม่ๆ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

๗. มีทรัพยากรในการดำเนินงานของตนเอง

๘. มีกฎกติกากับระเบียบ ข้อตกลง ที่ร่วมกันคิดและมีผลในทางปฏิบัติ

๙. มีแนวคิดที่จะขยายเครือข่าย และได้มีการริเริ่ม/มีความพยายามในการขยายเครือข่าย

สวิง ตันอุด, วราลักษณ์ ไชยทัพ^{๒๔} เรื่องมิใช่คนอื่น ได้กล่าวถึง การจัดการกับปัญหาเสพติดโดยใช้พลังชุมชน ความเชื่อ จารีต ประเพณี และ วัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาเสพติดแบบยั่งยืนเป็นสิ่งที่กระทำได้โดยใช้บทเรียนของชุมชน และใช้กระบวนการทางวัฒนธรรม โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๓ ประเภท

๑. รากเหง้าของวัฒนธรรม เป็นการชี้ให้เห็นว่าชุมชนมีรากเหง้าของวัฒนธรรมที่ได้รับการสั่งสม และถ่ายทอดมาหลายชั่วอายุคน และชุมชนมีความคิดความเชื่อต่อสิ่งที่ชุมชนได้ปฏิบัติ สืบทอดกันมาอย่างไร

^{๒๔}สวิง ตันอุด และ วราลักษณ์ ไชยทัพ, มิใช่คนอื่น, สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๗, บทความ.

๒. วิธีชุมชนคนกับยา เห็นว่ายาสเสพติดมีความสำคัญที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหา คนในชุมชนต้องลุกขึ้นมาต่อสู้กับปัญหาดังกล่าวเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

๓. วิธีคิดแบบชุมชน ได้ชี้ให้เห็นถึงความคิด มุมมองต่อปัญหายาสเสพติดของคนใน ชุมชน รวมถึงกระบวนการหรือวิธีการที่ชุมชนใช้จัดการกับยาเสพติด หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ซึ่งกระบวนการหรือวิธีการที่ชุมชนใช้จัดการยาเสพติดก็จะเชื่อมโยงมาจากวิธีคิดของชุมชน ต่อปัญหายาสเสพติด

จิรพรรณ มุกระ^{๒๕} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาสเสพติด : กรณีศึกษาบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของสมาชิกองค์กร ชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาสเสพติด ประกอบด้วยความใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ความเกรงใจผู้ที่มีสถานภาพสูงกว่าการนับ ถือของผู้นำ และกิจกรรมที่นำมาซึ่งการทำงานร่วมกันคือ การบำบัดรักษาผู้ติดยาสเสพติดในชุมชน การรณรงค์ให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการ ป้องกัน และการแก้ไขปัญหายาสเสพติด มีปัจจัยที่สำคัญคือการพัฒนาคนใน ๓ ระดับ ระดับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ระดับผู้นำชุมชน และระดับสมาชิกของชุมชน

ไพรัช ต้นอุด^{๒๖} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้นำและประชาชนในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเมืองน่านอยู่ : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองแกนพัฒนา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการมีส่วนร่วมของผู้นำและประชาชนทำด้วยการตัดสินใจของตนเองไม่มีแรงกดดันจากผู้มีอิทธิพลทำให้แสดงถึงการมีส่วนร่วมเฉพาะตนเอง มีการแสดงเพื่อส่วนร่วมให้ความสำคัญ ผลประโยชน์ส่วนร่วม ผู้นำได้รับการสนับสนุน มีการพัฒนา มีการเรียนรู้ มาพัฒนาทำผลประโยชน์ ปัญหาที่มีการรับการแก้ไขให้ตรงจุด ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ชุมชนมีความสามารถทำแผนพัฒนา หมู่บ้านตามความต้องการ ในการวิเคราะห์ประเมินศักยภาพประชาชน และความต้องการของ ประชาชน ทำให้แผนดังกล่าวมีประสิทธิภาพประชาชนเป็นเจ้าของโครงการมีประโยชน์ต่อคนใน พื้นที่ทำให้ชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของงบประมาณทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ไพรัช ต้นอุด ได้ให้ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษาว่าแนวทางการมีส่วนร่วมผู้นำชุมชนและผู้นำท้องถิ่นจะต้องมีบทบาท ในการกระตุ้นให้ประชาชนมีเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อความเจริญและความเข้มแข็งในชุมชน และต้องปราศจากการแทรกแซงทางการเมืองในการครอบงำในความคิดเห็น ของประชาชน

^{๒๕}จิรพรรณ มุกระ, ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาสเสพติด : กรณีศึกษาบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔, บทความ.

^{๒๖}ไพรัช ต้นอุด, วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้นำและประชาชนในการ พัฒนาชุมชนเข้มแข็งเมืองน่านอยู่:กรณีศึกษาเทศบาลเมืองแกนพัฒนา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่, มหาวิทยาลัยเนชั่นลำปาง ตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๒๕๕๒, บทนำ.

กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน

การพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ มุ่งพัฒนาภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เศรษฐกิจเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน เพื่อให้สามารถรองรับกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ปรับเปลี่ยนเร็วคาดการณ์ได้ยากและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท จากการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ ภัยธรรมชาติที่รุนแรง เช่น ภัยแล้ง น้ำท่วม วาตภัย เป็นต้น อันเป็นผลมาจากการทำลายธรรมชาติของมนุษย์ กระแสนิยมวัฒนธรรมต่างชาติ การบริโภคนิยม การว่างงาน ความขัดแย้งภายในประเทศส่งผลให้ความรักความสามัคคี ความเอื้ออาทร คุณธรรมของคนในชุมชนลดลง จึงจำเป็นต้องพัฒนาส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ และสามารถปรับตัวให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งจะเป็นหนทางต่อการแก้ไขปัญหา และเป็นแรงหนุนต่อการพัฒนาในทุกๆ ด้าน

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของหมู่บ้าน/ชุมชน ให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มีสภาพเศรษฐกิจที่ไม่เป็นหนี้สิน และอยู่อย่างพึ่งพาตนเองได้ รวมถึงการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันสำหรับสมาชิกในหมู่บ้าน/ชุมชน แนวทางหนึ่งคือ การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นหลักในการดำรงชีวิต อีกแนวทางหนึ่งคือการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของประชาชนในระดับหมู่บ้าน/ตำบล โดยจัดเวทีเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ถึงปัญหา สาเหตุ และแนวทางแก้ไขปัญหาลงไปจนถึง การเรียนรู้เพื่อค้นหาทางเลือกในการแก้ปัญหา ทั้งในส่วนที่ครัวเรือนดำเนินการเอง ทำร่วมกันเป็นกลุ่ม ขอให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมด้วย และที่จะให้ส่วนราชการช่วย ข้อเสนอเหล่านี้จะถูกประมวลขึ้นเป็นแผนชุมชนส่งต่อไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอ และจังหวัดตามลำดับจะส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน

ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง

“ชุมชนเข้มแข็ง” หมายถึง ชุมชนที่มีขีดความสามารถในการจัดการปัญหาของตนเองได้ในระดับหนึ่ง ด้วยการมีผู้นำที่มีความสามารถ มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องบนพื้นฐานวัฒนธรรมความเชื่อ คุณค่าดั้งเดิม ศาสนา และเศรษฐกิจชุมชนที่พึ่งพาเอื้อเฟื้อกันและกัน โดยแต่ละชุมชนได้ใช้ศักยภาพของตนเองเข้าคลี่คลายและจัดการปัญหาได้ด้วยตนเองภายใต้ความร่วมมือและสนับสนุนจากองค์กรภายนอก

องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

คณะกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภายใต้คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติได้กำหนดกรอบองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งไว้ว่าจะต้องประกอบด้วย

- บุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ตาม
- มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก
- มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักษาเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่น รักชุมชน

- มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ
- มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ
- มีการเรียนรู้เชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายและติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ
- มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง
- มีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี
- มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป

ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชนที่มีความเข้มแข็งมีลักษณะที่สำคัญดังนี้คือ

- สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง
- สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน
- มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจน เป็นวิถีของชุมชนภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้กับสมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม โปร่งใสและพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ
- สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชนกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมร่วมคิดตัดสินใจดำเนินงานติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการชุมชน
- สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน
- มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุกๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คนและมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนการพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุดไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป
- มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้านชุมชนอื่น ๆ ท้องถิ่นภาคราชการองค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่น ๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

การทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ไม่สามารถทำได้โดยการสร้างจากบุคคลภายนอกชุมชน หรือทำโดยการสอน การฝึกอบรม ชุมชนที่เข้มแข็งจะมีกระบวนการในการจัดการของชุมชน มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีกิจกรรมเพิ่มคุณค่าทุนทางสังคมและเศรษฐกิจของคนในชุมชน ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน เป็นเครือข่ายชุมชน และมีการขยายพันธมิตรออกไปนอกชุมชนในลักษณะสร้างความสัมพันธ์ ดังนั้น ทุกชุมชนจึงต้องร่วมกัน สร้างพลังชุมชน และใช้พลังชุมชน ในการพัฒนาชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน ส่งเสริมให้หมู่บ้านใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชนในการแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง บนพื้นฐานของข้อมูล การคิดการตัดสินใจ และลงมือกระทำของคนในชุมชน และได้จัดสรรงบประมาณให้จังหวัดดำเนินการส่งเสริมกระบวนการแผนชุมชนในหมู่บ้านมาโดยตลอด โดยมีเป้าหมายให้ทุกหมู่บ้านมีแผนชุมชน และใช้แผน

ชุมชนเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาความยากจน และวางรากฐานวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในหมู่บ้าน โดยได้ดำเนินการส่งเสริมกระบวนการแผนชุมชนมาตั้งแต่ปี ๒๕๔๖

ความหมายของแผนชุมชน

ศ.นพ.ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายไว้ว่า คือ “กระบวนการวิเคราะห์ วินิจฉัยปัญหาว่าคืออะไรและจะอย่างไร คือการวิเคราะห์ทางเลือก เป็นกระบวนการทางปัญญาที่ทรงพลัง เมื่อวิเคราะห์แล้วนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหา กระบวนการจัดทำแผนชุมชนเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง” ดังนั้น แผนชุมชนจึงหมายถึง

- แผนที่คนในชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันกำหนดเพื่อบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยใช้ข้อมูลเป็นฐาน

- แผนที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนในชุมชนโดยตรง

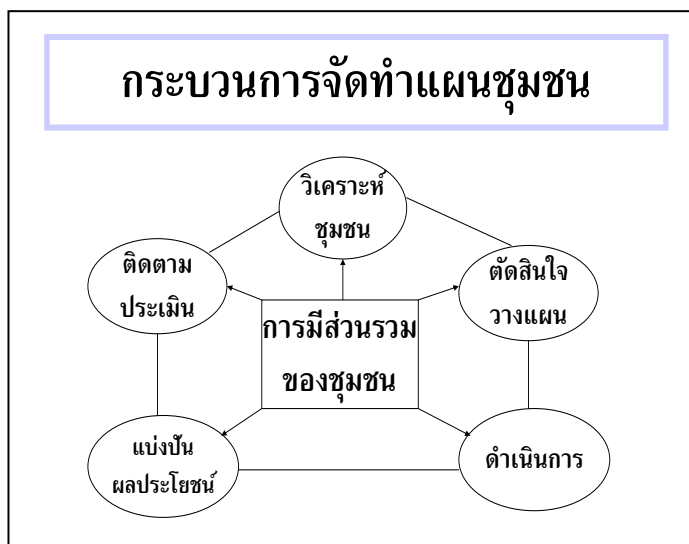
- แผนงานหรือกิจกรรมทางเลือกที่เกี่ยวกับการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของคนในชุมชน

- แผนงานหรือกิจกรรมที่คนในชุมชนช่วยกันคิด เพื่อทำให้อนาคตของคนในชุมชนเป็นไปอย่างหวัง

สรุปได้ว่า “แผนชุมชน คือ แนวทางในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชน ที่ได้มาจากคนในชุมชน ช่วยกันวิเคราะห์ สังเคราะห์ กำหนดวิธีการและดำเนินงานร่วมกันรับผิดชอบร่วมกัน และเรียนรู้ร่วมกัน” หรือตรงกับคำพูดของคนอีสาน “คนอีสานมี ๔ ฮ คือ โสมกัน, เอ็นำกัน, ฮักกัน และเฮียนฮู้ฮ่วมกัน”

ความหมายของกระบวนการชุมชน

พฤติกรรมหรือการกระทำร่วมกันของคนในชุมชนที่มาวิเคราะห์ข้อมูล สถานการณ์ แล้วร่วมกันตัดสินใจวางแผน ดำเนินการร่วมรับผลประโยชน์และติดตามประเมินผลร่วมกัน”

แผนภาพที่ ๒ กระบวนการจัดทำแผนชุมชน

ทำไมต้องทำแผนชุมชน

- เพราะเราอยู่ในชุมชนเราจึงต้องกำหนดอนาคตของชุมชนเราเอง

- เพราะชุมชนต้องมีกระบวนการจัดการของชุมชนที่ต้องเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การวางแผนทางในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชน

- เพราะชุมชนจะได้มีเป้าหมาย แนวทางที่ชัดเจนในการพัฒนาให้คนในชุมชนอยู่ดีมีสุข

ทำแผนชุมชนแล้วได้ประโยชน์อะไร

- คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
- คนในชุมชนได้เห็นข้อดี ข้อด้อย โอกาส และข้อจำกัดในการพัฒนาชุมชนอย่างมีเป้าหมาย

- คนในชุมชนมีช่องทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนอย่างเหมาะสมและครอบคลุม
- คนในชุมชนสามารถกำหนดกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนได้
- คนในชุมชนสามารถคิดเป็นและกล้าตัดสินใจด้วยตนเอง
- ชุมชนสามารถวางแผนจัดการทรัพยากรหรือทุนในชุมชนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม
- คนในชุมชนสามารถรับผลประโยชน์ร่วมกันได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม
- ความร่วมมือของคนในชุมชนจะก่อให้เกิดทัศนคติที่ดี เอื้ออาทรต่อกัน
- ปลุกฝังทัศนคติ ค่านิยมที่ดีให้ลูกหลาน
- สามารถหาแนวร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองอย่างง่ายดาย

จะเริ่มต้นอย่างไร

โดยตรวจสอบดูว่า “ชุมชนมีแผนอยู่แล้วหรือไม่”

มีแผนอยู่แล้ว	ยังไม่มีแผน
ใช้กระบวนการชุมชนบทวนดูว่า - แผนที่มีอยู่นั้นเกี่ยวข้องกับเรื่องอะไรบ้าง - แผนที่มีอยู่นั้นแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ครอบคลุมหรือยัง - จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างไรให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและต้องใช้ข้อมูลอะไร	- ใช้กระบวนการชุมชนทำแผนได้แล้ว - แกนนำชุมชนเริ่มต้นพูดคุยเพื่อสำรวจวิเคราะห์ข้อมูล ดูความพร้อมของชุมชน - ตรวจสอบดูว่าคนในชุมชนคิดอย่างไร? เห็นความสำคัญและต้องการจะทำแผนชุมชนหรือไม่? จะทำอย่างไร? ใครจะช่วย - ถ้าพร้อมก็ลงมือทำตามขั้นตอน

เครื่องมือกลไกในการจัดทำแผนชุมชน

เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมเวทีจัดทำแผนชุมชน ในการแสดงความคิดเห็นตามความเป็นจริงจากมุมมองที่แตกต่างหลากหลายของสมาชิกในหมู่บ้าน/ชุมชน แกนนำผู้จัดเวทีอาจเลือกใช้เครื่องมือต่อไปนี้ ตามความเหมาะสม

- การจัดประชุมแบบมีส่วนร่วม(AIC)
- การระดมสมองโดยใช้บัตรคำ(Meta plan)
- แผนที่ความคิด(Mind Map)
- การวิเคราะห์สถานการณ์ด้วย SWOT

การจัดประชุมแบบมีส่วนร่วม (AIC)

AIC เป็นกระบวนการประชุมที่มีวิธีการ และขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีโอกาสสื่อสาร แลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูลและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่ความเข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และศักยภาพของผู้เกี่ยวข้องเป็นกระบวนการที่มีการระดมพลังสมอง พลังความคิดสร้างสรรค์ของสมาชิกในองค์กรเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาในเชิงสร้างสรรค์ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

- ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนแสดงความคิดเห็นและจินตนาการ ในการกำหนดอนาคต หรือ วิสัยทัศน์ของชุมชนร่วมกัน โดยใช้ภาษาภาพ/สัญลักษณ์ เป็นเครื่องมือในการระดมความคิดเห็น
- ระดมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของแต่ละคนที่มีอยู่มาช่วยกันกำหนดวิธีการ หรือ โครงการ / กิจกรรมที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ของชุมชนร่วมกัน (ใช้บัตรคำ หรือ การ์ดเป็นเครื่องมือระดมความคิด)
- ผู้เข้าร่วมประชุมร่วมกันรับผิดชอบโครงการ / กิจกรรมการพัฒนาเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ โดยมีเทคนิคให้ทุกคนเลือกโครงการ / กิจกรรมที่ตนเองสนใจอย่างเสรี แล้วร่วมกันทำงานเป็นทีมโดยวางแผนปฏิบัติการโครงการกิจกรรมนั้นๆ ในรายละเอียด (ใช้รูปแบบการวางโครงการ... จะทำอะไร, ทำเพื่ออะไร, ทำที่ไหน, ทำอย่างไร ฯลฯ เป็นเครื่องมือระดมความคิด)

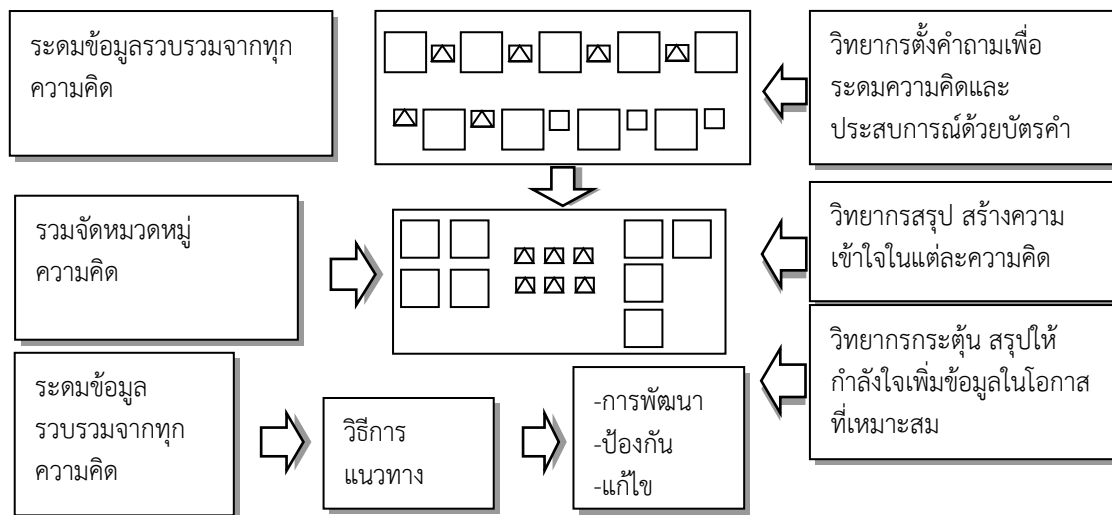
เทคนิค A-I-C มีเสน่ห์อยู่ที่การใช้ภาษาภาพหรือสัญลักษณ์ ความแตกต่างของภาษาและความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ อาจเป็นอุปสรรคที่จะสื่อสารให้เข้าใจตรงกันโดยเฉพาะในช่วงเริ่มต้น การวาดภาพเป็นการกระตุ้นให้สมาชิกสะท้อนสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจออกมาอย่างแท้จริง บางเรื่องไม่สะดวกใจที่จะพูด ก็สามารถสะท้อนออกมาเป็นภาพหรือสัญลักษณ์ รูปทรง สี แทนตัวหนังสือหรือ คำพูด แต่เปิดโอกาสให้ผู้อื่นสามารถซักถามข้อมูลความหมายจากภาพได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง เป็นสื่อกระตุ้นให้สมาชิกกล้าพูด คนไม่พูดได้ร่วมอธิบายความคิด / ประสบการณ์ของตน การวาดภาพช่วยสร้างบรรยากาศ ความเป็นกันเอง

การรวมภาพความคิดของแต่ละคนเป็นภาพรวมของกลุ่มทำได้ง่ายและเป็นรูปธรรมการพยายามรวมแนวคิดของแต่ละคนโดยการอภิปรายหรือการเขียนอีกทั้งเป็นสื่อแสดงถึงความรู้สึกเป็นเจ้าของภาพร่วมกัน และการมีส่วนร่วมในการสร้างกรอบความคิดตามภาพของกลุ่ม

โดยทั่วไปผู้ใหญ่มักกังวลว่าไม่มีความสามารถในการวาดภาพ จึงควรชี้แจงว่าการวาดภาพไม่เน้นความสวยงาม แต่เน้นถึงความหมายที่ปรากฏที่เป็นภาพผู้วาดอาจใช้สี สัญลักษณ์ แทนภาพเหมือนก็ได้

การระดมสมองโดยใช้บัตรคำ (Meta plan) เป็นการระดมความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมเวทีจัดทำแผนชุมชน ที่ได้จะสะท้อนความเป็นจริงจากมุมมองที่แตกต่างหลากหลาย ทั้งนี้ ผู้ร่วมเวทีจะต้องเขียนและอ่านหนังสือได้ มีวิทยากรกระบวนการดำเนินการเพื่อตั้งคำถาม ดูแล กระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมเวทีได้แสดงความคิดเห็น ด้วยการเขียนคำที่เป็นคำหลักสั้นๆ ตามประเด็น และขนาดตัวหนังสือที่ใหญ่ชัดเจนบนกระดานสีต่างๆ โดยหนึ่งบัตรให้เขียนเพียงหนึ่งความคิดเห็น จากนั้นวิทยากรนำบัตรคำไปติดกระดาน แล้วสรุปความคิดเห็นจากบัตรคำเป็นความคิดเห็นของคนร่วมเวทีทั้งหมด

ลำดับขั้นของการใช้บัตรคำ (Meta plan)

แผนที่ความคิด (Mind Map)

แผนที่ความคิด หรือ ผังความคิด (Mind Map) คือ การถ่ายทอดความคิด หรือข้อมูลต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสมองลงกระดาษ โดยการใช้ภาพ สี เส้น และการโยงใย แทนการจดย่อแบบเดิมที่เป็นบรรทัด ๆ เรียงจากบนลงล่าง ขณะเดียวกันมันก็ช่วยเป็นสื่อ นำข้อมูลจากภายนอก เช่น หนังสือ คำบรรยาย การประชุม ส่งเข้าสมองให้เกิดรักษาไว้ได้ดีกว่าเดิม ช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ได้ง่ายเข้า เนื่องจากเห็นเป็นภาพรวม และเปิดโอกาสให้สมองให้เชื่อมโยงต่อข้อมูลหรือ ความคิดต่าง ๆ เข้าหากันได้ง่ายกว่า

- ใช้แสดงการเชื่อมโยงข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งระหว่างความคิดหลัก ความคิดรอง และความคิดย่อยที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน
- ใช้แสดงการเชื่อมโยงข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งระหว่างความคิดหลัก ความคิดรอง และความคิดย่อยที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

ลักษณะการเขียนแผนที่ความคิด เทคนิคการคิดคือ นำประเด็นใหญ่ ๆ มาเป็นหลัก แล้วต่อยอดประเด็นรองในชั้นถัดไป

การวิเคราะห์สถานการณ์ด้วย (SWOT)

การวิเคราะห์สถานการณ์ (Situational Analysis) หมายถึง การคาดคะเนแนวโน้มของสถานการณ์ต่างๆ ทั้งภายในที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน และภายนอกชุมชน คือ ช่องทางหรือโอกาส ผลกระทบต่างๆ เมื่อค้นพบคาดการณ์ได้สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะเป็นข้อมูลในการตัดสินใจเลือกหรือกำหนดเป้าหมายของชุมชน ในการดำเนินกิจกรรมชุมชนไปสู่สิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้น ภายใต้เงื่อนไขสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดคะเนไว้ ที่เรียกว่า วิสัยทัศน์ (VISION) ของหมู่บ้าน/ชุมชน

การนำเทคนิคไปเป็นกรอบช่วยในการค้นหาศักยภาพความเข้มแข็ง จุดเด่นหรือที่เรียกว่า “จุดแข็ง”(Strength) “S” ที่เสริมส่งให้ชุมชน เข้มแข็ง พร้อมๆ กัน ก็ค้นหาจุดบกพร่อง หรือที่เรียกว่า “จุดอ่อน” (Weakness) “W” ที่เมื่อยังคงอยู่ในชุมชนจะมีผลกระทบต่อประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนได้อีกประการหนึ่ง

ต้องนำมาพิจารณา เพื่อใช้เป็นช่องทางในการพัฒนาศักยภาพและความพร้อมของชุมชนให้ต่อเนื่อง นั่นคือ โอกาส (Opportunity) “ O ” ที่ชุมชนสามารถควบคุมและนำมาใช้ประโยชน์ต่อชุมชนได้ ประการสุดท้ายสิ่งที่เป็นผลกระทบ แรงกดดัน เป็นภัยคุกคาม (Threat) “ T ” ที่บั่นทอนความก้าวหน้าของชุมชน ซึ่งจะต้องปรับปรุงให้สอดคล้องเป็นปัจจุบัน และสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปทั้ง ๔ ประการ เมื่อนำมาวิเคราะห์จนเป็นการมองภาพรวมของกลุ่ม องค์กร หรือแม้แต่วิสาหกิจชุมชนโดยการนำตัวอักษรทั้ง ๔ ตัว มาเรียงกัน จึงเรียกเทคนิคนี้ว่า “SWOT”

การเชื่อมโยงแผนชุมชนสู่แผนพัฒนาท้องถิ่น

การขับเคลื่อนแผนชุมชนสู่การปฏิบัติ หรือการนำโครงการ/กิจกรรมที่บรรจุในแผนฯ ไปดำเนินการพัฒนาชุมชนนั้น มีทั้งโครงการ/กิจกรรม ที่ครอบคลุมกลุ่มองค์กรในชุมชนสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง และกิจกรรมที่ชุมชนไม่สามารถดำเนินการได้เองต้องขอรับการสนับสนุนจาก อบต. ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการเชื่อมโยงแผนชุมชนสู่แผนพัฒนาท้องถิ่นโดยมีการบูรณาการแผนชุมชนระดับตำบลแล้วส่งต่อไปให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อขอความร่วมมือพิจารณาปรับใส่ไว้ในแผนพัฒนาตำบล (เพื่อการพิจารณาบรรจุใน

ข้อบัญญัติงบประมาณประจำปี) และส่งต่อไปให้อำเภอ ปรับใส่ไว้ในแผนพัฒนาอำเภอ โดยมีกระบวนการขับเคลื่อนแผนชุมชนตามแผนภาพ

แผนภาพที่ ๓ กระบวนการขับเคลื่อนแผนชุมชน

๓.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มิ่งขวัญ คงเจริญ ได้รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย (Development of a community empowerment model for the promotion of democratic and civic conscience) เสนอต่อคณะกรรมการวิจัยและพัฒนา รัฐสภา ด้วยเงินทุนสนับสนุนของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ผลการวิจัยพบว่า

องค์ประกอบการเสริมสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองดี ในวิถีชีวิตประชาธิปไตยมี ๓ องค์ประกอบหลัก ดังต่อไปนี้คือ **ด้านทักษะบุคคล** ประกอบด้วย การคิดและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ยึดมั่นในความเป็นธรรม มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ รับรู้และติดตามข่าวสาร การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม **ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและสังคม** ประกอบด้วย การให้ความสำคัญกับสิทธิและผลประโยชน์รวมทั้งตระหนักถึงปัญหาในฐานะสมาชิกของชุมชน เข้าใจยอมรับความแตกต่างและเคารพผู้อื่น สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม มีวิถีชีวิตที่ไม่ส่งผลร้ายต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม สามารถแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี **ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย** ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ติดตามตรวจสอบพฤติกรรมและการทำงานของนักการเมือง ยึดหลักสิทธิมนุษยชน ยึดหลักยุติธรรมและเคารพหลักความเสมอภาค มีจิตสำนึกและค่านิยมประชาธิปไตย มีความรู้ความเข้าใจและประยุกต์ใช้ สามารถถ่ายทอดและวิพากษ์วิจารณ์ และตัดสินใจนโยบาย ผลงานและกรณีต่างๆ ได้ ยึดมั่นและปฏิบัติตามกฎหมาย เคารพกติกา

รูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองดี ในวิถีชีวิตประชาธิปไตยของชุมชนมีองค์ประกอบหลัก ๓ ด้าน ดังนี้ **ด้านทักษะบุคคล** องค์ประกอบหลักได้แก่ ความตระหนักและเห็นคุณค่าในตนเอง ประกอบด้วย การแยกแยะระหว่างข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น คิดอย่างมีวิจารณญาณ และมีเหตุผล บอกได้ว่าอะไรเป็นความยุติธรรมไม่ยุติธรรมในสถานการณ์ต่างๆ ความสามารถในการประเมินสถานการณ์หรือการตัดสินใจ การรับรู้ข่าวสาร ประกอบด้วย การมีทักษะในการสื่อสารและการถ่ายทอดข่าวสารอย่างถูกต้อง มองปัญหาต่างๆ ให้เป็นโอกาสในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง มีความสุขและสนุกกับชีวิต **ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและสังคม** ประกอบด้วย การมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม สามารถร่วมทำงานกับผู้อื่นได้ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีวิถีชีวิตที่ไม่ส่งผลร้ายต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม สามารถแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี **ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตย** ประกอบด้วย การมีความรู้ความเข้าใจและประยุกต์ใช้การเมืองการปกครองและสามารถถ่ายทอดได้ วิพากษ์วิจารณ์และตัดสินใจนโยบาย ผลงานและกรณีต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม สามารถนำหลักการประชาธิปไตยไปใช้ในการดำเนินชีวิตและการทำงานได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม กระตือรือร้นในการเป็นสังคมแบบประชาธิปไตย (Civil society)^{๒๗}

^{๒๗} มิ่งขวัญ คงเจริญ, รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย, เสนอคณะกรรมการวิจัยและพัฒนา รัฐสภา, ด้วยเงินทุนสนับสนุนของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ปี ๒๕๕๕, หน้า ๑-๗.

รายงานวิจัยนโยบาย การมีส่วนร่วมของประชาชน ของ Mansuri, Ghazala และ Rao, Vijayendra (๒๐๑๒) เรื่อง **การมีส่วนร่วมจะริเริ่มโดยการชักนำจากภายนอกได้หรือไม่ : หลักฐานบางประการจากประเทศกำลังพัฒนา** ผลการวิจัยพบว่า กระแสความสนใจในการมีส่วนร่วมในปัจจุบัน ได้เริ่มขึ้นจากปฏิกิริยาต่อยุทธศาสตร์การพัฒนารวมศูนย์ในช่วงคริสต์ทศวรรษ ๑๙๗๐-๑๙๙๐ ซึ่งมีการรับรู้อย่างกว้างขวางในหมู่นักเคลื่อนไหว (activists) และองค์กรภาคเอกชน (NGOs) ที่เชื่อว่าการพัฒนาแบบสั่งการจากบนสู่ล่าง (Top-down development) เป็นการพัฒนาที่มีได้ยิดโยงกับความต้องการจำเป็นของกลุ่มคนยากจนอย่างแท้จริง

ความเชื่อที่ว่า การเพิ่มโอกาสให้แก่กลุ่มคนยากจนในการตัดสินใจที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตของตน โดยอย่างน้อยที่สุดให้เข้ามามีส่วนร่วมในบางแง่มุมของการออกแบบโครงการและการดำเนินการตามข้อเท็จจริงแล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในทศวรรษที่ผ่านมาได้เสนอวิธีการที่จะบรรลุเป้าหมายที่หลากหลาย ได้แก่ การตั้งเป้าหมายแก้ไขความยากจนที่ดีขึ้น การบริการของรัฐที่ได้รับการปรับปรุง โครงสร้างพื้นฐานที่ได้รับการบำรุงรักษาที่ดีขึ้น การมีสิทธิมีเสียงและความเป็นปึกแผ่นของสังคมที่มากขึ้น ตลอดจนการสร้างความเข้มแข็งในความรับผิดชอบตรวจสอบได้ของรัฐบาล แต่อย่างไรก็ตาม ไม่อาจกล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการริเริ่มชักนำจากภายนอก (Induced participation) โดยผ่านแผนงานโครงการของภาครัฐและองค์กรอื่นที่สนับสนุนทุนจะนำไปสู่ความสำเร็จเสมอไป ในอดีตที่ผ่านมา การที่จะบรรลุการอภิบาลแบบมีส่วนร่วม (Participatory governance) และการสร้างศักยภาพพลเมือง (Civic capacity) ได้นั้น จะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน (Organic participation) มากกว่าที่จะเป็นการมีส่วนร่วมที่นำโดยภาครัฐ (State-led) โดยกระบวนการการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน (Organic) ในที่นี้หมายถึงกระบวนการที่เกิดขึ้นจากกลุ่มพลเมือง (Civic groups) ที่เป็นตัวแสดงอิสระจากภาครัฐ และบ่อยครั้งที่อยู่ตรงข้ามกับภาครัฐการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ตามปกติแล้วจะถูกขับเคลื่อนโดยขบวนการทางสังคมที่มีจุดมุ่งหมายที่จะเผชิญและปฏิรูปโครงสร้างของอำนาจ ทั้งในภาคเอกชนและภาครัฐ ดังนั้น การมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นจากภายในชุมชนจึงมีความหมายกว้าง ในระดับหนึ่ง หมายความว่ารวมถึงขบวนการทางสังคมที่ต่อสู้เพื่อให้มีโอกาสแสดงออกตามวิถีประชาธิปไตยมากขึ้นในทางตรงข้ามการมีส่วนร่วมโดยการชักนำจากภายนอก หมายถึงการมีส่วนร่วมที่ได้รับการส่งเสริมตามนโยบายของภาครัฐและดำเนินการโดยระบบราชการ ในที่นี้คำว่ารัฐหมายถึงความรวมถึงรัฐบาลต่างประเทศที่ทำงานผ่านหน่วยงานของรัฐทั้งในรูปทวิภาคีและพหุภาคี ซึ่งตามปกติจะปฏิบัติการได้โดยความยินยอมของรัฐที่มีอำนาจอธิปไตย มักจะมีความเหลื่อมล้ำระหว่างการมีส่วนร่วมที่เกิดจากภายในชุมชน (Organic) กับการมีส่วนร่วมที่ชักนำเข้ามาจากภายนอก (Induced) รัฐบาลหลายๆ รัฐบาล อาจจะกระจายอำนาจเพื่อลดแรงเสียดทานของขบวนการทางสังคม และการออกแบบแผนงานโครงการการมีส่วนร่วมที่ชักนำเข้ามาจากภายนอกก็มักจะถูกสร้างขึ้นโดยอาศัยรูปแบบการมีส่วนร่วมจากภายในชุมชน รัฐบาลอาจจะตัดสินใจยกระดับความพยายามในการริเริ่มกระบวนการการมีส่วนร่วมจากภายในชุมชนในจุดเล็กๆ แล้วค่อยปรับเปลี่ยนมาใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมโดยการชักนำจากภายนอกในภายหลัง

รูปแบบการมีส่วนร่วมโดยการชักนำจากภายนอกในท้องถิ่น แบ่งออกได้ ๒ ประเภทหลัก คือ ในรูปของการพัฒนาชุมชน (Community development) และในรูปของการกระจายอำนาจ

(Decentralization) ทั้งอำนาจหน้าที่และทรัพยากรให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Local governments) **การพัฒนาชุมชน** (Community development) โดยให้การสนับสนุนความพยายามในการนำหมู่บ้านในชนบท ชุมชนเขตเมืองหรือกลุ่มครัวเรือนอื่น เข้าสู่กระบวนการการจัดการทรัพยากรการพัฒนา โดยไม่ต้องอาศัยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จัดตั้ง **การกระจายอำนาจ** (Decentralization) หมายถึงความพยายามที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งในด้านอุปสงค์ (demand) และ อุปทาน (Supply) ในด้านอุปสงค์ การกระจายอำนาจได้สร้างความเข้มแข็งในการมีส่วนร่วมของพลเมืองในการปกครองท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น โดยการเลือกตั้งตามวาระ การปรับปรุงการเข้าถึงข้อมูล และการเร่งรัดกลไกสำหรับการตัดสินใจโดยผ่านการปรึกษาหารืออย่างรอบด้าน ในด้านอุปทาน การกระจายอำนาจเป็นการส่งเสริมความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการให้บริการโดยการเพิ่มทรัพยากรด้านการเงิน การสร้างความเข้มแข็งในศักยภาพของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น และปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ด้านการบริหารให้มีประสิทธิภาพและสมเหตุสมผลยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญคือกระบวนการการมีส่วนร่วมที่เกิดจากชุมชน แท้จริงแล้วเกิดจากการขับเคลื่อนด้วยแรงจูงใจของผู้นำชุมชนเองที่ทำงานอย่างไม่เหน็ดเหนื่อย โดยมีค่าตอบแทนที่ต่ำหรือไม่ได้รับค่าตอบแทนเลย และบ่อยครั้งที่อาจจะต้องใช้ต้นทุนของตนเองอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การสร้างนวัตกรรม การสร้างเครือข่าย และการจัดองค์กร เพื่อให้การเคลื่อนไหวประสบความสำเร็จ

มีหลักฐานปรากฏน้อยมากที่ว่ากระบวนการการมีส่วนร่วมโดยการชักนำจากภายนอกจะสร้างความเป็นปึกแผ่นยั่งยืน แม้กระทั่งในระดับชุมชนก็ตาม การก่อตัวของกลุ่มมักจะเกิดขึ้นแคบๆ และไม่เกิดขึ้นด้วยความเท่าเทียมกัน ในระหว่างดำเนินโครงการ ประชาชนจะถูกชักนำให้เข้าร่วมและสร้างเครือข่าย แต่คนเหล่านี้ร่วมดำเนินการเพื่อหวังผลประโยชน์ตอบแทนในรูปของเงินหรือวัตถุที่โครงการจัดให้ แต่ความต่อเนื่องมีแนวโน้มจะสูญสลายเมื่อสิ่งจูงใจเหล่านี้หมดไป

สรุปบทเรียนจากกระบวนการการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผล ปรากฏชัดเจน ๓ ประการ ได้แก่ **ประการแรก** บริบทแวดล้อมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ผลลัพธ์ของกระบวนการการมีส่วนร่วมมีความหลากหลายในแต่ละชุมชนหรือประชาคม ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของกระบวนการการมีส่วนร่วม ได้แก่ ความไม่เสมอภาค ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ สภาพภูมิศาสตร์ ธรรมชาติของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เครือข่าย และระบบการเมือง **ประการที่สอง** การตั้งความหวังที่สูงเกินไปว่าในทุกชุมชนจะมีทุนทางสังคม (Social capital) ที่สามารถนำมาใช้ในกระบวนการการมีส่วนร่วมได้ ในทางตรงข้าม มีหลักฐานปรากฏชัดว่าการสร้างจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองซึ่งประกอบด้วยการร่วมมือกับชุมชนในการควบคุมติดตามการให้บริการของรัฐและหน่วยงานภายนอก การสนับสนุนการจัดการชุมชนในด้านทรัพยากรธรรมชาติและโครงสร้างพื้นฐาน กิจกรรมเหล่านี้ล้วนแล้วจำเป็นต้องอาศัยการสร้างศักยภาพของประชาชนในท้องถิ่นอย่างจริงจังและยั่งยืน **ประการสุดท้าย** กระบวนการการมีส่วนร่วมโดยการชักนำจากภายนอก จะดำเนินการได้ดีที่สุดก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุนจากรัฐที่พร้อมจะสนองตอบ ในขณะที่ตัวแสดงในระดับท้องถิ่นอาจมีข้อได้เปรียบทั้งในด้านข้อมูลและทรัพยากรท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ข้อมูลและทรัพยากรดังกล่าวจะถูกนำไปใช้เพื่อประโยชน์ของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสได้ก็ต่อเมื่อมีสถาบันและกลไกที่เข้มแข็งทำหน้าที่สร้างหลักประกันความรับผิดชอบตรวจสอบได้ของท้องถิ่น การจะดูแลท้องถิ่นให้มีประสิทธิผล

สูงสุดได้ก็ต่อเมื่อ สถาบันที่รับผิดชอบตรวจสอบได้ในระดับที่สูงขึ้นทำหน้าที่ได้ดี และชุมชนมีศักยภาพที่จะควบคุมติดตามการให้บริการของรัฐและหน่วยงานภายนอกให้มีประสิทธิภาพ

กล่าวได้ว่า กระบวนการการมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับปัจจัยทางวัฒนธรรม ทางการเมืองและโครงสร้างทางสังคมเป็นสำคัญ และกระบวนการดังกล่าวจะแปรเปลี่ยนไปตามสภาพของแต่ละพื้นที่^{๒๘}

รายงานการวิจัย เรื่อง สิ่งท้าทายและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการริเริ่มการพัฒนาชนบท เมือง Duhera เขต ๑๒ ประเทศซิมบับเว โดย Chfamba, Ephraim ผลการวิจัยพบว่า ระดับความมีอิทธิพลหรือการควบคุมของชุมชนที่มีต่อองค์กรที่สมาชิกชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมอยู่ในเกณฑ์ต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้บริการขององค์กรนั้นได้ถูกควบคุมโดยกลุ่มคนที่มีได้มีฐานะยากจนหรือกลุ่มคนที่มีได้เป็นผู้รับบริการ โดยทั่วไปแล้ว สมาชิกชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมเพียงรูปแบบของพิธีเท่านั้น ดังนั้น สมาชิกชุมชนจึงมิได้มีอำนาจแท้จริงที่จะทำให้บังเกิดผลในกระบวนการพัฒนาชนบท การศึกษานี้ได้ตั้งข้อสังเกตว่า การพัฒนาชนบทแบบมีส่วนร่วมจะต้องไม่กำหนดผลลัพธ์ไว้เป็นการล่วงหน้า การพัฒนาชนบทแบบมีส่วนร่วมสามารถนำไปสู่การปฏิรูปและการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนทางสังคม และในบางครั้งการพัฒนาชนบทแบบมีส่วนร่วมจะสร้างความต่อเนื่องในความมีอิสระของชุมชน มีการถ่ายโอนอำนาจไปสู่ท้องถิ่น และการจัดสรรการใช้อำนาจระหว่างผู้เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสีย ด้วยเหตุนี้ รูปแบบของการมีส่วนร่วมในความริเริ่มการพัฒนาชนบทในพื้นที่ที่ทำการศึกษา ได้เกิดการปฏิรูปและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของอำนาจที่ประชาชนเคยอยู่ในฐานะผู้รับและถูกทอดทิ้งไม่ให้มีสิทธิมีเสียง การศึกษานี้ได้เสนอแนะว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนควรจะยึดบทบาทของชุมชนเป็นศูนย์กลางในฐานะตัวแสดงที่สำคัญที่สุด ที่ควรได้รับความยินยอมและได้รับการพัฒนาศักยภาพในอันที่จะมีอิทธิพลและความรับผิดชอบร่วมกันในกระบวนการพัฒนาชนบท^{๒๙}

รายงานผลการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำของชุมชนในพื้นที่หน่วยจัดการต้นน้ำแม่แตง โดย เสน่ห์ ใจสิทธิ์ พบว่า ผลจากการศึกษา สรุปผลการวิจัย และมีข้อเสนอแนะแนวทางการวิจัยดังนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำในภาพรวม การมีส่วนร่วมอยู่ในเกณฑ์ ปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการเสนอความคิดเห็นในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำ โดยรวมอยู่ในเกณฑ์ มาก สำหรับด้านมีส่วนร่วมในการวางแผนจัดทำโครงการอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำ ด้านการปฏิบัติการในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำและด้านการติดตามและประเมินผลพื้นที่ป่าต้นน้ำอยู่ในเกณฑ์ ปานกลาง ผลการสัมภาษณ์ถึงปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านหนองมะล้อในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำพบว่าการมีส่วน

^{๒๘}Mansuri, Ghazala and Rao, Vijayendra, *Can Participation Be Induced? Some Evidence from Developing Countries*, (Policy Research Working Paper 6139: The World Bank, 2012), p. 2-15.

^{๒๙}Chfamba, Ephraim, *Confronting the challenges and barriers to community participation in rural development initiatives in Duhera district, ward 12 Zimbabwe*, International Journal of Current Research and Academic Review, EP Excellent Publishers, ISSN: 2347-3215 Vol. 1 Number 2 (2013): pp. 13-19.

ร่วมของชุมชนบ้านหนองมะล่อในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำแม่แตง ผู้นำชุมชน และประชาชนบ้านหนองมะล่อ ส่วนใหญ่ ยังไม่เข้าใจ ในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำแม่แตง เนื่องจากไม่มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน เข้าใจในการรักษาป่าต้นน้ำ การขาดการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ ในการประชุม วางแผนร่วมกันในเรื่องการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำ การได้รับการยอมรับทางการเสนอความคิดเห็นในชุมชน น้อย จึงทำให้ประชาชนไม่เข้าใจถึงประโยชน์ของการรักษาป่าต้นน้ำ ส่งผลให้ประชาชนไม่ให้ความใส่ใจ กับป่า จึงทำให้มีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าเพื่อนำไปขายและเพื่อทำการเพาะปลูก ทำให้สัตว์ต่างๆ ที่ อาศัยอยู่ในบริเวณป่าต้นน้ำแม่แตงหายไป แนวทางการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำ ควรมีการ ประชาสัมพันธ์และประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแลรักษาป่าชุมชนให้ประชาชนเข้าใจและ ตระหนักถึงความสำคัญการดูแลพื้นที่ป่าต้นน้ำ โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดหาเวทีประชาคม ในชุมชนเพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหาาร่วมกันเพื่อไปสู่การปฏิบัติในการอนุรักษ์ป่า โดยจัดให้ประชาชน ในท้องถิ่นเข้าร่วมอบรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดทำแผนพัฒนา ด้าน สิ่งแวดล้อมร่วมกับหน่วยจัดการต้นน้ำ ให้ชุมชนศึกษากระบวนการและบทบาทดำเนินกิจกรรมกลุ่มใน การอนุรักษ์ป่าชุมชน การส่งเสริมการให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์ป่า ให้ชุมชนมีส่วน ร่วมในการตรวจสอบผลการดำเนินงานและติดตามประเมินผลการทำงานของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ผืนดินตามฤดูกาล มีของป่าตลอดปี^{๓๐}

Institute of Development Studies (USA) (๒๐๑๐) ได้ทำกรณีศึกษา การวิจัย ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) กับชาวเมืองขนาดเล็กในประเทศ เคนยา กรณีศึกษาองค์กรพัฒนาเอกชน (Non-government organizations: NGOs) นี้ได้สะท้อนให้ เห็นถึงการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ได้สร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มชาวเมืองขนาดเล็กจาก Kasighau ในประเทศเคนยา ชาวเมืองเหล่านี้เป็นกลุ่มคนชายขอบของรัฐและของบริษัทเหมืองที่มี อำนาจ กระบวนการวิจัยเกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้วิธีการแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ เครื่องมือที่เป็นแผนที่ ข้อมูล (mapping tools) การประชุมปฏิบัติการ (workshops) เทคนิคการอภิปรายกลุ่ม (group discussion techniques) กรณีศึกษาเฉพาะกิจที่กำหนด (ad hoc and planned case studies) ซึ่งได้ดำเนินการเป็นระยะเวลาหลายเดือน แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียนได้ให้ความสำคัญต่อแนวคิดที่ ดำเนินการมากกว่าวิธีการทำการวิจัยปฏิบัติการ การวิจัยปฏิบัติการนี้เป็นแนวคิดต้าน (Resistance paradigm) ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยมุ่งเน้นความต้องการจำเป็นของชาวเมือง กระบวนการนี้ทำให้ การวิจัยมีประสิทธิผลจริง ขณะที่การวิจัยแบบมีส่วนร่วมมีความใกล้เคียงกับขบวนการเคลื่อนไหว การต่อสู้และต่อต้านของประชาชน วิธีการและเครื่องมือในการมีส่วนร่วมที่ใช้อย่างกว้างขวางในการ การพัฒนาที่เกิดจากองค์กรพัฒนาเอกชนในท้องถิ่น (Non-government organizations: NGOs) และ องค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศ (International non-government organizations: INGOs) ที่หาช่องทางให้การพัฒนาชุมชนเป็นแบบที่มีส่วนร่วมมากขึ้น เครื่องมื่อดังกล่าวเคยได้รับการยอมรับว่า เป็นวิธีการที่รวดเร็วในการรวบรวมข้อมูลระหว่างที่ไปเยี่ยมชุมชน เช่น การประเมินชุมชนชนบทแบบ เร่งรัด (Rapid rural assessment) และเครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์ที่สร้างปฏิสัมพันธ์ (interactive

^{๓๐} เสน่ห์ ใจสิทธิ์, รายงานการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำของชุมชนในพื้นที่ หน่วยจัดการต้นน้ำแม่แตง, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖ (บทคัดย่อ).

tools) ได้แก่ แผนที่ข้อมูลทางสังคมในชุมชน (social mapping) การจัดระดับฐานะของคนในชุมชน (wealth ranking) ปฏิทินฤดูกาลของพื้นที่ (seasonal calendars) เครื่องมือเหล่านี้ได้ถูกสร้างขึ้นและอำนวยความสะดวกในการรวบรวมข้อมูล วิธีการเหล่านี้ยังได้รับการพัฒนาเอกชนได้นำมาใช้ในพันธกิจการหาข้อเท็จจริงหรือเรียกว่าเป็นการวิจัยเชิงนโยบาย (Policy research) จากการพัฒนาการรวบรวมข้อมูลแบบที่เรียกว่าการประเมินชุมชนแบบเร่งรัด ได้ทำให้เกิดการประเมินชุมชนชนบทแบบมีส่วนร่วม (Participatory rural appraisal: PRA) โดยให้ความสำคัญในการสร้างหลักประกันในการมีส่วนร่วมที่แท้จริง เครื่องมือการประเมินชุมชนชนบทแบบมีส่วนร่วมได้รับการพัฒนาหลากหลายทั้งนี้เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมิน โดยได้เพิ่มการเน้นด้านทัศนคติและพฤติกรรมของผู้เข้าร่วม การให้หลักประกันที่จะให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในกระบวนการดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการรับรู้และเข้าร่วมในการที่จะลดหรือขจัดความไม่สมดุลของอำนาจ ไม่เฉพาะแต่ในกลุ่มผู้เข้าร่วม หากแต่รวมถึงความเท่าเทียมกันระหว่างนักวิจัย (researchers) วิทยากรบริการ (facilitators) และผู้เข้าร่วม (participants) แต่อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากเจตจำนงดังกล่าว การประเมินชุมชนชนบทแบบมีส่วนร่วมมักจะได้รับการยอมรับว่าเป็นเครื่องมือที่ก่อให้เกิดความร่วมมือดำเนินการเก็บข้อมูลได้จริงและประหยัดเวลาในการดำเนินโครงการขององค์กรพัฒนาเอกชนท้องถิ่น เช่นเดียวกับองค์กรระหว่างประเทศ เช่น ธนาคารโลก และโครงการพัฒนาขององค์การสหประชาชาติ กระบวนการการประเมินชุมชนชนบทแบบมีส่วนร่วม จะยังไม่มีศักยภาพพอที่จะสร้างพลังให้ชุมชนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง หากไม่มีกระบวนการต่อเนื่องและเป็นวงจรเรียกว่ากระบวนการการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และการปฏิบัติจริง (Participatory processes of learning and action)^{๓๑}

ธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank: ๒๐๑๑) ได้ทำรายงานเรื่องภาคประชาสังคมในประเทศไทยโดยสังเขป พบว่า จากการที่เศรษฐกิจของประเทศไทยได้เติบโตรวดเร็วขึ้น การเคลื่อนไหวขององค์กรพัฒนาเอกชนก็เปลี่ยนจากที่เคยเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องการจัดสรรบริการทางสังคมและสาธารณูปโภคต่างๆ ที่จำเป็นต่อประชาชน ไปเป็นการเคลื่อนไหวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมซึ่งเน้นการจัดกิจกรรมรณรงค์เป็นหลักขณะเดียวกัน พลวัตทางสังคมก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน เป็นการเปลี่ยนแปลงที่คู่ขนานไปกับภาวะที่ระบบเศรษฐกิจไทยหันไปพึ่งพาการส่งออกมากขึ้น ซึ่งส่งผลอย่างยิ่งต่อความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ ระหว่างประชากรในเมืองและในชนบท องค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนมากที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบทโดยตรง โดยให้ความช่วยเหลือแก่ประชากรผู้ยากไร้และผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ความเจริญเข้าไปไม่ถึง เพื่อช่วยบรรเทาปัญหาความยากจนของประชากรเหล่านั้น รวมทั้งเพื่อส่งเสริมให้พวกเขาสามารถประเมินความจำเป็นในชีวิตเสียใหม่ รักษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชุมชนให้ดำรงต่อไปได้ และช่วยปกป้องสิทธิขั้นพื้นฐานของ

^{๓๑}Institute of Development Studies, **CASE STUDY: PARTICIPATORY ACTION RESEARCH (PAR) WITH SMALL-SCALE MINERS IN KENYA**, Literature Review on Active Participation and Human Rights Research and Advocacy, (USA : 2010), p.16.

ประชากรในชนบทด้วย ขณะเดียวกัน ภาคประชาสังคมยังมีบทบาทสูงในการ ช่วยให้ประชากรในระดับล่างได้มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้นต่อการมีส่วนร่วมในนโยบายต่างๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเขาโดยตรงรวมทั้งช่วยให้เขาเหล่านั้นสามารถต่อต้านโครงการพัฒนาที่ได้รับการออกแบบโดยหน่วยงานจากส่วนกลางโดยที่พวกเขาเองไม่มีส่วนรู้เห็นมีองค์กรพัฒนาเอกชนระหว่างประเทศจำนวนน้อยที่มีแผนปฏิบัติงานในประเทศไทยอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ มีองค์กรระหว่างประเทศทั้งสิ้น ๒๗ องค์กรที่มีแผนปฏิบัติงานรายปีสำหรับโครงการความช่วยเหลือในประเทศไทย (Thailand program) เมื่อเวลาผ่านไป จำนวนของแผนฯ ดังกล่าวก็น้อยลงตามลำดับ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าหลายองค์กรได้ลดบทบาทในไทยลงในขณะที่สถานะของประเทศที่มีความมั่งคั่งขึ้น หรือไม่ก็โอนถ่ายงานที่ทำได้แล้วให้แก่องค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศดำเนินการต่อ (เช่น มูลนิธิริษัทไทยที่ถูกตั้งขึ้นเพื่อสานต่อเจตนารมณ์ของ CARE Thailand) เครือข่ายและหน่วยงานประสานงานในปัจจุบันประเทศไทยไม่มีเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนที่แข็งแกร่งจากส่วนกลาง ซึ่งต่างจากอีกหลายประเทศในภูมิภาค แต่ความหลากหลายของภาคประชาสังคมในประเทศไทยและความสนใจในระดับภูมิภาคขององค์กรเหล่านี้ทำให้มีเครือข่ายเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากสำหรับการทำงานในประเด็นต่างๆ ที่หลากหลายเช่นกัน แต่เครือข่ายดังกล่าวก็ค่อนข้างจะแตกกระสานซ่านเซ็นออกไป และอาจมีความเคลื่อนไหวที่มากขึ้นหรือน้อยลงได้เมื่อเวลาผ่านไปประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับสถานการณ์ของบ้านเมืองและประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมด้วย การเชื่อมโยงอย่างหลวมๆ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีความสำคัญมากในเครือข่ายภาคประชาสังคม ในภาคนวัตกรรมทางสังคมของภาคประชาสังคมไทย Facebook Twitter และเวทิต่างอินเทอร์เน็ตอื่นๆ ได้กลายเป็นสื่อที่สำคัญที่ส่งเสริมการรวมตัวเป็นเครือข่าย การกระจายข้อมูล รวมทั้งการแสวงหาแรงสนับสนุนและความรู้จากประชาชนในวงกว้าง^{๓๒}

โครงการมูลนิธิริษัทไทยและแคร์นานาชาติ หลักการทำงานโครงการมูลนิธิริษัทไทยและแคร์นานาชาติ งานพัฒนา คือ การเสริมพลังให้คน โดยเฉพาะผู้ที่ยากจนหรืออยู่บนภะวะยากลำบาก เพื่อให้คนเหล่านั้นสามารถเข้าถึงทรัพยากรและเครื่องมือที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียง ได้รับสิทธิ และมีศักดิ์ศรี มูลนิธิริษัทไทยดำเนินงานร่วมกับกลุ่มประชากรด้อยโอกาสในงาน ดังนี้ งานด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ งานด้านเอดส์และสุขภาพ งานด้านการส่งเสริมอาชีพ งานด้านการส่งเสริมการศึกษางานด้านการบรรเทาสาธารณภัย

ประชากรกลุ่มเป้าหมาย ครอบครัวยากจนในพื้นที่ชายแดนภาคอีสาน ชนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในภาคเหนือ แรงงานข้ามชาติ เยาวชน ผู้หญิง เด็ก เยาวชน ที่ได้รับผลกระทบจากเอชไอวีเอดส์ ผู้ใช้ยาเสพติดชนิดฉีด ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสึนามิ

ส่งเสริมการเพิ่มศักยภาพเพื่อการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ของคนยากจน และคนชายขอบ และสนับสนุนให้มีส่วนควบคุมปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อชีวิต ของตนเองและได้สิทธิที่พึงมี ด้วยความรับผิดชอบและความหวัง โดยคนกลุ่มเป้าหมาย และ องค์กรชุมชนร่วมเป็นภาคีในการออกแบบโครงการ การดำเนินงาน และการประเมินผลโครงการ

^{๓๒} ธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asian Development Bank), รายงานเรื่องภาคประชาสังคมในประเทศไทย โดยสังเขป : Thai Resident Mission, Publication Stock No. ARM113343 (November 2011), ๒๕๕๔ www.adb.org/th/publications/civil-society-briefs-thailand, pp.1-5.

งานร่วมกับภาคี ทำงานในรูปแบบภาคีต่างๆ เพื่อให้ผลกระทบของโครงการสูงสุด ส่งเสริมการทำงานแบบเครือข่ายและภาคีกับองค์กรชุมชนและองค์กรที่มีแนวการทำงานที่เอื้อต่อกัน เพื่อให้เกิดผลในระดับกว้าง หรือเพื่อให้เกิดการทำงานในบทบาทเพื่อลดความยากจนและการมีสิทธิ

เน้นความรับผิดชอบของหน่วยงาน เน้นความรับผิดชอบต่อคนจน และคนชายขอบ/ด้อยโอกาส ที่ไม่ถูกละเมิดสิทธิ หรือ กีดกันการใช้สิทธิ ส่งเสริมบุคคลและหน่วยงาน ได้ดำเนินการตามหน้าที่ความรับผิดชอบที่มีต่อคนจนและคนชายขอบ/ด้อยโอกาส

ต่อต้านการเลือกปฏิบัติ ไม่ยินยอมให้เกิดการเลือกปฏิบัติ ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลด้านเพศ เชื้อชาติ สัญชาติ วรรณะ ความคิดเห็นหรือเพศวิสัย (อายุ ตำแหน่ง)

แก้ไขความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง ส่งเสริมให้เกิดการป้องกัน และแก้ไขปัญหาในทุกระดับโดยการใช้กระบวนการสันติวิธี และเป็นธรรม โดยตระหนักว่าความขัดแย้งทำให้เกิดการเอาเปรียบทางสิทธิ

ทำงานเพื่อผลที่ยั่งยืน ขณะที่ทำงานในการแก้ไขสาเหตุรากเหง้าของความยากจน และการปฏิเสธสิทธิ ได้เน้นวิธีการทำงานที่ก่อให้เกิดผลระยะยาว และการเปลี่ยนแปลงพื้นฐาน ในคุณภาพการดำรงชีวิตของคนยากจนและด้อยโอกาส^{๓๓}

รายงานสมาคมสื่อมวลชนศึกษาดูงานมูลนิธิรักษ์ไทยในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี เรื่องวิถีชีวิตเด็กชายขอบภายใต้การพัฒนาของมูลนิธิรักษ์ไทย ถ้ายกนิยาม "คนชายขอบ" คือ ผู้คนที่มีความอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางทั้งในทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคม วัฒนธรรมแล้ว ก็ดูเหมือนว่าความร้นแค้นกับกลุ่มชนนี้จะเป็นของคู่กัน แต่นับเป็นความโชคดีกับการเกิดมาบนผืนแผ่นดินไทย ซึ่งสังคมของเราไม่ไร้การเกื้อกูลกัน คณะสื่อมวลชนได้เรียนรู้วิถีชุมชนในหมู่บ้านที่มีพื้นที่ติดกับแนวชายแดน ไทย-ลาว ซึ่ง มูลนิธิรักษ์ไทย ได้เข้ามาสนับสนุนและช่วยเหลือการสร้างงานในชุมชน การศึกษา ตลอดจนงานด้านการเกษตรและการดูแลสุขภาพการธรรมชาติ เป็นต้น "มูลนิธิรักษ์ไทย" เป็นองค์กรพัฒนาท้องถิ่นที่เข้าใจและรู้ซึ่งกันแก่กันแท้ของปัญหาความยากจน ด้อยโอกาส โดยได้รับการสนับสนุนและถ่ายทอดประสบการณ์การทำงานกว่า ๒๕ ปี จาก องค์กรการแพร่กระจายในประเทศไทย ที่เริ่มต้นทำงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากสงครามอินโดจีน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒ ในค่ายผู้อพยพตามแนวชายแดนของประเทศไทยและกัมพูชา โดยการจัดหาปัจจัยจำเป็นต่อการดำรงชีพไม่ว่าจะเป็นอาหาร น้ำสะอาด และยารักษาโรค จวบจนปัจจุบันยังทำงานพัฒนาชุมชนที่ด้อยโอกาส และแก้ไขปัญหาความยากจนทั่วประเทศ นอกจากนั้นยังเป็นภาคีเครือข่ายกับ "องค์การแคร์นานาชาติ" ซึ่งเป็นองค์กรสากลที่ทำงานด้านพัฒนาชุมชนและแก้ไขปัญหาความยากจน ที่มีอายุกว่า ๕๐ ปี และมีสำนักงานอยู่ใน ๘๐ ประเทศทั่วโลกที่ อำเภอโขงเจียม สิรินคร บุณฑริก และ นาจะหลวย จังหวัดอุบลราชธานี เน้นงานการสนับสนุนด้านการศึกษา ซึ่งมูลนิธิ ได้ดำเนิน โครงการห้องสมุดเคลื่อนที่ และ โครงการสร้างเสริมภาวะผู้นำเยาวชน โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก ภาคธุรกิจเอกชนในประเทศไทย

^{๓๓}มูลนิธิรักษ์ไทยและแคร์นานาชาติ, งานรักษ์ไทย, <http://www.raksthai.org/new/what-we-do.php>.

เจ้าหน้าที่มูลนิธิรักไทย อธิบายว่า สภาพปัญหาของชุมชนตามแนวชายแดนเหล่านี้มีสภาพปัญหาแตกต่างจากชนบทอื่นๆ ทั่วไป อาทิ ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ โอกาสหรือทางเลือกในอาชีพมีน้อย การอพยพครอบครัวเนื่องจากสภาพความยากจน เป็นต้น

ทางภูมิศาสตร์ กลุ่มคนชายขอบต้องเคลื่อนย้ายจากภูมิลำเนาเดิมด้วยเหตุผลทางด้านต่างๆ เช่น การประกอบอาชีพ วิถีชีวิตของคนกลุ่มนี้ต้องเผชิญกับการแข่งขันเพื่อเข้าถึงทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ซึ่งสอดคล้องกับผู้บริหารโรงเรียนบ้านห้วยทราย ซึ่งอยู่ในพื้นที่ อำเภอบุณฑริก กล่าวว่า “เด็กจะอพยพตามพ่อแม่ไปรับจ้างเก็บกาแฟที่ภาคใต้ในเดือนพฤศจิกายน กลับมาอีกครั้งเดือนมีนาคม คือสภาพเด็กๆ ของที่นี่” การสนับสนุนช่วยเหลือด้านการศึกษาให้กับ ‘เด็กชายขอบ’ เหล่านี้ จึงเป็นพันธกิจหลักของมูลนิธิ

โดยมูลนิธิ สนับสนุนโครงการห้องสมุดรโมบายเคลื่อนที่ เริ่มต้นเมื่อ ปี ๒๕๔๖ ได้รับการช่วยเหลือด้านการเงินจากองค์การแคร่ ประเทศญี่ปุ่น มีโรงเรียนชายแดนอีสานเข้าร่วมโครงการ ๒๐ โรงเรียน ๔ อำเภอ คือ โขงเจียม สิรินคร บุณฑริก และนาจะหลวย เจ้าหน้าที่มูลนิธิรักไทยผู้ดูแลโครงการนี้เผยว่า หลักเกณฑ์การคัดเลือกคือ ดูโรงเรียนด้อยโอกาสเป็นหลัก อย่างเช่น โรงเรียนห้วยหมากใต้ ใน อำเภอโขงเจียม โรงเรียนตะเข็บชายแดนเหล่านี้มีแนวชายแดนติดริมแม่น้ำโขง จึงมีเด็กลาวข้ามฟากไปกลับมาเรียนหนังสือด้วย

อำเภอบุณฑริก เป็นอำเภอที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของ จังหวัดอุบลราชธานี มีพื้นที่ติดกับแนวชายแดน ไทย-ลาว เด็กชายแดนมีนิสัยรักการอ่านเช่นกัน พอรโมบายห้องสมุดหนังสือนิทานสวยๆ มาที่โรงเรียน เด็กก็กระตือรือร้นอยากอ่านนิทานรูปสัตว์ ครูจะเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วย โดยสอนการประยุกต์นิทานเหล่านี้มาเป็นละครหุ่น หรือสอนงานศิลปะวาดรูปเรื่องราวในนิทานและการอ่านนิทานอย่างเดียวย่อมจะไม่ตื่นเต้นเท่ากับเรื่องราวเหล่านั้นออกมาโลดแล่นบนเวที ‘ละครหุ่น’ การสนับสนุนละครหุ่นเป็นโครงการสร้างเสริมภาวะผู้นำเยาวชนด้วย แล้วในส่วนห้องสมุดเคลื่อนที่ ก็จะมีกล่องหนังสือ ๒๕ กล่องหมุนเวียนให้โรงเรียนในโครงการ เด็กๆ อาจยืมหนังสือไปอ่านที่บ้านได้ แต่ก็มีอุปสรรคเพราะเด็กยากจนเหล่านี้เขา ‘ไม่มีเวลา!’ เพราะต้องไปช่วยพ่อแม่ทำมาหากินด้วย หลังเลิกเรียนจึงได้เห็นๆ เด็กร่วมโครงการเลี้ยงปลาตก ปลานิล หรือทำนาโดยไม่ใช้ปุ๋ยเคมี ซึ่งเป็นหนึ่งในโครงการสร้างเสริมภาวะผู้นำเยาวชน ที่มูลนิธิ เน้นย้ำว่า “วัตถุประสงค์หลักของสองโครงการคราวนี้คือ “เน้นเยาวชนมีศักยภาพและบทบาทการส่งเสริมกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มเยาวชน ชุมชน และเกิดเครือข่ายเยาวชนพัฒนาท้องถิ่นต่อไป”^{๓๔}

รายงานการวิจัยเรื่อง คณะสงฆ์ไทยกับธรรมาภิบาล โดย ภัทร ฐานवासก์ พบว่า อภิปรายผล/วิจารณ์ แนวทางในการส่งเสริมการปฏิบัติหลักธรรมาภิบาลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของกฎหมายคณะสงฆ์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ประกอบทั้งได้ศึกษาหลักธรรมาภิบาล จนได้แนวทางที่จะนำอภิปรายและวิจารณ์แนวทางในการส่งเสริม การปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาล (ว่าด้วยหลักนิติธรรม) ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ดังนี้ มาตรา ๑๕ ตรี (๓) ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดตั้งเป็นองค์กรที่สนับสนุน

^{๓๔} ส ม า ค ม ม ว ล ช น จั ง ห วั ด อุ บ ล ร า ช ธานี , http://guideubon.com/news/view.php?t=17&s_id=581&d_id=581.

กิจการของคณะสงฆ์ เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารงาน ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมศาสนา ศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ มาตรา ๒๓ ควรเปิดโอกาสรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน ก่อนที่จะมีการแต่งตั้งผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่ง ตาม มาตรา ๒๓ คือ พระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระภิกษุผู้เกี่ยวกับตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ตำแหน่งอื่น ๆ และไวยาวัจกร มาตรา ๓๗ ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษา วัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัด เพราะวัดกับชุมชนนั้นจะต้องพึ่งพาอาศัยกัน เป็นการลดช่องว่างระหว่างวัดกับชุมชน เพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน^{๓๕}

งานวิจัยของ พิเชฐ ทั้งโต เรื่อง **ผู้นำทางศาสนากับการป้องกันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย** พบว่า ปัญหาการทุจริตหรือ ฉ้อราษฎร์บังหลวงเป็นปัญหาของสังคมไทยที่ส่งผลกระทบต่อประเทศชาติในทุก ๆ ด้านเป็นวงกว้าง การนำศาสนา หลักการ แนวคิดและผู้นำทางศาสนามาเป็นแนวทาง และยุทธศาสตร์ หรือช่องทางหนึ่งในการแก้ไขหรือยุติปัญหาการทุจริต ที่เกิดขึ้นในวงสังคม ประเทศชาติ ย่อมเป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหาได้จริงในระยะยาว

คำสำคัญ : ผู้นำทางศาสนา, การป้องกันปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย

การบูรณาการ “นำ” ศาสนามา “ต่อต้านการ” การโกงในทุกรูปแบบ

ในอดีต พระยาสิทธิไทย นำหลักการทางพระพุทธศาสนาผสมกับคติของการปกครองผ่าน “ไตรภูมิพระร่วง” เพื่อใช้เป็นข้อกำหนดให้คนในสังคมนี้มั่นคงต่อความถูกต้อง ด้วยการให้คำอธิบายผ่าน “ความกลัว” ต่อสิ่งเชื่อ ที่เรียกว่า “นรก-สวรรค์” ทำดีขึ้นสวรรค์ ทำชั่วตกนรก นัยหนึ่งเป็นช่องทางให้คนในสังคมนั้น เกิดความกลัวเพื่อการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติ ในทางที่เป็นโทษต่อสังคมส่วนรวม และเป็นประโยชน์ต่อตนเอง และสังคมส่วนรวมด้วยเช่นกัน จนกระทั่งในคัมภีร์มโนธรรมศาสตร์ความกลัว หรือการตระหนักในหน้าที่ทำให้เห็นว่าความสำคัญของการปฏิบัติตามหลักการ มีผลเป็นคุณประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ซึ่งสามารถยกมาเป็นกรณีศึกษาสำหรับผู้นำทางศาสนาในการนำศาสนามาเป็นกลไกในการป้องกันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันได้ คือ

๑. หลักการต้องยืนยันหลักที่ถูกต้อง หมายถึง ผู้นำศาสนาต้องนำหลักการที่ถูกต้องมีอยู่ในศาสนาอธิบาย สื่อสาร ผ่านช่องทางต่าง ๆ เพื่อสนับสนุน ส่งเสริม มุ่งตรงไปยังศาสนิกของตัวเองให้มุ่งมั่น หรือมั่นคงต่อการเข้าถึงหลักการตามหลักศาสนาของตัวเอง เพื่อป้องกันการไม่โกง หรือการทุจริต หรือลดการทุจริต

๒. ผู้นำต้องเป็นแบบอย่าง หมายถึง ผู้นำศาสนาเป็นผู้เป็นแบบอย่างในการที่จะกระทำหรือไม่กระทำให้เกิดการเป็นแบบอย่างต่อการกระทำความดี ในการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับหลักการทางศาสนาให้เป็นตัวอย่าง ในฐานะเป็น “สร้าง” ตัวแบบของความถูกต้อง

๓. ผู้นำศาสนาเป็นผู้เข้าไปสนับสนุนส่งเสริม หมายถึง ผู้นำทางศาสนาต้องเข้าไปกระตุ้นให้เกิดความเข้าใจ หรือตระหนักต่อความดีงามตามแบบของหลักการที่ถูกต้อง และมีตัวแบบคือผู้นำศาสนาเป็นตัวอย่างหรือหลักการที่เหมาะสมเป็นผู้ดำเนินการให้เกิดการปฏิบัติ หรือไม่ปฏิบัติ จนกระทั่ง

^{๓๕} ธีรภัทร ฐานวาสก์, รายงานการวิจัยเรื่อง คณะสงฆ์ไทยกับธรรมาภิบาล, เอกสารประกอบในงาน เกริกวิชาการ ปี ๒๕๕๔ วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔, หน้า ๑๔-๑๖.

กลายเป็นเนื้อของความถูกต้องในการดำเนินชีวิตโดยปราศจากการ “ทุจริต” ในทุกระดับตั้งแต่ในครอบครัว ตรงไป ตรงมา ทำหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต แม้กระทั่งในครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ เป็นเบื้องต้น

๔. การสร้างกลไกทางศาสนาและระหว่างศาสนาในการตรวจสอบซึ่งกันและกัน หมายถึงต่างฝ่ายต่างเป็นภาคีแห่งความดีงาม สมาทานความดีตามหลักการศาสนา แล้วต้องเข้ากระตุ้นให้ทุกท่านในฐานะเป็นศาสนิกของศาสนานั้น ๆ ตระหนักต่อความดีและยินดีที่จะปฏิบัติตามหลักของศาสนาของตน พร้อมกระตุ้นต่อกันและระหว่างศาสนาเพื่อการปฏิบัติตามหลักศาสนบัญญัติด้วย

๕. การสร้างกฎหมายเฉพาะที่มีความชัดเจน รัดกุม และครอบคลุม โดยสัมพันธ์กับหลักคิดทางศาสนา และบทลงโทษทางกฎหมายเพื่อให้คนผู้ที่ปฏิบัติตามละเมิดต่อ “ทุจริต” ได้ตระหนักกลัวต่อโทษทั้งทางกฎหมายที่มีบทลงโทษชัดเจน และกลไกทางศาสนาที่จะเป็นตัวกระตุ้นให้กระทำความดีและไม่ใช้อย่างเป็นระบบมากขึ้น เพื่อช่วยป้องกันและแก้ไขการทุจริตอันจะเกิดขึ้นจากการคอร์รัปชันในทุกประเภทที่จะเกิดขึ้นในสังคมนี้

๖. การส่งเสริมให้เกิด “ประชาสังคม” ที่เกิดสำนึกทางศาสนา และในเวลาเดียวกันมองเห็น “ภัย” ของการโกง ทุจริตในทุกรูปแบบว่าเป็นความผิดบาป แล้วหาทางชี้เบาะแส การเข้าไปตรวจสอบ ผลได้ เสียในฐานะประชาชนเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง ตามหลักศาสนาอย่าง “ซื่อตรง-สัจจะ-ศรัทธา” เพื่อเป็นส่วนช่วยในการแก้ปัญหา ทั้งป้องกันต่อปัญหาที่จะเกิดขึ้น^{๓๖}

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอูน) และคณะ ได้สังเคราะห์โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการและการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย” การศึกษาวิจัยครั้งนี้ สนใจถึงกระบวนการทำงานของพระสงฆ์ในสังคมไทยว่า ท่านเหล่านั้นได้สร้างประโยชน์เกื้อกูลและความสุขให้กับสังคมไทยหรือไม่อย่างไร

ผลการศึกษาก็พบว่า พระสงฆ์ในสังคมไทยได้สร้างประโยชน์และความสุขให้กับพุทธศาสนิกชนและสังคมไทยได้หลากหลายมิติ เป็นความสุขที่ได้ทำในสิ่งที่ตนมีความสุขหรือสุขที่ได้ธรรม ซึ่งเป็นปัจจัย พื้นฐาน ของการอยู่ร่วมกันในสังคมและการพัฒนาตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อให้พระสงฆ์และองค์กรทางพระพุทธศาสนา มีระบบการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีพลังความสามารถ ในการที่จะดำเนินการตามหลักการของพระพุทธองค์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกท่านจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” ซึ่งจะเป็ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เกิดประโยชน์และความสุขของผู้คนในสังคม

ผลการศึกษาก็พบว่า พระสงฆ์ทั้ง ๕ กลุ่ม สามารถประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างประโยชน์และความสุขให้กับประชาชนในสังคมไทยได้เป็นอย่างดีพระสังฆพัฒนาในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ ได้เสริมสร้างความสุขให้กับประชาชนผ่านกิจกรรมการพัฒนาและวิถีแห่งวัฒนธรรมเป็นความสุขที่มามีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนและชุมชน “เป็นความสุขจากการให้และ

^{๓๖}พิเชฐ ทั้งโต, ผู้นำทางศาสนากับการป้องกันปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย, หน้า ๑๗.

แบ่งปัน” จนเกิดเครือข่ายทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อมและขบวนการ ทางสังคมที่มีพระสงฆ์ เป็นแกนนำในการพัฒนาชุมชน

ความสุขภายนอกสัมผัสได้จากธรรมชาติความสุขภายในเกิดจากจิตใจที่พัฒนา

พระครูสุภาจารวัฒน์ : คุณภาพชีวิต คุณภาพคน ความสุขแบบคนโยโสธร พระครูสุภาจารวัฒน์ แห่งตำบลนาโส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ท่านได้ริเริ่มงานพัฒนาชุมชน โดยมี วัตถุประสงค์การดำเนินงาน คือ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนด้วยมิติการสาธารณสุขสุขให้ชุมชน สามารถพึ่งพาตนเองในการรักษาสุขภาพโดยใช้สมุนไพรภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการก่อตั้งชมรมหมอฟันบ้าน กลุ่มสมุนไพร ขยายสู่การจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ คือ ป่าไม้และแหล่งน้ำ กลุ่มเกษตรธรรมชาติ และการส่งเสริม ดูแลสุขภาพของกลุ่มพระสงฆ์และมีกระบวนการทำงานด้านการพัฒนา คือ การทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์โดยใช้ความร่วมมือจากประชาชนเป็นสำคัญ โดยเริ่มพัฒนาจากการพัฒนาทางวัตถุสู่วิถีชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติ พระครูสุภาจารวัฒน์ท่านได้มีการนำหลักพุทธธรรมมาสู่กระบวนการพัฒนาชุมชนด้วยการปลูกฝังธรรมะในจิตใจ คือ การหล่อหลอมความคิดและทัศนคติ ตลอดจนอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ด้วยหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิต หลักธรรมทั้งหลายสอนให้เห็นว่า สิ่งทั้งหลายไม่อยู่โดดเดี่ยวแต่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกันเป็นเหตุเป็นผลต่อกัน เมื่อต้องการผลเช่นใดก็ต้องสร้างเงื่อนไขหรือเหตุปัจจัยเช่นนั้น ฉะนั้น การพัฒนาจิตใจของชาวบ้านให้เห็นถึงบาปบุญคุณโทษและพิษภัยของอบายมุขต่าง ๆ ท่านใช้ความสามารถทำให้ชุมชนมีจิตสำนึกที่ดี ด้วยการสอนแทรกธรรมะ การอบรม การบรรยายอย่างไม่ย่อท้อ โดยใช้หลักธรรมทางศาสนาและการจัดกิจกรรม การพัฒนาจิตใจ ทำให้ชุมชนส่วนใหญ่ได้เห็นโทษของอบายมุขโดยการให้ชุมชนได้รับรู้ถึงปัญหา และหาทางแก้ไขร่วมกัน จากจุดเริ่มต้นจนก่อตั้งและดำเนินการกระตุ้นให้ชาวบ้านรู้จักพึ่งตนเอง เข้าไปหาชุมชนพร้อมกับการนำหลักศาสนาเข้ามาเป็นเครื่องช่วยชี้นำเพื่อสร้างที่พึ่งและความเข้มแข็งให้กับตนเอง ผลคือ ทำให้ชุมชนมีความสามัคคีเป็นอันเดียวกัน เอื้อเพื่อช่วยเหลือกัน มีความจริงใจต่อกัน เป็นการเชื่อมโยงกิจกรรมการพัฒนาไปสู่หลักธรรมเพื่อผลแห่งความยั่งยืน การมีน้ำใจมีความจริงใจต่อกันที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาชุมชนด้วยตนเอง สามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง คิดเป็นทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น และมีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป

ความสำเร็จจากการดำเนินงานของเครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาภาคเหนือเกิดจากความสามารถในการปรับตัวและปรับบทบาทในการทำงานด้านพระพุทธศาสนาของตนเอง ภายใต้วิธีคิดที่ว่าหากพระสงฆ์ยังสามารถปรับและนำหลักธรรมะวิธีการสอนที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของประชาชน พระสงฆ์จะได้รับความเคารพนับถือและความศรัทธา จากความสามารถรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมแก้ปัญหาของชุมชนได้ทั้งในด้านปัญหาพื้นฐานและปัญหาด้านจริยธรรม นำหลักธรรมความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาพัฒนาควบคู่กับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ แนวทางดังกล่าวไม่เป็นเพียงเกิดผลต่อชุมชนด้านศีลธรรมต่อประชาชนตามเป้าหมายของศาสนาเท่านั้น ยังทำให้เกิดการรวมกลุ่ม และรู้สึกในความสัมพันธ์ที่จะดำเนินกิจกรรมต่อกลุ่ม ทำให้ชุมชนเกิดการพึ่งตนเองในด้านการสร้างกลุ่มได้อย่างสอดคล้องกับวิถีชุมชน โดยพระสงฆ์ได้ปรับบทบาทในการเข้าถึงชุมชนเข้าไปรับรู้ปัญหาของชุมชน เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาอบายมุข และความไม่สามัคคีในชุมชน โดยได้หยิบยกเอาปัญหาเหล่านี้มาเป็นสื่อกระตุ้นส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ชุมชนโดยอาศัยหลักพระพุทธศาสนา

จากการเรียนรู้ชุมชนมาใช้เพื่อแก้ปัญหาชุมชนได้อย่างลงตัว โดยการปลูกฝังหลักคุณธรรม คือ มีความ
 สัจจริง ความเห็นใจเพื่อนชุมชนด้วยกันความพร้อมเพรียงเป็นกฎเกณฑ์ยึดเหนี่ยวจิตใจ

เป้าหมายของกลุ่มพระสงฆ์พัฒนาเพื่อชีวิตและสังคม

กลุ่มพระสงฆ์พัฒนาดังกล่าว มีเป้าหมายหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การพัฒนา
 สังคม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมการจัดสวัสดิการชุมชน การสงเคราะห์ชุมชนและ
 การปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา-วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีเป้าหมายหลัก คือ การใช้หลักการทาง
 พระพุทธศาสนาควบคู่กับการพัฒนาชีวิตและสังคม เพื่อให้บุคคลพึงพาตนเองได้มีการยึดมั่นในความดี
 มีการช่วยเหลือแบ่งปัน สร้างความผูกพันด้วยกิจกรรมการพัฒนามีการสื่อสารเพื่อให้คนเข้าถึงสัจธรรม
 ด้วยวิธีการปฏิบัติจากการดำเนินชีวิตและการพัฒนาสังคม โดยคำนึงถึงความยั่งยืนของบุคคล สังคม
 และสิ่งแวดล้อม

มรรควิธีแห่งการปฏิบัติเพื่อชีวิตและชุมชนเป็นสุข

เป้าหมายและกระบวนการของพระสงฆ์พัฒนาเพื่อชีวิตและชุมชนในสังคมไทยดังกล่าว
 สามารถสรุปเป็นมรรควิธีแห่งความสุข คือ “ปลุกรักแบ่งปัน สร้างสรรค์ พัฒนา” ดังนี้ ๑) ปลุกรัก
 พระสงฆ์พัฒนาและชุมชน ได้นำความรัก ความเมตตาตามหลักพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ เพื่อให้
 ผู้คนในสังคมอยู่ดีมีสุขหากปราศจากความรัก ความเมตตาต่อกัน สังคมย่อมไม่น่าอยู่ ความรัก ความ
 เมตตาของทุกคนจึงเป็นเสมือนน้ำดื่มขโลมใจในยามที่สังคมเหือดแห้งน้ำใจ ๒) แบ่งปัน การแบ่งปัน
 หรือการให้ เป็นรากฐานอันดีงามของสังคมไทยและพระพุทธศาสนา สังคมที่มีการแบ่งปันย่อมจะมี
 ความสวยงามผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก ผู้ตระหนี่ถี่เหนียวย่อมไม่มีความสุข ๓) สร้างสรรค์ การสร้างสรรค์ใน
 สิ่งใหม่และการประยุกต์หลักพุทธธรรมเข้ากับศาสตร์ต่างๆ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของพระสงฆ์และ
 ชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดนวัตกรรมท้องถิ่น พึ่งพาตนเองได้ การสร้างสรรค์ก่อให้เกิดสินค้าและบริการของ
 ชุมชน เพื่อนำภูมิปัญญาไทยสู่สากล ๔) พัฒนา การพัฒนาสังคมเพื่อการพึ่งพาตนเอง ยังมีความจำเป็น
 ตราบที่ความเท่าเทียมในสังคมยังมีความแตกต่างสูง การพัฒนานั้นมิได้หมายความว่า การพัฒนา
 เพื่อให้ได้เงินทอง แต่การพัฒนาที่แท้ คือการพัฒนาคนให้รู้การใช้ชีวิตที่ถูกต้อง มีการช่วยเหลือแบ่งปัน
 และสร้างสรรค์ที่น่าอยู่ร่วมกัน^{๓๗}

Wampler and McNulty (๒๐๑๑) ได้ศึกษาเรื่อง การอภิบาลแบบมีส่วนร่วมสำคัญ
 หรือไม่: โครงการศึกษาเปรียบเทียบเขตเมืองเพื่อค้นหาธรรมชาติและผลกระทบของการปฏิรูปแบบมี
 ส่วนร่วม การอภิบาลแบบมีส่วนร่วมแตกต่างจากทางเลือกอื่นที่เป็นที่รู้จัก เช่น ประชาธิปไตยทางตรง
 หรือประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ อย่างไรก็ตาม ประชาธิปไตยทางตรง มิได้ออกแบบมาเพื่อให้ประชาชน
 เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดทำนโยบาย สถาบันอภิบาลแบบมีส่วนร่วม จะไม่แยกผู้มีส่วนร่วม
 ออกจากสิ่งแวดล้อมทางการเมืองท้องถิ่น แต่ในทางกลับกัน แผนงานโครงการเหล่านี้ได้ถูกออกแบบมา
 เพื่อให้สิทธิแก่พลเมืองที่สนใจในการกำหนดผลลัพธ์ของนโยบายท้องถิ่น การประชุมพบปะที่เกี่ยวข้อง
 คือ การที่ประชาชนและ/หรือประชาสังคม จะมีบทบาทในการเข้าร่วมจัดทำนโยบายของรัฐซึ่งจะต้องมี

^{๓๗}พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร (อบอูน) และคณะ, **สุขที่ได้ธรรม**, หน้า ๓,๔,๖๒,๖๓,๖๔,๗๓,๗๔,๗๕.

การตัดสินใจเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่และทรัพยากร แนวโน้มนี้ได้เกิดขึ้นพร้อมๆ กับขบวนการเคลื่อนไหวในการปรับโครงสร้างการกระจายอำนาจของรัฐ ทั้งการกระจายอำนาจและการเน้นการมีส่วนร่วมได้กลายเป็นคลื่นลูกที่สาม (Third wave) ร่วมกันของกระบวนการสร้างประชาธิปไตย ดังที่ประเทศในกลุ่มลาตินอเมริกา เอเชีย แอฟริกา และยุโรปตะวันออก ได้เริ่มมีการเลือกตั้งที่อิสระและสม่ำเสมอตามวาระ

แต่อย่างไรก็ตาม ในระยะที่ผ่านมา คนจำนวนมากตั้งข้อสังเกตว่า สถาบันที่มาพร้อมกับประชาธิปไตยแบบตัวแทนไม่สามารถทำหน้าที่ได้ดังที่คาดหวังไว้ ด้วยเหตุนี้ นักปรัชญาการเมือง นักการเมือง และนักเคลื่อนไหว เริ่มส่งเสริมแนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพื่อช่วยแก้ไข ปัญหาที่กระบวนการประชาธิปไตยแบบตัวแทนกำลังเผชิญ หลายฝ่ายคาดหวังว่าสถาบันที่เปิดโอกาสให้ประชาชนหรือประชาสังคมมีส่วนร่วมโดยตรงจะช่วยแก้ไขปัญหานานัปการนี้ได้

กรณีศึกษาการจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วมประเทศบราซิล โดยการจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วม มีรากฐานในประเทศบราซิลช่วงระหว่างการเปิดโอกาสทางการเมืองของประเทศในทศวรรษที่ ๑๙๘๐ ซึ่งนำกลับมาสู่หลักประชาธิปไตย นักเคลื่อนไหวทางสังคมและพรรคการเมืองฝ่ายค้านได้สร้างสถาบันวิถีใหม่ที่มุ่งให้พลเมืองร่วมมือโดยตรงกับสถาบันของรัฐ ในปี ๑๙๘๙ พันธมิตรระหว่างรัฐบาลฝ่ายซ้ายและประชาสังคมในนคร ปอร์โต อเลเกร (Porto Alegre) ได้ริเริ่มหลัก และกระบวนการซึ่งปัจจุบันเป็นเรื่องการจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วม การจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการตัดสินใจที่ใช้ระยะเวลา ๑ ปี ที่พลเมืองเจรจาต่อรองในกลุ่มของตนและระหว่างกลุ่มของตนกับเจ้าหน้าที่รัฐ โดยการจัดประชุมเกี่ยวกับการจัดสรรงบประมาณที่จะใช้ในโครงการและบริการสาธารณะ มีการระดมพลเมืองเข้าร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับนโยบายการจัดสรร การลงคะแนนเสียงเลือกนโยบายสาธารณะ และมีการเลือกตั้งผู้แทนชุมชน หลังจากได้มีการเลือกนโยบายเป็นการเฉพาะแล้ว รัฐบาลจะดำเนินการภายใต้คณะกรรมการควบคุมติดตามภาคพลเมือง แผนงานจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วมหลายแผนงานจะมีองค์ประกอบด้านความยุติธรรมทางสังคม (Social justice) รวมอยู่ด้วย โดยชุมชนที่ยากจนกว่าจะได้รับทรัพยากรงบประมาณต่อปีมากกว่าชุมชนระดับกลางและระดับบน ในปี ๒๐๑๑ เทศบาลหลายร้อยแห่งทั่วประเทศบราซิลได้นำการจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วมและปรับใช้เป็นกฎเกณฑ์พื้นฐานกับแผนงานโครงการที่สนองความต้องการของท้องถิ่น

การอภิบาลแบบมีส่วนร่วม ที่จัดว่าเป็นรายงานที่ดีที่สุดและให้ประสบการณ์ที่มีชื่อเสียงที่สุด คือกระบวนการจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วมของนคร ปอร์โต อเลเกร ประเทศบราซิล กรณีศึกษานี้ได้ถ่ายทอดงานวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบของการอภิบาลแบบมีส่วนร่วม นับตั้งแต่การพัฒนาพลังความมุ่งมั่นของประชาชนไปสู่สิ่งที่ปรารถนา การพัฒนาทักษะประชาชนในการปรึกษาหารือ ไปจนถึงการเพิ่มพลังการสมาคมของประชาชน เมื่อวัดในเชิงปริมาณ การวิจัยที่ปรากฏแสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมปรากฏชัดและเพิ่มขึ้นในระยะเวลาที่ผ่านมา หลังจากระยะเวลาสองทศวรรษในการวิจัยทางวิชาการเกี่ยวกับสถาบันการอภิบาลแบบมีส่วนร่วมในระยะคลื่นลูกที่สาม (Third wave) ของกระบวนการสร้างประชาธิปไตย ได้มีความเห็นสอดคล้องกันในงานทางวิชาการที่อธิบายตัวแปรที่สำคัญว่าสถาบันเหล่านี้เกิดขึ้นได้อย่างไร ทำหน้าที่อย่างไร และทำไมจึงมีการดำเนินงานที่แตกต่างกัน ตัวแปรที่สำคัญที่นักวิจัยใช้อธิบายว่าสถาบันเหล่านี้ทำหน้าที่อย่างไร ประกอบด้วย ผลประโยชน์ทาง

การเมืองของเจ้าหน้าที่รัฐ ระบบความสัมพันธ์ของประชาสังคม กฎเกณฑ์ของสถาบัน ทรัพยากรที่มีอยู่ ระบบพรรคภายในท้องถิ่น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ

กรณีศึกษาการอภิบาลแบบมีส่วนร่วมในอินเดีย รัฐบาลแห่งชาติของอินเดียได้ผ่านการแก้ไขรัฐธรรมนูญสองเรื่องในปี ค.ศ. ๑๙๙๓ เพื่อวางโครงสร้างการกระจายอำนาจของรัฐและจัดตั้งสถาบันอภิบาลแบบมีส่วนร่วมในชนบท ในอดีตที่ผ่านมารัฐส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสนใจการเรียกร้องให้มีส่วนร่วมของพลเมืองในชนบทจนกระทั่งเมื่อไม่นานมานี้ ยกเว้นรัฐ เคเรลา (Kerala) ที่มีแนวร่วมฝ่ายซ้ายของพรรคการเมืองชื่อพรรคแนวหน้าประชาธิปไตยซ้าย (the Left Democratic Front) นำโดยพรรคคอมมิวนิสต์ของอินเดียซึ่งเข้ามามีอำนาจในปี ค.ศ. ๑๙๙๖ ส่วนหนึ่งของเวทีดำเนินการพรรคคือกระบวนการวางแผนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม เรียกว่าเป็นการรณรงค์ของประชาชนเพื่อการวางแผนแบบกระจายอำนาจ ซึ่ง T.M. Thomas Isaac and Patrick Heller ได้เขียนไว้ว่า รัฐบาลท้องถิ่นของเคเรลา ในปัจจุบันได้สร้างแผนการพัฒนาเป็นของตนเองโดยกระบวนการหลายขั้นตอนที่มีการหารืออย่างเปิดเผยระหว่าง ผู้แทนที่ได้รับเลือกตั้ง เจ้าหน้าที่ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับสูงขึ้น ประชาสังคมของผู้เชี่ยวชาญ นักเคลื่อนไหว และพลเมืองทั่วไป นับเป็นตัวอย่างความสำเร็จอย่างมากในการอภิบาลแบบมีส่วนร่วมในประเทศกำลังพัฒนา

กรณีศึกษาการอภิบาลแบบมีส่วนร่วมในประเทศเปรู จากการเผชิญปัญหาวิกฤตทางการเมือง หลังจากที่ อัลเบร์โต ฟุจิโมริ (Alberto Fujimori) ได้หลบหนีออกจากประเทศ ในปี ค.ศ. ๒๐๐๒ รัฐสภาของเปรูได้ผ่านการปฏิรูปการกระจายอำนาจทั่วทั้งประเทศ โดยการถ่ายโอนอำนาจใหม่ให้กับรัฐบาลย่อยและส่งเสริมการก่อตัวการมีส่วนร่วมของประชาสังคมทั้งในระดับภูมิภาคและในระดับท้องถิ่น

เป้าหมายของการปฏิรูปประการหนึ่งนอกเหนือจากถ่ายโอนอำนาจทางการเมืองและทรัพยากรแล้ว คือการเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาสังคมในท้องถิ่นโดยมุ่งพยายามสร้างความเข้มแข็งให้กับระบอบประชาธิปไตยในเปรูที่เปราะบาง การปฏิรูปนี้ได้เรียกร้องให้สถาบันการมีส่วนร่วมหลายแห่ง เช่น สภาประสานงานภูมิภาคและท้องถิ่น การงบประมาณแบบมีส่วนร่วม สภาการอนามัยและการศึกษา ในปัจจุบัน เขต จังหวัด และอำเภอต่างๆ ของเปรู ได้ดำเนินการกระบวนการจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วมเป็นปีงบประมาณ เมื่อประสบความสำเร็จ กระบวนการจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วมเหล่านี้ได้เพิ่มความรับผิดชอบตรวจสอบได้ของนักการเมืองท้องถิ่น และให้โอกาสแก่ประชาสังคมในการมีพื้นที่แสดงความคิดเห็นในโครงการพัฒนาต่างๆ ในกรณีอื่นๆ ที่ปรากฏ ประชาชนยังคงถูกเป็นเครื่องมือและบางครั้งไม่ได้อยู่ในความสนใจของนักการเมืองท้องถิ่น ปรากฏการณ์นี้ชี้ให้เห็นว่าแม้ว่าจะอยู่ในประเทศเดียวกัน ผลลัพธ์ของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมมีความหลากหลาย เช่นเดียวกับความไม่เกี่ยวเนื่องระหว่างหลักกฎหมายกับการปฏิบัติจริงในประเทศกำลังพัฒนา

การวิเคราะห์กรณีศึกษาการอภิบาลแบบมีส่วนร่วมของ ประเทศบราซิล อินเดีย และเปรู การศึกษาผลกระทบต่อสถาบันการมีส่วนร่วมได้แยกออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านบริบทเชิงโครงสร้าง (Structural context) ๒) ด้านแบบวิธีในการปรับใช้ (Modalities of adoption) ๓) ด้านกฎเกณฑ์ รูปแบบ และการออกแบบ (Rules, forms and design) และ ๔) ด้านธรรมชาติ (ลักษณะ) การมีส่วนร่วม (Nature of participation)

การศึกษาบริบทเชิงโครงสร้าง การศึกษาบริบทเชิงโครงสร้าง ควรจะวิเคราะห์สถาบันที่เกี่ยวข้องกับการอภิบาล โดยการศึกษาสภาพแวดล้อมในวงกว้าง มีบ่อยครั้งที่การศึกษาสถาบันเหล่านี้มีลักษณะที่ศึกษาแบบตัดขาดจากบริบทแวดล้อม (ring-fenced) ดังที่ Paul Smoke ได้กล่าวว่า หมายถึงการศึกษาที่แยกตัวจากบริบทที่สถาบันเหล่านี้ตั้งอยู่

รูปแบบการก่อตัวของรัฐ มองได้จากภาพกว้างระดับมหัพภาค ในด้านประวัติศาสตร์ การก่อตั้งรัฐ รวมถึงปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ บทบาทของความเป็นสหพันธรัฐที่รัฐบาลท้องถิ่นมีอำนาจ การกระจายอำนาจ ธรรมเนียมทางกฎหมาย พรรคการเมือง สิ่งเหล่านี้จะเป็นปัจจัยกำหนดภายในที่ทำให้สถาบันการมีส่วนร่วมมีบทบาทมาน้อยเพียงใด ในรัฐที่มีประสิทธิผลสูง ความสนใจในสถาบันการมีส่วนร่วมจะไม่ใช่ที่คาดหวังมาก ทั้งนี้เพราะรัฐบาลสามารถปรับใช้นโยบายสาธารณะที่สนองความต้องการจำเป็นของพลเมืองได้ดียิ่งแล้ว ในขณะที่รัฐที่มีประสิทธิผลลดน้อยลง จะเกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการมีส่วนร่วมเพื่อสะท้อนให้เห็นปัญหา นโยบายพื้นฐาน เมื่อรัฐไม่มีประสิทธิผลโดยสิ้นเชิง หรือจัดอยู่ในประเภทรัฐล้มเหลว (Failed) หรือภาวะความไม่มีรัฐ (absent) มีแนวโน้มสูงที่สถาบันการมีส่วนร่วมจะมีบทบาทสูงขึ้น

ช่องว่างระหว่างระเบียบกฎหมายกับการนำกฎหมายไปบังคับใช้ ในหลายประเทศพบว่า มีสถาบันที่อ่อนแอและหลักกฎหมายที่ไม่สัมพันธ์กับการปฏิบัติ ตัวอย่างเช่นในประเทศกัวเตมาลา ได้บัญญัติกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายย่อยเกี่ยวกับการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของพลเมือง โดยกำหนดให้มีระบบสภาการพัฒนา ที่ใช้หลักการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในการรวบรวมปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชนลงในวิสัยทัศน์แผนพัฒนาประเทศ แต่กลับถูกรวบงำโดยวาระของนักการเมืองท้องถิ่น ดังนั้นระบบดังกล่าวประสบความล้มเหลวในการที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เสนอปัญหาสำคัญเช่น ความยากจน การใช้ความรุนแรง และการทุจริตคอร์รัปชัน ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่าความไม่สัมพันธ์ระหว่างกฎหมายและการปฏิบัติจะยิ่งเพิ่มมากขึ้นเมื่อการนำกฎหมายไปบังคับใช้เป็นลักษณะการสั่งการจากเบื้องบนลงสู่เบื้องล่าง (Top-down)

รูปแบบองค์ประกอบของประชาสังคม เป็นส่วนสำคัญของกระบวนการการประเมิณการมีส่วนร่วม ประชาสังคมจะจัดให้มีการระดมภาคพลเมือง (citizen-based mobilization) ที่จำเป็นต่อการสร้างกระบวนการปรึกษาหารือของสาธารณะอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกับการเข้าไปร่วมในกระบวนการจัดทำนโยบายเพิ่มมากขึ้น เส้นแบ่งระหว่างการสิ้นสุดของบทบาทรัฐและการเริ่มบทบาทภาคประชาสังคมไม่สามารถกำหนดให้ชัดเจนได้และนับวันยิ่งจะซับซ้อนมากขึ้น โดยมีคำถามที่เกี่ยวข้องได้แก่ มีพื้นที่สำหรับการหารือสาธารณะหรือไม่ มีประวัติศาสตร์ขององค์กรหรือของรัฐที่พยายามร่วมมือกับตัวแสดงชายขอบที่ด้อยโอกาสหรือไม่ ภาคส่วนใดที่มีการจัดระบบที่ดีกว่า เคยมีประวัติศาสตร์ของความต้องการด้านสิทธิ (rights-based demand) ที่เกิดจากองค์กรประชาสังคมหรือไม่ จากการศึกษาพบว่า เมื่อใดก็ตามที่ประชาสังคมมีศักยภาพที่จำกัด สถาบันการมีส่วนร่วมก็จะถูกรวบงำโดยเจ้าหน้าที่รัฐ สถาบันการมีส่วนร่วมจะเปิดโอกาสให้องค์กรประชาสังคมและการมีส่วนร่วมของสาธารณะเข้าสู่กระบวนการจัดทำนโยบายที่เป็นทางการ

สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่การมีส่วนร่วมอภิบาลได้ก่อตัวและดำเนินการ มีอิทธิพลต่อการการทำงานภายในของสถาบันการมีส่วนร่วม และยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสถาบันการมีส่วนร่วม หลักสำคัญของสถาบันการมีส่วนร่วมจะกำหนดวิธีการใช้ทรัพยากรที่ขาดแคลนในการแก้ปัญหาของสาธารณะ โดยเฉพาะในชุมชนที่ยากจนและด้อยพัฒนา เมื่อประชาชนจำนวนมากมีชีวิตยากจน จึงเป็นเรื่องยากที่จะจัดการสนองความต้องการจำเป็นของประชาชน สิ่งที่ต้องเผชิญคือรายได้จากการเก็บภาษีที่เก็บได้ต่ำเนื่องจากประชาชนมีรายได้น้อย ตัวอย่างเช่น มีหลายประเทศทั่วโลกที่จัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วมตามรูปแบบของประเทศบราซิล แต่อย่างไรก็ตาม นครของบราซิล ไม่จำเป็นต้องเป็นตัวแทนของเขตเมืองในประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ ปัญหาสำคัญคือลักษณะเฉพาะของนครในบราซิล เช่น สภาพเศรษฐกิจ การจัดองค์กรของสหภาพ ขบวนการทางสังคม พรรคการเมืองฝ่ายซ้ายที่เข้มแข็ง จึงเป็นการยากที่จะให้คนอื่น ๆ ใช้วิธีการเดียวกันกับนครในประเทศบราซิล ปัจจัยดังกล่าวข้างต้นมีความเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน เช่น สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจย่อมสัมพันธ์กับศักยภาพของรัฐ ประเทศที่มีระดับการศึกษาและทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่ต่ำ จะเผชิญกับอุปสรรคในการสร้างความเข้มแข็งให้กับรัฐ เช่นเดียวกัน ภาคส่วนของประชาสังคมมีความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ เพราะองค์กรเหล่านี้ต้องการนำทรัพยากรมาใช้ในสถาบันการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ ตัวอย่างเช่น ในเปรู องค์กรวิชาชีพบางองค์กร เช่น สมาคมวิศวกร ได้รายงานว่าการที่ได้เข้าร่วมการประชุมจัดทำงบประมาณ ไม่เพียงแต่เพื่อประโยชน์สาธารณะ แต่ยังได้รับข้อมูลโครงการที่จะเกิดขึ้นและสมาคมอาจจะได้ดำเนินการโครงการ

จากการศึกษาบริบทเชิงโครงสร้างในวงกว้างของการอภิบาลแบบมีส่วนร่วม คณะผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานในการวิจัยในอนาคต คือ ชุมชนที่มีรัฐบาลที่มีศักยภาพ มีประชาสังคมที่มีบทบาท และมีระบบฐานภาษีที่เข้มแข็ง จะสามารถสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการอภิบาล มากกว่าสังคมที่มีรัฐที่อ่อนแอ ประชาสังคมที่ไม่มีบทบาท และระบบฐานภาษีที่อ่อนแอ^{๓๘}

วีรศักดิ์ เครือเทพ (๒๕๕๔) ได้ศึกษาการจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วมในระดับ อบต. ๔ แห่งในจังหวัดลพบุรี กาญจนบุรี ลำปาง และสระแก้ว เป็น อบต. ขนาดใหญ่ จำนวน ๑ แห่ง ได้แก่ อบต. ทะเลชุบศร อ.เมือง จ.ลพบุรี อบต. ขนาดกลาง จำนวน ๒ แห่ง ได้แก่ อบต.ต้นธงชัย อ.เมือง จ.ลำปาง และ อบต. ม่วงชุม อ.ท่าม่วง จ.กาญจนบุรี และ อบต.ขนาดเล็ก จำนวน ๑ แห่ง ได้แก่ อบต.หนองแขว อ.วัฒนานคร จ.สระแก้ว

จากการศึกษา อบต. ทั้ง ๔ แห่ง พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมักเกิดขึ้นผ่านการทำประชาคมหมู่บ้านเป็นหลัก ยกเว้นในกรณีของ อบต. ม่วงชุม ที่มีการจัดประชาคมตำบลอีกขั้นตอนหนึ่ง ส่วนการมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตอนการทำแผนพัฒนาตำบล การจัดสรรงบประมาณ การนำแผนงาน-โครงการไปปฏิบัติ หรือการตรวจสอบติดตามผลการดำเนินงาน มิได้เกิดขึ้นอย่างเข้มข้นมากนัก และมักเป็นไปตามข้อกำหนดของกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ โดยทั่วไป ประชาชนนิยมมีส่วน

^{๓๘}Wampler, Brian and McNulty, Stephanie L., **Does Participatory Governance Matter? Comparative Urban Studies Project Exploring the Nature and Impact of Participatory Reforms**, Woodrow Wilson International Center for Scholars (Boise State University), (NW Washington, DC : ISBN 1-933549-58-0, 2011), p. 6-18.

ร่วมกับ อบต. ในฐานะผู้เข้าร่วมกิจกรรมสำคัญทางศาสนาหรืองานตามประเพณีที่ อบต. จัดขึ้น มากกว่าการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมที่มีความหมายต่อการพัฒนาตำบลหรือต่อการจัดสรรทรัพยากร อย่างแท้จริง

๑. รูปแบบ ความหลากหลาย และความเป็นตัวแทนในการมีส่วนร่วมของประชาชน
ในทางงบประมาณ พบว่าช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นอย่างจำกัด และมักเกิดขึ้นผ่าน การทำประชาคมหมู่บ้านเป็นสำคัญ และถ้าพิจารณาตามวงจรงบประมาณแล้วนั้น การมีส่วนร่วมของ ประชาชนมักเกิดขึ้นในขั้นการระดมความคิดเห็นจากประชาชนผ่านที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน/ ประชาคมตำบล ซึ่งเป็นขั้นตอนเริ่มแรกของกระบวนการจัดทำงบประมาณเพียงเท่านั้น ส่วนการมีส่วน ร่วมของประชาชนในขั้นตอนการจัดสรรงบประมาณ การนำแผนหรือโครงการไปปฏิบัติ และการมีส่วน ร่วมในการตรวจสอบติดตามผลการดำเนินงาน ยังมิได้เกิดขึ้นอย่างเข้มข้นมากนัก และมักเป็นไปตาม ข้อกำหนดของกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ นอกจากนี้ การประชุมประชาคมหมู่บ้านของ อบต. ที่เป็นกรณีศึกษา มีประชาชนเข้าร่วมโดยเฉลี่ยร้อยละ ๓.๘ ถึง ๙.๒ ของจำนวนประชากร และมักเป็น คนที่มีความคุ้นเคยกับคณะผู้บริหารและสมาชิกสภา อบต. เป็นสำคัญ มิได้มีองค์ประกอบของตัวแทน ประชาชนกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่มากเท่าที่ควร โดยเฉพาะประชาชนในกลุ่มเยาวชนและเด็ก กลุ่มคนที่ สนใจประเด็นปัญหาสาธารณะหรือกลุ่มอาชีพต่างๆ ฯลฯ นอกจากนี้แล้ว บรรยากาศของการสื่อสาร แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกระบวนการมีส่วนร่วมยังมิได้เกิดขึ้นอย่างเข้มข้นและเปิดกว้างมากนัก แต่มักเกิดขึ้นในแนวตั้งและเป็นการสื่อสารทางเดียวจากแกนนำชุมชนไปสู่ประชาชน เนื้อหาสาระของ การประชุมประชาคมจึงมักถูกชี้นำจากบรรดาแกนนำชุมชนที่มักจะจัดประชุมเพื่อหาข้อสรุปร่วมกัน นอกกรอบเป็นการล่วงหน้า แล้วจึงนำมาเสนอให้ประชาชนให้การรับรองในที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน นั้นเอง

๒. การมีส่วนร่วมกับการตอบสนองต่อความต้องการเร่งด่วนของประชาชน ปัญหาและ ความต้องการเร่งด่วนของประชาชนยังมิได้ถูกส่งผ่านกลไกการมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ ไปจนถึงการ จัดสรรงบประมาณในขั้นตอนสุดท้ายมากเท่าที่ควร ความไม่สอดคล้องกันระหว่างปัญหาและความ ต้องการเร่งด่วนของประชาชนที่เกิดขึ้นต้นทางดังที่ปรากฏในแผนชุมชนและแผนพัฒนาตำบลกับการ จัดสรรงบประมาณที่ปลายทางดังที่ปรากฏอยู่ในข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีของ อบต. ในทางตรงข้าม โครงการด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานมักผ่านทะเลาะตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำไปจนถึง ปลายน้ำ ถึงแม้ว่าการขาดแคลนในโครงสร้างพื้นฐานจะมีได้เป็นปัญหาเร่งด่วนของตำบลต่างๆ มากนัก ก็ตาม และมักจะได้รับการจัดสรรงบประมาณให้ในสัดส่วนที่สูงกว่าแผนงานด้านอื่นๆ การวิจัยในครั้งนี้ จึงสามารถกล่าวได้ว่าเสียงและความต้องการเร่งด่วนของประชาชนมักหล่นหายไปในช่วง กระบวนการจัดทำงบประมาณของ อบต. ทั้ง ๔ แห่ง หรือถ้าหากเสียงและความต้องการของประชาชน ผ่านเข้าไปถึงขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการงบประมาณแล้วนั้น ก็จะได้รับการจัดสรรงบประมาณให้ ในสัดส่วนที่น้อยมาก

๓. เสียงของประชาชนกับการเข้าถึงการตัดสินใจทางงบประมาณ ระดับการเข้าถึงของประชาชนที่มีต่อการจัดสรรงบประมาณของ อบต. อยู่ในระดับที่ไม่สูงนักเช่นกัน หรือคิดเป็นเพียงประมาณร้อยละ ๑๙ ของขนาดงบประมาณรายจ่ายของ อบต. ทั้ง ๔ แห่ง

๔. การมีส่วนร่วมของประชาชนกับหลักการปกครองตนเองของพลเมือง การศึกษาในครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่าทัศนคติในการปกครองตนเองหรือทัศนคติของการร่วมกันสร้างบ้านแปลงเมืองของประชาชนใน อบต. ทั้ง ๔ แห่ง ยังอยู่ในระดับที่ไม่สูงมากนัก ยกตัวอย่างเช่น ประชาชนมักมองว่าการแก้ไขปัญหาสาธารณะเป็นหน้าที่รับผิดชอบของ อบต. โดยที่เมื่อมีการจัดตั้ง อบต. ขึ้นมา มีงบประมาณและบุคลากรแล้ว อบต. ควรมีหน้าที่หลักในการแก้ปัญหา โดยที่พวกเขาไม่จำเป็นต้องร่วมกันรับผิดชอบหรือลงมือแก้ไขปัญหาแต่อย่างใด ประชาชนจึงทำหน้าที่เปรียบเสมือน “ลูกค้ำ” ที่คอยแจ้งความประสงค์หรือความต้องการต่างๆ เพื่อให้ อบต. เข้าดำเนินการแก้ไข มากกว่าการทำหน้าที่เป็น “พลเมือง” ที่ร่วมกันคิดและลงมือแก้ไขปัญหา กับ อบต. นอกจากนี้ ความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อการเข้าร่วมมักจำกัดเพียงการมองถึงประโยชน์ที่จะได้รับเฉพาะตน บ่อยครั้งที่พบว่าข้อเรียกร้องมีลักษณะฉาบฉวย เป็นปัญหาส่วนบุคคล และมีได้ไตร่ตรองให้รอบคอบว่ามีความจำเป็นต่อส่วนรวมเพียงใด ส่วนประเด็นที่มีความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาหลักของตำบลกลับไม่ได้รับการหยิบยกขึ้นมาพิจารณากันอย่างจริงจัง จึงทำให้ปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นอยู่เนืองๆ และเป็นที่น่าเสียดายว่า ภาพที่ชัดเจนในการแก้ไขปัญหาหลักของตำบลก็ยังไม่ปรากฏขึ้นในหมู่ผู้บริหารและพนักงานของ อบต. เช่นกัน สำคัญของแผนพัฒนาตำบลและข้อบัญญัติงบประมาณของ อบต. ทั้ง ๔ แห่ง มิได้สะท้อนให้เห็นถึงความชัดเจนของนโยบายเร่งด่วน แผนนโยบายการจัดสรรทรัพยากร หรือแนวทางการแก้ไขปัญหาที่มีความเป็นรูปธรรมหรือสอดคล้องกับสภาพปัญหาของชุมชนแต่ประการใด

๕. การเรียกร้องของทางงบประมาณกับหลักความรับผิดชอบต่อทางการเมือง การศึกษาในครั้งนี้พบว่า ประชาชนและคณะผู้บริหารของ อบต. ต่างมิได้ให้ความสำคัญต่อการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมที่นำไปสู่การเรียกร้องของประชาชนที่สอดคล้องกับหลักความรับผิดชอบต่อทางการเมือง กล่าวคือ ไม่มีการทำประชาคมหมู่บ้านใดเลยที่มีการหยิบยกประเด็นเรื่องการจัดเก็บภาษีท้องถิ่นและศักยภาพทางการเงินการคลังของ อบต. มาพิจารณาควบคู่ไปกับการเรียกร้องงบประมาณ กลไกการมีส่วนร่วมจึงนำไปสู่สภาวะการขาดความสมดุลระหว่างการเรียกร้องทางงบประมาณและการให้การสนับสนุนทางภาษีอากร โดยประชาชนไม่พูดว่าจะให้อะไร แต่มักจะถามว่าจะได้อะไรจาก อบต. ผลที่เกิดขึ้นก็คือการมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้ประชาชนมีทัศนคติทางการเมืองแบบพึ่งพาภาครัฐ โดยที่ประชาชนมักมองว่า อบต. เป็นหน่วยงานที่มีงบประมาณ มีบุคลากร และมีเครื่องมือเครื่องไม้ต่างๆ จึงควรเป็นผู้ที่นำงบประมาณและโครงการต่างๆ มาให้ตามที่ประชาชนร้องขอ ในที่สุดการมีส่วนร่วมในลักษณะดังกล่าวมักจะนำไปสู่สภาวะที่ประชาชนเรียกร้องแบบเอาแต่ได้แบบเกินตัว

โดยความแตกต่างระหว่างความต้องการด้านงบประมาณเปรียบเทียบกับขีดความสามารถทางการคลังของ อบต. มีสูงโดยประมาณ ๓ ถึง ๕ เท่าตัว^{๓๔}

สรุป ผลการศึกษาในบทนี้ พบว่า ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง ลักษณะของชุมชนเข้มแข็ง ลักษณะเด่นของชุมชนเข้มแข็ง และลักษณะทั่วไปของชุมชนเข้มแข็งบทบาทของชุมชนในการป้องกันอาชญากรรม จึงมีแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความเข้มแข็ง แนวคิดเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน ลักษณะของชุมชนที่เข้มแข็ง และปัจจัยผลักดันความเข้มแข็งของชุมชนและหลักการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งมีพื้นที่ชุมชนเข้มแข็ง แนวคิดว่าด้วยการกำหนดเส้นเขตแดนระหว่างประเทศ และแนวคิดเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน นั้นเอง

^{๓๔} วีระศักดิ์ เครือเทพ, การจัดทำงบประมาณแบบมีส่วนร่วมในระดับ อบต. บทวิเคราะห์เชิงสถาบัน: หนังสือ ประเด็นท้าทายการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นไทย, (จัดพิมพ์โดยศูนย์ส่งเสริมนวัตกรรมและธรรมาภิบาลท้องถิ่น กทม. พิมพ์ครั้งแรก มิถุนายน ๒๕๕๔, จำนวนพิมพ์ ๑,๐๐๐ เล่ม ISBN 978-616-551-307-4), หน้า ๒๐๕-๒๒๒.

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลในการศึกษา ดังนี้

๔.๑ ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทยใน ๓ ด้าน คือ ด้านการเมืองและความมั่นคง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมวัฒนธรรม ดังนี้

๔.๑.๑ ผลการสัมภาษณ์ ด้านการเมืองและความมั่นคงมีการอยู่ร่วมกันแนวชายแดน การแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งและการรับมือเมื่อมีภัยคุกคามดังนี้

ความมั่นคงตามแนวชายแดนนั้นประกอบด้วย การอยู่ร่วมกันแนวชายแดน มีการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง และได้มีการรับมือเมื่อมีภัยคุกคาม ตามแนวปฏิบัติตามนโยบายการบริหารของภาครัฐ และสนธิสัญญาตามแนวชายแดน ดังนี้

คำถาม ๑. ถามชุมชนของท่านสามารถส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในด้านการเมืองและความมั่นคงอย่างไร

คำถาม ๒. ถามชุมชนควรมีการรวมตัวทางเศรษฐกิจแบบไหนและควรเป็นไปในทิศทางใดเพื่อพร้อมต่อการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

คำถาม ๓. ถามมีแนวทางในการปรับปรุงชุมชนในการจัดสวัสดิการและการดำรงอยู่ซึ่งวัฒนธรรมของชุมชน?

๑) คำสัมภาษณ์ คุณชัชญา วิชาสรัตนกร^๑

ในด้านความมั่นคงตามแนวชายแดน รัฐบาลทั้งสองประเทศให้ดำเนินการไปตามระเบียบจึงทำให้ทั้งทหารและประชาชนที่อยู่ตามแนวชายแดนได้อยู่ร่วมกันและมีการเสริมสร้างความมีเสถียรภาพความทัดเทียมกันของประชาคมอาเซียน สนับสนุนพลังอันยิ่งใหญ่ของอาเซียนให้สามารถทัดเทียมกับอารยประเทศให้ได้โดยเร็ว โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวัง ดูแลความปลอดภัยร่วมกับเจ้าหน้าที่ด้านความมั่นคงในทุกพื้นที่ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของทุกคน โดยร่วมสร้างทัศนคติและความเข้าใจถึงความสำคัญกับงานด้านความมั่นคงของประเทศ สถาบันการศึกษาต่างๆ มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อสังคม การเผื่อแผ่ แบ่งปันความรักความสามัคคี เพื่อเป็นพลังอำนาจในการดูแลความสงบสุขและความปลอดภัยให้แก่ประเทศชาติและประชาชนอย่างยั่งยืน

^๑คุณชัชญา วิชาสรัตนกร,ข้าราชการบำนาญ อำเภอช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี, สัมภาษณ์ ๑ มกราคม ๒๕๖๐.

๒) คำสัมภาษณ์นางมาลัยวรรณ เทพปัญญา^๒

การประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ เตรียมการเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปี ๒๕๖๐ ให้ชาวต่างชาติมีความเชื่อมั่นในทุกระบบของการบริหารทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมของประเทศไทย ที่เป็นมาตรฐานสากลและได้รับการยอมรับในสังคมโลกจึงมีการพิจารณาสร้างเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศพร้อมไปกับการสร้างความเข้มแข็งภายในประเทศในทุกมิติ ทั้งในด้านเทคโนโลยีการประกอบการอื่นๆ การเข้ามาลงทุนต้องมีการถ่ายทอดเทคโนโลยี และใช้สิ่งอุปกรณ์ส่วนประกอบที่ผลิตภายในประเทศไทยที่ได้มาตรฐานวัตถุดิบไทยที่มีคุณภาพ เพื่อเพิ่มมูลค่าและเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทยและคนไทยอย่างแท้จริง และได้แก้ปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ ในทุกประเด็นเพื่อให้มีความก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ส่งเสริมกิจการการลงทุนแหล่งทุนจากภายนอกโดยมีการตรวจสอบเพื่อมิให้เป็นการที่เอื้อประโยชน์ต่อผู้ใดโดยให้มีการแข่งขันอย่างเสรีและจะต้องดูแลสนับสนุนผู้ประกอบการที่เป็นคนไทยเป็นพิเศษเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับคนไทย ให้สามารถแข่งขันกับนักลงทุนต่างประเทศได้ ทั้งนี้ ต้องมีข้อระมัดระวังไม่ให้เกิดการผูกขาดในส่วนที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญต่อความมั่นคงของประเทศ เช่น ระบบสาธารณูปโภค การสื่อสาร พลังงาน เป็นต้น

๓) คำสัมภาษณ์นางสิริยุพา กุลสันต์^๓

การเสริมสร้างความสร้างความเข้มแข็ง ปลุกฝังทัศนคติความเป็นไทย ซึ่งมีจารีตประเพณี ประวัติศาสตร์อันงดงาม น่านาคภูมิใจ มีศีลธรรม คุณธรรม เพื่อให้สังคมไทยมีความเข้มแข็ง เสียสละ เผื่อแผ่ แบ่งปันอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ สามัคคี สำนึกในความเป็นคนไทยด้วยกัน ถึงแม้จะมีความคิดเห็นแตกต่าง ต้องคลี่คลายด้วยสันติวิธีประชาชนทั้งสองฝั่งได้เคารพกฎหมาย รักษาระเบียบวินัย เหมือนกับประเทศที่พัฒนาแล้วซึ่งเจ้าหน้าที่ไม่มีความจำเป็นต้องบังคับใช้กฎหมายมากนัก เจ้าหน้าที่จะต้องไม่ใช้กฎหมายมาสร้างเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งมากกว่าสร้างความเป็นธรรม ดังนั้น หากประชาชนรักษาระเบียบวินัยของตนเอง ช่วยกันดูแลเฝ้าระวังในขั้นต้น ลดความขัดแย้ง จะส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่ต่อประชาชนเป็นไปอย่างเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกันให้มีการปลุกฝังและสร้างจิตสำนึกต่อต้านการทุจริต คอร์รัปชั่นต่อหน้าที่ การทำผิดกฎหมาย โดยชี้ให้เห็นถึงผลเสียของการกระทำความผิด ซึ่งถือเป็นพฤติกรรมที่น่ารังเกียจ สังคมต้องช่วยกันปกป้องผลประโยชน์โดยรวมให้กระบวนการยุติธรรม/กฎหมายปกติสามารถดำเนินการได้ โดยได้รับความเชื่อถือจากทั้งในประเทศและต่างประเทศโดยไม่ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการสร้างความขัดแย้งซึ่งกันและกันและปรับปรุงแก้ไขส่วนงานต่างๆ ของกระบวนการยุติธรรมให้เข้มแข็ง เทียบตรง เป็นธรรมและตรวจสอบได้ เป็นต้น

^๒นางมาลัยวรรณ เทพปัญญา,แม่ค้าด่านช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี,สัมภาษณ์ ๑ มกราคม ๒๕๖๐.

^๓นางสิริยุพา กุลสันต์,ข้าราชการบำนาญ ด้านอำเภอช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี,สัมภาษณ์ ๑ มกราคม

๔) คำสัมภาษณ์นายเสนอ พุดทาพอน^๔

ในส่วนการศึกษาเป็นพื้นฐานในการนำพาประเทศไทยก้าวหน้าอย่างยั่งยืน จึงจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมและยกระดับการศึกษาในทุกช่วงวัย ให้ทุกส่วนบูรณาการการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ไม่แยกงานด้านการศึกษาจนทำให้ไม่มีแนวทางที่ชัดเจนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศการพัฒนาครู/บุคลากรทางการศึกษา เทคโนโลยีในการศึกษาสู่ความทันสมัยโดยมีเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษาเป็นศูนย์กลาง การเปลี่ยนแปลงใดๆ ในระบบการศึกษา ต้องตอบโจทย์ให้ได้ว่า การกระทำนั้นๆ เด็กหรือผู้เข้ารับการศึกษาในทุกระดับ จะได้รับประโยชน์อะไรมีวิธีการสร้างสรรค์วิธีการ โดยมีการตรวจสอบเพื่อมิให้เป็นการที่เอื้อประโยชน์ต่อผู้ใด โดยให้มีการแข่งขันอย่างเสรี และจะต้องดูแลสนับสนุนผู้ประกอบการที่เป็นคนไทยเป็นพิเศษ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับคนไทย ให้สามารถแข่งขันกับนักลงทุนต่างประเทศได้ ทั้งนี้ ต้องมีข้อระมัดระวังไม่ให้เกิดการผูกขาดในส่วนที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญต่อความมั่นคงของประเทศ เช่น ระบบสาธารณูปโภค การสื่อสาร พลังงาน ทำให้เยาวชนไทยมีจิตสำนึกความรักชาติ ผลประโยชน์ของชาติเกิดทุนสถาบันพระมหากษัตริย์ เรียนรู้ภูมิใจในประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของบรรพบุรุษไทยและประเทศไทยในอดีต มีความสำนึกในการตอบแทนคุณของแผ่นดิน ไม่ใช่ก้าวไปข้างหน้าแล้วทิ้งสิ่งดีๆ ที่ผ่านมามาไปอย่างสิ้นเชิง จึงทำให้ฝ่ายความมั่นคงมีโอกาสให้ความร่วมมือในทุกสถาบันการศึกษา เพื่อสร้างความมีระเบียบวินัย เข้มแข็ง แข็งแรง ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และอื่นๆ เพื่อเป็นพลังอำนาจของชาติในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

๕) คำสัมภาษณ์นายยุติธรรม ชิง^๕

นำทีมหัวหน้าส่วนราชการพบปะเจรจากับเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นกัมพูชา หรือเปลี่ยนจุดผ่อนปรนช่องอานม้าเป็นด่านถาวร เผยทั้งสองฝ่ายรับปากจะศึกษาระเบียบ ก่อนแจ้งให้รัฐบาลกลางทราบ จากจุดผ่อนปรนช่องอานม้า ตำบลโฆง อำเภอน้ำยั้น จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งส่วนราชการระดับท้องถิ่นพบปะเจรจากับนายเชียงกิมเส็ง รองนายอำเภอจอมกระสาน จังหวัดพระวิหาร บริเวณศาลาล้างอนุสาวรีย์ตาโอม ฝั่งประเทศกัมพูชา เพื่อหารือการเปลี่ยนแปลงจากจุดผ่อนปรนช่องอานม้าเป็นด่านถาวร หลังการเจรจาระดับรัฐบาลของทั้งสองประเทศเป็นเวลากว่า ๑ ปี ยังไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากติดขัดด้านกฎหมายระหว่างประเทศเรื่องเขตแดนที่ยังไม่ชัดเจน จึงตกลงตั้งคณะกรรมการร่วมระดับท้องถิ่นของสองประเทศขึ้นพิจารณาเรื่องเส้นเขตแดนไทย-กัมพูชา บริเวณช่องอานม้าให้ชัดเจน ก่อนส่งเรื่องให้รัฐบาลทั้งสองประเทศพิจารณาและในขณะเดียวกัน ยังหารือเรื่องภาษีศุลกากรและการออกใบอนุญาตข้ามแดนชั่วคราว ซึ่งจังหวัดไม่มีอำนาจออกใบอนุญาตทางการค้าระหว่างประเทศ รวมทั้งการออกไปผ่านแดนชั่วคราว เพราะเป็นหน้าที่ของกระทรวงการต่างประเทศ จึงจะได้ประสานให้กระทรวงการต่างประเทศ และกระทรวงมหาดไทยรับเรื่องไปพิจารณาอีกครั้งเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน

^๔นายเสนอ พุดทาพอน, พ่อค้า สปป.ลาว ขายฉลากกินแบ่งรัฐบาลไทย ด่านอำเภอช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี, สัมภาษณ์ วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๐.

^๕นายยุติธรรม ชิง, ปลัดอำเภอช่องเม็ก อำเภอช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี, สัมภาษณ์ วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๐.

๖) คำสัมภาษณ์ท่านบุญยะเดช^๖

ท่านบุญยะเดชได้กล่าวถึง ความเชื่อมั่นในทุกระบบของการบริหารทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมของประเทศไทย ที่เป็นมาตรฐานสากลและได้รับการยอมรับในสังคมโลกจึงมีการพิจารณาสร้างเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศพร้อมไปกับการสร้างความเข้มแข็งภายในประเทศในทุกมิติ ทั้งในด้านเทคโนโลยีการประกอบการอื่นๆ การเข้ามาลงทุนต้องมีการถ่ายทอดเทคโนโลยี และใช้สิ่งอุปกรณ์ส่วนประกอบที่ผลิตภายในประเทศไทยที่ได้มาตรฐาน

รวมถึงกฎระเบียบและข้อบังคับที่เป็นแนวทางและอุปสรรคต่อการพัฒนา และกลไกและความร่วมมือในการอำนวยความสะดวกในเรื่องของระเบียบพิธีการเข้า-ออกเมืองของประเทศไทยและลาวผ่านจุดผ่อนปรนช่องตาอู ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับข้อพิจารณาตามกฎหมายในการจัดการพื้นที่ตลาดการค้าชายแดนช่องตาอูขององค์การบริหารส่วนตำบลโพรงาม อำเภอบุณทริก จังหวัดอุบลราชธานีอันจะนำมาสู่การจัดทำแผนพัฒนา กำหนดเป้าหมาย และประเด็นยุทธศาสตร์ของประเทศไทยต่อไป

๗) คำสัมภาษณ์พันเอกชิง คณา^๗

ท่านพันเอกชิงกล่าวถึงสามประเทศตามแนวชายแดนได้มีการร่วมประชุมกับ จังหวัดพระวิหาร กัมพูชา หรือความสัมพันธ์ ๔ ด้าน สรุปกัมพูชาจะย้ายตลาดช่องอานม้า ที่อยู่บนพื้นที่ทับซ้อนไปอยู่ด้านล่างที่ช่องกัมพูชา ที่กำลังพัฒนาเป็นแหล่งการค้า และกาสิโนที่ห้องประชุมศาลากลางจังหวัดพระวิหาร กัมพูชา ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี และรองผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ ๒๒ ค่ายสรรพสิทธิประสงค์ พร้อมคณะกรรมการชายแดนไทย-กัมพูชา ฝ่ายไทย ๒๔ คน เข้าร่วมการประชุมยกระดับการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา กับนายอุม มารา ผู้ว่าราชการจังหวัดพระวิหาร และฝ่ายความมั่นคงของกัมพูชาโดยมีหัวข้อใช้หรือประกอบด้วย ๑. ความร่วมมือด้านความมั่นคงชายแดน ๒. ความร่วมมือด้านการฝึกอบรมวิชาชีพ ๓. ความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว ๔. ความร่วมมือด้านการค้า ๕. ความร่วมมือด้านการเกษตร ๖. ความร่วมมือด้านการศึกษา ๗. ความร่วมมือในเรื่องการยกระดับจุดผ่านแดนช่องอานม้า ๘. การยกระดับจุดผ่อนปรนทางการค้าช่องอานม้า ตำบลโฆง อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี กับ อำเภोजอมกระสาน จังหวัดพระวิหาร และได้ข้อสรุปเบื้องต้นว่า ทั้ง ๒ ฝ่ายจะดำเนินการตามโรดแมปที่กำหนด โดยติดตามเรื่องในระดับนโยบายของแต่ละฝ่าย และแต่ละฝ่ายจะตั้งคณะทำงาน ๒ ระดับ คือ ระดับจังหวัด มีรองผู้ว่าราชการจังหวัดของแต่ละฝ่ายเป็นประธาน ระดับอำเภอ มีนายอำเภอแต่ละฝ่ายเป็นประธาน ประชุมติดตามความก้าวหน้าเป็นช่วงๆ รวมทั้งแก้ปัญหาตามระดับอำนาจหน้าที่และ ฝ่ายกัมพูชาจะย้ายตลาดชุมชนช่องอานม้า ลงไปอยู่ด้านล่างของสันเขา ซึ่งปัจจุบันอยู่ระหว่างการปรับพื้นที่รองรับ ส่วนข้อสุดท้าย คือ การสำรวจสันปันน้ำขั้นต้นร่วม (Joint detail survey) ดำเนินการโดยคณะกรรมการเขตแดนร่วมไทย-กัมพูชา(JBC) คาดว่าจะเริ่มได้โดยเร็ว

^๖ท่านบุญยะเดช, นายด่านวังเต่า สปป.ลาว,สัมภาษณ์ วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๐.

^๗พันเอกชิง คณา,หัวหน้าฝ่ายประสานงานชายแดนไทย-กัมพูชา จุดผ่อนปรนช่องอานม้า อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี,สัมภาษณ์วันที่ ๖ มกราคม ๒๕๖๐.

๘) คำสัมภาษณ์ท่านเด่น ภูติข^๔

ด้านความมั่นคงนั้นรวมถึงกฎระเบียบและข้อบังคับที่เป็นแนวทางและอุปสรรคต่อการพัฒนา และกลไกและความร่วมมือในการอำนวยความสะดวกในเรื่องของระเบียบพิธีการเข้า-ออกเมืองของ ประเทศไทยและลาวผ่านจุดผ่อนปรนช่องตาอู ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับข้อพิจารณาด้าน กฎหมายในการจัดการพื้นที่ตลาดการค้าชายแดนช่องตาอูขององค์การบริหารส่วนตำบลโพงงาม อำเภอบุญทริก จังหวัดอุบลราชธานีอันจะนำมาสู่การจัดทำแผนพัฒนา กำหนดเป้าหมาย และประเด็น ยุทธศาสตร์ของประเทศไทยต่อไป

ส่งผลต่อการค้าตามแนวชายแดนเป็นอย่างดีเมื่อทั้งสองฝ่ายได้ออกนโยบายการค้า ภาษีอากร เพิ่มขึ้นระหว่างประชาชนที่อาศัยอยู่ ตามบริเวณชายแดนของทั้งสองฝ่าย โดยมีมูลค่าไม่มากนัก ส่วน ใหญ่เป็นสินค้าที่มีความจำเป็นต่อชีวิตประจำวัน เช่น สินค้าอุปโภค-บริโภค สินค้าเกษตร และสินค้าที่ได้ ตามธรรมชาติเช่น ขิงป่า ชากสัตว์ เป็นต้น

๙) คำสัมภาษณ์นายอำเภอ^๕

รัฐบาลกัมพูชาเตรียมสร้างบ่อนตามตะเข็บชายแดนเพิ่มอีก ๖ แห่งเอกชนหัวนักระทบ การค้า-ความมั่นคงขณะนี้กลุ่มหอการค้าภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความกังวลเกี่ยวกับนโยบายการ ลงทุนของรัฐบาลกัมพูชาสร้างกาสิโนเพิ่มอีก ๖ แห่งตลอดแนวชายแดนไทย-กัมพูชา เป็นอย่างมาก เนื่องจากเกรงว่าอาจก่อให้เกิดปัญหาความมั่นคงภายในประเทศปัญหาด้านสังคม และอาชญากรรม รวมทั้งอาจกระทบต่อระบบเศรษฐกิจและการค้าตามแนวชายแดนได้ เนื่องจากกาสิโนดังกล่าวตั้งอยู่ใน ฝั่งกัมพูชาที่อยู่ห่างจากแนวชายแดนไทยเพียงแค่ ๕๐๐ เมตรเท่านั้นไม่เห็นด้วยและน่าเป็นห่วงมากกับ นโยบายดังกล่าว เพราะจะเป็นการอาศัยช่องที่เราผลักดันให้ยกระดับด้านการค้าชายแดนจุดต่างๆ ให้ เป็นด่านถาวรจากเดิมที่บางจุดเป็นเพียงแค่จุดผ่อนปรนชั่วคราว เพื่อรองรับการค้าชายแดนหลังเปิด ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (เออีซี) เพราะอาจจะทำให้ความเจริญทางเศรษฐกิจเข้าไปขยายตัวอยู่ในฝั่ง กัมพูชามากกว่า" นายเกรียงศักดิ์ กล่าว

ทั้งนี้ ข้อมูลเบื้องต้นระบุว่าด่านชายแดนไทย-กัมพูชา ที่ผลักดันให้เกิดกาสิโนใหม่นั้นมีอยู่ ๖ แห่ง บริเวณด่านช่องจอม อ.กาบเชิง จ.สุรินทร์ จำนวน ๒ แห่ง ได้แก่บ่อนกาสิโน โรยัลฮิลล์กับโอรี เสมิ ดรีสอร์ท จ.อุดรธานี ของกัมพูชา บริเวณด่านช่องสะง่า จ.ศรีสะเกษ จำนวน ๒ แห่ง ที่ด่านช่องสายตะกู จ.บุรีรัมย์ จำนวน ๑ แห่งและที่ด่านช่องอานม้า จ.อุบลราชธานีจำนวน ๑ แห่ง

^๔ท่านเด่น ภูติข, ตัวแทนนักธุรกิจท่องเที่ยว รองเลขาธิการพรรค สปป.ลาว., จุดผ่านแดนช่องเม็ก-วังเต่า อ.ช่องเม็ก จ.อุบลราชธานี, สัมภาษณ์วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๐.

^๕นายอำเภอน้ำยืน จุดผ่อนปรนช่องอานม้า อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี, สัมภาษณ์ วันที่ ๖ มกราคม ๒๕๖๐.

๑๐) สัมภาษณ์ นายนิมิต สิทธิไธรัย^{๑๐}

การบริหารจัดการจุดผ่อนปรนการค้าช่องอานม้า อ.น้ำยืน กับจ.พระวิหาร ของกัมพูชา ซึ่งหากพัฒนาเป็นด่านถาวรจะทำค้าขายดีขึ้น แม้ว่ากัมพูชาจะเปิดกาสีโนบริเวณด้านชายแดนแต่การดำเนินการอยู่ในกรอบข้อตกลงร่วมกัน ว่าด้วยความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งต้องพิจารณาให้รอบคอบถึงผลดีและผลเสียที่จะตามมาการสหภาพการค้าแห่งประเทศไทย และประธานคณะกรรมการความร่วมมือเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน กล่าวว่า การก่อสร้างบ่อนกาสีโนใกล้ด้านชายแดนทั้ง ๖ แห่ง ถ้ามองในระยะยาวจะทำให้ปริมาณการค้าชายแดนเพิ่มขึ้น รวมถึงด้านการท่องเที่ยวด้วย

๑๑) คำสัมภาษณ์อาสาสมัครวิจิต มรรคการุณ^{๑๑}

ด้านความมั่นคงตามแนวชายแดนรัฐบาลทั้งสองประเทศให้ดำเนินการไปตามระเบียบจึงทำให้ทั้งทหารและประชาชนที่อยู่ตามแนวชายแดนได้อยู่ร่วมกัน และมีการเสริมสร้างความมีเสถียรภาพความทัดเทียมกันของประชาคมอาเซียน สนับสนุนพลังอันยิ่งใหญ่ของอาเซียนให้สามารถทัดเทียมกับอารยประเทศให้ได้โดยเร็ว โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวัง ดูแลความปลอดภัยร่วมกับเจ้าหน้าที่ด้านความมั่นคงในทุกพื้นที่ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของทุกคน โดยรวมสร้างทัศนคติและความเข้าใจถึงความสำคัญกับงานด้านความมั่นคงของประเทศ สถาบันการศึกษาต่างๆ มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อสังคม การเผื่อแผ่ แบ่งปันความรักความสามัคคี เพื่อเป็นพลังอำนาจในการดูแลความสงบสุขและความปลอดภัยให้แก่ประเทศชาติและประชาชนอย่างยั่งยืน

ผ่านแดนถาวรด่านช่องเม็ก-วังเต่าจะเป็นสถานที่ทำมาค้าขายแล้วในช่วงหลังมานี้บรรยากาศได้ซบเซาลงมากเนื่องจากนโยบายการค้าของทั้งสองประเทศได้เปลี่ยนแปลงไปตามนโยบายของรัฐจนทำให้กิจการการค้าปิดตัวลง เศรษฐกิจไม่ดีเหมือนแต่ก่อน เพราะมีข้อพิพาทหลายอย่างที่ยังไทยไม่ทำให้ใช้พื้นที่ขอเวคืน ส่วนทางฝั่งประเทศลาวก็ได้ขึ้นภาษีสินค้านำเข้าหลายอย่างจนทำให้พ่อค้ารายย่อยไม่สามารถดำเนินกิจการการค้าต่อไปได้ ในด้านช่องเม็ก-วังเต่า ส่วนของประเทศ สปป.ลาวนั้น พ่อค้าแม่ค้ารายย่อยได้ปิดกิจการลง แผลงลอยขายของสินค้า ก็หายไปเกินกว่าครึ่ง มีแต่นายทุนรายใหญ่ที่สามารถอยู่ได้ เช่น ร้านดาวเรือง ที่มีนายทุนมีเงินลงทุนสูงดำเนินกิจการต่อไปได้ในสภาวะนโยบายการค้าเปลี่ยนไป

๑๒) สัมภาษณ์ คุณสมเกียรติ จินตนาผล^{๑๒}

จากกรอบแนวคิดของหอการค้าจังหวัดอุบลราชธานี เรื่องสามเหลี่ยมมรกต วงกลมเศรษฐกิจมาเป็นทิศทางการพัฒนาจังหวัดอุบลราชธานี การผลักดันการเปิดช่องทางการค้า การท่องเที่ยวชายแดนจึงเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ ดังนั้น การเปิดช่องตาอุ ที่อำเภอบุญทริก จึงเป็นช่องทางที่หอการค้าจังหวัด

^{๑๐}นายนิมิต สิทธิไธรัย, อดีตประธานหอการค้าจังหวัดอุบลราชธานี, ช่องอานม้า อ.น้ำยืน จ.อุบลราชธานี สัมภาษณ์วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๐

^{๑๑}วิจิต มรรคการุณ, อาสาสมัครตำรวจบ้าน กรมการปกครอง ตำรวจแห่งชาติ, ช่องเม็ก-วังเต่า อ.ช่องเม็ก จ.อุบลราชธานี, สัมภาษณ์วันที่ ๖ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๒}คุณสมเกียรติ จินตนาผล, ตัวแทนหน่วยงานโยธาจังหวัด, จุดผ่อนปรนการค้าช่องตาอุ อ.บุญทริก จ.อุบลราชธานี, สัมภาษณ์วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๙

อุบลฯ ผลักดันมาตลอด ครั้งหลังสุด ได้นำเสนอให้เปิดเป็นด่านสากล ในการประชุม ครม.สัญจร ที่ จังหวัดสุรินทร์ และมติที่ประชุม ครม. เห็นชอบในหลักการ และส่วนจังหวัดโดยท่านผู้ว่าราชการจังหวัด อุบลราชธานี ได้ลงพื้นที่ และเดินทางเข้าพบท่านเจ้าแขวงจำปาศักดิ์ และเห็นพ้องกันที่จะผลักดันการ เปิดช่องทางอยู่เป็นช่องทางการค้าการ ท่องเที่ยว

จากข้อมูลพื้นฐานที่ช่องทางนี้ มีความพร้อมมากในการพัฒนาระดับ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง การปักปันเขตแดน ความสัมพันธ์ของหน่วยงานประชาชน อำเภอบุณทริก อุบลราชธานี กับเมืองสุขุมฯ แขวงจำปาศักดิ์ ที่เป็นไปด้วยดี มีการค้าขายกันโดยธรรมชาติอยู่แล้ว ดังนั้น เพื่อเป็นการสำรวจถึงความ เป็นไปได้ และพิสูจน์ความเชื่อว่ามีเส้นทางเศรษฐกิจใหม่เป็นโอกาสของจังหวัดอุบลฯ และอีสานใต้ มี ช่องทางชายแดนสำคัญ ๒ แห่ง คือ ด้านไทย-ลาว คือ ช่องทาง อำเภอบุณทริก ด้านไทย-กัมพูชา คือ ช่องทาง อานม้า อำเภอน้ำยืน ฐานะประธานหอการค้าจังหวัดอุบลราชธานี และท่านประธานที่ปรึกษา หอการค้าจังหวัดอุบลราชธานี

๑๓) สัมภาษณ์ ท่านเสรี แท่งงา^{๑๓}

ช่องทาง(Chong Ta Au) หมายถึง จุดผ่อนปรนการค้าชายชายแดนชั่วคราว ระหว่าง ประชาชนไทยกับประชาชนลาว และเป็นประตูเชื่อมความสัมพันธ์ด้านวัฒนธรรมประเพณี และการ เดินทางไปมาหาสู่กันของประชาชนไทย-ลาว อยู่ในเขตตำบลโพธิ์งาม อำเภอบุณทริก จังหวัด อุบลราชธานี

จุด ผ่อนปรน (Exempt-Crossing Point) หมายถึง จุดผ่าน แดน ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อ ช่วยเหลือประเทศเพื่อนบ้านด้านมนุษยธรรมและส่งเสริมความสัมพันธ์ของประชาชนในระดับท้องถิ่น เพื่อการผ่อนปรนให้มีการค้าขายสินค้าอุปโภค-บริโภค และยารักษาโรคที่จำเป็น ของระดับท้องถิ่น ของทั้งสองฝ่ายได้เห็นชอบร่วมกันทั้งนี้การประกาศเปิดจุดผ่อนปรนเป็นอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัด และต้องได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงมหาดไทย

ตลาดการค้าชายแดนช่องทาง(Chong Ta Au Border Market) หมายถึงตลาดการค้าใน รูปแบบของประชาชนกับประชาชนไทย-ลาว ระหว่างอำเภอบุณทริก จังหวัดอุบลราชธานีกับเมืองสุขุมฯ แขวงจำปาศักดิ์ ประเทศลาว ซึ่งผู้ประกอบการค้ามี ภูมิภานาอยู่ในจังหวัด อำเภอบุณฯ หรือหมู่บ้านที่มี พรหมแดนติดต่อกันได้ทำการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า ระหว่างประชาชนที่อาศัยอยู่ ตามบริเวณ ชายแดนของทั้งสองฝ่าย โดยมีมูลค่าไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่มีความจำเป็นต่อชีวิตประจำวัน เช่น สินค้าอุปโภค-บริโภค สินค้าเกษตร และสินค้าที่ได้ตามธรรมชาติเช่น ขิงป่า ชากสัตว์เป็นต้น

^{๑๓}นายเสรี แท่งงา,ท่านนายกเทศบาลตำบลบุณทริก อำเภอบุณทริก จังหวัดอุบลราชธานี,สัมภาษณ์วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๐.

๑๔) สัมภาษณ์นายสมศักดิ์ ไชยสำแดง^{๑๔}

การลักลอบนำเข้ามาจาก สปป.ลาว จึงนำผู้ต้องหาพร้อมของกลางส่งพนักงานสอบสวน สภ.บุญทริก จ.อุบลราชธานีเพื่อดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าบุญทริก-ยอดมน ต.โพนงาม อ.บุญทริก จ.อุบลราชธานี กล่าวว่า การนำสัตว์ป่าคุ้มครองมาวางขายถือเป็นความผิดตาม พ.ร.บ.สัตว์ป่าคุ้มครอง และตามกฎหมายของไซเตส ที่เป็นข้อตกลงระหว่างประเทศ โดยทางเจ้าหน้าที่ได้มีการตรวจสอบป้องกันปราบปรามอย่างเข้มงวด เนื่องจากพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดชายแดนที่เปิดให้มีตลาดการค้าชายแดน ทำให้มีการลักลอบนำสัตว์ป่ามาวางขาย จึงได้ทำการปราบปรามจับกุมได้ในที่สุด

ก่อนออกเดินมีข้อข้องใจต้องการพิสูจน์ คือ จากช่องตาอุ ไปถึงหลี่ผี คอนพะเพ็ง ใกล้มากจริงหรือไม่ ลาวกำลังพัฒนา เส้นทางเชื่อมต่อไป กัมพูชา และโยงถึงช่องตาอุ จริงหรือไม่ ผลการเดินทางโดยรับการต้อนรับอย่างดี จากท่านรองเจ้าเมืองสุขุม และเมืองมุนละป่าโมก และได้ข้อสรุปว่า เส้นทางไปหลี่ผีที่ใกล้กว่ามีจริง โดยประเมินว่า น่าจะใกล้กว่าเกือบ ๑๐๐ กิโลเมตร (เทียบกับการเดินทางเข้าด้านช่องช่องเม็ก อำเภอสิรินธร) และลาวกำลังพัฒนาเส้นทางหมายเลข ๑๔ และเส้นทางเชื่อมเข้าตาอุจริง และเส้นทางดังกล่าว ไปปลายทางเชื่อมต่อ ที่เซลำเพา (เป็นแม่น้ำเล็กที่ไหลลงแม่น้ำโขง) ชายแดนสุดท้ายของแผ่นดินประเทศลาว รองเจ้าเมือง มุนละป่าโมก ยืนยันว่า ลาวมีโครงการทำสะพานข้ามเข้าเชื่อมต่อกัมพูชา โครงการสร้างถนนลาดยางเชื่อมต่อ กัมพูชา โดยกำหนดเป้าทำแล้วเสร็จก่อนปี ๒๐๑๗ (๒๕๖๐) ซึ่งครบปีนี้พอดี

เมื่อพิจารณาระยะทาง จากช่องตาอุ ถึงชายแดนลาว ที่เซลำเพา จะมีระยะทางเพียง ๑๐๐ - ๑๒๐ กิโลเมตร เท่านั้น ทั้งยังเล่าให้ฟังอีกว่า หากเข้าไปในดินแดนกัมพูชาตามเส้นทางที่กัมพูชาจะตัดมาเชื่อมที่เซลำเพาต่อไปอีก ๓๐ กว่ากิโลเมตร ก็จะไปถึง แหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม คือ หลี่ผี ผังกัมพูชา (ซึ่งคนเขมร จะเรียกจุดท่องเที่ยวนี้ว่า สาละพันคอนแห่) ที่ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดพระวิหารของกัมพูชา เคยเล่าให้ท่านประธานที่ปรึกษาหอการค้าจังหวัดอุบลฯ (ท่านชวลิต องค์กรนิช) ว่ามีความสวยงามมาก และสวยกว่า หลี่ผีฝั่งลาว ท่านว่าไว้ อย่างนั้น (คงต้องไปสำรวจให้เห็นกับตา) และมีความเป็นไปได้ในการเข้าสำรวจไปในเขตกัมพูชาอีกครั้ง เพราะขณะนี้กัมพูชาได้ตัดถนนเข้ามาเชื่อมที่เซลำเพาของลาวแล้ว และจะแล้วเสร็จ ใน ปี ๒๐๑๗ เช่นกัน (เป็นถนนลาดยาง ความกว้าง ของถนน กว่า ๘ เมตร)

ดังนั้น เส้นทางช่องตาอุ –เซลำเพา ถือเป็นเส้นทางในอนาคตที่น่าพาโอกาสทางเศรษฐกิจใหม่ของอุบลราชธานีตอนใต้ ในกรอบสามเหลี่ยมมรกต จากข้อมูลที่ไปสำรวจจริง ช่องตาอุ จึงเป็นกุญแจดอกสำคัญ การพัฒนาช่องตาอุ ทุกด้านจึงมีความจำเป็นเร่งด่วน และต่อเนื่อง ผมเชื่อว่าช่องตาอุ คือช่องทางการค้า การท่องเที่ยวที่สำคัญอีกโดยมีสำคัญ ไม่ด้อยไปกว่าช่องเม็ก

^{๑๔}สมศักดิ์ ไชยสำแดง,นายก อบต.โพนงาม (เจ้าของพื้นที่ช่องตาอุ) อำเภอบุญทริก จังหวัดอุบลราชธานี ,สัมภาษณ์วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๐.

๑๕) สัมภาษณ์นาย คุณทวี นนท์ศิริ^{๑๕}

จากช่องตาอุ ไปถึงหลี่ผี คอนพะเพ็ง ใกล้มากจริงหรือไม่ ลาวกำลังพัฒนา เส้นทางเชื่อมต่อไป กัมพูชา และโยงถึงช่องตาอุ จริงหรือไม่ ผลการเดินทางโดยรับการต้อนรับอย่างดี จากท่านรองเจ้าเมือง สุขุม และเมืองมุนละป่าโมก และได้ข้อสรุปว่า เส้นทางไปหลี่ผีที่ใกล้กว่ามีจริง โดยประเมินว่า น่าจะใกล้ กว่าเกือบ ๑๐๐ กิโลเมตร (เทียบกับการเดินทางเข้าด้านช่องช่องเม็ก อำเภอสิรินธร) และลาวกำลัง พัฒนาเส้นทางหมายเลข ๑๔ และเส้นทางเชื่อมต่อเข้าตาอุจริง และเส้นทางดังกล่าว ไปปลายทางเชื่อมต่อ ที่เซลำเพา (เป็นแม่น้ำเล็กที่ไหลลงแม่น้ำโขง) ชายแดนสุดท้ายของแผ่นดินประเทศลาว รองเจ้าเมือง มุน ละป่าโมก ยืนยันว่า ลาวมีโครงการทำสะพานข้ามเข้าเชื่อมต่อกัมพูชา โครงการสร้างถนนลาดยาง เชื่อมต่อ กัมพูชา

เมื่อพิจารณาระยะทาง จากช่องตาอุ ถึงชายแดนลาว ที่เซลำเพา จะมีระยะทางเพียง ๑๐๐ - ๑๒๐ กิโลเมตร เท่านั้น ทั้งยังเล่าให้ฟังอีกว่า หากเข้าไปในดินแดนกัมพูชาตามเส้นทางที่กัมพูชาจะตัดมา เชื่อมที่เซลำเพาต่อไปอีก ๓๐ กว่ากิโลเมตร ก็จะไปถึง แหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม คือ หลี่ผี ผังกัมพูชา (ซึ่งคนเขมร จะเรียกจุดท่องเที่ยวนี้ว่า สาละพันคอนแห่) ที่ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดพระวิหารของกัมพูชา เคยเล่าให้ท่านประธานที่ปรึกษาหอการค้าจังหวัดอุบลฯ (ท่านชวลิต องค์กรนิช) ว่ามีความสวยงามมาก และสวยกว่า หลี่ผีฝั่งลาว ท่านว่าไว้ อย่างนั้น (คงต้องไปสำรวจให้เห็นกับตา) และมีความเป็นไปได้ในการ เข้าสำรวจไปในเขตกัมพูชาอีกครั้ง เพราะขณะนี้กัมพูชาได้ตัดถนนเข้ามาเชื่อมที่เซลำเพาของลาวแล้ว เส้นทางช่องตาอุ –เซลำเพา ถือเป็นเส้นทางในอนาคตที่น่าพาโอกาสทางเศรษฐกิจใหม่ของอุบลราชธานี ตอนใต้ ในกรอบสามเหลี่ยมมรกต จากข้อมูลที่ได้ไปสำรวจจริง ช่องตาอุ จึงเป็นกุญแจดอกสำคัญ การพัฒนาช่องตาอุ ทุกด้านจึงมีความจำเป็นเร่งด่วน และต่อเนื่อง ผมเชื่อว่าช่องตาอุ คือ ช่องทางการค้า การท่องเที่ยวที่สำคัญอีกโดยมีสำคัญ ไม่ด้อยไปกว่าช่องเม็ก

๑๖) สัมภาษณ์นายมวลชน สารมุล^{๑๖}

บรรยากาศการค้าบริเวณจุดผ่อนปรนชั่วคราว ช่องตาอุ รอยต่อระหว่าง อ.บุญทริก จ.อุบลราชธานี กับ เมืองสุขุม แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เปิดให้ประชาชน เลือกซื้อสินค้า ๓ วัน คือ วันจันทร์ วันพุธ และ วันศุกร์ เวลา ๐๘.๐๐ น. ถึงเวลา ๑๕.๐๐ น. โดยไม่ต้อง ทำเอกสารผ่านแดนแต่อย่างใด จึงทำให้มีประชาชนทั้งสองประเทศ ไปมาหาสู่และเลือกซื้อสินค้ากันเป็น ประจำ กว่า ๑,๐๐๐ คน สินค้าของไทยส่วนใหญ่ จะเป็นเครื่องอุปโภค บริโภค สินค้าของลาว จะเป็น จำพวกของป่าตามฤดูกาล ผักพื้นเมือง และเศษเหล็ก จ.อุบลราชธานี จะใช้พัฒนากลุ่มจังหวัดภาค ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ประมาณ ๔ ล้านบาท พัฒนาพื้นที่ตลาดช่องตาอุ นอกจากนี้ ได้กำหนด แนวทางในการพัฒนาช่องตาอุ ให้เป็นจุดผ่านแดนถาวร ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล ขณะนี้อยู่ ในขั้นตอนการทำข้อตกลงระหว่าง อ.บุญทริก จ.อุบลราชธานี กับ เมืองสุขุม แขวงจำปาสัก ซึ่งเมืองสุขุม ได้ทำถนน ๔ เลน รองรับการพัฒนาไว้แล้ว

^{๑๕}คุณทวี นนท์ศิริ, กำนันตำบลโพรงงาม อำเภอบุญทริก จังหวัดอุบลราชธานี, สัมภาษณ์วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๖}นายมวลชน สารมุล, วัฒนธรรมอำเภอบุญทริก จังหวัดอุบลราชธานี, สัมภาษณ์วันที่ ๕ มกราคม ๒๕๖๐.

๑๗) สัมภาษณ์พันตรีวัน ชัย^{๑๗}

บริเวณช่องอานม้าในด้านความมั่นคงนั้น ทางผู้ประสานงานได้ดำเนินตามนโยบายจาก ส่วนกลางดูแลให้อยู่ในระเบียบเรียบร้อยถูกต้องตามสัญญาทั้งสองประเทศแล้ว แต่ในส่วนการค้าขาย ส่วนมากพ่อค้าแม่ค้านั้นมาจากครอบครัวทหารของกัมพูชาที่ย้ายมาประจำตามครอบครัวและมาค้าขาย กันจึงควบคุมง่ายในฝ่ายพ่อค้าแม่ค้าของฝั่งประเทศกัมพูชา ส่วนการค้าขายของประเทศไทยนั้นจะ แตกต่างจากประเทศกัมพูชา เพราะทหารที่มาประจำการจะไม่ได้เอาครอบครัวมาอยู่ด้วยเหมือนฝั่ง ประเทศกัมพูชา ส่วนใหญ่ผู้ที่มาค้าขายตามแนวชายแดนช่องอานม้าจะเป็นคนในพื้นที่ หรือพื้นที่ ใกล้เคียงที่มาทำมาหากิน

จึงทำให้ควบคุมยากแต่ทางเจ้าหน้าที่ของไทยก็ดูแลจัดระเบียบเพื่อให้ทุกท่านที่มาค้าขายที่ จุดผ่อนปรนช่องอานมาเป็นระเบียบได้ ทั้งประชาชนของประเทศไทย และทางประเทศกัมพูชานั้นได้ ดำเนินชีวิตและอยู่ร่วมกันโดยมีการเกื้อกูลทั้งทางด้านค้าขาย ไปมาหาสู่มีกิจกรรมร่วมกันในประเพณี ท้องถิ่นร่วมกันและเคารพซึ่งกันและกัน ทำให้บรรยากาศในการดำเนินชีวิตของกลุ่มพ่อค้าแม่ขายและ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ดูแลในพื้นที่ที่มีความสุข

๑๘) คำสัมภาษณ์นายอุทัย เหล็กงาม^{๑๘}

บริเวณช่องตาอู ซึ่งอยู่รอยต่อระหว่าง อำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี ประเทศไทย กับ บ้านเฮียง เมืองสุขุมมา แขวงจำปาสัก สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หลังจากที่รัฐบาลทั้งสอง ประเทศเปิดให้มีการค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของคนพื้นถิ่น ทุกวันจันทร์ พุธ และศุกร์ เวลา ๐๘.๐๐ น.- ๑๕.๐๐ น. ทำให้บรรยากาศการค้าขายคึกคักเป็นอย่างมาก สินค้าจากลาวส่วนใหญ่เป็น พวกของป่าและพืชผลการเกษตร ส่วนสินค้าไทย เป็นพวก อาหาร เครื่องอุปโภค บริโภค โดยใน ปีงบประมาณ ๒๕๕๗ จะมีการศึกษาข้อมูลทั้งเรื่องของการจัดระเบียบสังคม จำนวน และประเภทสินค้า รวมไปถึงเรื่องดุลการค้าบริเวณช่องตาอู เป็นการยกระดับ เตรียมเปิดเป็นจุดผ่อนปรนถาวร ซึ่งมีความ เป็นไปได้สูง เนื่องจากมีการแบ่งปันเขตแดนอย่างชัดเจน เส้นทางคมนาคมสะดวก โดยจะเกิดประโยชน์ ต่อการค้าขายแดน ระหว่าง จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ กับ แขวงจำปาสัก ของลาว มีแนวคิด กับผู้ประกอบการในพื้นที่ ทำการตั้งชมรมผู้ประกอบการค้าชายแดนช่องตาอู ไทย - ลาว ขึ้นมา เพื่อ ปกป้องพิทักษ์ผู้ประกอบการค้า ซึ่งจะทำให้ภาคเอกชนมีความเข้มแข็งขึ้น

๑๙) คำสัมภาษณ์ว่าที่ร้อยเอกวัชรศักดิ์ คำศรี^{๑๙}

การค้าขายฝั่งประเทศไทยได้มีการทำประชาคมร่วมกันและยึดถือปฏิบัติตามนโยบายของ ภาครัฐบาลที่ให้ดำเนินการมาอย่างเคร่งครัดทำให้การบริหารกิจการการค้าเป็นไปด้วยความเป็นระเบียบ ซึ่งส่วนใหญ่สินค้าจะเป็นเครื่องอุปโภคบริโภค ผักสด และสินค้าสิ่งมีชีวิตจะเป็นไก่สด เพราะทางประเทศ กัมพูชาไม่ได้ส่งเสริมให้ประชาชนในประเทศปลูกผักและเลี้ยงสัตว์บางประเภทเองส่วนเจ้าหน้าที่ของไทย

^{๑๗} พันตรีวัน ชัย, เจ้าของร้านค้าจุดผ่อนปรนช่องอานม้า, สัมภาษณ์วันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๘} นายอุทัย เหล็กงาม, ผู้ใหญ่บ้านช่องเม็ก อำเภอช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี, สัมภาษณ์วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๙} ว่าที่ร้อยตรีวัชรศักดิ์ คำศรี, ปลัดอำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี, สัมภาษณ์วันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๐.

ก็ดูแลจัดระเบียบเพื่อให้ทุกท่านที่มาค้าขายที่จุดผ่อนปรนช่องอานมาเป็นระเบียบได้ ทั้งประชาชนของประเทศไทย และทางประเทศกัมพูชานั้นได้ดำเนินชีวิตและอยู่ร่วมกันโดยมีการเกื้อกูลทั้งทางด้านค้าขายไปมาหาสู่มีกิจกรรมร่วมกันในประเพณีท้องถิ่นร่วมกันและเคารพซึ่งกันและกัน ทำให้บรรยากาศในการดำเนินชีวิตของกลุ่มพ่อค้าแม่ขายและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ดูแลในพื้นที่ก็มีความสุข ทำให้พ่อค้าแม่ค้าของไทยและคนในพื้นที่ของประเทศไทยที่ปลูกผักและเลี้ยงสัตว์ปีกมีรายได้ในส่วนนี้อย่างชัดเจนกว่าสินค้าอื่นๆ

๒๐) คำสัมภาษณ์นายเทิดศักดิ์ สิมมา^{๒๐}

ประเทศไทยและประเทศลาว ได้เตรียมพัฒนาจุดผ่อนปรนช่องตาอู อำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี และ เมืองสุขุมมา แขวงจำปาสัก ตามนโยบายของรัฐบาลไทยเพื่อรองรับการเปิดประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ในปี พ.ศ.๒๕๕๘ ซึ่งจุด - ๑๒๒ - ผ่อนปรนช่องตาอู เปิดบริการให้ประชาชนของทั้ง ๒ ประเทศได้เดินทางไปมาหาสู่เพื่อเลือกซื้อสินค้าได้ ๓ วัน คือ วันจันทร์ วันพุธ และวันศุกร์ เวลา ๐๘.๐๐-๑๕.๐๐ น. โดยไม่ต้องทำเอกสารผ่านแดน สินค้าของประเทศไทยส่วนใหญ่จะเป็นเครื่องอุปโภค-บริโภคสินค้าของประเทศลาวจะเป็นของป่าตามฤดูกาล ผ่านพื้นเมือง และเศษเหล็ก จังหวัดอุบลราชธานีได้ใช้งบประมาณกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ประมาณ ๔ ล้านบาทเพื่อพัฒนาพื้นที่ตลาดช่องตาอู นอกจากนี้ได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาจุดผ่อนปรนช่องตาอูให้เป็นจุดพรมแดนถาวร ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลไทยและรัฐบาลลาว โดยอยู่ในขั้นตอนการศึกษาและจัดทำข้อตกลงระหว่าง อำเภอบุณฑริกจังหวัดอุบลราชธานี กับ เมืองสุขุมมา แขวงจำปาสักอย่างไรก็ตามการที่ประเทศไทยจะพัฒนาจุดผ่อนปรนช่องตาอู อำเภอบุณฑริกจังหวัดอุบลราชธานี ให้เป็นจุดพรมแดนถาวรเพื่อรองรับประชาคมอาเซียนนั้น ยังขาดข้อมูลและการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ขาดการเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลและความคิดทิศทางการพัฒนาจุดผ่อนปรนช่องตาอู โดยเฉพาะข้อพิจารณาด้านนโยบายและกฎหมายของประเทศไทยอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม รวมถึงกฎระเบียบและข้อบังคับที่เป็นแนวทางและอุปสรรคต่อการพัฒนา และกลไกและความร่วมมือในการอำนวยความสะดวกในเรื่องของระเบียบพิธีการเข้า-ออกเมืองของประเทศไทยและลาวผ่านจุดผ่อนปรนช่องตาอู ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับข้อพิจารณาด้านกฎหมายในการจัดการพื้นที่ตลาดการค้าชายแดนช่องตาอูขององค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์งาม อำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานีอันจะนำมาสู่การจัดทำแผนพัฒนา กำหนดเป้าหมาย และประเด็นยุทธศาสตร์ของประเทศไทยต่อไป อันจะนำมาซึ่งประโยชน์ต่อประเทศไทย อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและประชาคมอาเซียนในอนาคต

๒๑) คำสัมภาษณ์คุณแม่สุริยา สิทธิธรรม^{๒๑}

แม้จุดผ่านแดนถาวรด่านช่องเม็ก-วังเต่าจะเป็นสถานที่ทำมาค้าขายแล้วในช่วงหลังมานี้บรรยากาศได้ขบเซาลงมากเนื่องจากนโยบายการค้าของทั้งสองประเทศได้เปลี่ยนแปลงไปตามนโยบายของรัฐจนทำให้กิจการการค้าปิดตัวลง เศรษฐกิจไม่ดีเหมือนแต่ก่อน เพราะมีข้อพิพาทหลายอย่างที่ยัง

^{๒๐} นายเทิดศักดิ์ สิมมา, ปลัดอำเภอบุณฑริก อำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี, สัมภาษณ์วันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๒๑} นางสุริยา สิทธิธรรม, แม่ค้าจุดผ่านแดนช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี, สัมภาษณ์วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๖๐.

ไทยไม่ให้ใช้พื้นที่ขอเวนคืน ส่วนทางฝั่งประเทศลาวก็ได้ขึ้นภาษีสินค้านำเข้าหลายอย่างจนทำให้พ่อค้ารายย่อยไม่สามารถดำเนินกิจการการค้าต่อไปได้ ในด้านช่องเม็ก-วังเต่า ส่วนของประเทศ สปป.ลาวนั้น พ่อค้าแม่ค้ารายย่อยได้ปิดกิจการลง แผลงลอยขายของสินค้า ก็หายไปเกินกว่าครึ่ง มีแต่นายทุนรายใหญ่ที่สามารถอยู่ได้ เช่น ร้านดาวเรือง ที่มีนายทุนมีเงินลงทุนสูงดำเนินกิจการต่อไปได้ในสภาวะนโยบายการค้าเปลี่ยนไป ส่วนในด้านความมั่นคงตามแนวชายแดน รัฐบาลทั้งสองประเทศให้ดำเนินการไปตามระเบียบ จึงทำให้ทั้งทหารและประชาชนที่อยู่ตามแนวชายแดนได้อยู่ร่วมกัน และมีการเสริมสร้างความมีเสถียรภาพ ความทัดเทียมกันของประชาคมอาเซียน สนับสนุนพลังอันยิ่งใหญ่ของอาเซียนให้สามารถทัดเทียมกับอารยประเทศให้ได้โดยเร็ว โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวัง ดูแลความปลอดภัยร่วมกับเจ้าหน้าที่ด้านความมั่นคงในทุกพื้นที่ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของทุกคนโดยรวมสร้างทัศนคติและความเข้าใจถึงความสำคัญกับงานด้านความมั่นคงของประเทศ สถาบันการศึกษาต่างๆ มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อสังคม การเพื่อแผ่ แบ่งปัน ความรักความสามัคคี เพื่อเป็นพลังอำนาจในการดูแลความสงบสุขและความปลอดภัยให้แก่ประเทศชาติ และประชาชนอย่างยั่งยืน

๒๒) สัมภาษณ์ นายสมศรี สันดอน^{๒๒}

ด้านความมั่นคงตามแนวชายแดนรัฐบาลทั้งสองประเทศให้ดำเนินการไปตามระเบียบจึงทำให้ทั้งทหารและประชาชนที่อยู่ตามแนวชายแดนได้อยู่ร่วมกัน และมีการเสริมสร้างความมีเสถียรภาพ ความทัดเทียมกันของประชาคมอาเซียน สนับสนุนพลังอันยิ่งใหญ่ของอาเซียนให้สามารถทัดเทียมกับอารยประเทศให้ได้โดยเร็ว โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวัง ดูแลความปลอดภัยร่วมกับเจ้าหน้าที่ด้านความมั่นคงในทุกพื้นที่ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของทุกคนโดยรวมสร้างทัศนคติและความเข้าใจถึงความสำคัญกับงานด้านความมั่นคงของประเทศ สถาบันการศึกษาต่างๆ มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อสังคม การเพื่อแผ่ แบ่งปัน ความรักความสามัคคี เพื่อเป็นพลังอำนาจในการดูแลความสงบสุขและความปลอดภัยให้แก่ประเทศชาติ และประชาชนอย่างยั่งยืน

๒๓) สัมภาษณ์ นางพร จันเรียง^{๒๓}

เจ้าหน้าที่ของกัมพูชาก็ดูแลจัดระเบียบเพื่อให้ทุกท่านที่มาค้าขายที่จุดผ่อนปรนช่องอานมา เป็นระเบียบได้ ทั้งประชาชนของประเทศไทย และทางประเทศกัมพูชานั้นได้ดำเนินชีวิตและอยู่ร่วมกัน โดยมีการเกื้อกูลทั้งทางด้านค้าขาย ไปมาหาสู่มีกิจกรรมร่วมกันในประเพณีท้องถิ่นร่วมกันและเคารพซึ่งกันและกัน ทำให้บรรยากาศในการดำเนินชีวิตของกลุ่มพ่อค้าแม่ขายและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ดูแลในพื้นที่ที่มีความสุข

ในส่วนการค้าขายฝั่งประเทศกัมพูชาได้มีการทำประชาคมร่วมกันและยึดถือปฏิบัติตามนโยบายของภาครัฐบาลที่ให้ดำเนินการมาอย่างเคร่งครัดทำให้การบริหารกิจการการค้าเป็นไปด้วยความ

^{๒๒} นายสมศรี สันดอน, ผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงาน สมาชิกแจ้งข่าวสารเหี่ยวเวหา กองตำรวจสื่อสาร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ด้านช่องอานม้า อ.น้ำยืน จ.อุบลราชธานี

^{๒๓} นางพร จันเรียง, แม่ค้าประเทศกัมพูชา จุดผ่อนปรนช่องอานม้า, สัมภาษณ์วันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๐.

เป็นระเบียบซึ่งส่วนใหญ่สินค้าจะเป็นเครื่องอุปโภคบริโภค ผักสด และสินค้าสิ่งมีชีวิตจะเป็นไก่สด เพราะทางประเทศกัมพูชาไม่ได้ส่งเสริมให้ประชาชนในประเทศปลูกผักและเลี้ยงสัตว์บางประเภทเอง

๒๔) สัมภาษณ์นางสุข นาค^{๒๔}

เจ้าหน้าที่ของกัมพูชาก็ดูแลจัดระเบียบเพื่อให้ทุกท่านที่มาค้าขายที่จุดผ่อนปรนช่องอานมา เป็นระเบียบได้ ทั้งประชาชนของประเทศไทย และทางประเทศกัมพูชานั้นได้ดำเนินชีวิตและอยู่ร่วมกัน โดยมีการเกื้อกูลทั้งทางด้านค้าขาย ไปมาหาสู่มีกิจกรรมร่วมกันในประเพณีท้องถิ่นร่วมกันและเคารพซึ่งกันและกัน ทำให้บรรยากาศในการดำเนินชีวิตของกลุ่มพ่อค้าแม่ขายและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ดูแลในพื้นที่ที่มีความสุข ในส่วนการค้าขายฝั่งประเทศกัมพูชาได้มีการทำประชามร่วมกันและยึดถือปฏิบัติตามนโยบายของภาครัฐบาลที่ให้ดำเนินการมาอย่างเคร่งครัดทำให้การบริหารกิจการการค้าเป็นไปด้วยความ เป็นระเบียบซึ่งส่วนใหญ่สินค้าจะเป็นเครื่องอุปโภคบริโภค ผักสด และสินค้าสิ่งมีชีวิตจะเป็นไก่สด เพราะทางประเทศกัมพูชาไม่ได้ส่งเสริมให้ประชาชนในประเทศปลูกผักและเลี้ยงสัตว์บางประเภทเอง

๒๕) สัมภาษณ์นางสุข เนียง^{๒๕}

ในส่วนการค้าขายฝั่งประเทศกัมพูชาได้มีการทำประชามร่วมกันและยึดถือปฏิบัติตามนโยบายของภาครัฐบาลที่ให้ดำเนินการมาอย่างเคร่งครัดทำให้การบริหารกิจการการค้าเป็นไปด้วยความ เป็นระเบียบซึ่งส่วนใหญ่สินค้าจะเป็นเครื่องอุปโภคบริโภค ผักสด และสินค้าสิ่งมีชีวิตจะเป็นไก่สด เพราะทางประเทศกัมพูชาไม่ได้ส่งเสริมให้ประชาชนในประเทศปลูกผักและเลี้ยงสัตว์บางประเภทเอง เจ้าหน้าที่ของกัมพูชาก็ดูแลจัดระเบียบเพื่อให้ทุกท่านที่มาค้าขายที่จุดผ่อนปรนช่องอานมา เป็นระเบียบได้ ทั้งประชาชนของประเทศไทย และทางประเทศกัมพูชานั้นได้ดำเนินชีวิตและอยู่ร่วมกันโดยมีการเกื้อกูล ทั้งทางด้านค้าขาย ไปมาหาสู่มีกิจกรรมร่วมกันในประเพณีท้องถิ่นร่วมกันและเคารพซึ่งกันและกัน ทำให้บรรยากาศในการดำเนินชีวิตของกลุ่มพ่อค้าแม่ขายและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ดูแลในพื้นที่ที่มีความสุข

๒๖) สัมภาษณ์นายกฤษณ์ ไบกว้าง^{๒๖}

บริเวณจุดผ่อนปรนเพื่อการค้าช่องอานม้าฝั่งกัมพูชา บ้านอานเซ ตำบลสะแอม อำเภोजอมกะสาน จังหวัดพระวิหาร ราชอาณาจักรกัมพูชา มีจำนวนหลังคาเรือนประมาณ ๑๕๐ หลังคาเรือน ราษฎรอาศัยอยู่ประมาณ ๑,๓๐๐ คน ส่วนมากจะเป็นครอบครัวทหาร ตชด.และราษฎรทั่วไป มีผู้นำหมู่บ้านคือ นายคม เป็นชุมชนที่ตั้งขึ้นเพื่อการค้าตามแนวชายแดน ระหว่างอำเภोजอมกะสาน กับ อำเภอน้ำย่น ทั้งนี้ตั้งชุมชนดังกล่าวขึ้น ตั้งอยู่บริเวณที่ยังเป็นข้อพิพาทเรื่องเขตแดนของทั้งสองประเทศ ทั้งนี้ บริเวณพื้นที่ดังกล่าวนี้ การดำเนินการต้องทำตามบันทึกความเข้าใจร่วม (MOU) ว่าด้วยการสำรวจและจัดทำหลักเขตแดนทางบกไทย-กัมพูชา ลงวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๔๓ ระหว่างทั้งสองประเทศ (ชุมชนบริเวณตลาดจุดผ่อนปรนเพื่อการค้าช่องอานม้า ห่างจากชุมชนบ้านอานแซ ประมาณ ๓ กิโลเมตร)

^{๒๔}นางสุข นาค,แม่ค้าประเทศกัมพูชา จุดผ่อนปรนช่องอานม้า,สัมภาษณ์วันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๒๕}นางสุข เนียง,แม่ค้าประเทศกัมพูชา จุดผ่อนปรนช่องอานม้า,สัมภาษณ์วันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๒๖}นายกฤษณ์ ไบกว้าง,ปลัดอำเภอน้ำย่น จังหวัดอุบลราชธานี,สัมภาษณ์วันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๐.

เจ้าหน้าที่ของไทยก็ดูแลจัดระเบียบเพื่อให้ทุกท่านที่มาค้าขายที่จุดผ่อนปรนช่องอานมาเป็นระเบียบได้ ทั้งประชาชนของประเทศไทย และทางประเทศกัมพูชานั้นได้ดำเนินชีวิตและอยู่ร่วมกันโดยมีการเกื้อกูลทั้งทางด้านค้าขาย ไปมาหาสู่มีกิจกรรมร่วมกันในประเพณีท้องถิ่นร่วมกันและเคารพซึ่งกันและกัน ทำให้บรรยากาศในการดำเนินชีวิตของกลุ่มพ่อค้าแม่ขายและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ดูแลในพื้นที่ก็มีความสุข

ในส่วนการค้าขายฝั่งประเทศไทยได้มีการทำประชาคมร่วมกันและยึดถือปฏิบัติตามนโยบายของภาครัฐบาลที่ให้ดำเนินการมาอย่างเคร่งครัดทำให้การบริหารกิจการการค้าเป็นไปด้วยความเป็นระเบียบซึ่งส่วนใหญ่สินค้าจะเป็นเครื่องอุปโภคบริโภค ผักสด และสินค้าสิ่งมีชีวิตจะเป็นไก่สด เพราะทางประเทศกัมพูชาไม่ได้ส่งเสริมให้ประชาชนในประเทศปลูกผักและเลี้ยงสัตว์บางประเภทเอง

จึงทำให้พ่อค้าแม่ค้าของไทยและคนในพื้นที่ของประเทศไทยที่ปลูกผักและเลี้ยงสัตว์ปิกมีรายได้ในส่วนนี้อย่างชัดเจนกว่าสินค้าอื่นๆ

๒๗) คำสัมภาษณ์สิบโทนู กะชา^{๒๗)}

การจัดระเบียบเพื่อให้ทุกท่านที่มาค้าขายที่จุดผ่อนปรนช่องอานมาเป็นระเบียบได้ ทั้งประชาชนของประเทศไทย และทางประเทศกัมพูชานั้นได้ดำเนินชีวิตและอยู่ร่วมกันโดยมีการเกื้อกูลทั้งทางด้านค้าขาย ไปมาหาสู่มีกิจกรรมร่วมกันในประเพณีท้องถิ่นร่วมกันและเคารพซึ่งกันและกัน ทำให้บรรยากาศในการดำเนินชีวิตของกลุ่มพ่อค้าแม่ขายและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ดูแลในพื้นที่ก็มีความสุขการค้าขายฝั่งประเทศไทยได้มีการทำประชาคมร่วมกันและยึดถือปฏิบัติตามนโยบายของภาครัฐบาลที่ให้ดำเนินการมาอย่างเคร่งครัดทำให้การบริหารกิจการการค้าเป็นไปด้วยความเป็นระเบียบซึ่งส่วนใหญ่สินค้าจะเป็นเครื่องอุปโภคบริโภค ผักสด และสินค้าสิ่งมีชีวิตจะเป็นไก่สด เพราะทางประเทศกัมพูชาไม่ได้ส่งเสริมให้ประชาชนในประเทศปลูกผักและเลี้ยงสัตว์บางประเภทเองทำให้พ่อค้าแม่ค้าของไทยและคนในพื้นที่ของประเทศไทยที่ปลูกผักและเลี้ยงสัตว์ปิกมีรายได้ในส่วนนี้อย่างชัดเจนกว่าสินค้าอื่นๆ

จากการสัมภาษณ์ พอสรุปได้ว่า

๑. ด้านการเมืองและความมั่นคง ดังนี้ การอยู่ร่วมกันประชาชนในพื้นที่จะดำเนินตามข้อบันทึกตกลงของเจ้าหน้าที่ภาครัฐของทั้งสองฝ่ายอย่างเคร่งครัดมีการพูดคุยมีส่วนร่วมในการใช้พื้นที่ตลอดเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ร่วมกันแบบเกื้อกูลญาติมิตรฉันพี่น้องเสมอ ซึ่งในพื้นที่ตามแนวชายแดนจะปฏิบัติตามกฎระเบียบบันทึกข้อความของเจ้าหน้าที่และทำสัญญาประชาคมร่วมกันโดยทางฝ่ายกัมพูชานั้นจะเป็นฝ่ายทหารที่รับผิดชอบในพื้นที่แก้ไขไปก่อนและรายงานผลไปส่วนกลางจึงทำให้คนในพื้นที่ไม่กล้าที่จะทำให้เกิดความขัดแย้งเพราะส่วนใหญ่คนในพื้นที่นั้นจะเป็นครอบครัวของทหารที่มาดูแลความสงบ

๒. ด้านเศรษฐกิจ คือ ปัญหาการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ คือ แม้ประชาชนตามแนวชายแดนสองพื้นที่มีประวัติศาสตร์การพัฒนาความสัมพันธ์ต่อกันทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมมาต่อเนื่องยาวนาน แต่ช่องว่างระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของสองประเทศยังคงมีอยู่ ความแตกต่างในสถานะทางเศรษฐกิจนี้ทำให้เกิดปัญหาตามมา และความพยายามร่วมมือของภาครัฐและเอกชนตามแนว

^{๒๗)}สิบโทนู กะชา,เจ้าหน้าที่ทหารพรานที่ ๒๓๑๐ (ฐานปฏิบัติการแดนไกล) จุดผ่อนปรนช่องอานม้า อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี,สัมภาษณ์วันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๖๐.

ชายแดนของสองประเทศมีทั้งความร่วมมือด้านแรงงาน ความร่วมมือด้านการค้า ความร่วมมือด้านการลงทุน และความร่วมมือด้านการขนส่ง สิ่งเหล่านี้สามารถเกื้อหนุนการพัฒนาเศรษฐกิจได้อย่างมีนัยสำคัญด้านแรงงาน ชายแดนอุบลราชธานีมีการจัดการแรงงานกัมพูชา และลาวที่ค่อนข้างประสบความสำเร็จ การจัดการแรงงานข้ามชาติในจังหวัดชายแดนอื่นๆ

๓. ด้านสังคมวัฒนธรรม ดังนี้ วัฒนธรรมประเพณีในพื้นที่ชายแดน เช่น ประเพณีสงกรานต์ของชาวบ้านสำโรง มีลักษณะพิเศษเป็นการแสดงออกถึงเรื่องของตำนาน ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตผู้คนบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา-ลาว รวมถึงการเล่นดั้งเดิมของหมู่บ้าน ปัจจุบันคนชายแดนยังธำรงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมในวาระพิเศษต่างๆ ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเช่น ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์หรือวันขึ้นปีใหม่ตามแบบไทย กัมพูชาและลาว การร่วมงานบุญตักบาตรในโอกาสสำคัญ และด้วยอุปสรรคด้านภาษาที่มีไม่มากนัก ทำให้หลายครัวเรือนแต่งงานระหว่างชาวกัมพูชาชาวไทย และชาวลาว การไปมาหาสู่กันฉันญาติมิตร และการข้ามแดนมาเรียนในฝั่งไทยแบบไปเช้าเย็นกลับ หรือมาร่วมกิจกรรมส่งเสริมเศรษฐกิจสังคมที่จัดในฝั่งไทยการข้ามแดนที่ด่านบ้านแหลมมีความยืดหยุ่นมากขึ้น การพัฒนาพื้นที่ชายแดน โดยไม่ต้องการให้มีปัญหาขัดแย้งกัน ส่วนปัญหาของทางการไทยในพื้นที่คือการไม่สามารถสื่อสารภาษาเขมรได้

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดน

ขอบเขตของการวิจัย เป็นการศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย ได้ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา เป็นการศึกษาจากเอกสาร และสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกประชาชนตามแนวชายแดนของจังหวัดอุบลราชธานี กัมพูชา ลาว ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้นำภาครัฐ และประชาชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย จำนวน ๓๐ คน

๕.๑ สรุปการวิจัย

จากศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย สรุปผล ดังนี้

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย จากการลงพื้นที่ สัมภาษณ์ใน ชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานระหว่างประเทศ เกี่ยวข้องนั้นทำให้ทราบถึงความเข้มแข็งในด้านการเมืองและความมั่นคง ซึ่งเป็นการการอยู่ร่วมกันของประชาชนมีการเกื้อกูลกัน มีการแก้ไขความขัดแย้งกันโดยการที่เจ้าหน้าที่ทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายประเทศเพื่อนบ้านมาทำข้อตกลงกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งขึ้น ส่วนด้านภัยคุกคามส่วนมากจะเกิดจากรัฐบาลของแต่ละฝ่ายไม่เข้าใจประชาชนที่อยู่ในพื้นที่แล้วสั่งการเป็นนโยบายออกมาส่วนการเป็นอยู่และการทำข้อตกลงระหว่างผู้ที่อยู่ในชุมชนชายแดนนั่นเอง

ส่วนด้านเศรษฐกิจตามแนวชายแดนทางเจ้าหน้าที่ของรัฐและเจ้าหน้าที่การเมืองส่วนมาก จะได้ทำบันทึกข้อตกลงการค้าระหว่างแนวชายแดนกันไว้เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกในการติดต่อค้าขายของประชาชนเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่รัฐและประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนตามแนวชายแดน ด้วยการถ้อยทีถ้อยอาศัยกันมาตลอดซึ่งเป็นการรวมตัวกันดำเนินกิจการทางด้านเศรษฐกิจมีการกำหนดสินค้าทางการเกษตร สินค้าอุปโภคบริโภค ไว้ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อการค้าอย่างชัดเจนตามข้อตกลงบันทึกข้อความของแต่ละพื้นที่ตามแนวชายแดน

และทางด้านสังคมวัฒนธรรม ได้มีกิจกรรมร่วมกันให้สิทธิการจัดสวัสดิการสังคมโดยแบ่งพื้นที่ทำคุณประโยชน์แก่คนในพื้นที่ที่มาค้าขายสินค้าอุปโภคบริโภคโดยยึดหลักเกี่ยวกับผลประโยชน์ในการใช้พื้นที่ร่วมกันโดยวิธีเกื้อกูลซึ่งกันและกันไม่ให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและกลุ่มนักธุรกิจที่มาดำเนินกิจการในพื้นที่นั้นเท่าเทียมกัน ทั้งนี้การดำเนินวิถีพุทธในประเด็นนี้จะเป็นการดีเพราะพื้นที่ตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาวและไทย ได้นับถือพระพุทธศาสนาด้วยกันจึงส่งผลให้คนในชุมชนที่มาดำเนินกิจการค้าขายได้มีการทำบุญใส่บาตรร่วมกันเสมอในส่วนด้านวัฒนธรรมนั้นมีส่วนร่วมคล้ายคลึงกันทั้งหมดทางชุมชนได้มีกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างทางวัฒนธรรมกันมาตลอด เช่นมีประเพณี

สงกรานต์ทำกิจกรรมร่วมกันโดยการให้ประชาชนคนในพื้นที่มารดน้ำสงกรานต์ ส่งผลให้ประชาชนตามแนวชายแดนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ส่วนใหญ่ถ้าเกิดการกระทบกระทั่งนั้นจะเป็นผลมาจากรัฐบาลกลางสั่งการลงมาหรือเป็นผลจากการเมืองของประเทศทั้งฝ่ายกัมพูชา ลาว และไทยที่ตกลงเรื่องผลประโยชน์ไม่ลงตัว แต่ส่วนใหญ่ในความเป็นจริงประชาชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ นักธุรกิจที่ดำเนินกิจการตามแนวชายแดนนั้นจะรักและเข้าใจกันอยู่ร่วมใช้ประโยชน์จากพื้นที่ด้วยความเกื้อกูลและเข้าใจกันอย่างมีความสุขนั่นเอง

๕.๑.๑ สัมภาษณ์ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดน ใน ๓ ด้าน คือ ด้านการเมืองและความมั่นคง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมวัฒนธรรม ดังนี้

๑) ด้านการเมืองและความมั่นคง

จากการสัมภาษณ์พบว่า ด้านการเมืองและความมั่นคง คือ การอยู่ร่วมกันประชาชนในพื้นที่จะดำเนินตามข้อบันทึกตกลงของเจ้าหน้าที่ภาครัฐของทั้งสองฝ่ายอย่างเคร่งครัดมีการพูดคุยมีส่วนร่วมในการใช้พื้นที่ตลอดเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ร่วมกันแบบเกื้อกูลญาติมิตรฉันพี่น้องเสมอแต่ส่วนใหญ่ถ้ามีความขัดแย้งไม่เข้าใจกันจะเป็นเพราะทางส่วนกลางภาครัฐและนักการเมืองจะสั่งเป็นนโยบายลงมาโดยไม่เข้าใจเข้าถึงคนในพื้นที่จึงมีผลต่อการเป็นอยู่ของประชาชนคนในพื้นที่ตามแนวชายแดน

ในส่วนของแนวทางในการการแก้ไขความขัดแย้งส่วนมากคนในพื้นที่ตามแนวชายแดนจะปฏิบัติตามระเบียบข้อความของเจ้าหน้าที่และทำสัญญาประชาคมร่วมกันโดยทางฝ่ายกัมพูชานั้นจะเป็นฝ่ายทหารที่รับผิดชอบในพื้นที่แก้ไขไปก่อนและรายงานผลไปส่วนกลางจึงทำให้คนในพื้นที่ไม่กล้าที่จะทำให้เกิดความขัดแย้งเพราะส่วนใหญ่คนในพื้นที่นั้นจะเป็นครอบครัวของทหารที่มาดูแลความสงบ ส่วนพื้นที่ของไทยและลาวถ้าเกิดกรณีนี้ขึ้นมาส่วนมากเจ้าหน้าที่จะสามารถดูแลได้ไม่เกิดความขัดแย้งตามที่เข้าใจ ถ้าเกิดขึ้นจะเป็นเพราะนโยบายของรัฐและนักการเมืองเข้ามาแทรกแซงสั่งการโดยไม่เข้าใจคนในพื้นที่

ในส่วนการรับมือภัยคุกคามทั้งสองฝ่ายได้มีบันทึกข้อความหากเกิดเหตุก็จะมีแนวทางในการดำเนินการและการปฏิบัติทำให้การบริหารพื้นที่การอยู่ร่วมกันของชุมชนตามแนวชายแดนนั้นเกิดประโยชน์สูงสุดกับทั้งสามประเทศที่ได้เปิดจุดผ่านแดนผ่อนปรนเพื่อการค้าอย่างสงบสุขโดยมีการเพิ่มศักยภาพในการจัดสรรการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน รวมถึงการสร้างกระบวนการการพัฒนาและรับมือจากภัยคุกคามอย่างชัดเจน

๒) ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจ

จากการสัมภาษณ์ พบว่าการส่งเสริมเศรษฐกิจ ที่เป็นปัญหาการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ คือ แม้ประชาชนตามแนวชายแดนสองพื้นที่มี ประวัติศาสตร์การพัฒนาความสัมพันธ์ต่อกันทั้งทาง ด้านเศรษฐกิจและสังคมมาต่อเนื่องยาวนาน แต่ช่องว่างระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของสองประเทศยังคงมีอยู่ ความแตกต่างในสถานะทางเศรษฐกิจนี้ทำให้เกิดปัญหาตามมา ในฝั่งไทยมีปัญหาแรงงานหลบหนีเข้าเมือง ส่วนฝั่งกัมพูชาเกิดชุมชนแออัดตลอดแนว ชายแดน เนื่องจากชาวกัมพูชามาอาศัยอยู่ตามชายแดนเพื่อออกมาทำมาหาเลี้ยงชีพในฝั่งไทย ส่วนมิติของผลประโยชน์จากความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ

จากการสัมภาษณ์ในพื้นที่ ได้แก่ ปลัดอำเภอโป่งน้ำร้อน ตรวจคนเข้าเมือง หน่วยเฉพาะกิจนาวิกโยธิน นายกสมการการค้าและการท่องเที่ยวชายแดนไทย-กัมพูชา รวมถึงเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมืองทั้งสามประเทศทำให้พบว่า ความพยายามร่วมมือของภาครัฐและเอกชนตามแนวชายแดนของสองประเทศมีทั้งความร่วมมือด้านแรงงาน ความร่วมมือด้านการค้า ความร่วมมือด้านการลงทุน และความร่วมมือด้านการขนส่ง สิ่งเหล่านี้สามารถเกื้อหนุนการพัฒนาเศรษฐกิจได้อย่างมีนัยสำคัญ ด้านแรงงาน ชายแดนอุบลราชธานีมีการจัดการแรงงานกัมพูชา และลาวที่ค่อนข้างประสบความสำเร็จ การจัดการแรงงานข้ามชาติในจังหวัดชายแดนอื่นๆ แรงงานกัมพูชา และลาวมีความสำคัญอย่างมากต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจในฝั่งชายแดนไทย ทั้งด้านการเกษตร การบริการ และการค้า ซึ่งโดยสภาพทั่วไปของชุมชนตามแนวชายแดนมีความอุดมสมบูรณ์ การทำการเกษตรทั้งถั่วลิสงข้าวโพด มะละกอ ดอกดาวเรือง มันสำปะหลัง และผักผลไม้อื่นๆ ให้ผลผลิตต่อไร่สูง มีพืชเศรษฐกิจชนิดใหม่คือลำไย ที่สร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรตามแนวชายแดนได้มาก ด้านการค้าระหว่างกัน

การค้าชายแดนเป็นหนึ่งในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของจังหวัดที่มีความสำคัญอย่างมาก โดยนอกจากการค้าชายแดนที่มีทั่วไปแล้ว ชายแดนด้านนี้ยังมีลักษณะพิเศษตรงที่สินค้าจำนวนมากเป็นสินค้าของท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นข้าวสาร อาหารแห้ง ของป่า และผักผลไม้ ซึ่งเป็นผลิตผลของคนในชุมชนสองฝั่งประเด็นที่น่าสังเกตเกี่ยวกับการค้าชายแดนอุบลราชธานีคือ โอกาสการเป็นตลาดกลางการค้าผักผลไม้ที่มีศักยภาพค่อนข้างมากในอนาคต ปัจจุบันมีการส่งออกผักผลไม้ สัตว์ปีกไปกัมพูชา และลาวและส่งออกต่อไปยังประเทศที่สามจำนวนมาก รัฐบาลไทยมีโครงการให้นักธุรกิจไปดำเนินการปลูกมันสำปะหลัง ที่ประเทศลาวและกัมพูชาส่งห้วมันสำปะหลังสดเข้ามาฝั่งไทยได้ การลงทุนทำการเกษตรจึงทำให้มันในประเทศไทยราคาตกต่ำเพราะคุณภาพมันสำปะหลังในไทยไม่ค่อยดีนัก พื้นที่ชายแดนฝั่งลาวและ กัมพูชา มีวัตถุดิบทางการเกษตรค่อนข้างมาก จึงเริ่มมีนักลงทุนไทยเข้าไปลงทุนทำโรงงานอาหารสัตว์ และโรงงานปุ๋ยมากขึ้น

๓) ด้านสังคมและวัฒนธรรม

จากการสัมภาษณ์ พบว่าด้านสังคมและวัฒนธรรม วัฒนธรรมประเพณีในพื้นที่ชายแดน เช่น ประเพณีสงกรานต์ของชาวบ้านสำโรง มีลักษณะพิเศษเป็นการแสดงออกถึงเรื่องของตำนาน ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตผู้คนบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา-ลาว รวมถึงการเล่นดั้งเดิมของหมู่บ้าน ปัจจุบันคนชายแดนยังธำรงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมในวาระพิเศษต่างๆ ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเช่น ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์หรือวันขึ้นปีใหม่ตามแบบไทย กัมพูชาและลาว การร่วมงานบุญตักบาตรในโอกาสสำคัญ และด้วยอุปสรรคด้านภาษาที่มีไม่มากนัก ทำให้หลายครัวเรือนแต่งงานระหว่างชาวกัมพูชา ชาวไทย และชาวลาว การไปมาหาสู่กันฉันทนิมิตร ก่อเกิดการรักษามรดกวัฒนธรรมนิยมประเพณีร่วมกัน ชาวไทยนิยมเข้าไปทำบุญทอดผ้าป่า ทอดกฐินในวัดฝั่งกัมพูชา และลาว ทั้งที่เป็นการทำบุญของคนในชุมชน และที่เป็นกฐินกระชับความสัมพันธ์ทางการทูตของหน่วยงานต่างๆ ขณะที่ชาวกัมพูชา และลาวก็เดินทางเข้ามาทำบุญฝั่งไทยเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะในวันสำคัญทางศาสนา งานบุญ งานประเพณีสงกรานต์ ปีใหม่ มิตรภาพไทย-กัมพูชา-ลาว นอกจากนี้ ยังมีการจัดกิจกรรมร่วมกันที่ได้รับความร่วมมือจากสมาคมภาคเอกชน ภาครัฐ เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจชายแดนแล้ว ยังเป็นเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม

และเปิดโอกาสให้ผู้คนชายแดนได้เรียนรู้และใกล้ชิดกันมากขึ้น การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ชาวบ้านในพื้นที่ที่มีการไปมาหาสู่กันผ่านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การค้าขายการข้ามมาซื้อสินค้าในฝั่งไทย การรับจ้าง ส่วนคนไทยก็มีจุดมุ่งหมายเพื่อการท่องเที่ยว และการประกอบการค้าการลงทุนเป็นหลัก หน่วยงานในพื้นที่มีการติดต่อผ่านการจัดโครงการต่างๆ เช่น การประชุมปรึกษาหารือ (ยาเสพติด แรงงาน ความร่วมมือด้านการศึกษา) การให้ความช่วยเหลือชาวกำพูชา และประชาชนลาว กิจกรรมแข่งกีฬาและการละเล่นต่างๆ เจ้าหน้าที่รัฐส่วนการข้ามแดนไปมาหาสู่ในทางสังคมก็จะพบมีการเยี่ยมเยียนฉันท์มิตร การร่วมงานบุญงานประเพณีเช่น งานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ การข้ามแดนมาเรียนในฝั่งไทยแบบไปเช้าเย็นกลับ หรือมาร่วมกิจกรรมส่งเสริมเศรษฐกิจสังคมที่จัดในฝั่งไทย การข้ามแดนที่ด่านบ้านแหลมมีความยืดหยุ่นมากขึ้น การพัฒนาพื้นที่ชายแดน โดยไม่ต้องการให้มีปัญหาขัดแย้งกัน ส่วนปัญหาของทางการไทยในพื้นที่คือการไม่สามารถสื่อสารภาษาเขมรได้ ขณะที่ผู้นำในอำเภอและจังหวัดของกำพูชาสามารถพูดภาษาไทยได้คล่อง และผู้นำจะไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงตรงข้ามกับฝ่ายไทยที่ค่อนข้างโยกย้ายตำแหน่งบ่อย

๕.๒ อภิปรายผล

การศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกำพูชา ลาว ไทย ดังนี้ ชุมชนของสามารถส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในด้านการเมืองและความมั่นคงโดยมีการดำเนินการแบบหมู่บ้านคูขนาน ระหว่าง บ.อานแซ ตำบลชะออม อำเภอจอมกระสาน จังหวัดพระวิหาร ของกำพูชา และ บ้านโซง หมู่ ๖ ตำบลโซง อำเภอน้ำยืน ของประเทศไทย โดยความร่วมมือแบบเศรษฐกิจพอเพียงการข้าวด้านความมั่นคงตามแนวชายแดน เช่นการลักลอบของผิดกฎหมาย การตัดไม้ทำลายป่า และยาเสพติด เป็นต้น

ชุมชนมีการรวมตัวทางเศรษฐกิจแบบไหน มีทิศทางเพื่อพร้อมต่อการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เป็นการร่วมมือเศรษฐกิจแบบฐานราก แลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชุมชนท้องถิ่น เช่น สินค้า การเกษตร สินค้าอุปโภคบริโภคของใช้จำเป็นในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

แนวทางในการปรับปรุงชุมชน ในการจัดสวัสดิการ และการดำรงอยู่ซึ่งวัฒนธรรมของชุมชน มีการแลกเปลี่ยนประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกัน เป็นประจำเนื่องจากมีขนบธรรมเนียม ประเพณีคล้ายหรือเหมือนกัน เช่น งานแซดอนตา (งานบุญข้าวสารทองของเขมร) และบุญข้าวสารทไทย งานประเพณีปีใหม่ ไทย (งานสงกรานต์) งานเชื่อมความสัมพันธ์ การแข่งขันกีฬาร่วมกันนำผ้าป่าไปทอดในอำเภอจอมกระสาน และ สปป.ลาวเป็นประจำ เป็นต้น

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากผลการศึกษา ทำให้ทราบว่า การศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกำพูชา ลาว ไทย จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๑) ภาครัฐควรส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนในพื้นที่และนอกพื้นที่มีกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ไทย ลาว และกำพูชามากขึ้น

๒) ควรมีโครงการหรือกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ไทย ลาว และ กัมพูชาได้รับความรู้ในการลงทุน เศรษฐกิจ และการเมืองสังคมทั้งสามประเทศอย่างดี

๔) ควรมีการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ ที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและทั้งสามประเทศไปในแนวทางเดียวกัน เป็นต้น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาการดำเนินเศรษฐกิจ ความมั่นคง ประเพณีวัฒนธรรมตามแนวชายแดนไทย ลาว กัมพูชา

๒) ควรมีทำวิจัยการบูรณาการกับการจัดการการพัฒนาการดำเนินเศรษฐกิจ ความมั่นคง ประเพณีวัฒนธรรมในพื้นที่อื่นๆ

๓) ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการบูรณาการที่ส่งเสริมพระพุทธศาสนาและการบริการวิชาการแก่สังคมตามแนวชายแดนไทย ลาว กัมพูชา

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ :

๑. เอกสารและงานวิจัย

จรูญ คุณมี. การเขียนวิจัยทางการศึกษาและการเขียนบทนิพนธ์, อุบลราชธานี :
มหาวิทยาลัยราชธานี. ๒๕๕๑.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, เสาวคนธ์ สุดสวัสดิ์. ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์ :
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรุงเทพมหานคร. พ.ศ. ๒๕๕๕.

จิรพรรณ มุกุระ. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนในการป้องกันและแก้ไข
ปัญหายาเสพติด : กรณีศึกษาบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม
จังหวัดเชียงใหม่. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. พ.ศ. ๒๕๕๔.

ประเวศ วะสี, ประชาคมตำบล : ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง คีธรรม และสุขภาพ.
พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดิชน, ๒๕๔๑.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. โครงการส่งเสริม
การเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพมหานคร. พ.ศ. ๒๕๕๖.

ไพโรช ตันอุด. วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้นำและประชาชนในการ พัฒนาชุมชนเข้มแข็งเมือง
นำอยู่:กรณีศึกษาเทศบาลเมืองแกนพัฒนา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่,
มหาวิทยาลัยเนชั่นลำปาง ตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. ๒๕๕๒.

โรเบิร์ต พูท นัม (Robert D.Putnam). Making Democracy Work: Civic Tradition in
Modern Italy, (Princeton, N.J. : Princeton University Press, 1993) ; 91.

สวีน ตันอุดและวรลักษณ์ ไชยทัต. มิใช่คนอื่น. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหา
ยาเสพติด กรุงเทพมหานคร. พ.ศ. ๒๕๕๗.

เสรี พงศ์พิศ, เครือข่าย : ยุทธศาสตร์เพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง. สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจ
ชุมชน. กรุงเทพมหานคร. พ.ศ. ๒๕๕๖.

อุทัย ดุลยเกษมและอรศรี งามวิทยาพงศ์. ภาพการศึกษาชุมชน : กรอบแนวคิดและข้อเสนอในการ
ศึกษาวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนวิจัย กรุงเทพมหานคร, พ.ศ. ๒๕๕๕.

๒. รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

๑. คุณชัชฌา วิภาสรัตนกร,ข้าราชการบำนาญ อำเภอช่อเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี

๒. นางมาลัยวรรณ เทพปัญญา,แม่ค้าด่านช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี

๓. นางสาวสิริยา กุลสันต์, ข้าราชการบำนาญ ด่านอำเภอช่อเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี

๔. นายเสนอ พุดทาพอน, พ่อค้า สปป.ลาว ขายฉลากกินแบ่งรัฐบาลไทย ด้านอำเภอช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี
๕. นายยุติธรรม ชิง, ปลัดอำเภอช่องเม็ก อำเภอช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี
๖. ท่านบุญยะเดช, นายด่านวังเต่า สปป.ลาว
๗. พันเอกชิง คณา, หัวหน้าฝ่ายประสานงานชายแดนไทย-กัมพูชา จุดผ่อนปรนช่องอานม้า อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี
๘. ท่านเด่น ภูติข, ตัวแทนนักธุรกิจท่องเที่ยว รองเลขาธิการพรรค สปป.ลาว., จุดผ่านแดนช่องเม็ก-วังเต่า อ.ช่องเม็ก จ.อุบลราชธานี
๙. นายอำเภอน้ำยืน จุดผ่อนปรนช่องอานม้า อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี
๑๐. นายนิมิต สิทธิไทรย์, อดีตประธานหอการค้าจังหวัดอุบลราชธานี, ช่องอานม้า อ.น้ำยืน จ.อุบลราชธานี
๑๑. วิชิต มรรคการุณ , อาสาสมัครตำรวจบ้าน กรรมการปกครอง ตำรวจแห่งชาติ, ช่องเม็ก-วังเต่า อ.ช่องเม็ก จ.อุบลราชธานี
๑๒. นายเสรี แท่นงา, ท่านนายกเทศบาลตำบลบุณฑริก อำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี
๑๓. สมศักดิ์ ไชยสำแดง, นายก อบต.โพรงงาม (เจ้าของพื้นที่ช่องตาอุ) อำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี
๑๔. คุณทวี นนท์ศิริ, กำนันตำบลโพรงงาม อำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี
๑๕. นายมवलชน สาระมูล, วัฒนธรรมอำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี
๑๖. พันตรีวัน ชัย, เจ้าของร้านค้าจุดผ่อนปรนช่องอานม้า
๑๗. นายอุทัย เหล็กงาม, ผู้ใหญ่บ้านช่องเม็ก อำเภอช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี
๑๘. ว่าที่ร้อยตรีวัชรศักดิ์ คำศรี, ปลัดอำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี
๑๙. นายเทิดศักดิ์ สิมมา, ปลัดอำเภอบุณฑริก อำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี
๒๐. นางสุริยา สิทธิธรรม, แม่ค้าจุดผ่านแดนช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี
๒๑. นายสมศรี สันดอน, ผู้ช่วยเหลือเจ้าพนักงาน สมาชิกแจ้งข่าวสารเหี่ยวเวหา กองตำรวจสื่อสารสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ด่านช่องอานม้า อ.น้ำยืน จ.อุบลราชธานี
๒๒. นางพร จันเรียง, แม่ค้าประเทศกัมพูชา จุดผ่อนปรนช่องอานม้า
๒๓. นางสุข นาค, แม่ค้าประเทศกัมพูชา จุดผ่อนปรนช่องอานม้า
๒๔. นางสุข เนียง, แม่ค้าประเทศกัมพูชา จุดผ่อนปรนช่องอานม้า
๒๕. นายกฤษณ์ ไบกว้าง, ปลัดอำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี
๒๖. สิทธิธนุ กะชา, เจ้าหน้าที่ทหารพรานที่ ๒๓๑๐ (ฐานปฏิบัติการแดนไกล) จุดผ่อนปรนช่องอานม้า อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี

๓. สืบค้นออนไลน์

<https://www.gotoknow.org/posts/32079> (ออนไลน์) วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๕๙.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔. [ระบบออนไลน์].

ภาคผนวก ก

บทความวิจัย

ภาคผนวก ก

บทความวิจัย

ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย

Study on Strengthening Communities along the Border Of Cambodia Lao PDR and Thailand

นายธรรม ชินโกมุท, พระมหาจิตนเรศ วุฑฒิธมโม ผศ.ดร.,

พระครูปลัดศรีอรุณ ญาณิสโร, ผศ.โสรัจ นามอ่อน

นายไชยสิทธิ์ อุดมโชนามอ่อน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดน

ขอบเขตของการวิจัย เป็นการศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย ได้ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา เป็นการศึกษาจากเอกสาร และสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกประชาชนตามแนวชายแดนของจังหวัดอุบลราชธานี กัมพูชา ลาว ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้นำภาครัฐ และประชาชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย จำนวน ๓๐ คน

๑. ด้านการเมืองและความมั่นคง คือ การอยู่ร่วมกันประชาชนในพื้นที่ที่จะดำเนินตามข้อบันทึกตกลงของเจ้าหน้าที่ภาครัฐของทั้งสองฝ่ายอย่างเคร่งครัดมีการพูดคุยมีส่วนร่วมในการใช้พื้นที่ตลอดเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ร่วมกันแบบเกื้อกูลญาติมิตรฉันพี่น้องเสมอแต่ส่วนใหญ่ถ้ามีความขัดแย้งไม่เข้าใจกันจะเป็นเพราะทางส่วนกลางภาครัฐและนักการเมืองจะสั่งเป็นนโยบายลงมาโดยไม่เข้าใจเข้าถึงคนในพื้นที่จึงมีผลต่อการเป็นอยู่ของประชาชนคนในพื้นที่ตามแนวชายแดน

ในส่วนของแนวทางในการการแก้ไขความขัดแย้งส่วนมากคนในพื้นที่ตามแนวชายแดนจะปฏิบัติตามระเบียบบันทึกข้อความของเจ้าหน้าที่และทำสัญญาประชาคมร่วมกันโดยทางฝ่ายกัมพูชาจะเป็นฝ่ายทหารที่รับผิดชอบในพื้นที่แก้ไขไปก่อนและรายงานผลไปส่วนกลางจึงทำให้คนในพื้นที่ไม่กล้าที่จะทำให้เกิดความขัดแย้งเพราะส่วนใหญ่คนในพื้นที่นั้นจะเป็นครอบครัวของทหารที่มาดูแลความสงบ ส่วนพื้นที่ของไทยและลาวถ้าเกิดกรณีนี้ขึ้นมาส่วนมากเจ้าหน้าที่จะสามารถดูแลได้ไม่เกิดความขัดแย้งตามที่เข้าใจ ถ้าเกิดขึ้นจะเป็นเพราะนโยบายของรัฐและนักการเมืองเข้ามาแทรกแซงสั่งการโดยไม่เข้าใจคนในพื้นที่

ในส่วนการรับมือภัยคุกคามทั้งสองฝ่ายได้มีบันทึกข้อความหากเกิดเหตุก็จะมีแนวทางในการดำเนินการและการปฏิบัติทำให้การบริหารพื้นที่การอยู่ร่วมกันของชุมชนตามแนวชายแดนนั้นเกิดประโยชน์สูงสุดกับทั้งสามประเทศที่ได้เปิดจุดผ่านแดนผ่อนปรนเพื่อการค้าอย่างสงบสุขโดยมีการเพิ่มศักยภาพในการจัดสรรการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน รวมถึงการสร้างกระบวนการการพัฒนาและรับมือจากภัยคุกคามอย่างชัดเจน

๒. ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจ การส่งเสริมเศรษฐกิจ ที่เป็นปัญหาการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ คือ แม้ประชาชนตามแนวชายแดนสองพื้นที่มี ประวัติศาสตร์การพัฒนาความสัมพันธ์ต่อกันทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมมาต่อเนื่องยาวนาน แต่ช่องว่างระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของสองประเทศยังคงมีอยู่ ความแตกต่างในสถานะทางเศรษฐกิจนี้ทำให้เกิดปัญหาตามมา ในฝั่งไทยมีปัญหาแรงงานหลบหนีเข้าเมือง ส่วนฝั่งกัมพูชาเกิดชุมชนแออัดตลอดแนว ชายแดน เนื่องจากชาวกัมพูชามาอาศัยอยู่ตามชายแดนเพื่อออกมาทำมาหาเลี้ยงชีพในฝั่งไทย ส่วนมิติของผลประโยชน์จากความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจจากการสัมภาษณ์ในพื้นที่ ได้แก่ ปลัดอำเภอโป่งน้ำร้อน ตรวจคนเข้าเมือง หน่วยเฉพาะกิจนาวิกโยธิน นายกสมาคมการค้าและการท่องเที่ยวชายแดนไทย-กัมพูชา รวมถึงเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมืองทั้งสามประเทศทำให้พบว่า ความพยายามร่วมมือของภาครัฐและเอกชนตามแนวชายแดนของสองประเทศมีทั้งความร่วมมือด้านแรงงาน ความร่วมมือด้านการค้า ความร่วมมือด้านการลงทุน และความร่วมมือด้านการขนส่ง สิ่งเหล่านี้สามารถเกื้อหนุนการพัฒนาเศรษฐกิจได้อย่างมีนัยสำคัญ ด้านแรงงาน ชายแดนอุบลราชธานีมีการจัดการแรงงานกัมพูชา และลาวที่ค่อนข้างประสบความสำเร็จ การจัดการแรงงานข้ามชาติในจังหวัดชายแดนอื่นๆ แรงงานกัมพูชา และลาวมีความสำคัญอย่างมากต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจในฝั่งชายแดนไทย ทั้งด้านการเกษตร การบริการ และการค้า ซึ่งโดยสภาพทั่วไปของชุมชนตามแนวชายแดนมีความอุดมสมบูรณ์ การทำการเกษตรทั้งถั่วลิสงข้าวโพด มะละกอ ดอกดาวเรือง มันสำปะหลัง และผักผลไม้อื่นๆ ให้ผลผลิตต่อไร่สูง มีพืชเศรษฐกิจชนิดใหม่คือลำไย ที่สร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรตามแนวชายแดนได้มาก ด้านการค้าระหว่างกัน การค้าชายแดนเป็นหนึ่งในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของจังหวัดที่มีความสำคัญอย่างมาก โดยนอกจากการค้าชายแดนที่มีทั่วไปแล้ว ชายแดนด้านนี้ยังมีลักษณะพิเศษตรงที่สินค้าจำนวนมากเป็นสินค้าของท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นข้าวสาร อาหารแห้ง ของป่า และผักผลไม้ ซึ่งเป็นผลิตผลของคนในชุมชนสองฝั่ง ประเด็นที่น่าสังเกตเกี่ยวกับการค้าชายแดนอุบลราชธานีคือ โอกาสการเป็นตลาดกลางการค้าผักผลไม้ที่มีศักยภาพค่อนข้างมากในอนาคต ปัจจุบันมีการส่งออกผักผลไม้สดวันปีไปกัมพูชา และลาวและส่งออกต่อไปยังประเทศที่สามจำนวนมาก รัฐบาลไทยมีโครงการให้นักธุรกิจไปดำเนินการปลูกมันสำปะหลัง ที่ประเทศลาวและกัมพูชาส่งหัวมันสำปะหลังสดเข้ามาฝั่งไทยได้ การลงทุนทำการเกษตรจึงทำให้มันในประเทศไทยราคาตกต่ำเพราะคุณภาพมันสำปะหลังในไทยไม่ค่อยดีนัก พื้นที่ชายแดนฝั่งลาวและ กัมพูชามีวัตถุดิบทางการเกษตรค่อนข้างมาก จึงเริ่มมีนักลงทุนไทยเข้าไปลงทุนทำโรงงานอาหารสัตว์ และโรงงานปุ๋ยมากขึ้น

๓. ด้านสังคมและวัฒนธรรม วัฒนธรรมประเพณีในพื้นที่ชายแดน เช่น ประเพณีสงกรานต์ของชาวบ้านสำโรง มีลักษณะพิเศษเป็นการแสดงออกถึงเรื่องของตำนาน ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตผู้คนบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา-ลาว รวมถึงการละเล่นดั้งเดิมของหมู่บ้าน ปัจจุบันคนชายแดนยังดำรงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมในวาระพิเศษต่างๆ ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเช่น ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์หรือวันขึ้นปีใหม่ตามแบบไทย

กัมพูชาและลาว การร่วมงานบุญตักบาตรในโอกาสสำคัญ และด้วยอุปสรรคด้านภาษาที่มีไม่มากนัก ทำให้หลายครัวเรือนแต่งงานระหว่างชาวกัมพูชา ชาวไทย และชาวลาว การไปมาหาสู่กันฉันญาติมิตร ก่อให้เกิดการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีร่วมกัน ชาวไทยนิยมเข้าไปทำบุญทอดผ้าป่า ทอดกฐินในวัดฝั่งกัมพูชา และลาว ทั้งที่เป็นการทำบุญของคนในชุมชน และที่เป็นกฐินกระชับความสัมพันธ์ทางการทูตของหน่วยงานต่างๆ ขณะที่ชาวกัมพูชา และลาวก็เดินทางเข้ามาทำบุญฝั่งไทยเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะในวันสำคัญทางศาสนา งานบุญ งานประเพณีสงกรานต์ ปีใหม่มิตรภาพไทย-กัมพูชา-ลาว นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมร่วมกันที่ได้รับความร่วมมือจากสมาคม ภาคเอกชน ภาครัฐ เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจชายแดนแล้ว ยังเป็นเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และเปิดโอกาสให้ผู้คนชายแดนได้เรียนรู้และใกล้ชิดกันมากขึ้น การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ชาวบ้านในพื้นที่ที่มีการไปมาหาสู่กันผ่านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การค้าขายการเข้ามาซื้อสินค้าในฝั่งไทย การรับจ้าง ส่วนคนไทยก็มีจุดมุ่งหมายเพื่อการท่องเที่ยว และการประกอบการค้าการลงทุนเป็นหลัก หน่วยงานในพื้นที่มีการติดต่อผ่านการจัดโครงการต่างๆ เช่น การประชุมปรึกษาหารือ (ยาเสพติด แรงงาน ความร่วมมือด้านการศึกษา) การให้ความช่วยเหลือชาวกัมพูชา และประชาชนลาว กิจกรรมแข่งกีฬาและการละเล่นต่างๆ เจ้าหน้าที่รัฐส่วนการข้ามแดนไปมาหาสู่ในทางสังคมก็จะพบมีการเยี่ยมเยียนฉันท์มิตร การร่วมงานบุญงานประเพณี เช่น งานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ การข้ามแดนมาเรียนในฝั่งไทยแบบไปเช้าเย็นกลับ หรือมาร่วมกิจกรรมส่งเสริมเศรษฐกิจสังคมที่จัดในฝั่งไทยการข้ามแดนที่ด่านบ้านแหลมมีความยืดหยุ่นมากขึ้น การพัฒนาพื้นที่ชายแดน โดยไม่ต้องการให้มีปัญหาขัดแย้งกัน ส่วนปัญหาของทางการไทยในพื้นที่คือการไม่สามารถสื่อสารภาษาเขมรได้ ขณะที่ผู้นำในอำเภอและจังหวัดของกัมพูชาสามารถพูดภาษาไทยได้คล่อง และผู้นำจะไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงตรงข้ามกับฝ่ายไทยที่ค่อนข้างโยกย้ายตำแหน่งบ่อย

Abstract

Research Study of community strengthening along the Cambodian border Thai-Lao aims to study the strengthening of the border community.

Scope of Research A study of community empowerment along the Cambodian border, Laos, Thailand has conducted qualitative research. Use descriptive analysis. The study was based on interviews and in-depth interviews of people along the border of Ubon Ratchathani, Cambodia, Lao PDR, including community leaders, government leaders and people along the Cambodia-Laos-Thailand border.

1. Politics and security are the coexistence of the people in the area, they will strictly follow the memorandum of the governmental authorities of both parties, discussing their participation in the use of space throughout the existence of coexistence. But most of the conflicts do not understand, because the central government and politicians will be the policy. By not accessible to people in the area, thus affecting the well-being of people in the area along the border.

In the area of conflict resolution, most people in the border areas will follow the rules, memorandum and memorandum of understanding signed by the Cambodian authorities, and will report to the responsible military in the area. The result is that people in the area do not dare to cause conflict, because most people in that area will be the military family to see. The peace the area of Thailand, Laos, and if this occurs, it is possible; most officers do not understand the conflict. If this happens, it is because of government policies and political intervention order without understanding the local people.

In the area of both threats, there is a record of the message. If there is a scene, there will be a guideline for action and action to ensure that the management of the cohabitation of the border community is in the best interests of the three. The country has opened a tranquil trade border with the potential of allocating natural resource management and environmental protection. Grilled sustainable It also includes a clear development process and a clearer response to threats.

2. The promotion of the economy. Economic promotion the problem is that the economic boost is even though the people along the two border areas have History of relationship development. Economic and social continuity. However, the gap between the two countries' economic development persists. Differences in this economic state lead to problems. On the Thai side, there are problems migrant workers in the city. The Cambodian side is crowded across the border because Cambodians live on the border to earn a living on the Thai side. Dimensions of the benefits of economic relations. Interviews in the area include Pong Nam Ron District Permanent Secretary. Immigration Marines Special Operations Unit President of the Thai-Cambodian Border Trade and Tourism Association including all three country officials, we found that. Collaborative efforts by both the public and private sectors of the border are both labor-intensive. Trade cooperation Investment cooperation and transport cooperation. These can support the economic development significantly. Ubon Ratchathani border workers have managed Cambodian workers. And Laos was quite successful. Management of migrant workers in other border provinces Cambodian workers And Laos is very important to economic activities on the Thai border. In terms of agriculture, services and trade, the general condition of the border community is abundant. Agriculture including peanuts, corn, papaya, marigold, cassava and other fruits and vegetables. High yield per rai. There is a new economic crops are longans. The income generated for farmers along the border is very high. Trade between Border trade is one of the province's most important economic

activities. In addition to the common border trade. The border also has a special feature where many goods are local goods. Be it rice, dry food of the forest and fruit and vegetables, which are products of people in the community on both sides. The notable issue with Ubon Ratchathani border trade is Opportunity to be a potential market for fruit and vegetable trade in the future. Currently, there are exported fruits and vegetables. Poultry to Cambodia and Laos and exported to many third countries. The Thai government has a program for business people to grow cassava. In Laos and Cambodia, fresh cassava roots are exported to Thailand. Investing in agriculture makes it so much cheaper in Thailand because of the quality of cassava in Thailand. Laos border area and Cambodia has a lot of agricultural raw materials. Therefore, Thai investors are investing in animal feed factories. And more fertilizer plants.

3. Social and cultural aspects Traditional culture in the border area, such as the Songkran tradition of Samrong villagers. There is a special expression on the myths, beliefs, traditions, rituals related to the way people live along the Cambodian-Thai border. Including traditional games of the village. At present, border people still maintain cultural relations through special events. Mostly related to Buddhism, for example. The tradition of watering elderly people on Songkran or New Year's day in Thai style. Cambodia and Laos Join the charity event on the occasion. And with a limited language barrier. Many households are married between Cambodians, Thais and Lao people. Creating a shared tradition Thai people to make merit. Kathin the temples in Cambodia and Laos, both in the philanthropy of the people in the community. And as Kathin, strengthen the diplomatic relations of various agencies. While the Cambodians And Laos also came to merit the same side of Thailand. Especially on religious holidays, Songkran festival. The Thai-Cambodian-Thai Friendship New Year is also a joint activity organized by the private sector and the private sector to stimulate the border economy. It is also a stage of cultural exchange. And it gives people the opportunity to learn and get closer. Social interaction Villagers in the area are coming together through economic activity. Trading across the purchase of goods on the Thai side of the Thai people are targeted for tourism. And the main trading and investment. Local agencies are contacted through programs such as consultative meetings (drugs, labor, education cooperation), assistance to Cambodians. And the people of Laos Sports events and games. State officials cross the border to find out in the social will find a visit. Join the traditional ceremony, such as weddings, new home, crossed over to study in the morning to Thailand. Or join the social economic promotion activities on the Thai side. The border crossing at Ban Laem is more flexible. Border area development Without conflicting need The problem of Thai

authorities in the area is the inability to communicate Khmer. While leaders in Cambodian districts and provinces can speak Thai fluently. And leaders are rarely changed, as opposed to the Thai side, who quite often relocated.

บทนำ

จากวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศไทยที่เริ่มขึ้นในปลายปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ซึ่งเป็นปีแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ ได้ก่อให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ ส่งผลกระทบต่อประชาชนทุกภาคส่วนของสังคม ประเด็นเรื่องชุมชนเข้มแข็งจึงได้รับการหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงเป็นอันมาก ในฐานะที่เป็นทางเลือกที่สำคัญของการพัฒนา เน้นกระบวนการพัฒนาที่คนเป็นศูนย์กลางตามหลักปรัชญาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ โดยการเพิ่มศักยภาพของคนและชุมชนให้เข้มแข็ง มีความพร้อมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการดูแลรักษาสีงแวดล้อมให้ยั่งยืน ความเข้มแข็งของชุมชนจึงเป็นฐานสำคัญในการลดผลกระทบทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงการสร้างกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืนในอนาคต ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาที่สำคัญประการหนึ่งต่อเนื่องมาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ และฉบับที่ ๑๑ ต่อมา

ซึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้มีการให้แนวคิดและความหมายของชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชน ดังนี้

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกัน และมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นปกติต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกัน หรือมีอาชีพร่วมกัน หรือการประกอบกิจการซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือการมีวัฒนธรรม ความเชื่อ หรือความสนใจร่วมกัน(ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, ๒๕๔๑) โดยความเป็นชุมชนอาจหมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ มีการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน^๑

จากความหมายข้างต้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ชุมชนมีความหมายมากกว่าการที่คนแต่ละคนมาอยู่ร่วมกัน แต่ได้สร้างความสัมพันธ์กันโดยมีหลักการ เงื่อนไข กติกา ซึ่งเรียกโดยรวมว่าระเบียบบรรทัดฐานของการอยู่ร่วมกัน ชุมชนจึงมีลักษณะเป็นองค์กรทางสังคมที่สามารถตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันของสมาชิก และสามารถช่วยให้สมาชิกสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ร่วมกันได้

ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่มชมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายหรืออื่น ๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่น ๆ ในสังคมด้วย

^๑ประเวศ วะสี, ประชาคมตำบล : ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรม และสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑) หน้า ๓๓.

การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอาศัยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่าง ๆ เช่นมิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ มิติทางด้านสังคม และมิติทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้น อาจพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางมิติเท่านั้น เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน

ส่วนวิสัยทัศน์ของประเทศไทยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ คือ การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการปฏิบัติและพัฒนาประเทศ โดยมุ่งพัฒนาประเทศไทยไปสู่ “สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน” (Green and Happiness Society) ดังนั้น การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนจึงมีความสำคัญมากขึ้นภายในกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และแนวความคิดการพัฒนาประเทศ และการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ชุมชนจำเป็นต้องมีความรู้เท่าทัน มีภูมิคุ้มกันมีอำนาจต่อรอง สามารถปรับตัว และมีวิธีแก้ปัญหาของชุมชนเอง ในขณะที่การกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการเพิ่มโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมทำร่วมรับผิดชอบ และร่วมตรวจสอบมากขึ้น ชุมชนที่เข้มแข็งจะส่งเสริมให้การพัฒนาท้องถิ่นก้าวหน้าไปได้อย่างรวดเร็ว สามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้ทันเวลา สามารถบริหารจัดการงบประมาณและทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ ได้กำหนดแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศไว้^๒

๑. แนวทางการพัฒนา

๑.๑ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ควรมีมาตรการเชิงรุกที่มีพลังในการป้องกันและปกป้องชุมชน

๑.๒ การสร้างการเรียนรู้ในชุมชน ต้องเปิดกว้างให้ชุมชนกำหนดรูปแบบของชุมชนเองได้เพราะแต่ละชุมชนมีประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี แตกต่างกัน

๑.๓ การเสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชน ต้องดำเนินการให้ครอบคลุมกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทุกประเภท โดยสนับสนุนชุมชนให้สามารถพัฒนาตนเองได้

๑.๔ การใช้พลังชุมชนในการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ควรพิจารณาถึงสาเหตุและแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม

๑.๕ การสร้างสังคมเป็นสุข

๑.๖ กระบวนการพัฒนาท้องถิ่นและการเสริมสร้างสุขภาวะชุมชน จะต้องใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งประสานบูรณาการกันทุกระดับ

๑.๗ พัฒนาตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนและตัวชี้วัดสังคมเป็นสุข เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ความสำเร็จที่ชัดเจนและผลักดันให้มีการอ้างอิง เพื่อเป็นกรอบให้เกิดการเชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติ

๒. การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชุมชนเข้มแข็ง ต้องให้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง และมีเครื่องมือ/กลไกการบริหารยุทธศาสตร์ พร้อมทั้งกำหนดบทบาทภารกิจของแต่ละภาคส่วนให้ชัดเจน

๓. บทบาทภาคี ควรกำหนดบทบาทหลักที่ชัดเจนระหว่างภาครัฐท้องถิ่น และภาคีพัฒนาต่าง ๆ เพื่อเสริมหนุนซึ่งกันและกันให้เกิดพลังในการขับเคลื่อน โดยมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับความ

^๒สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔. [ระบบออนไลน์]. วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

เข้มแข็งของชุมชน คือ

๓.๑ การจัดองค์กรและบริหารจัดการ คือ มีการจัดองค์กรและการแบ่งหน้าที่การบริหารจัดการทรัพยากรและกระบวนการแผน การประสานความร่วมมือ

๓.๒ อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วม ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ร่วมมุ่งสู่คุณภาพชีวิตที่ดี “ค่านิยมสุขภาพดี” เชื่อในศักยภาพของคนในชุมชน มีสำนึกความเป็นชุมชน และรู้จักแบ่งปัน ทุนทางวัฒนธรรม สามารถเชื่อมคนในชุมชนได้

๓.๓ ทุน ได้แก่ การมีทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพและสำนึกเพื่อส่วนร่วม เงิน วัสดุ อุปกรณ์สถานที่ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ทรัพยากรธรรมชาติ

๓.๔ มีกิจกรรมต่อเนื่อง

๓.๕ มีเครือข่ายความร่วมมือ

๓.๖ การยอมรับจากสังคมภายนอก

๓.๗ สิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมือง

การที่ประชาชนในชุมชนชายแดนไทย ลาว กัมพูชา มีการรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ดังนั้น การพัฒนาและสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง จึงมีองค์ประกอบสำคัญ คือการจัดองค์กรและบริหารจัดการ อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วมกัน ทุน มีกิจกรรมต่อเนื่อง มีเครือข่ายความร่วมมือ การยอมรับจากสังคมภายนอก และมีสิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมืองโดยกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน อาจกระทำได้โดยอาศัยกระบวนการที่สำคัญ ๔ ขั้นตอน คือ การเตรียมคนหรือการพัฒนาทรัพยากรบุคคล การกำหนดประเด็นปัญหาของชุมชนและการพัฒนาทางเลือกเพื่อดำเนินกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน และขยายเครือข่ายความร่วมมือ

จากเนื้อหาที่กล่าวมาจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาในด้านต่างๆ ต่อไป

เครื่องมือและวิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive analysis) การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์ (Inter views Research) ทั้งหมดได้แบ่งออกเป็น ๒ วิธี คือ

๑. วิธีการศึกษาค้นคว้าทางเอกสารที่เป็นปฐมภูมิและเอกสารทุติยภูมิ

๑) เอกสารปฐมภูมิ (Primary Document) และ เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Document) เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีผู้ค้นคว้าวิจัย ได้รวบรวมเรียบเรียงไว้ในที่ต่างๆ ในรูปแบบตำรา, หนังสือ, เอกสาร วิชาการเย็บเล่มและเอกสารอื่นใด ที่นำมาตีพิมพ์เผยแพร่ต่อสาธารณะชนซึ่งเป็นที่เชื่อถือได้

๒. การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึกประชาชนตามแนวชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี ประเทศไทย กัมพูชา ลาว เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน

๓. ประชากรศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำภาครัฐ และประชาชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย จำนวน ๓๐ คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Sample random sampling)^๓ แบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ ๑ ชุมชนจุดผ่อนปรนช่องอานม้า กัมพูชา	จำนวน	๑๐	คน
กลุ่มที่ ๒ ชุมชนด่านสากลวังเต่า สปป.ลาว	จำนวน	๑๐	คน
กลุ่มที่ ๓ ชุมชนด่านถาวรช่องเม็ก อ.สิรินธร	จำนวน	๑๐	คน
รวมทั้งสิ้น	จำนวน	๓๐	คน

๔. นิยามศัพท์ (Key words) ที่ใช้ในการวิจัย

การเสริมสร้างความเข้มแข็ง หมายถึง แนวทางที่เป็นกลไกในการพัฒนาและสร้างสังคมให้เข้มแข็ง ทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ดิดสินใจ แก้ปัญหาตนเองและสังคม กำหนดแผนแม่บทชุมชนด้วยการร่วมกันคิด สร้างและบริหารจัดการชุมชนของคนในท้องถิ่นที่ร่วมกันเป็นเจ้าของ

ชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย หมายถึง ๑. ชุมชนจุดผ่อนปรนช่องอานม้า กัมพูชา ๒. ชุมชนด่านสากลวังเต่า สปป.ลาว ๓. ชุมชนด่านถาวรช่องเม็ก อ.สิรินธร

ประชาคมอาเซียน หมายถึงเป้าหมายที่ สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations : ASEAN) เป็นองค์ระหว่างประเทศระดับภูมิภาคจะพัฒนาเป็นประชาคมร่วมกัน เพื่อความร่วมมือกัน ๓ ด้าน คือ ด้านการเมืองและความมั่นคง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมวัฒนธรรม

ผลการศึกษา

จากศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย สรุปผล ดังนี้

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ใน ชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานระหว่างประเทศ เกี่ยวข้องนั้นทำให้ทราบถึงความเข้มแข็งในด้านการเมืองและความมั่นคง ซึ่งเป็นการการอยู่ร่วมกันของประชาชนมีการเกื้อกูลกัน มีการแก้ไขความขัดแย้งกันโดยการที่เจ้าหน้าที่ทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายประเทศเพื่อนบ้านมาทำข้อตกลงกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งขึ้น ส่วนด้านภัยคุกคามส่วนมากจะเกิดจากรัฐบาลของแต่ละฝ่ายไม่เข้าใจประชาชนที่อยู่ในพื้นที่แล้วสั่งการเป็นนโยบายออกมาส่วนการเป็นอยู่และการทำข้อตกลงระหว่างผู้ที่อยู่ในชุมชนชายแดนนั่นเอง

ส่วนด้านเศรษฐกิจตามแนวชายแดนทางเจ้าหน้าที่ของรัฐและเจ้าหน้าที่การเมืองส่วนมากจะได้ทำบันทึกข้อตกลงการค้าระหว่างแนวชายแดนกันไว้เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกในการติดต่อค้าขายของประชาชนเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่รัฐและประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนตามแนวชายแดน ด้วยการถ้อยทีถ้อยอาศัยกันมาตลอดซึ่งเป็นการรวมตัวกันดำเนินกิจการทางด้านเศรษฐกิจมีการ

^๓จรรณู คุณมี, การเขียนวิจัยทางการศึกษาและการเขียนบทนิพนธ์, (อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชธานี, ๒๕๕๑), หน้า ๒๑.

กำหนดสินค้าทางการเกษตร สินค้าอุปโภคบริโภค ไว้ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อการค้าอย่างชัดเจนตามข้อตกลงบันทึกข้อความของแต่ละพื้นที่ตามแนวชายแดน

และทางด้านสังคมวัฒนธรรม ได้มีกิจกรรมร่วมกันให้สิทธิการจัดสวัสดิการสังคมโดยแบ่งพื้นที่ทำคุณประโยชน์แก่คนในพื้นที่ที่มาค้าขายสินค้าอุปโภคบริโภคโดยยึดหลักเกี่ยวกับผลประโยชน์ในการใช้พื้นที่ร่วมกันโดยวิธีเกื้อกูลซึ่งกันและกันไม่ให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและกลุ่มนักธุรกิจที่มาดำเนินกิจการในพื้นที่นั้นเท่าเทียมกัน ทั้งนี้การดำเนินวิสาหกิจในพื้นที่นี้จะเป็นการดีเพราะพื้นที่ตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาวและไทย ได้นับถือพระพุทธศาสนาด้วยกันจึงส่งผลให้คนในชุมชนที่มาดำเนินกิจการค้าขายได้มีการทำบุญใส่บาตรร่วมกันเสมอในส่วนด้านวัฒนธรรมนั้นมีส่วนคล้ายคลึงกันทั้งหมดทางชุมชนได้มีกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างทางวัฒนธรรมกันมาตลอด เช่นมีประเพณีสงกรานต์ทำกิจกรรมร่วมกันโดยการให้ประชาชนคนในพื้นที่มารดน้ำสงกรานต์ ส่งผลให้ประชาชนตามแนวชายแดนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ส่วนใหญ่ถ้าเกิดการกระทบกระทั่งนั้นจะเป็นผลมาจากรัฐบาลกลางสั่งการลงมาหรือเป็นผลจากการเมืองของประเทศทั้งฝ่ายกัมพูชา ลาว และไทยที่ตกลงเรื่องผลประโยชน์ไม่ลงตัว แต่ส่วนใหญ่ในความเป็นจริงประชาชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ นักธุรกิจที่ดำเนินกิจการตามแนวชายแดนนั้นจะรักและเข้าใจกันอยู่ร่วมใช้ประโยชน์จากพื้นที่ด้วยความเกื้อกูลและเข้าใจกันอย่างมีความสุขนั่นเอง

๑. สัมภาษณ์ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดน ใน ๓ ด้าน คือ ด้านการเมืองและความมั่นคง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมวัฒนธรรม ดังนี้

๑) ด้านการเมืองและความมั่นคง

จากการสัมภาษณ์พบว่า ด้านการเมืองและความมั่นคง คือ การอยู่ร่วมกันประชาชนในพื้นที่จะดำเนินตามข้อบันทึกตกลงของเจ้าหน้าที่ภาครัฐของทั้งสองฝ่ายอย่างเคร่งครัดมีการพูดคุยมีส่วนร่วมในการใช้พื้นที่ตลอดเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ร่วมกันแบบเกื้อกูลญาติมิตรฉันพี่น้องเสมอแต่ส่วนใหญ่ถ้ามีความขัดแย้งไม่เข้าใจกันจะเป็นเพราะทางส่วนกลางภาครัฐและนักการเมืองจะสั่งเป็นนโยบายลงมาโดยไม่เข้าใจเข้าถึงคนในพื้นที่จึงมีผลต่อการเป็นอยู่ของประชาชนคนในพื้นที่ตามแนวชายแดน

ในส่วนของแนวทางในการการแก้ไขความขัดแย้งส่วนมากคนในพื้นที่ตามแนวชายแดนจะปฏิบัติตามระเบียบบันทึกข้อความของเจ้าหน้าที่และทำสัญญาประชาคมร่วมกันโดยทางฝ่ายกัมพูชานั้นจะเป็นฝ่ายทหารที่รับผิดชอบในพื้นที่แก้ไขไปก่อนและรายงานผลไปส่วนกลางจึงทำให้คนในพื้นที่ไม่กล้าที่จะทำให้เกิดความขัดแย้งเพราะส่วนใหญ่คนในพื้นที่นั้นจะเป็นครอบครัวของทหารที่มาดูแลความสงบ ส่วนพื้นที่ของไทยและลาวถ้าเกิดกรณีนี้ขึ้นมาส่วนมากเจ้าหน้าที่จะสามารถดูแลได้ไม่เกิดความขัดแย้งตามที่เข้าใจ ถ้าเกิดขึ้นจะเป็นเพราะนโยบายของรัฐและนักการเมืองเข้ามาแทรกแซงสั่งการโดยไม่เข้าใจคนในพื้นที่

ในส่วนการรับมือภัยคุกคามทั้งสองฝ่ายได้มีบันทึกข้อความหากเกิดเหตุก็จะมีแนวทางในการดำเนินการและการปฏิบัติทำให้การบริหารพื้นที่การอยู่ร่วมกันของชุมชนตามแนวชายแดนนั้นเกิดประโยชน์สูงสุดกับทั้งสามประเทศที่ได้เปิดจุดผ่านแดนผ่อนปรนเพื่อการค้าอย่างสงบสุขโดยมีการเพิ่มศักยภาพในการจัดสรรการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนรวมถึงการสร้างกระบวนการการพัฒนาและรับมือจากภัยคุกคามอย่างชัดเจน

๒) ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจ

จากการสัมภาษณ์ พบว่าการส่งเสริมเศรษฐกิจ ที่เป็นปัญหาการส่งเสริมด้านเศรษฐกิจ คือ แม้ประชาชนตามแนวชายแดนสองพื้นที่มี ประวัติศาสตร์การพัฒนาความสัมพันธ์ต่อกันทั้งทาง ด้านเศรษฐกิจและสังคมมาต่อเนื่องยาวนาน แต่ช่องว่างระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของสองประเทศ ยัง คงมีอยู่ ความแตกต่างในสถานะทางเศรษฐกิจนี้ทำให้เกิดปัญหาตามมา ในฝั่งไทยมีปัญหาแรงงาน หลบหนีเข้าเมือง ส่วนฝั่งกัมพูชาเกิดชุมชนแออัดตลอดแนว ชายแดน เนื่องจากชาวกัมพูชามาอาศัยอยู่ ตามชายแดนเพื่อออกมาทำมาหาเลี้ยงชีพในฝั่งไทย ส่วนมิติของผลประโยชน์จากความสัมพันธ์ทาง เศรษฐกิจ

จากการสัมภาษณ์ในพื้นที่ ได้แก่ ปลัดอำเภอโป่งน้ำร้อน ตรวจคนเข้าเมือง หน่วยเฉพาะกิจ นาวิกโยธิน นายกสมาคมการค้าและการท่องเที่ยวชายแดนไทย-กัมพูชา รวมถึงเจ้าหน้าที่ฝ่าย บ้านเมืองทั้งสามประเทศทำให้พบว่า ความพยายามร่วมมือของภาครัฐและเอกชนตามแนวชายแดน ของสองประเทศมีทั้งความร่วมมือด้านแรงงาน ความร่วมมือด้านการค้า ความร่วมมือด้านการลงทุน และความร่วมมือด้านการขนส่ง สิ่งเหล่านี้สามารถเกื้อหนุนการพัฒนาเศรษฐกิจได้อย่างมีนัยสำคัญ ด้านแรงงาน ชายแดนอุบลราชธานีมีการจัดการแรงงานกัมพูชา และลาวที่ค่อนข้างประสบความสำเร็จ การจัดการแรงงานข้ามชาติในจังหวัดชายแดนอื่นๆ แรงงานกัมพูชา และลาวมีความสำคัญอย่างมาก ต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจในฝั่งชายแดนไทย ทั้งด้านการเกษตร การบริการ และการค้า ซึ่งโดยสภาพ ทั่วไปของชุมชนตามแนวชายแดนมีความอุดมสมบูรณ์ การทำการเกษตรทั้งถั่วลิสงข้าวโพด มะละกอ ดอกดาเรือง มันสำปะหลัง และผักผลไม้อื่นๆ ให้ผลผลิตต่อไร่สูง มีพืชเศรษฐกิจชนิดใหม่คือลำไย ที่ สร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรตามแนวชายแดนได้มาก ด้านการค้าระหว่างกัน การค้าชายแดนเป็นหนึ่งใน กิจกรรมทางเศรษฐกิจของจังหวัดที่มีความสำคัญอย่างมาก โดยนอกจากการค้าชายแดนที่มีทั่วไปแล้ว ชายแดนด้านนี้ยังมีลักษณะพิเศษตรงที่สินค้าจำนวนมากเป็นสินค้าของท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นข้าวสาร อาหารแห้ง ของป่า และผักผลไม้ ซึ่งเป็นผลิตผลของคนในชุมชนสองฝั่ง ประเด็นที่น่าสังเกตเกี่ยวกับการค้าชายแดนอุบลราชธานีคือ โอกาสการเป็นตลาดกลางการค้าผักผลไม้ที่มีศักยภาพค่อนข้างมากใน อนาคต ปัจจุบันมีการส่งออกผักผลไม้ สัตว์ปีกไปกัมพูชา และลาวและส่งออกต่อไปยังประเทศที่สาม จำนวนมาก รัฐบาลไทยมีโครงการให้นักธุรกิจไปดำเนินการปลูกมันสำปะหลัง ที่ประเทศลาวและ กัมพูชาส่งหัวมันสำปะหลังสดเข้ามาฝั่งไทยได้ การลงทุนทำการเกษตรจึงทำให้มันในประเทศไทยราคา ตกต่ำเพราะคุณภาพมันสำปะหลังในไทยไม่ค่อยดีนัก พื้นที่ชายแดนฝั่งลาวและ กัมพูชามีวัตถุดิบทาง การเกษตรค่อนข้างมาก จึงเริ่มมีนักลงทุนไทยเข้าไปลงทุนทำโรงงานอาหารสัตว์ และโรงงานปุ๋ยมาก ขึ้น

๓) ด้านสังคมและวัฒนธรรม

จากการสัมภาษณ์ พบว่าด้านสังคมและวัฒนธรรม วัฒนธรรมประเพณีในพื้นที่ชายแดน เช่น ประเพณีสงกรานต์ของชาวบ้านสำโรง มีลักษณะพิเศษเป็นการแสดงออกถึงเรื่องของตำนาน ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตผู้คนบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา-ลาว รวมถึง การละเล่นดั้งเดิมของหมู่บ้าน ปัจจุบันคนชายแดนยังดำรงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมใน วาระพิเศษต่างๆ ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเช่น ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ หรือวันขึ้นปีใหม่ตามแบบไทย กัมพูชาและลาว การร่วมงานบุญตักบาตรในโอกาสสำคัญ และด้วย

อุปสรรคด้านภาษาที่มีไม่มากนัก ทำให้หลายครัวเรือนแต่งงานระหว่างชาวกัมพูชา ชาวไทย และชาวลาว การไปมาหาสู่กันฉันญาติมิตร ก่อเกิดการรักษานบธรรมเนียมประเพณีร่วมกัน ชาวไทยนิยมเข้าไปทำบุญทอดผ้าป่า ทอดกฐินในวัดฝั่งกัมพูชา และลาว ทั้งที่เป็นการทำบุญของคนในชุมชน และที่เป็นกฐินกระชับความสัมพันธ์ทางการทูตของหน่วยงานต่างๆ ขณะที่ชาวกัมพูชา และลาวก็เดินทางเข้ามาทำบุญฝั่งไทยเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะในวันสำคัญทางศาสนา งานบุญ งานประเพณีสงกรานต์ ปีใหม่มิตรภาพไทย-กัมพูชา-ลาว นอกจากนี้ ยังมีการจัดกิจกรรมร่วมกันที่ได้รับความร่วมมือจากสมาคมภาคเอกชน ภาครัฐ เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจชายแดนแล้ว ยังเป็นเวทีแห่งการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และเปิดโอกาสให้ผู้คนชายแดนได้เรียนรู้และใกล้ชิดกันมากขึ้น การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ชาวบ้านในพื้นที่มีการไปมาหาสู่กันผ่านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การค้าขายการข้ามมาซื้อสินค้าในฝั่งไทย การรับจ้าง ส่วนคนไทยก็มีจุดมุ่งหมายเพื่อการท่องเที่ยว และการประกอบการค้าการลงทุนเป็นหลัก หน่วยงานในพื้นที่มีการติดต่อผ่านการจัดโครงการต่างๆ เช่น การประชุมปรึกษาหารือ (ยาเสพติด แรงงาน ความร่วมมือด้านการศึกษา) การให้ความช่วยเหลือชาวกัมพูชา และประชาชนลาว กิจกรรมแข่งกีฬาและการละเล่นต่างๆ เจ้าหน้าที่รัฐส่วนการข้ามแดนไปมาหาสู่ในทางสังคมก็จะพบมีการเยี่ยมเยียนฉันท์มิตร การร่วมงานบุญงานประเพณีเช่น งานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ การข้ามแดนมาเรียนในฝั่งไทยแบบไปเช้าเย็นกลับ หรือมาร่วมกิจกรรมส่งเสริมเศรษฐกิจสังคมที่จัดในฝั่งไทย การข้ามแดนที่ด่านบ้านแหลมมีความยืดหยุ่นมากขึ้น การพัฒนาพื้นที่ชายแดน โดยไม่ต้องการให้มีปัญหาขัดแย้งกัน ส่วนปัญหาของทางการไทยในพื้นที่คือการไม่สามารถสื่อสารภาษาเขมรได้ ขณะที่ผู้นำในอำเภอและจังหวัดของกัมพูชาสามารถพูดภาษาไทยได้คล่อง และผู้นำจะไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงตรงข้ามกับฝ่ายไทยที่ค่อนข้างโยกย้ายตำแหน่งบ่อย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากผลการศึกษา ทำให้ทราบว่า การศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

- ๑) ภาครัฐควรส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนในพื้นที่และนอกพื้นที่มีกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ไทย ลาว และกัมพูชามากขึ้น
- ๒) ควรมีโครงการหรือกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ไทย ลาว และกัมพูชาได้รับความรู้ในการลงทุน เศรษฐกิจ และการเมืองสังคมทั้งสามประเทศอย่างดี
- ๓) ควรมีการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ ที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและทั้งสามประเทศไปในแนวทางเดียวกัน เป็นต้น

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาการดำเนินเศรษฐกิจ ความมั่นคง ประเพณีวัฒนธรรมตามแนวชายแดนไทย ลาว กัมพูชา
- ๒) ควรมีทำวิจัยการบูรณาการกับการจัดการการพัฒนาการดำเนินเศรษฐกิจ ความมั่นคง ประเพณีวัฒนธรรมในพื้นที่อื่นๆ

๓) ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการบูรณาการที่ส่งเสริมพระพุทธศาสนาและการบริการวิชาการแก่สังคมตามแนวชายแดนไทย ลาว กัมพูชา

เอกสารอ้างอิง

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ :

๑. เอกสารและงานวิจัย

จรรุญ คุณมี, การเขียนวิจัยทางการศึกษาและการเขียนบทนิพนธ์, อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชธานี, ๒๕๕๑.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, เสาวคนธ์ สุดสวัสดิ์, ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์ : กระบวนการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรุงเทพมหานคร, พ.ศ. ๒๕๕๕.

จิรพรรณ มุกระ, ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนในการป้องกันและแก้ไข
ปัญหายาเสพติด : กรณีศึกษาบ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม
จังหวัดเชียงใหม่, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, พ.ศ. ๒๕๕๔.

ประเวศ วะสี, ประชาคมตำบล : ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศีลธรรม และสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๑.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, โครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพมหานคร, พ.ศ. ๒๕๕๖.

ไพโรจน์ ตันอุด, วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้นำและประชาชนในการ พัฒนาชุมชนเข้มแข็งเมือง
นำอยู่:กรณีศึกษาเทศบาลเมืองแกนพัฒนา อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่,
มหาวิทยาลัยเนชั่นลำปาง ตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๒๕๕๒.

โรเบิร์ต พูทนาม (Robert D.Putnam), Making Democracy Work: Civic Tradition in Modern Italy, (Princeton, N.J. : Princeton University Press, 1993) ; 91.

สวีส ตันอุดและวรลักษณ์ ไชยทัพ, มิใช่คนอื่น, สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด กรุงเทพมหานคร, พ.ศ. ๒๕๕๗.

เสรี พงศ์พิศ, เครือข่าย : ยุทธศาสตร์เพื่อประชาคมเข้มข้น ชุมชนเข้มแข็ง ,สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, กรุงเทพมหานคร, พ.ศ. ๒๕๕๖.

อุทัย ดุลยเกษมและอรศรี งามวิทยาพงศ์, ภาพการศึกษาชุมชน : กรอบแนวคิดและข้อเสนอในการศึกษาวิจัย, สำนักงานกองทุนสนับสนุนวิจัย กรุงเทพมหานคร, พ.ศ. ๒๕๕๕.

๒. สืบค้นออนไลน์

<https://www.gotoknow.org/posts/32079> (ออนไลน์) วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๕๙.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔. [ระบบออนไลน์].

ภาคผนวก ข

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ภาคผนวก ข

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลการวิจัยไปใช้

๑.๑. กิจกรรมด้านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำแนวทางที่ได้จากผลการวิจัยไปกำหนดนโยบายสำหรับการบริหารงานส่วนท้องถิ่น
- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำแนวทางที่ได้จากผลการวิจัยไปบูรณาการสำหรับการบริหารจัดการส่วนงาน
- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำแนวทางที่ได้จากผลการวิจัยไปกำหนดหลักสูตรการฝึกอบรมคุณธรรมสำหรับการทำงานให้ประสบผลสำเร็จแก่บุคลากร
- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำแนวทางที่ได้จากผลการวิจัยไปกำหนดตัวชี้วัดสำหรับการปฏิบัติงานของบุคลากร

๑.๒. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

- สถาบันศึกษานำแนวทางที่ได้จากผลการวิจัยไปประยุกต์ในการเรียนการสอนในรายวิชาต่างๆ เช่น การบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทย ความรู้เบื้องต้นทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอาเซียนศึกษา และระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ เป็นต้น เพื่อปลูกฝังกับบัณฑิตรุ่นใหม่มีความสอดคล้องกับสภาพที่ปรากฏจริงของสังคม
- สถาบันศึกษานำแนวทางที่ได้จากผลการวิจัยไปปรับปรุงหลักสูตร รายละเอียดของรายวิชาที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ เพื่อความสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

๑.๓. กิจกรรมด้านการพัฒนาและส่งเสริม

- หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ฝ่ายบริการฝึกอบรม นำแนวทางที่ได้จากผลการวิจัยไปปรับปรุงหลักสูตรการฝึกอบรม และหรือสร้างหลักสูตรการฝึกอบรมสำหรับเยาวชน บุคลากรของท้องถิ่น
- หน่วยงานส่วนท้องถิ่นส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาชน บุคลากร เช่น ส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา ส่งเสริมการสร้างหรือมอบรางวัลให้กับบุคคลดีเด่นด้านคุณธรรมแห่งปี เป็นต้น

ภาคผนวก ค

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์

ภาคผนวก ค

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
๑. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	ทราบถึงสถานภาพสังคมและครอบครัว ของประชากรศึกษา กลุ่มเจาะจงและใช้สำหรับการบูรณาการแนวคิดและความเชื่อในวิถีชีวิตประจำวัน ความเข้มแข็งของชุมชนสังคมตามแนวชายแดน	ข้อที่ ๑ – ๒ -๓	ทำให้สามารถนำไปสู่การกำหนดแนวทางและกรอบของการดำเนินการวิจัยได้
๒. ศึกษาข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย	ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานของสถานภาพสังคมและครอบครัว ของประชากรกลุ่มเจาะจง จุดเด่น และ กระบวนการดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารงานกลุ่มประชากรศึกษา	ข้อที่ ๑ – ๒ -๓	ทำให้สามารถวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมาย หลักการบริหาร ประเด็นปัญหา และแนวทางสำหรับการนำความเข้มแข็งใช้สำหรับการบริหารงานกลุ่มประชากรศึกษา
๓. การเก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์/แบบสอบถามแบบบุคลากรที่เกี่ยวข้องขององค์การบริหารส่วนตำบล	ทราบถึงข้อมูลความคิดเห็นของประชาชนศึกษา กลุ่มเจาะจงและครอบครัว พร้อมกับผู้บริหารสถานภาพสังคมของสถาบันสังคม ชุมชน เกี่ยวกับความเข้มแข็งนโยบายในการอยู่ร่วมกันตามแนวชายแดน เกี่ยวกับสถานภาพสังคม กลุ่มเจาะจงและครอบครัว ในชีวิตประจำวันของประชาชนตามแนวชายแดน	ข้อที่ ๑ – ๒ -๓	ทำให้เกิดแนวทางสำหรับการดำรงชีวิตในความเข้มแข็งตามแนวชายแดน เพื่อการบริหารสถานภาพด้านสังคมและครอบครัว ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ (ต่อ)

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลु วัตถุประสงค์	โดยทำให้
๔. ข้อเสนอแนะอื่น	ทราบถึงประเด็นปัญหาของการดำเนินชีวิตของประชากรศึกษา กลุ่มเจาะจงและแนวทางสำหรับบูรณาการนำนโยบายของรัฐมาใช้สำหรับการดำเนินชีวิตของประชากรศึกษา กลุ่มเจาะจงและครอบครัวอุปถัมภ์	ข้อที่ ๓	ทำให้ได้ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะสถาบันและครอบครัวของประชากรศึกษาที่นำผลจากข้อเสนอแนะไปสู่การกำหนดนโยบายวางแผนกำหนดหลักสูตรการเรียนการสอน ต่างๆ
๕. รายงานฉบับสมบูรณ์	ได้รายงานฉบับสมบูรณ์ที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยทั้ง ๓ ข้อคือ ๑. เพื่อศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย ๒. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย ๓. เพื่อวิเคราะห์การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน	ข้อ ๑ – ๒ -๓	ได้รายงานวิจัยที่มีคุณค่าสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย สามารถแนวทางในการนำหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดน ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และนำผลวิเคราะห์การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย เพื่อรองรับประชาคมอาเซียนไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการของสังคมและครอบครัวของประชากรศึกษา กลุ่มเจาะจง ตามแนวชายแดน และกลุ่มชนที่เกี่ยวข้องต่อไป

ภาคผนวก ง

แบบสัมภาษณ์

ภาคผนวก ง

แบบสัมภาษณ์

สัมภาษณ์การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย ใน ๓ ด้าน คือ
ด้านการเมืองและความมั่นคง ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมวัฒนธรรม

วันที่เดือน.....พ.ศ.....

ชื่อหมู่บ้าน.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์

เพศ.....

อายุ.....ปี

อาชีพ.....

คำถาม

๑. ชุมชนของท่านสามารถส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในด้านการเมืองและความมั่นคง
อย่างไร

๒. ชุมชนควรมีการรวมตัวทางเศรษฐกิจแบบไหน และควรเป็นไปในทิศทางใดเพื่อพร้อมต่อ
การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

๓. มีแนวทางในการปรับปรุงชุมชน ในการจัดสวัสดิการ และ การดำรงอยู่ซึ่งวัฒนธรรม
ของชุมชน?

ลงชื่อ

()

ผู้ให้สัมภาษณ์

ลงชื่อ

()

ผู้สัมภาษณ์

ภาคผนวก จ
รูปภาพกิจกรรม

ภาคผนวก จ

รูปภาพกิจกรรมและสัมภาษณ์เกี่ยวกับความเข้มแข็งตามแนวชายแดน ไทย-ลาว-กัมพูชา

ภาพที่ ๑ สัมภาษณ์แม่ค้าชาวกัมพูชา จุดผ่อนปรนช่องอานม้า อ.น้ำยืน จ.อุบลราชธานี

ภาพที่ ๒ สัมภาษณ์หัวหน้าอากรเข้าพระวิหาร

ภาพที่ ๓ ร้านค้าที่จุดผ่านแดนถาวรช่องเม็ก-วังเต่า อ.ช่องเม็ก จ.อุบลราชธานี

ภาพที่ ๔ ลงชื่อก่อนข้ามไปจุดผ่อนปรนช่องอานม้า อ.น้ำยืน จ.อุบลราชธานี

ภาพที่ ๕ ท่านผู้พันชิง นายด่านจุดผ่อนปรนช่องอานม้า

ภาพที่ ๖ ประชาชนทั่วไปจาก อ.กันทรลักษณ์ มาซื้อสินค้าที่ จุดผ่อนปรนช่องอานม้า

ภาพที่ ๘ หน้าจุดผ่อนปรนช่องอานม้า ฝั่งประเทศกัมพูชา

ภาพที่ ๙ ท่านเด่น ภูติส นายด่านจุดผ่านแดนถาวรวังเต่า สปป.ลาว อ.ช่องเม็ก
จ.อุบลราชธานี

ภาพที่ ๙ สัมภาษณ์พ่อค้าที่ด่านถาวรช่องเม็ก-วังเต่า

ภาพที่ ๑๐ ทางลอดใต้อุโมงค์ด่านถาวรช่องเม็ก-วังเต่า สปป.ลาว

ภาพที่ ๑๑ จุดผ่านปรนช่องอานม้า ฝั่งประเทศไทย

ภาพที่ ๑๒ ท่านปลัดอำเภอน้ำยืนให้สัมภาษณ์ที่ด่านจุดผ่อนปรนช่องอานม้า

ภาพที่ ๑๒ นั้งพูดคุยเก็บข้อมูลที้จุดผ่านแดนถาวรช่องเม็ก-วังเต่า

ภาพที่ ๑๓ อดีตนายอำเภอสิรินธรร่วมลงพื้นที่จุดผ่อนปรนช่องอานม้า

ภาพที่ ๑๓ นั่งสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ อส. ณ ช้องอ้นม้า

ภาพที่ ๑๔ นั่งสัมภาษณ์แม่ค้าชาวกำพูชา

ภาพที่ ๑๖ อดีตนายอำเภอช่องเม็ก, สิริวัตร และน้ำเย็น ปลัดอำเภอ และเจ้าหน้าที่อำเภอ
ร่วมลงพื้นที่สัมภาษณ์ ณ จุดผ่อนปรนช่องอานม้า

ภาพที่ ๑๗ สัมภาษณ์ อปพร.ที่ด่านช่องเม็ก-วังเต่า

ภาพที่ ๑๘ รอสัมภาษณ์นายด่านพันตรีชิง ที่จุดผ่อนปรนประเทศกัมพูชา

ภาพที่ ๑๙ สร้างบ่อนคาสิโน ที่จุดผ่อนปรนช่องอานม้า ประเทศกัมพูชา

แบบสรุปโครงการวิจัย

แบบสรุปโครงการวิจัย

สัญญาเลขที่	ว.๑๘๑/๒๕๕๙
ชื่อโครงการ	โครงการศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย
หัวหน้าโครงการ	นายธรรม ชินโกมุต คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โทรศัพท์ ๐๘๑-๖๖๐๒๒๓๘, ๐๙๑-๘๒๘๓๔๐๔
ความเป็นมาและความสำคัญ จากวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศไทยที่เริ่มขึ้นในปลายปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ซึ่งเป็นปีแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ ได้ก่อให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ ส่งผลกระทบต่อประชาชนทุกภาคส่วนของสังคม ประเด็นเรื่องชุมชนเข้มแข็งจึงได้รับการหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงเป็นอันมาก ในฐานะที่เป็นทางเลือกที่สำคัญของการพัฒนา เน้นกระบวนการพัฒนาที่คนเป็นศูนย์กลางตามหลักปรัชญาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ โดยการเพิ่มศักยภาพของคนและชุมชนให้เข้มแข็ง มีความพร้อมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน ความเข้มแข็งของชุมชนจึงเป็นฐานสำคัญในการลดผลกระทบทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงการสร้างกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืนในอนาคต ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาที่สำคัญประการหนึ่งต่อเนื่องมาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ และฉบับที่ ๑๑ ต่อมา ซึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้มีการให้แนวคิดและความหมายของชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชน ดังนี้ ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกัน และมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นปกติต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกัน หรือมีอาชีพร่วมกัน หรือการประกอบกิจการซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือการมีวัฒนธรรม ความเชื่อ หรือความสนใจร่วมกัน(ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, ๒๕๔๑) โดยความเป็นชุมชนอาจหมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ มีการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน^๑ จากความหมายข้างต้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ชุมชนมีความหมายมากกว่าการที่คนแต่ละคนมาอยู่ร่วมกัน แต่ได้สร้างความสัมพันธ์กันโดยมีหลักการ เงื่อนไข กติกา ซึ่งเรียกโดยรวมว่าระเบียบบรรทัดฐานของการอยู่ร่วมกัน ชุมชนจึงมีลักษณะเป็นองค์กรทางสังคมที่สามารถตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันของสมาชิก และสามารถช่วยให้สมาชิกสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ร่วมกันได้ ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ของเมืองหรือชนบท	

^๑ประเวศ วะสี, ประชาคมตำบล : ยุทธศาสตร์เพื่อเศรษฐกิจพอเพียง ศีลธรรม และสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่

รวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนแล้ว ถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายใน ชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชุมรม สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายหรืออื่น ๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกัน เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่น ๆ ในสังคมด้วย

การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนอาศัยอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการมีส่วนร่วมของ ประชาชน โดยในแต่ละชุมชนจะมีการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติต่าง ๆ เช่นมิติทางด้าน เศรษฐกิจ มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ มิติทางด้านสังคม และมิติทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งในการสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนนั้น อาจพัฒนาความเข้มแข็งได้เพียงบางมิติเท่านั้น เนื่องจากเงื่อนไขและ กระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละมิติของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน

ส่วนวิสัยทัศน์ของประเทศไทยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ คือการ นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการปฏิบัติและพัฒนาประเทศ โดยมุ่งพัฒนาประเทศไทย ไปสู่ “สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน” (Green and Happiness Society) ดังนั้น การสร้างเสริม ความเข้มแข็งให้ชุมชนจึงมีความสำคัญมากขึ้นภายในกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และแนวคิดการ พัฒนาประเทศ และการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ชุมชนจำเป็นต้องมีความรู้เท่าทัน มีภูมิคุ้มกันมีอำนาจ ต่อรอง สามารถปรับตัว และมีวิธีแก้ปัญหาของชุมชนเอง ในขณะที่การกระจายอำนาจสู่องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการเพิ่มโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมทำร่วมรับผิดชอบ และ ร่วมตรวจสอบมากขึ้น ชุมชนที่เข้มแข็งจะส่งเสริมให้การพัฒนาท้องถิ่นก้าวหน้าไปได้อย่างรวดเร็ว สามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้ทันเวลา สามารถบริหารจัดการงบประมาณและทรัพยากรได้อย่างมี ประสิทธิภาพ ซึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ ได้กำหนดแนวทางในการสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศไทยไว้^๒ ดังนี้

๑. แนวทางการพัฒนา

๑.๑ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ควรมีมาตรการเชิงรุกที่มีพลังในการป้องกัน และปกป้องชุมชน

๑.๒ การสร้างการเรียนรู้ในชุมชน ต้องเปิดกว้างให้ชุมชนกำหนดรูปแบบของชุมชนเองได้ เพราะแต่ละชุมชนมีประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี แตกต่างกัน

๑.๓ การเสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชน ต้องดำเนินการให้ครอบคลุมกลุ่ม ผู้ด้อยโอกาสทุกประเภท โดยสนับสนุนชุมชนให้สามารถพัฒนาดตนเองได้

๑.๔ การใช้พลังชุมชนในการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ควรพิจารณาถึงสาเหตุ และแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม

๑.๕ การสร้างสังคมเป็นสุข

๑.๖ กระบวนการพัฒนาท้องถิ่นและการเสริมสร้างสุขภาวะชุมชน จะต้องใช้พื้นที่เป็นตัว ตั้งประสานบูรณาการกันทุกระดับ

^๒สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ ๘ พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔. [ระบบออนไลน์]. วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙.

๑.๗ พัฒนาตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนและตัวชี้วัดสังคมเป็นสุข เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ความสำเร็จที่ชัดเจนและผลักดันให้มีการอ้างอิง เพื่อเป็นกรอบให้เกิดการเชื่อมไปสู่การปฏิบัติ ๒. การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชุมชนเข้มแข็ง ต้องให้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง และมีเครื่องมือ/กลไกการบริหารยุทธศาสตร์ พร้อมทั้งกำหนดบทบาทภารกิจของแต่ละภาคส่วนให้ชัดเจน ๓. บทบาทภาคี ควรกำหนดบทบาทหลักที่ชัดเจนระหว่างภาครัฐท้องถิ่น และภาคีพัฒนาต่างๆ เพื่อเสริมหนุนซึ่งกันและกันให้เกิดพลังในการขับเคลื่อน โดยมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งของชุมชน คือ ๓.๑ การจัดองค์กรและบริหารจัดการ คือ มีการจัดองค์กรและการแบ่งหน้าที่ การบริหารจัดการทรัพยากรและกระบวนการแผน การประสานความร่วมมือ ๓.๒ อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วม ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ร่วมมุ่งสู่คุณภาพชีวิตที่ดี “ค่านิยมสุขภาพดี” เชื่อในศักยภาพของคนในชุมชน มีสำนึกความเป็นชุมชน และรู้จักแบ่งปัน ทุนทางวัฒนธรรม สามารถเชื่อมคนในชุมชนได้ ๓.๓ ทุน ได้แก่ การมีทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพและสำนึกเพื่อส่วนร่วม เงิน วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ทรัพยากรธรรมชาติ ๓.๔ มีกิจกรรมต่อเนื่อง ๓.๕ มีเครือข่ายความร่วมมือ ๓.๖ การยอมรับจากสังคมภายนอก ๓.๗ สิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมือง การที่ประชาชนในชุมชนชายแดนไทย ลาว กัมพูชา มีการรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาหารือร่วมกันของชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ดังนั้น การพัฒนาและสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง จึงมีองค์ประกอบสำคัญ คือการจัดองค์กรและบริหารจัดการ อุดมการณ์และวิสัยทัศน์ร่วมกัน ทุน มีกิจกรรมต่อเนื่อง มีเครือข่ายความร่วมมือ การยอมรับจากสังคมภายนอก และมีสิทธิและอำนาจต่อรองทางการเมือง โดยกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน อาจกระทำได้โดยอาศัยกระบวนการที่สำคัญ ๔ ขั้นตอน คือ การเตรียมคนหรือการพัฒนาทรัพยากรบุคคล การกำหนดประเด็นปัญหาของชุมชนและการพัฒนาทางเลือกเพื่อดำเนินกิจกรรม การดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน และขยายเครือข่ายความร่วมมือ จากเนื้อหาที่กล่าวมาจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาในด้านต่างๆต่อไป	วัตถุประสงค์โครงการ ๑. เพื่อศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย ๒. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย ๓. เพื่อวิเคราะห์การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย เพื่อ
---	--

รองรับประชาคมอาเซียน

ผลการวิจัย

๑. ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทยนี้จะถูกจัดระบบเป็นขั้นตอน เป็นระเบียบสามารถเห็นรูปธรรมชัดเจนยิ่งขึ้นว่าความเข้มแข็ง ความสัมพันธ์ และ จะทำให้ประชาชนสามกลุ่มสนใจมากขึ้นกว่าเดิมจะแพร่หลายกระจายเป็นวงกว้างอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้นำนโยบายของรัฐไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในความเข้มแข็งตามแนวชายแดนอย่างยั่งยืน

๒. เอกสารที่สมบูรณ์แล้ว นำไปตีพิมพ์เผยแพร่ต่อสาธารณชน จะเป็นที่ยึดถือเชื่อถือเป็นที่ยอมรับของวงการวิจัย เป็นเอกสารอ้างอิง เป็นอีกทางเลือกหนึ่งของวงการวิจัย เรียกว่า **วิจัยทางเลือกใหม่**

๓. ในการวิจัยนี้ ศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามแนวชายแดนกัมพูชา ลาว ไทย นับได้ว่าเป็น แนวทางการแก้ไขการอยู่ร่วมกันตามแนวชายแดนของทั้ง ๓ ประเทศและก่อให้เกิดความเข้มแข็งของประชาคมชุมชนตามแนวชายแดนอย่างยั่งยืน

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. สถานภาพด้านสังคมและครอบครัว

- ประชากรศึกษา กลุ่มที่ได้จากผลการวิจัย ไปกำหนดนโยบายของรัฐเจาะจง ที่ได้จากผลการวิจัยไปกำหนดนโยบายสำหรับวิถีชีวิตของชุมชนสังคมและครอบครัวทั้ง ๓ ประเทศ

- ประชากรศึกษา กลุ่มเจาะจง นำหลักการและนโยบายเชื่อที่ได้จากผลการวิจัย ไปบูรณาการวิถีชีวิตประจำวัน ของชุมชน สังคม และครอบครัวทั้ง ๓ ประเทศ

- ประชากรศึกษา กลุ่มเจาะจง นำหลักการและนโยบายเชื่อที่ได้จากผลการวิจัย ไปกำหนดหลักการ การประพฤติปฏิบัติคุณธรรมสำหรับงานของ ประชากรศึกษา กลุ่มกำหนดเจาะจง โดยใช้แนวทางในการดำรงชีวิตตามแนวชายแดน

๒. ด้านการสอนในสถาบันการศึกษา

- สถาบันการศึกษา นำแนวทางที่ได้รับจากการวิจัย ไปประยุกต์ในการเรียน การสอนในรายวิชาต่างๆ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สันติวิธี ความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ และรายวิชาการระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ เป็นต้น เพื่อปลูกฝังกับบัณฑิตรุ่นใหม่ให้มีความสอดคล้องกับสภาพที่ปรากฏจริงของสังคม

- สถาบันการศึกษา นำแนวทางที่ได้จากผลการวิจัย ไปปรับปรุงหลักสูตรรายละเอียดของรายวิชาที่เกี่ยวข้อง สัมพันธ์เพื่อความสอดคล้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

๓. ด้านพัฒนาและส่งเสริม

- หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ฝ่ายบริหารฝึกอบรม นำแนวทางที่ได้จากการวิจัย ไปปรับปรุงหลักสูตรการฝึกอบรม และหรือสร้างหลักสูตรการฝึกอบรม ประชากรศึกษา กลุ่มเจาะจงทั้ง ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มเยาวชน กลุ่มเจริญพันธุ์ และกลุ่มผู้ใหญ่

- หน่วยงานส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมให้ประชาชนตามแนวชายแดนมีกิจกรรมบูรณาการการใช้ นโยบายรัฐสู่ความเข้มแข็ง และเสริมสร้างวัฒนธรรมตามแนวชายแดนและทูตชุมชนได้
การประชาสัมพันธ์ มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลงานวิจัยทางอินเทอร์เน็ต http://www.mculp.ac.th ส่วนการประชาสัมพันธ์ทางสิ่งพิมพ์อยู่ในระหว่างดำเนิน

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

๑. ชื่อ (ภาษาไทย)	นายธรรม ชินโกมุท
ชื่อ (ภาษาอังกฤษ)	Mr. Thonthunนามสกุล Chinkomut
๒. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน	๓๓-๔๐๖๐-๐๑๕-๓๙๐๐
๓. ตำแหน่งวิชาการ	ไม่มี
๔. หน่วยงานที่ติดต่อได้	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอุบลราชธานี ตำบลกระโสม อำเภอมือง
จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๘๑-๖๖๐-๒๒๓๘,
E-mail. tontanc@gmail.com

๕. ประวัติการศึกษา

๑) สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา

ปริญญาตรี ศศ.บ.(รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ปริญญาโท พบ.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์) สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์

๖. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ

ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป Word, Excel,
Power Point,โปรแกรม SPSS.

ผู้ร่วมวิจัย ๑

๑. ชื่อ (ภาษาไทย) พระครูปลัดศรีอรุณ ญาณิสโร
 ชื่อ (ภาษาอังกฤษ) PhrakhuParadSriarun Yanitsaro
๒. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน ๓-๓๓๐๘-๐๐๗๙๐-๓๑-๘
๓. ตำแหน่งทางวิชาการ ไม่มี
๔. หน่วยงานที่ติดต่อได้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วิทยาเขตอุบลราชธานี ตำบลกระโสม อำเภอเมือง
 จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๐๐๐ โทรศัพท์ ๐๘๑-๗๙๐-๘๔๖๔,
 E-mail. naretes๙๙@hotmail.com
๕. ประวัติการศึกษา
- ๑) สำเร็จการศึกษา (วุฒิต่างศาสนา) น.ธ.เอก, ป.ธ.๔
- ๒) สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา
- ปริญญาตรี พธ.บ.(บริหารรัฐกิจ) มหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ปริญญาโท รป.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์)
 มหาวิทยาลัยปทุมธานี
๖. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป Word, Excel,
 Power Point, โปรแกรม SPSS.

ผู้ร่วมวิจัย ๒

๑. ชื่อ (ภาษาไทย) พระมหาจิตนเรศ วุฑฒิชโม นามสกุล ศรีปะโค
ชื่อ (ภาษาอังกฤษ) Phramaha Chitnaretes ฉายา Wutthidhammo
นามสกุล Sripacho
๒. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน ๓-๔๑๒๐-๐๐๑๓-๒๐๙-๑
๓. ตำแหน่งวิชาการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์
๔. หน่วยงานที่ติดต่อได้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอุบลราชธานี ตำบลกระโสม อำเภอเมือง
จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๐๐๐
โทรศัพท์ ๐๘๑-๗๙๐-๘๔๖๔,
E-mail. naretes๙๙@hotmail.com

๕. ประวัติการศึกษา

๑) สำเร็จการศึกษา (วุฒิต่างศาสนา) น.ธ.เอก, ป.ธ.๔

๒) สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา

ปริญญาตรี พธ.บ. (สังคมศึกษา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปริญญาตรี ร.บ. (รัฐศาสตร์)
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ปริญญาโท รป.ม. (นโยบายสาธารณะ)
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ปริญญาเอก Ph.D. (Public Administration)
Nagpur University India.

๖. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป Word, Excel,
Power Point, โปรแกรม SPSS.

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยระบุ

๗.๑ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง ทศนคติของนิสิตที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนสาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี (แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)

๗.๒ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง บทบาทของวัดและชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี (แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)

๗.๓ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจกับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี (แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)

๗.๔ ผู้ร่วมวิจัยเรื่องการประเมินประสิทธิภาพการสอนวิชาธรรมะ
ภาคปฏิบัติ ตามการประเมินของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
อุบลราชธานี(แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)

๗.๕ หัวหน้าโครงการวิจัย "ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่
ปรากฏในคัมภีร์มูลกัจจายนะ อักษรธรรมอีสาน" ปีงบประมาณ ๒๕๕๘ (แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธ
ศาสตร์ มจร.)

๗.๖ ผู้ร่วมงานการวิจัย"ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่
ปรากฏในคัมภีร์ปฐมสมโพธิกถา อักษรธรรมอีสาน จังหวัดอุบลราชธานี" ปีงบประมาณ ๒๕๕๘ (แหล่ง
ทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)

ผู้ร่วมวิจัย ๓

๑. ชื่อ (ภาษาไทย) นายไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน
ชื่อ (ภาษาอังกฤษ) Mr.Chaiyasit Udomchokenamorn
๒. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน ๓๓-๔๑๕๐-๐๐๘๙๗-๒๕-๘
๓. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์พิเศษ
๔. หน่วยงานที่สามารถติดต่อได้ ๓๔ หมู่ที่ ๕ ต.โนนผึ้ง อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี ๓๔๑๙๐
๕. ประวัติการศึกษา
 - ๕.๑ สำเร็จการศึกษา (วุฒิต่างศาสนา) น.ธ.เอก
 - ๕.๒ สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา
ปริญญาตรี ศน.บ. (รัฐศาสตรการปกครอง)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ปริญญาโท รป.ม. (การบริหารภาครัฐ)
มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
ปริญญาโท พธ.ม. (พระพุทธศาสนา)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปริญญาเอก กำลังศึกษาปริญญาเอกรัฐประศาสนศาสตร
ดุสิตบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร) มหาวิทยาลัย
ราชภัฏมหาสารคาม ปี ๒๕๕๘
๖. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป Word, Excel, Power Point, โปรแกรม SPSS.
๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ
 - ๗.๑ ผู้ร่วมงานวิจัย"การศึกษาวิเคราะห์สาเหตุความเชื่อชาวพุทธที่มีต่อศาลดอนเจ้าปู่ประจำหมู่บ้าน จังหวัดอุบลราชธานี" ปีงบประมาณ ๒๕๕๖ (แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)
 - ๗.๒ หัวหน้าโครงการวิจัย "ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์มูลกัจจายนะ อักษรธรรมอีสาน" ปีงบประมาณ ๒๕๕๘ (แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)
 - ๗.๓ ผู้ร่วมงานการวิจัย"ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ปฐมสมโพธิกถา อักษรธรรมอีสาน จังหวัดอุบลราชธานี" ปีงบประมาณ ๒๕๕๘ (แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)

ผู้ร่วมวิจัย ๔

๑. ชื่อ (ภาษาไทย) นายโสรัจ นามสกุล นามอ่อน
ชื่อ (ภาษาอังกฤษ) Mr. Soraj Nam-orn
๒. หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน ๓-๔๑๒๐-๐๐๑๓-๒๐๙-๑
๓. ตำแหน่งวิชาการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ
๔. หน่วยงานที่สามารถติดต่อได้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
อุบลราชธานี ตำบลกระโสม อำเภอเมือง
จังหวัดอุบลราชธานี ๓๔๐๐๐ โทรศัพท์ ๐๘๗-๒๔๓-๘๘๕๖,
๐๘๐-๗๒๔๓๗๖๕๘, E-mail.chaiyasit_ae@hotmail.com

๕. ประวัติการศึกษา

- ๑) สำเร็จการศึกษา (วุฒิต่างศาสนา) น.ธ.เอก, ป.ธ.๕
- ๒) สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา
อนุปริญญา : ภาษาฮินดี, DIP IN HIN.INDIA.
ปริญญาตรี : ศน.บ. (ศาสนาและปรัชญา)
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ปริญญาโท : M.A. (Sanskrit Literature) BHU. INDIA.

๖. สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ :

- ๖.๑ ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป Word, Excel, Power Point, โปรแกรม SPSS.
- ๖.๒ มีความเชี่ยวชาญด้านการอ่าน เขียน อักษรธรรมอีสาน หนังสือโบราณ อยู่ในระดับดีมาก
- ๖.๓ เป็นมหาบัณฑิตพรหมณ์ สูตรขวัญ เป็นพิธีกร ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

- ๗.๑ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์พุทธคติธรรมและพุทธปรัชญาธรรมที่ปรากฏในหนังสือโบราณอักษรธรรมอีสานเรื่อง ท้าวเสียวสวาสดี ท้าวภาพเกษ ท้าวกำกาดำ และท้าววรจิตร์ (นกจอกน้อย) ปี ๒๕๔๘ (แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)
- ๗.๒ การศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลพุทธคติธรรมและปรัชญาธรรมที่มีต่อชาวพุทธ ปรากฏในหนังสือโบราณอักษรธรรมอีสานสี่เรื่อง คือ ท้าวเสียวสวาสดี ท้าวภาพเกษ ท้าวกำกาดำ และท้าววรจิตร์ (นกจอกน้อย) ปี ๒๕๕๑ (แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)
- ๗.๓ การศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อของชาวพุทธที่มีต่อศาลดอนเจ้าปู่ กรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี ปี ๒๕๕๕ (แหล่งทุน สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.)